

1925.

8414

KOLEDAR

GORISKE MOHORJEVE DRUŽBE

1925

KOLENDAR

GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

ZA NAVADNO LETO

1925

IZDALA IN ZALOŽILA GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
NATISNILA „ZADRUŽNA TISKARNA“ V GORICI 1924

Navadno leto 1925

ima 365 dni, med temi 52 nedelj in 9 zapovedanih praznikov med tednom; začne se s četrtkom.

Tekoče cerkveno leto se je začelo s 1. adventno nedeljo, 30. novembra 1924.

Prihodnje cerkveno leto se začne s 1. adventno nedeljo, 29. novembra 1925.

Občno in državno leto se začne na novega leta dan, 1. januarja 1925.

Godovinska števila za l. 1925.

Zlato število: 7. — Epakta ali lunino kazalo: V.

Solnčni krog: 2. — Rimsko štev.: 8.

Nedeljska črka: d. — Letni vladar: Mart.

Letni časi.

Pomlad se začne 21. marca ob 4. uri 13^m zjutraj.

Poletje se začne 21. junija ob 24. uri 50^m zvečer.

Jesen se začne 23. septembra ob 14. uri 44^m popoldne.

Zima se začne 22. decembra ob 9. uri 33^m dopoldne.

Ure se štejejo od 1 do 24 = od polnoči do polnoči.

Cerkveni zapovedani prazniki so razen navadnih nedelj še sledeči:

Novo leto ali obrezovanje Gospodovo, četrtek, 1. jan.

Sv. Trije kralji ali razglasenje Gospodovo, torek, 6. januarja.

Sv. Jožef, ženin D. M., četrtek 19. marca.

Velika noč ali vstajenje Gospodovo, nedelja, 12. aprila.

Kristusov vnebohod, četrtek, 21. maja.

Binkošti ali prihod sv. Duha, nedelja, 31. maja.

Od božiča do pepelnice je 61 dni = 8 tednov in 6 dni. — Pepelnica ali začetek posta v sredo, 25. februarja.

Sv. Trojica, nedelja, 7. junija.

Sv. Rešnje Telo, četrtek, 11. junija.

Sv. Peter in Pavel, apostola, ponedeljek, 29. junija.

Vnebovzetje Marije Device, sobota, 15. avgusta.

Praznik vseh svetnikov, nedelja, 1. novembra.

Brezmadežno spočetje Marije Device, torek, 8. decembra.

Božič ali rojstvo Gospodovo, petek, 25. decembra.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do Božiča. — In od pepelnice do velikonočnega ponedeljka.

Kvatre.

I. kvatre, spomladanske ali postne 4., 6., 7. marca.

II. „ poletne ali binkoštna 3., 5., 6. junija.

III. „ jesenske 16., 18., 19. septembra.

IV. „ zimske ali adventne 16., 18., 19. decembra.

Posti.

1. Dnevi zgolj zdržka (da se sme uživati meso, pa se sme večkrat najesti do sita) imajo *.

2. Dnevi zgolj posta (sme se uživati meso, pa se sme le enkrat do sita najesti) imajo †.

3. Dnevi strogega posta (se ne sme uživati meso in se sme le enkrat do sita najesti) imajo ††.

Razen tega naj se vsak vernik ravna po predpisih svoje škofije.

Običajni civilni prazniki.

1. Vse nedelje. — 2. Novo leto. — 3. Sv. Trije kralji. — 4. Vnebohod. — 5. 20. septembra. — 6. Vsi svetniki. — 7. 4. novembra. — 8. Božič. — Za Trst tudi dan Sv. Justa.

Državni prazniki, ob katerih se skrči delavni urnik samo na dopoldanske ure.

8 januarja: Rojstni dan kraljice Helene. — Pustni četrtek, ponedeljek, torek — Vel. četrtek — Vel. sobota — Vel. pond. — 2. aprila — 20. julija — 18. avg. — 15. sept. — 2. okt. — 2. nov. — 11. nov. — 20. nov. — 24. dec. — 31. dec.

Go N 1128 / 1940

Mrki solnca in meseca l. 1925.

Leta 1925. mrkne solnce dvakrat in luna dvakrat.

Le prvi solnčni in prvi lunin mrk sta pri nas vidna.

Prvi solnčni mrk dne 24. jan., začetek ob 13. uri 41 min., konec mrka ob 18. uri zvečer. Mrk bo viden v Severni Ameriki, preko atlantskega oceana, v zapadni in srednji Evropi. Popolni mrk seže do severnega obrežja Angleške (Shetland otočje). Pri nas bo videti do $\frac{3}{4}$ solnčne ploskve zakrite.

Delni mesečni mrk 8. febr., začetek ob 21. uri 9 min. zvečer in preneha 15 min. čez polnoč. Mrk bo viden po celi Aziji, Afriki, Evropi in preko atlantskega oceana do Amerike. Otemnelo bo $\frac{3}{4}$ meseca.

Solnčni mrk 20—21. julija in mesečni mrk 4. avg. sta pri nas nevidna.

Latinska in slovenska imena mesecev.

I. Januar — Prosinec.	VII. Julij — Mali srpan.
II. Februar — Svečan.	VIII. Avgust — Veliki srpan.
III. Marec — Sušec.	IX. September — Kimavec.
IV. April — Mali traven.	X. Oktober — Vinotok.
V. Maj — Veliki traven.	XI. November — Listopad.
VI. Junij — Rožnik.	X. December — Gruden.

Znamenja za lunine izpremene.

Mlaj ☾, prvi krajec ☽, zadnji krajec ☾, ščip ali polna luna ☽

Vremenski ključ,

s katerim lahko vsak sam vreme za celo leto izve naprej, ako le vé, kdaj se mesec izpremeni, to je: ob kateri uri nastopi prvi krajec ☽, ščip ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☾. — Ta vremenski ključ je napravil veleučeni slavni zvezdoslovec F. W. Heršelj, in dunajska kmetijska družba ga je spoznala za najbolj zanesljivega. Pomeni pa:

ako se mesec izpremeni	bo vreme po izpremenu meseca:		ako se mesec izpremeni:	bo vreme po izpremenu meseca:	
	POLETI, t. j. od 15. aprila do 16. oktobra	POZIMI, t. j. od 17. oktobra do 14. aprila		POLETI, t. j. od 15. aprila do 16. oktobra	POZIMI, t. j. od 17. oktobra do 14. aprila
od 6. do 10. dopoludne	izpremenljivo,	dež. pri zah., sneg pri vzhod. vetru,		nem vetru, dež pri južnem ali južno-zahodnem vetru,	vetru, dež ali sneg pri južnem ali jugozahodnem vetru,
od 10. do 12. opoludne	veliko dežja,	mrzlo z močnim vetrom,	od 10. do 12. ponoči	lepo,	jasno in mrzlo,
od 12. op. do 2. popoludne	veliko dežja,	dež in sneg,	od 12. ponoči do 2. zjutraj	lepo,	jasno, hud mraz, razen če piha južni veter,
od 2. do 4. pop.	izpremenljivo,	izprem., raje lepo,		mrzlo, večkrat dež, dež.	sneg in vihar, sneg in vihar.
od 4. do 6. pop.	izpremenljivo, raje lepo	izpremenljivo, raje lepo,			
od 6. do 10. zvečer	lepo pri severnem ali severozahod-	jasno in mrzlo pri severozahodnem	od 2. do 4. zjutr. od 2. do 6. zjutr.		

JANUAR

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Četrtek	Novo leto. Obrezov. Gosp. Fulgencij, šk.
2 Petek *	Makarij, Aleks., opat; Abel; blaž. Štefanija.
3 Sobota	Genovefa, dev.; Antér, pap.; Gordij, stot.
1 Povratek iz Egipta, Mat. 2, 19. 23.	
4 Nedelja	Ned. pred razgl. Gosp. Ime Jezus., Tit, šk.
5 Ponedeljek	Telesfor, p. m.; Emilijana, dev.; Simeon Stilit.
6 Torek	Sv. Trije kralji. Razgl. Gosp. M. G. B.
7 Sreda	Valentin (Zdravko), škof; Lucijan, mučenec.
8 Četrtek	Severin, opat; Erhard, šk.; Adela.
9 Petek *	Julijan in Bazilisa, m.; Peter, šk.
10 Sobota ●	Pavel, pušč.; Viljem, šk.; Agaton, pap.
2 Dvanajstletni Jezus v templju. Luk. 2, 42—52.	
11 Nedelja	1. po razgl. Gosp. Sv. Družina;
12 Ponedeljek	Ernest, šk.; Arkadij, m.; Alfred, opat.
13 Torek	Veronika Milanska, dev.; Bogomir; Iveta.
14 Sreda	Hilarij (Veselko), šk.; Feliks (Srečko) iz N.
15 Četrtek	Maver, op.; Habakuk, prer.; Makarij V., pušč.
16 Petek *	Marcel, pap.; Ticijan, šk.; Bernard.
17 Sobota	Anton, pušč.; Sulpicij, šk.
3 O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 2, 1—11.	
18 Nedelja (2. po razgl. Gosp. Praznov. Imena Jez.
19 Ponedeljek	Kanut, kr.; Marij in tov. m.; Agricij, šk.
20 Torek	Fabijan in Sebastijan (Boštjan), m.
21 Sreda	Neža (Janja), d. m.; Fruktuoz, šk. m.
22 Četrtek	Vincencij (Vinko), m.; Anastazij, m.
23 Petek *	Zaroka M. Dev.; Rajmund P.; Emerencijana, d.
24 Sobota ●	Timotej, šk.; Babila, m.; Evgenij, m.
4 Jezus ozdravi gobavca. Mat. 8, 1—13.	
25 Nedelja	3. po razgl. Gosp. Spreob. sv. Pavla.
26 Ponedeljek	Polikarp, šk.; Pavla, vd.
27 Torek	Janez Zlatoust, c. uč.; Vitalin, pap.
28 Sreda	Karol Vel.; Julijan, šk.
29 Četrtek	Frančišek Salez., šk.; Barbea, m.
30 Petek *	Martina, d.; Janez milošč. šk.; Hiacinta, d.
31 Sobota)	Peter Nol. sp.; Marcela, vd.

☽ Prvi krajec dne 2. ob 0. uri 26 min. zj.

☽ Ščip " 10. " 3. " 46 " "

☽ Prvi krajec dne 31. ob 17. uri 43 min. popoldne.

Impremeni meseca.

☾ Zadnji kr. dne 18. ob 0. uri 33 min. zj.

☾ Mlaj " 24. " 15. " 45 " pop.

" 7. " 29 " 4. " 31 " 9 " 2 "

Solnce

1. jan. 7. ur 40 m. 4. ur 20 m. 8. ur 40 m.

2. " 7. " 29 " 4. " 31 " 9 " 2 "

vzhajna zahajna Dolg. dneva

1. " 7. " 29 " 4. " 31 " 9 " 2 "

2. " 7. " 29 " 4. " 31 " 9 " 2 "

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Izobesijo se imeniki davkopllačevalcev, ki so podvrženi zemljiškemu, hišnemu in davku od premičnega bogastva (dohodnika).

Pravstja Monko

Le in tvojih pravice
sta prigorca, in neumnost.

Ne gori in ne doli se
mož pošten nikdar ne dobrika;
za pravo on nikoli se
plašan viharju ne umika.

Hrast upogniti se ne dá,
ni skale omajati moči;
in če te ljudstvo kamenjá,
resnico mu govori v óči.

Stritar.

FEBRUAR

Dnevi	Gođovi in nedeljski evangeliji.	
5	O Gospodovi ladjici. Mat. 8, 23—27.	
1	Nedelja	4. po razgl. Gosp. Ignacij (Ognjeslav.)
2	Ponedeljek	Svečnica. Darovanje Gospodovo.
3	Torek	Blaž, šk.; Oskar, šk.
4	Sreda	Andrej Korz., šk.: Janez od Brito, m.
5	Četrtek	Agata, d. m.; Ingenuin in Albuin.
6	Petek *	Amand (Ljubko) šk.; Doroteja (Rotija), d. m.
7	Sobota	Romuald, op.; Rihard, sp.; Egidij od Sv. Jož.
6	O delavcih v vinogradu. Mat. 20, 1—16.	
8	Nedelja ☉	1. predp. (septuag.). Janez Mat, sp.
9	Ponedeljek	Ciril Aleks., c. uč.; Apolonija, d. m.
10	Torek	Školastika, d.; Viljem, pušč.
11	Sreda	Lurška Mati božja; Viktorija, d. m.; Adolf.
12	Četrtek	Sedem Sv. ustanoviteljev; Evlalija, d.
13	Petek *	Katarina Riči, d.; Gregor II., pap.
14	Sobota	Valentin (Zdravko), m.; Ivana Valoà, kr.
7	Prilika o sejavcu in semenu. Luk. 8, 4—15.	
15	Nedelja ☾	2. predp. (seksag.). Favstin in Jovit, m.
16	Ponedeljek	Onozim, šk. in m.; Julijana, d.; Agaton, p.
17	Torek	Konstanca, d.; Francišek Kle; Gregor X., p.
18	Sreda	Simeon, šk. in m.; Flavian, šk.
19	Četrtek	Julijan, m.; Konrad, pušč.
20	Petek *	Elevterij, šk. in m.; Sadot, šk. in tov. m.
21	Sobota	Eleonora, kr.; Irena (Miroslava), d.
8	Jezus ozdravi slepca. Luk. 18, 31—43.	
22	Nedelja	3. predp. (kvinkvag.) Sv. Petra stol v Antij.
23	Ponedeljek ☉	Peter Dam., šk.; Romana, d.
24	Torek	Pust. Matija (Bogdan), ap.
25	Sreda ††	Pepelnica. Feliks (Srečko) III., pap.
26	Četrtek †	Matilda, d.; Porfinij, šk.; Viktor (Zmagoslav).
27	Petek ††	Leander, šk.; Baldomir, šk.
28	Sobota †	Roman, op.; Rajmund, sp.; Antonija Flor.

☉ Ščip dne 8. ob 22. uri 49 min. zvečer. ☾ Zadnji kr. dne 16. ob 10. uri 41 m. dop.
 ☽ Mlaj dne 23. ob 3. uri 12 min. zjutraj.

Izpremeni meseca.

1. febr. 7. uri 12 m. 4. uri 48 m. 9. uri 56 m.
 15. " 6. " 52 " 5. " 8 " 10. " 16 "

Solnce

vzhaja zahaja Dolg. dneva

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10.—18. se mora plačati prvi obrok davkov.

sejem olme

Na sejm se stavijo lepó
rejene po vrsti junice;
na ples vi vodite tako
na prodaj svoje krasotice.

Ko bodeš volil si ženó,
moj sin, v salonu je ne išči;
ne tam, kjer godejo, pojó,
na plesu ne in v gledališči.

Stritar.

MAREC

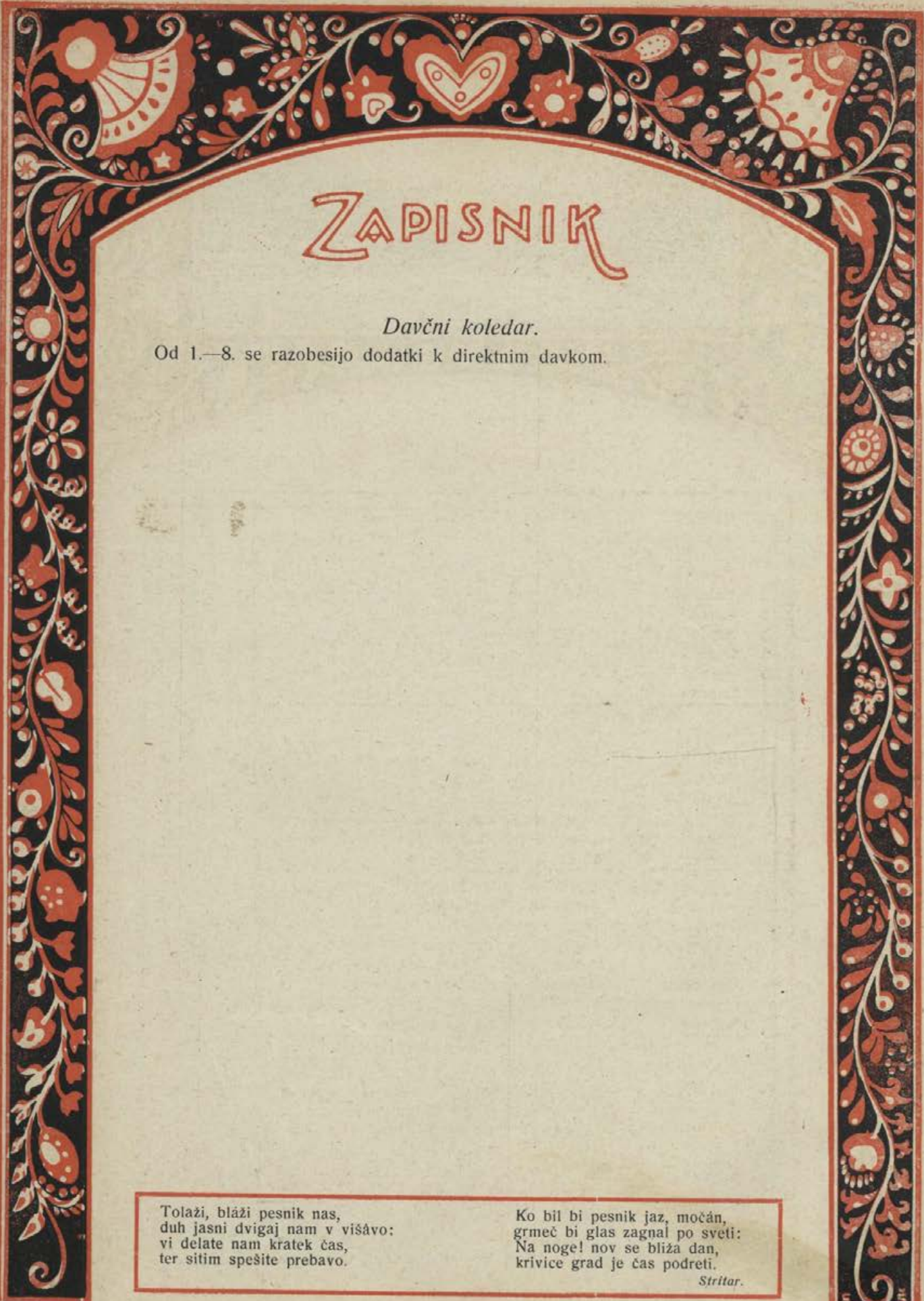
Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	
9	Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4. 1—11.	
1	Nedelja	1. postna. Albin (Belko), šk.; Snibert, šk.
2	Pondelj. ☽ †	Simplicij, pap.; Henrič Suzo, sp.; Bl. Karol.
3	Torek †	Kunigunda, ces.; Marin, m.
4	Sreda ††	Kvatre. Kazimir, sp.; Lucij, pap.
5	Četrtek †	Janez Jožef od Križa; Evzebij.
6	Petek ††	Kvatre. Perpetua in Felicita, m.; Koleta.
7	Sobota ††	Kvatre. Tomaž Akvinski, cerkv. uč.
10	Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17. 1—9.	
8	Nedelja	2. postna. (Kvat.) Janez od Boga, sp.
9	Pondeljek †	Frančiška Rim., vd.; Gregor Nisenški.
10	Torek ☽ †	40 mučencev; Makarij, šk.
11	Sreda †	Sofronij, šk.; Heraklij, m.; Evtimij, m.
12	Četrtek †	Gregor Vel., p. in c. uč.; Teofan. op.
13	Petek ††	Rozina, vd.; Evfrazija, dev.; Osvin.
14	Sobota †	Matilda, kr.; Evtihij, m.
11	Jezus izžene hudiča iz mutca. Luk. 11. 14—28.	
15	Nedelja	3. postna. Klemen Mar. Hofbauer, sp.
16	Pondeljek †	Hilarij in Tacijan, m.; Heribert, šk.
17	Torek ☾ †	Patrik, šk.; Jedert, dev.
18	Sreda †	Sred post. Ciril Jeruz., šk.; Salvator; Edv.
19	Četrtek	Sv. Jožef, ženin Dev. Marije.
20	Petek ††	Niketa šk.; Janez Parmski; Feliks in tov. m.
21	Sobota †	Benedikt. op.; Sorapion, muč.
12	Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 6. 1—15.	
22	Nedelja	4. postna (sredp.) Benvenut, šk.; Lea.
23	Pondeljek †	Viktorijan, muč.; Jožef Oriol; Nikolaj, m.
24	Torek ☽ †	Gabriel, nadang.; Epigenij, muč.
25	Sreda †	Oznanenje Marije Device.
26	Četrtek †	Emanuel, m.; Maksima, m.; Dizma, sp.
27	Petek ††	Janez Dam., c. uč.; Rupert, šk.
28	Sobota †	Janez Kapistran, sp.; Sikst III., p.; Guntram.
13	Judje hočejo Jezusa kamenjati. Jan. 8. 46—59.	
29	Nedelja	5. postna (tiha). Ciril, šk. m.; Bertold, sp.
30	Pondeljek †	Božja glava; Janez Klimak; Angela Fol., vd.
31	Torek	Modest, šk.; Benjamin, m.

☽ Prvi kr. dne 2. ob 13. uri 7 min. pop.
 ☽ Ščip " 10. " 15. " 21. " "
 ☾ Zadnji kr. dne 17. ob 18. uri 22 min. zv.
 ☽ Mlaj " 24. " 15. " 3. " pop.

Izpremeni meseca.

Solnce

1. marec 6. uri 28 m. 5. uri 32 m. 11 ur 4 m.
 " 6. " 5. " 5. " 55 " 11 " 50 "

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 1.—8. se razobesijo dodatki k direktnim davkom.

Tolaži, bláži pesnik nas,
duh jasni dvigaj nam v višávo:
vi delate nam kratek čas,
ter sitim spešite prebavo.

Ko bil bi pesnik jaz, močan,
grmeč bi glas zagnal po sveti:
Na noge! nov se bliža dan,
krivice grad je čas podreti.

Stritar.

APRIL

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Sreda ☾ †	Hugo, šk.; Prokopij, op.
2 Četrtek †	Frančišek Pavlanski; Leopold Gaj.
3 Petek ††	Mar. Dev. 7 žalosti; Rihard, šk.
4 Sobota †	Izidor Sev., c. uč.; Benedikt Niger.
14	Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21, 1—9.
5 Nedelja	6. postna (cvetna). Vincencij Fer.; Irena.
6 Ponedeljek †	Sikst I., pap.; Celestin, pap.;
7 Torek †	Herman Jožef, sp.; Hegezip,
8 Sreda †	Albert, šk.; Dionizij, m.
9 Četrtek ☉ †	Veliki četrtek. Marija Kleofova;
10 Petek ††	Veliki petek, Ezehiel, prer.; Marko B., sp.
11 Sobota ½ ††	Velika sobota. Leon Vel., pap.
15	Jezus vstane od mrtvih. Mark. 16, 1—7.
12 Nedelja	Velika noč. Vstajenje Gospodovo.
13 Ponedeljek	Velikon. ponedeljek. Hermenegild, m.
14 Torek	Justin, m.; Valerijan in tov., m.; Lidvina, d.
15 Sreda	Peter Gonzales; Anastazija.
16 Četrtek ☾	Turibij, šk.; Benedikt Jož. Labre, sp.
17 Petek *	Anicet, pap.; Rudolf, m.
18 Sobota	Apolonij, m.; Eleverij, šk.
16	Jezus se prikaže pri zaprtih durih. Jan. 30, 19—31.
19 Nedelja	1. povel. (bela). Leon IX., pap.; Ema, vd.
20 Ponedeljek	Marcelin, šk.; Neža, d.; Sulpicij, m.
21 Torek	Anzelm, c. uč.; Bruno, spoz.
22 Sreda	Soter in Gaj, p. m.; Tárbulá, d. m.
23 Četrtek ☉	Adalbert (Vojteh), šk. m.
24 Petek *	Jurij, m.; Fidelis Sigm, m.
25 Sobota	Marko, ev.; Ermin, m.
17	Jezus, dobri pastir. Jan. 10, 11—16.
26 Nedelja	2. povel. Klet, p.; Marcelin, p.
27 Ponedeljek	Peregrin, duh.; Peter Kaniz., sp. p.; Cita, d.
28 Torek	Pavel od Križa, sp.; Vital, m.
29 Sreda	Varstvo sv. Jozefa; Peter, m.; Rob., op.
30 Četrtek	Katarina Sien., d.; Marijan, m.

☾ Prvi kr. dne 1. ob 9. uri 12 min. dop.
☉ Šep * 9. * 4. * 33. * zjut.

Izpremeni meseca.

☾ Zadnji kr. dne 16. ob 0. uri 40 min. zj.
☉ Maj * 23. * 3. * 28. *

☉ Solnce
1. apríl 5. uri 38 m. 6. uri 22 m. 12. ur 44 m.
15. * 5. * 16. * 6. * 41. * 13. * 28. *

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10.—18. se mora plačati drugi obrok davkov. 9. je zadnji dan za vlaganje rekurzov proti odmeri davka, naznanjenega januarja meseca.

Trud in užitek vsem enaka!
V bran sili mi se stavimo,
ki tlači, tare siromaka!

Zdaj nove pesmi se pojó,
čuj, borna kočá in palača:
Na delo vsi! potem ne bo
ne bogatina ne berača.

Drug zdaj je glas, mi pravimo:
Trud in užitek vsem enaka!
V bran sili mi se stavimo,
ki tlači, tare siromaka!

Zdaj nove pesmi se pojó,
čuj, borna kočá in palača:
Na delo vsi! potem ne bo
ne bogatina ne berača.

Stritar.

MAJ

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Petek *	Filip in Jakob, ap.
2 Sobota	Atanazij, šk.; Sekund, m.
18	Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16-22.
3 Nedelja	3. povel. (Prazn. varstva sv. Jož.) N. sv. Kr.
4 Ponedeljek	Florijan (Cvetko), m.; Monika, vd.
5 Torek	Pij V., pap.; Irenej, šk.; Angel, m.
6 Sreda	Janez Evang. pred latin. vrati.
7 Četrtek	Stanislav, šk. m.; Gizela, kr.
8 Petek *	Prikazen Mihaela nadang.
9 Sobota	Gregorij Nacijanski, c. uč.
19	Jezus obeta učencem sv. Duha. Jan. 16, 5-14.
10 Nedelja	4. povel. Antonin, šk.; Janez de Avila, sp.
11 Ponedeljek	Mamert, šk.; Gandolf, op.
12 Torek	Pankracij in tov., m.; Nerej, Ahilej, Domitila.
13 Sreda	Servacij, šk.; Peter Regalat, sp.
14 Četrtek	Bonifacij, m.; Pashal I., pap.;
15 Petek *	Izidor, kur.; Zofija (Sonja), m.; Jan. de la S.
16 Sobota	Janez Nepom., m.; Ubald, šk.
20	Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 23-30.
17 Nedelja	5. povel. (Križeva.) Pashal Bajl.; sp.
18 Ponedeljek	Erik, kr.; Feliks (Srečko), sp.; Venancij, m.
19 Torek	Peter Celestin, p.; Ivo, sp.; Pudencijana, d.
20 Sreda	Bernardin Sien, sp.; Plavtila.
21 Četrtek	Kristusov vnebohod. Feliks (Srečko)
22 Petek *	Helena, d.; Julija, d.; Emil (Milan), m.
23 Sobota *	Deziderij (Željko), šk.; Andrej Bob.
21	Jezus govori o pričevanju sv. Duha. Jan. 15, 16-27; 16, 1-4.
24 Nedelja	6. povel. Marija Dev., Pomočnica kristj.
25 Ponedeljek	Urban I. pap.; Gregor VII. pap.
26 Torek	Filip Neri, sp.; Eleverij, m.
27 Sreda	Beda Častitlj., c. uč.; Janez I., pap.
28 Četrtek	Avguštin, šk.; Viljem, op.; German, šk.
29 Petek *	Maksim (Veljko), šk.; Marija Magd. P., d.
30 Sobota ††	Ferdinand, kr.; Ivana Orleanska, d.; Feliks I., p.
22	Jezus govori o sv. Duhu in o ljubezni. Jan. 14, 23-31.
31 Nedelja	Blinkošti. Prihod sv. Duha. Angela, d.

☽ Prvi kr. dne 1. ob 4. uri 20 min. zj. | ☾ Zadnji kr. dne 15. ob 6. uri 46 min. zj.
 ☾ Ščip " 8. " 14. " 43 " pop. | ☽ Maj " 23. " 16. " 48 " pop.
 ☽ Prvi krajec dne 30. ob 21. uri 4 min. zvečer.

Izpremeni mesec.

☽ zahaja " 15. " 4. " 34 " 7. " 14 " 14 " 52 " 15. " 4. " 34 " 7. " 14 " 14 " 52 "

Solnce

zahaja Dolg. dneva

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Vlagajo se prošnje za oprostitev ali znižanje davka od strani onih, ki niso več v službi (ne vrše več obrti) ali morejo opravičiti zahtevo po znižanju.

H gnali svinjo

Brez dela dobro trot živi,
vsak dan ima svoj živež gótov;
čebela trote naj redi,
mi nočemo rediti trotov.

Pravično se ne zdi mi to,
oj množica potpežljiva:
Poti se jih in orje stó,
a žanje eden in uživa.

Stritar.

JUNIJ

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Pondeljek	Binkoštni pondeljek. Juvencij, m.
2 Torek	Marcelin, Peter in Erazem, m.; Bladina.
3 Sreda	Kvatre. Klotilda, kr.; Pavla, d. m.
4 Četrtek	Frančišek Kan., sp.; Kvirin, šk., m.
5 Petek *	Kvatre. Bonifacij, šk.; Valerija, m.
6 Sobota ☉	Kvatre. Norbert, šk.; Bertrand, šk.
23	„Meni je dana vsa oblast.“ Mat. 28, 18–20.
7 Nedelja	1. pobink. Sv. Trojica. Robert, op.
8 Pondeljek	Medard, šk.; Viljem, šk.
9 Torek	Marija, Mati milosti; Primož in Felicijan, m.
10 Sreda	Marjeta, kr.; Bogomil, šk.
11 Četrtek	Sv. Rešnje Telo. Barnaba, ap.
12 Petek *	Janez Fak., sp.; Leon III. pap.
13 Sobota ☾	Anton Padov., sp.
24	Prilika o veliki večerji. Luk. 14, 16–24.
14 Nedelja	2. pobink. Bazilij, šk.
15 Pondeljek	Vid, Modest in Krescencija, m.
16 Torek	Frančišek Regis, sp.; Jošt, op.; Beno, šk.
17 Sreda	Adolf, šk.; Lavra, red.; Nikander, m.
18 Četrtek	Efrem S., c. uč.; Marko in Marcel, m.
19 Petek *	Srce Jezusovo. Julijana, d.
20 Sobota	Silverij, pap.; Florentina, d.
25	Prilika o izgubljeni ovci. Luk. 15, 1–10.
21 Nedelja ☽	3. pobink. Svetogorska Kronanca.
22 Pondeljek	Pavlin Nol., šk.; Ahacij, m.
23 Torek	Eberhard, šk.; Edeltruda, kr.
24 Sreda	Rojstvo Janeza Krstnika. Kres.
25 Četrtek	Viljem, op.; Henrik, šk.; Prosper, šk.
26 Petek *	Janez in Pavel, m.; Rudolf, šk.
27 Sobota	Hema, vd.; Ladislav.
26	O velikem ribjem lovu. Luk. 5, 1–11.
28 Nedelja	4. pobink. Irenej, šk.; Leo II., pap.
29 Pondelj. ☽	Peter in Pavel, ap.
30 Torek	Spomin sv. Pavla, ap.; Lucina.

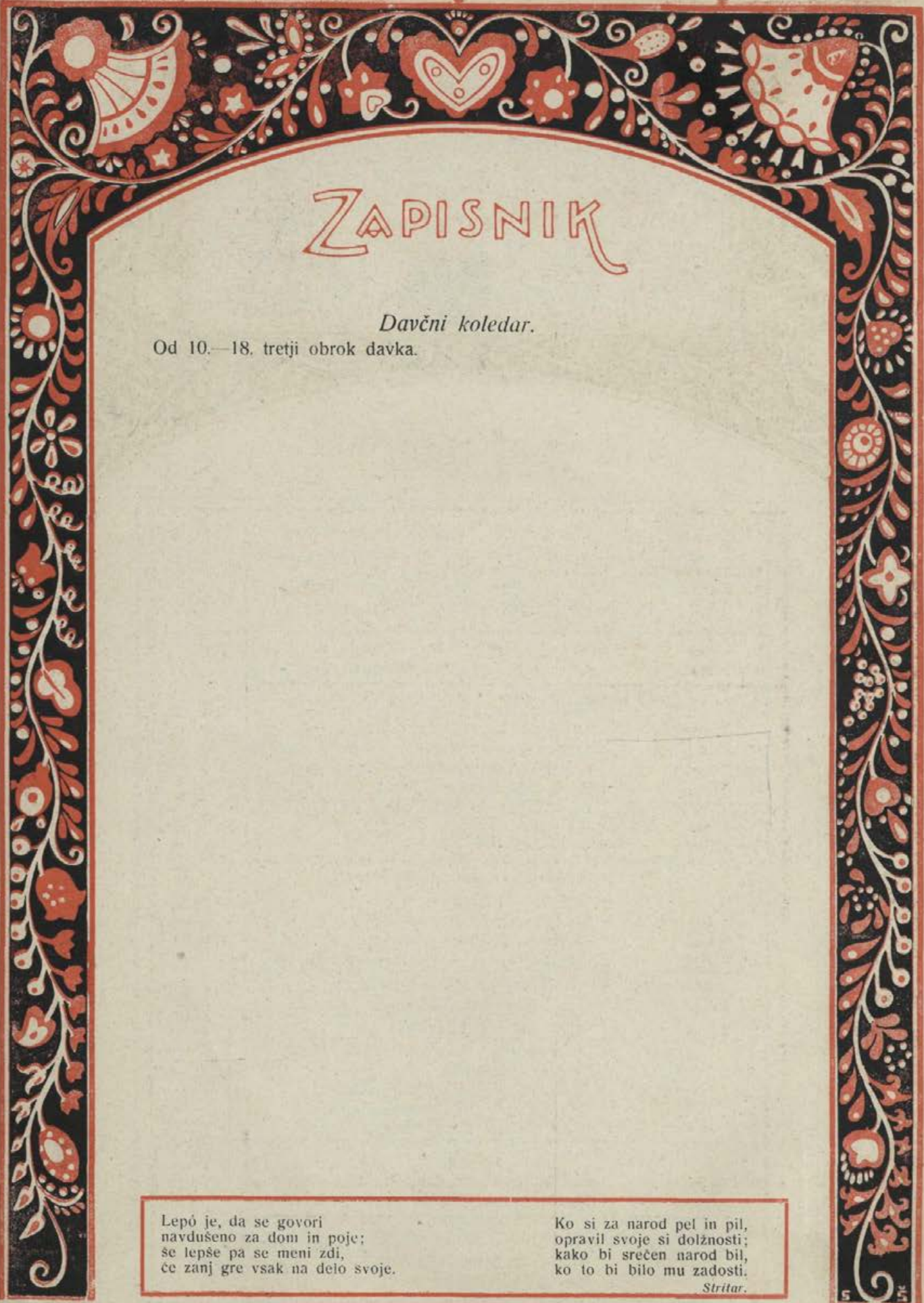
☽ Ščip dne 6. ob 22. uri 48 min. zv.
☾ Zadnji kr. * 13. * 13. * 44 * pop.

Izpremeti meseca.

☽ Misel dne 21. ob 7. uri 17 min. dop.
☽ Prvi kr. * 29. * 10. * 43 *

Solnce

☽ 1. jun. 4. uri 17 m. 7. uri 43 m. 15. ur 26 m.
15. " 4. " 10. " 7. " 50. " 15. " 40. "

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10.—18. tretji obrok davka.

Lepó je, da se govori
navdušeno za dom in poje;
še lepše pa se meni zdi,
če zanj gre vsak na delo svoje.

Ko si za narod pel in pil,
opravi svoje si dolžnosti;
kako bi srečen narod bil,
ko to bi bilo mu zadosti.

Stritar.

JULIJ

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Sreda	Presv. Rešnjaja Kri. Teobald, pušč.
2 Četrtek	Obiskovanje Marije Dev.; Oton, šk.
3 Petek *	Bertram, šk.; Heliodor, šk.
4 Sobota	Ulrik (Urh), šk.; Berta, d.
27	O farizejski pravičnosti. Mat. 5, 20—24.
5 Nedelja	5. pobink. Ciril in Metod, slov. blag.
6 Ponedeljek ●	Izaija, prer.; Bogomila; Dominika (Nedeljka).
7 Torek	Vilibald, šk.; Pulherija (Lepa), dev.
8 Sreda	Elizabeta, kr.; Kilijan.
9 Četrtek	Anatolija, dev.; Nikolaj in tov., m. gorkumski.
10 Petek *	Amalija, dev.; Felicita (Srečka), dev.
11 Sobota	Pij I., pap.; Peter F., spoz.
28	Jezus nasiti 4000 mož. Mark. 8, 1—9.
12 Nedelja (	6. pobink. Mohor in Fortunat, m.
13 Ponedeljek	Anaklet, pap.; Marjeta, d. m.
14 Torek	Bonaventura, šk., c. uč.
15 Sreda	Henrik, kr.; Vladimir, kr.
16 Četrtek	Devica Mar. Karmelska. (Škapulir).
17 Petek *	Aleš, sp.; Marcelina, dev.
18 Sobota	Kamil Lel., sp.; Friderik (Miroslav), sp.
29	O lažnivih prerokih. Mat. 7, 15—21.
19 Nedelja	7. pobink. (Škapulir.) Vincencij Pavl., sp.
20 Ponedeljek ●	Elija, prer.; Marjeta, dev.; Hijer., Emil, sp.
21 Torek	Daniel, prer.; Prakseda, d. m.; Olga.
22 Sreda	Marija Magdalena, sp.
23 Četrtek	Apolinarij, šk. m.; Liborij, šk.
24 Petek *	Kristina, dev. m.; Kunigunda, d.
25 Sobota	Jakob (Radoslav) star. ap.; Krištof.
30	O krivičnem hišniku. Luk. 16, 1—9.
26 Nedelja	8. pobink. Ana, mati Mar. Dev.; Valent, m.
27 Ponedeljek	Pantaleon, m.; Rudolf in tov., m.
28 Torek ●	Viktor (Zmagoslav), m.; Inocenc, pap.
29 Sreda	Marta, d.; Beatrika (Blažena), m.
30 Četrtek	Abdon in Senen, m.; Julita, m.
31 Petek *	Ignacij (Ognjeslav) Lojol., spoz.

☾ Ščip dne 6. ob 5. uri 54 min. zj. Zadnji kr. „ 12. „ 22. „ 34. „ zv.
 ☽ Milaj dne 20. ob 22. uri 40 min. zv. Prvi kr. „ 28. „ 21. „ 23. „ „ 15. „ 4. „ 19. „ 7. „ 41. „ 15. „ 22. „
 Izpremeni meseca.
 Soince
 vzhaja zahaja
 1. jul. 4. uri 11 m. 7. uri 49 m. 15. ur 38 m.
 15. „ 4. „ 19. „ 7. „ 41. „ 15. „ 22. „

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Objavijo se dodatki k direktnim davkom. More se vložiti utok proti odmeri davka od premičnega bogastva (dohodnine).

Kedor svoj narod zataji,
ostró ga sodi, — sram ga bodi!
Kedor svoj narod sramóti,
on v moško družbo naj ne hodi.

Če v službo svojo narod tvoj
pokliče te, zvesto mu služi;
do konca neomajen stoj
in z mamonom se ne okuži.

Stritar.

AVGUST

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Sobota	Vezi sv. Petra; Makabejski bratje.
31	Jezus se joka nad Jeruzalemom. Luk. 19, 41–47.
2 Nedelja	9. pobink. Porcijunkula. Alfonz L., šk., uč.
3 Ponedeljek	Najdenje sv. Štefana; Lidija, vd.
4 Torek	Domini (Nedeljko), sp.; Aristarh.
5 Sreda	Marija Devica Snežnica; Ožbalt, kr.
6 Četrtek	Gospodovo spremenjenje; Sikst II., pap.
7 Petek	* Kajetan, sp.; Donat (Dárko), šk., m.
8 Sobota	Ciriak, Larg in Smaragd, m.
32	O farizeju in cestnarju. Luk. 18, 9–14.
9 Nedelja	10. pobink. Roman, m.; Peter Faber.
10 Ponedeljek	Lavrencij, m.; Hugon, šk.
11 Torek	Tiburcij, m.; Suzana, d. m.; Filomena, d. m.
12 Sreda	Klara (Jasna), d.; Hilarija (Veselka), m.
13 Četrtek	Janez Berkman; Hipolit in Kasijan, m.
14 Petek	†† Evzebij, sp.; Anastazija, d.
15 Sobota	Vnebovzetje Mar. Dev.; Vel. Šmaren.
33	Jezus ozdravi gluho-nemega. Mark. 7, 31–37.
16 Nedelja	11. pobink. Joahim, oče M. D.; Rok, sp.
17 Ponedeljek	Julijana, d., m.; Bertram, sp.; Hiacint, sp.
18 Torek	Helena (Jelena), ces.; Agapit, m.
19 Sreda	Ludovik Tol., šk.; Julij, m.
20 Četrtek	Bernard, op.; Štefan, kr.
21 Petek	* Ivana Frančiška, vd.; Adolf, sp.
22 Sobota	Timotej, m.; Hipolit, šk.; Simforijan, m.
34	O usmiljenem Samarijanu. Luk. 10, 23–27.
23 Nedelja	12. pobink. Filip Ben., sp.; Cabej, sp.
24 Ponedeljek	Jernež, ap.; Ptolemej, šk.
25 Torek	Ludovik, kr.; Patricija, d.
26 Sreda	Zefirin I., pap.; Genezij, m.
27 Četrtek	Jožef Kalasancij, sp.; Natalija; Gerhard, šk.
28 Petek	* Avguštin, šk.; Hermes, m.
29 Sobota	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina, m.
35	Jezus ozdravi deset gobavih. Luk. 17, 11–19.
30 Nedelja	13. pobink. (Angelska.) Roza Lim., d.
31 Ponedeljek	Rajmund, sp.; Izabela, d.

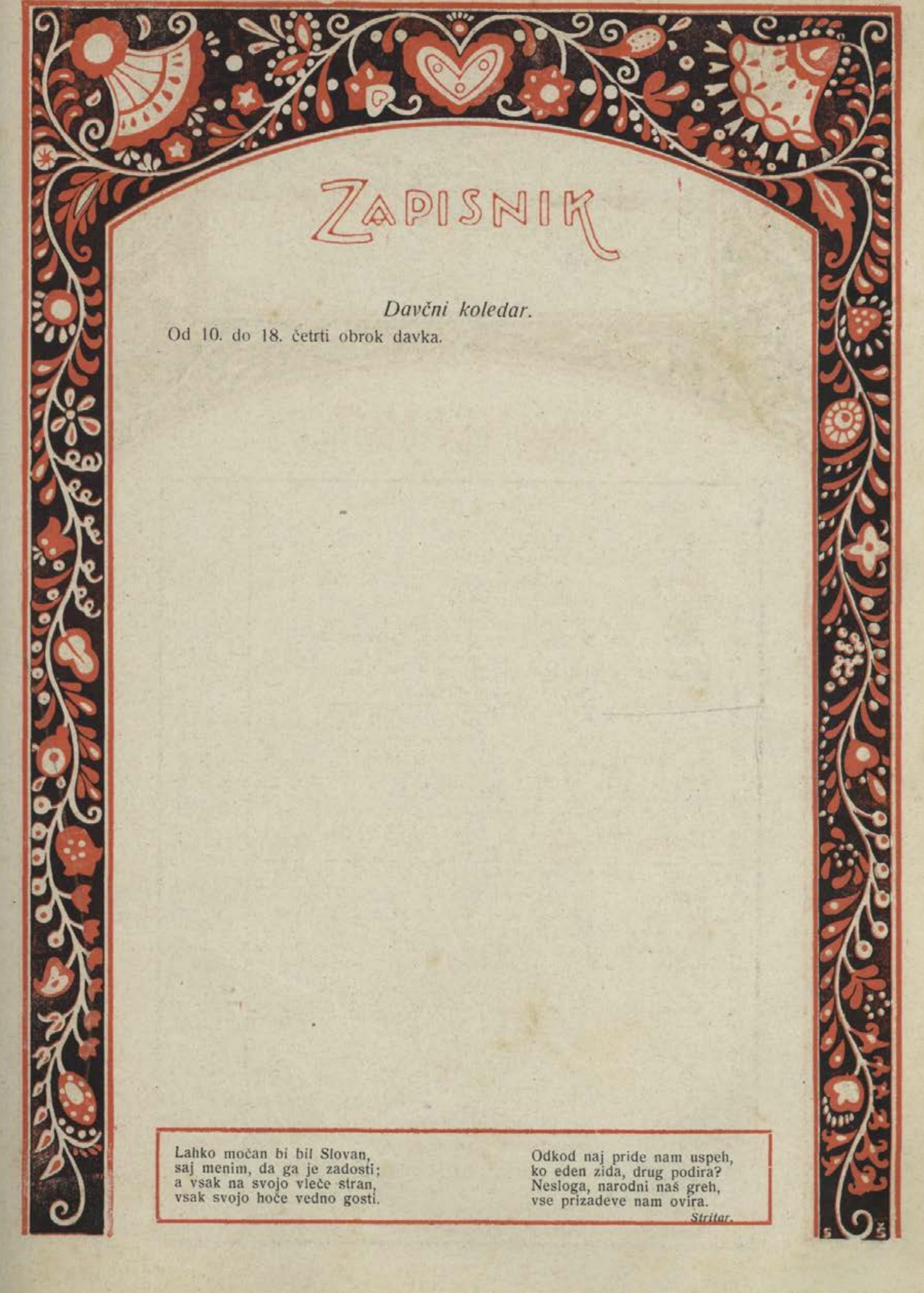
☾ Ščip dne 4. ob 12. uri 59 min. pop.
☾ Zadnji kr. 11. * 10. * 1. * dop.

☽ Maj dne 19. ob 14. u i 16 min. pop.
☽ Prvi kr. * 27. * 5. * 46. * zl.

☼ Solnce
vzhaja zahaja
1. avg. 4. uri 38 m. 7. uri 22 m. 14. ur 14 m.
15. * 4. * 57. * 7. * 3. * 11. * 6. *
Dolje dneva

Izpremeni meseca.

Solnce

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10. do 18. četrti obrok davka.

Lahko močan bi bil Slovan,
saj menim, da ga je zadosti;
a vsak na svojo vleče stran,
vsak svojo hoče vedno gosti.

Odkod naj pride nam uspeh,
ko eden zida, drug podira?
Nesloga, narodni naš greh,
vse prizadeve nam ovira.

Stritar.

SEPTEMBER

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Torek	Egidij (Ilij ali Tilen), op.; Verena, d., m.
2 Sreda	Štefan, kr.; Maksima, m.; Antonin, m.
3 Četrtek	Evfemija; Doroteja, d. m.
4 Petek	Rozalija, d.; Ida, kr.; Mojzes, prer.
5 Sobota	Lavrencij Just., šk.
36	O božji previdnosti. Mat. 6, 24—33.
6 Nedelja	14. pobink. Caharija, pr.; Hermogen, m.
7 Ponedeljek	Regina, d. m.; Marko, Štefan in Melhior, m.
8 Torek	Rojstvo Mar. D. Mali Šmaren.
9 Sreda	Peter Klav., sp.; Gorgonij, m.; Korbin., šk.
10 Četrtek	Nikolaj Tolet, sp.; Puherija (Lepa), ces.
11 Petek	Prot in Hiacint, m.
12 Sobota	Ime Marijino; Guidon, sp.
37	Jezus obudi mladeniča v Najmu. Luk. 7, 11—16.
13 Nedelja	15. pobink. Praznov. imena Marijinega.
14 Ponedeljek	Povišanje sv. Križa; Notburga, d.
15 Torek	Sedem žalosti Mar. Dev.; Nikomed, m.
16 Sreda ††	Kvatre. Ljudmila, vd.; Korn. in Cipr., m.
17 Četrtek	Lambert, šk.; Hildegarda, d.
18 Petek †††	Kvatre. Jožef Kupert, sp.; Zofija, m.
19 Sobota ††	Kvatre. Januarij in tov. m.
38	Jezus ozdravi vodeničnega. Luk. 14, 1—11.
20 Nedelja	16. pobink. (Žal. M. B.) Evstahij in tov. m
21 Ponedeljek	Matej, ap. in evang.
22 Torek	Mavricij in tov. m.; Tomaž Vil., šk.
23 Sreda	Lin, p., Tekla, d. m.
24 Četrtek	Marija D. de Mercede, rešit. jetnikov,
25 Petek *	Kamil in tov. m.; Kleofa, sp.; Firmin, šk.
26 Sobota	Ciprijan in Justina, m.; Meginhard, op.
39	O največji zapovedi. Mat. 22, 34—46.
27 Nedelja	17. pobink. Kozma in Damijan, m., Eleazar.
28 Ponedeljek	Večeslav, kr. m.; Lioba (Ljuba), op.
29 Torek	Mihael, nadang.; Evtihij, m.
30 Sreda	Jeronim (Jerko), sp.

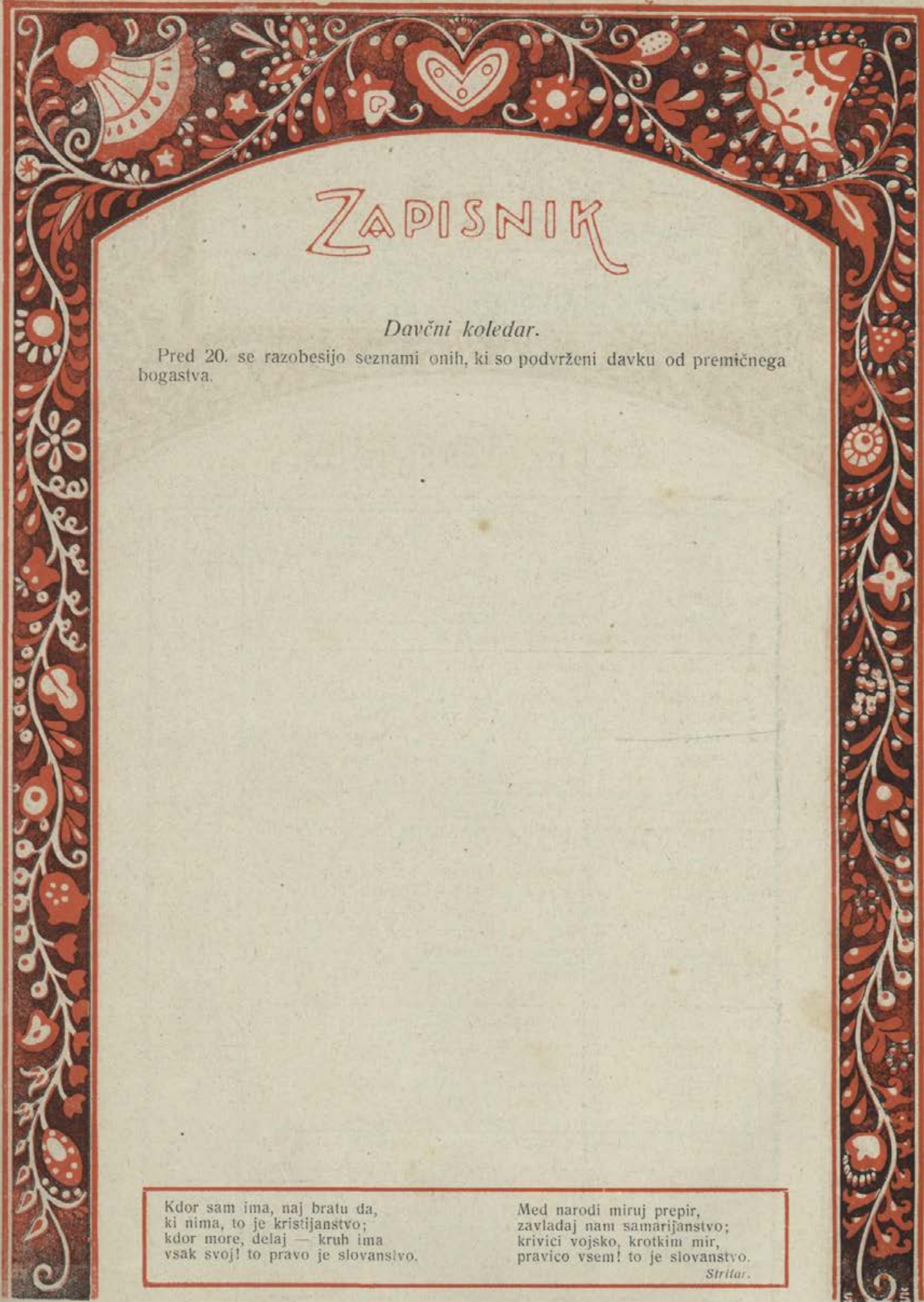
☾ Šip dne 2. ob 23, ur 33 min. xv.
 ☾ Zadnji kr. * 10. * 1. * 12. * zj.

Izpremeni meseca.

☽ Misl dne 18. ob 5. ur 12 min. zj.
 ☽ Prvi kr. * 25. * 12. * 51. * pop.

Vzhaja zahaia. Dofc. dneva
 1. sept. 5. ur 22m. 6. ur 38m. 13 ur 16m.
 15. * 5. * 44. * 6. * 10. * 12. * 32. *

Solnce

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Pred 20. se razobesijo sezname onih, ki so podvrženi davku od premožnega bogastva.

Kdor sam ima, naj bratu da,
ki nima, to je kristijanstvo;
kdor more, delaj — kruh ima
vsak svoj! to pravo je slovanstvo.

Med narodi miruj prepri,
zavladaj nam samarijanstvo;
krivici vojsko, krotkim mir,
pravico vsem! to je slovanstvo.

Stritar.

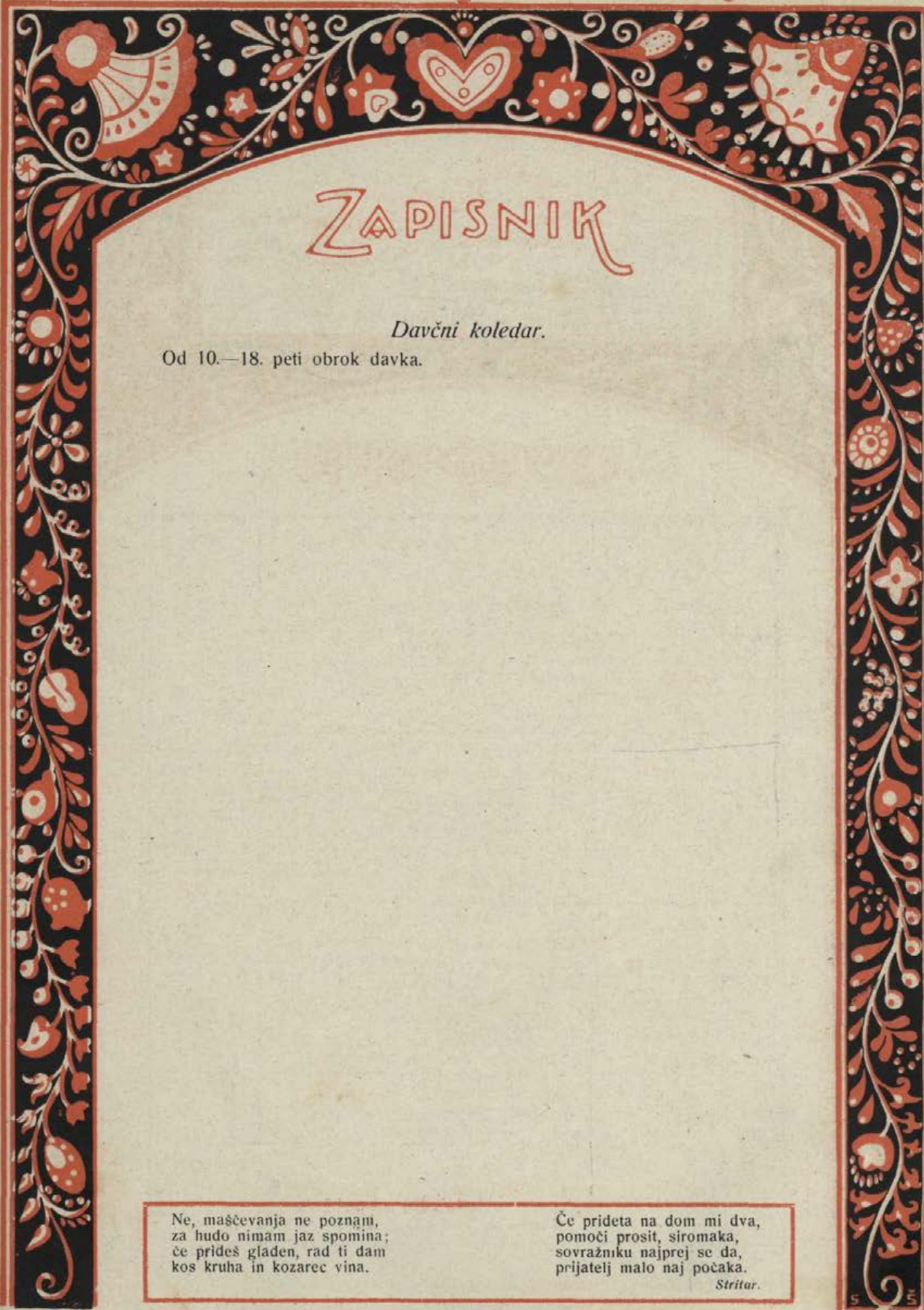

OKTOBER

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	
1	Četrtek	Remigij, šk.; Janez Dukl., sp.
2	Petek *	Angeli varuhi; Leodgar, šk.
3	Sobota	Kandid, m.; Evald, m.
40	Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9, 1—8.	
4	Nedelja	18. pobink. Roženvenska. Frančišek Ser., sp.
5	Pondeljek	Placid in tov. m.; Gala, vd.
6	Torek	Bruno, sp.; Mar. Frančiška od 5 ran, d.
7	Sreda	Marija, kralj. rož. venca; Justina.
8	Četrtek	Brigita, vd.; Simeon, sp.; Pelagija, sp.
9	Petek *	Dionizij, Rustik in Eleverija, m.; Abrah., oč.
10	Sobota	Frančišek Borg., sp.; Daniel in tov. m.
41	Prilika o kraljevi ženitnini. Mat. 22, 1—14.	
11	Nedelja	19. pobink. Nikazij, šk.; Firmin, šk.
12	Pondeljek	Maksimilijan, šk. m.; Serafin, sp.
13	Torek	Edvard, kr.; Koloman, m.
14	Sreda	Kalist, pap.; Just, m.; Burkhard, šk.
15	Četrtek	Terezija, d.; Avrelija (Zlatka), d.
16	Petek *	Gerard Majella; Gal, op.; Maksima, d.
17	Sobota *	Margareta M. Alakok, d.; Hedviga, d.
28	Jezus ozdravi kraljičevega sina. Jan. 4, 46—53.	
18	Nedelja	20. pobink. Posv. cerkvā. Luka, ev.
19	Pondeljek	Peter Alkantara, sp.; Etbín, op.
20	Torek	Janez Kancij, sp.; Vendelin, op.
21	Sreda	Uršula in tov. d. m.; Hilarijon, op.
22	Četrtek	Kordula, d. m.; Marija Saloma.
23	Petek *	Janez Kap.; Severin, šk.
24	Sobota *	Rafaél, nadang.; Kristina, m.
43	Prilika o kraljevem računu. Mat. 18, 23—35.	
25	Nedelja	21. pobink. Krizant in Darija, m.; Krišpin, m.
26	Pondeljek	Evarist, pap. m.; Amadej (Bogoljub).
27	Torek	Frumencij, šk.; Sabina, m.
28	Sreda	Simon in Juda, ap.
29	Četrtek	Narcis, šk.; Hiacint, m.
30	Petek *	Alfonz Rodriguez, sp.; Marcel, m.; Klavdij, m.
31	Sobota ††	Volbenk (Volkoslav), šk.

☽ Ščip dne 2. ob 6. uri 23 min. zj. Izpremeni meseca.
 ☾ Zadnji kr. " 9. " 19. " 34 " zv. Majaj dne 17. ob 19. uri 6 min. zv.
 ☽ Ščip dne 31. ob 18. uri 17 min. zvečer. D Prvi kr. " 24. " 19. " 38 " "
vzbaja zahaja. Dolg dneva
1. okt 6 uri 8 m. 5 ur 52 m. 11 ur 44 m.
15. " 6. " 28 " 5. " 32 " 11 " 4 "

Solnce

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10.—18. peti obrok davka.

Ne, maščevanja ne poznam,
za hudo nimam jaz spomina;
če prideš gladen, rad ti dam
kos kruha in kozarec vina.

Če prideta na dom mi dva,
pomoči prosit, siromaka,
sovražniku najprej se da,
prijatelj malo naj počaka.

Stritar.

NOVEMBER

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	
44	„Dajte cesarju, kar je cesarjevega.“ Mat. 22, 15–21.	
1	Nedelja	22. pobink. Praznik vseh svetnikov.
2	Pondelj	Spomin vseh vernih duš; Just, m.
3	Torek	Viktorin, šk.; Hubert, šk.; Ida, d.
4	Sreda	Karol Borom., šk.; Vitál, m.; Modesta.
5	Četrtek	Caharija in Elizabeta; Emerik, sp.
6	Petek *	Lenart (Lenko), op.
7	Sobota	Prosdocim, šk.; Engelbert, šk.
45	Jezus obudi Jairovo hčer. Mat. 9, 18–26.	
8	Nedelja (	23. pobink. Bogomir, šk.; Klavdij, m.
9	Pondeljek	Teodor (Božidar), m.; Teofil (Bogoljub), m.
10	Torek	Andrej Avelin, sp.; Trifon, m.; Nimfa, d.
11	Sreda	Martin (Davorin), šk.; Mena, m.
12	Četrtek	Martin, p. m.; Mil, op.; Kunibert.
13	Petek *	Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.; Brikcij, šk.
14	Sobota	Jozafat K., šk. m.; Veneranda, d. m.
46	Prilika o gorčičnem semenu. Mat. 13, 31–35.	
15	Nedelja	24. pobink. Leopold (Levko), voj. sp.
16	Pondeljek	Otmár, op.; Neža (Janja) Asiška, d.
17	Torek	Gregorij Čudodelnik, šk.
18	Sreda	Odon, op.; Evgenij, sp.; Roman, m.
19	Četrtek	Elizabeta, kr.; Poncijan, pap.
20	Petek *	Feliks (Srečko) Val., sp.; Edmund, kr. m.
21	Sobota	Darovanje Mar. Dev.; Kolumban, sp.
47	O grozoti razdejanja. Mat. 24, 15–35.	
22	Nedelja	25. pobink. Cecilija, d. m.; Maver, m.
23	Pondeljek	Klement (Milivoj), pap. m.; Felicita.
24	Torek	Janez od križa, sp.; Hrizogon, m.
25	Sreda	Katarina, d. m.; Mojzes, m.
26	Četrtek	Konrad, šk.; Silvester, op.; Leonard Portom,
27	Petek *	Virgil, šk.; Bernardin Foški, sp.
28	Sobota	Gregor III., pap.; Eberhart, šk.
48	O poslednji sodbi. Luk. 21, 25–33.	
29	Nedelja	1. adventna. Saturnin, m.; Gelazij, pap.
30	Pondeljek	Andrej (Hrabroslav), ap. Justina, dev.

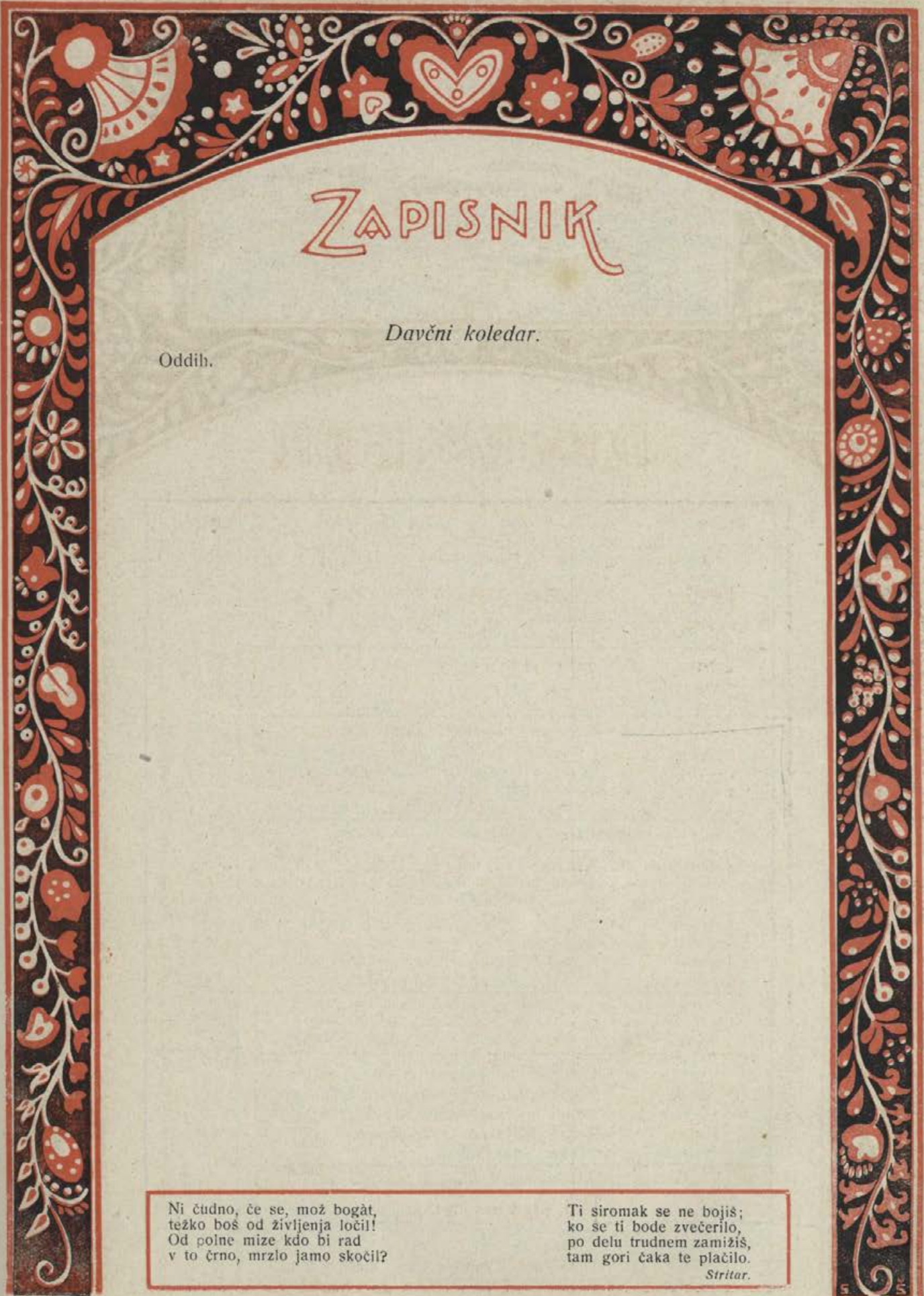
☾ Zadnji kr. dne 8. ob 16. uri 13 min. pop.
☀ Milij " 16. " 7. " 38 " zjutr.

Izpremet meseca.

☽ Prvi kr. dne 23. ob 3. uri 6 min. zj.
☪ Ščip " 30. " 9. " 11 " dep.

☀ vzhaja zahaja Dolg dneva
1. nov. 6. uri 58 m. 5. uri 2 m. 10. uram.
15. " 7. " 17 " 4. " 43 " 9. " 26 "

Solnce

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Oddih.

Ni čudno, če se, mož bogat,
težko boš od življenja ločil!
Od polne mize kdo bi rad
v to črno, mrzlo jamo skočil?

Ti siromak se ne bojiš;
ko se ti bode zvečerilo,
po delu trudnem zamižiš,
tam gori čaka te plačilo.

Stritar.

DECEMBER

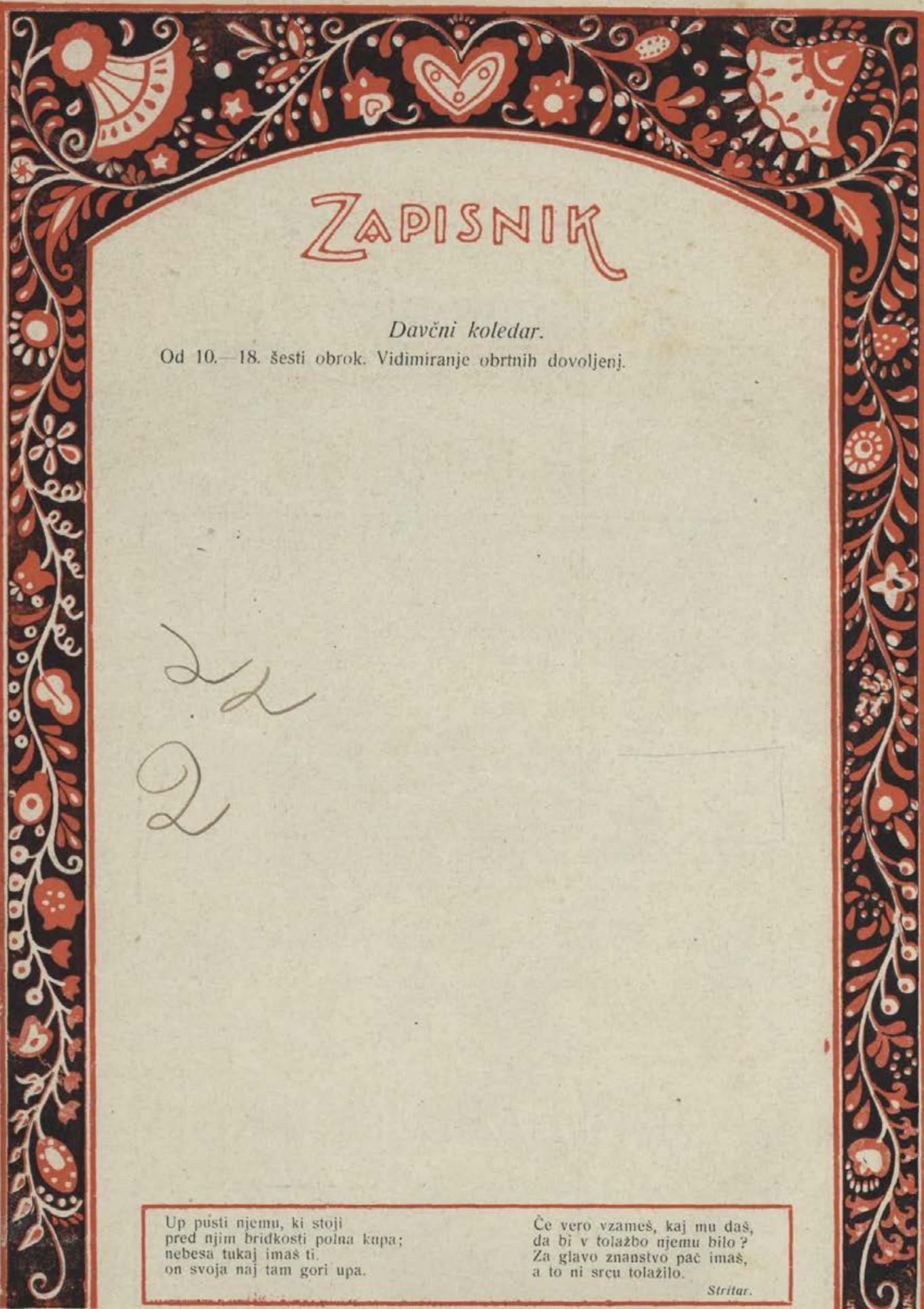
Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Torek	Eligij, šk.; Natalija, d. m.
2 Sreda	Bibijana, d. m., Pavlina m.
3 Četrtek	Frančišek Ks., sp., Lucij, šk.
4 Petek *	Barbara, d. m.; Peter Zlatoust., sp.
5 Sobota	Saba, op.; Nikolaj, m.
49	Janez Krstnik v ječi. Mat. 11, 2-10.
6 Nedelja	2. adv. Miklavž (Nikolaj), šk.,
7 Ponedeljek	Ambrozij, šk. in c. uč.; Agaton, m.
8 Torek ☾	Brezmad. spočetje Mar. Dev.
9 Sreda	Peter Forezij, šk.; Širij, šk., Levkadija, d. m.
10 Četrtek	M. B. Lavretanska; Melhiad, pap.; Judita, d.
11 Petek *	Damaz, pap.; Hugolin, pušč.
12 Sobota	Aleksander, m.; Dionizija, m. Maksencij.
50	Janez Krstnik pričuje o Jezusu. Jan. 1, 19-28.
13 Nedelja	3. adv. Lucija, d. m.; Otilija, d.
14 Ponedeljek	Spiridion, šk.; Nikazij, šk.
15 Torek ☽	Kristina, d.; Valerijan, šk.
16 Sreda ††	Kvatre. Evzebij, šk., Albina (Zora), d. m.
17 Četrtek	Lazar, šk., Vivina, d.
18 Petek ††	Kvatre. Gracijan šk.; Vunibald, op.;
19 Sobota ††	Kvatre. Urban V. pap.; Favsta, vd.;
51	Janez Krstnik poklican v prerokovanje. Luk. 3, 1-6.
20 Nedelja	4. adv. Liberat, m.; Evgenij in Makarij, m.
21 Ponedeljek	Tomaž, ap.; Glicerij, m.
22 Torek ☽	Demetrij in Honorat. m.; Flor, m.
23 Sreda	Viktorija (Zmagoslava), d. m.; Dagobert, kr.
24 Četrtek	Adam in Eva; Irmina, d.; Tazila, d.
25 Petek ††	Božič. Rojstvo Gospodovo.
26 Sobota	Stefan, prvi muč.;
52	Simeon in Ana oznanujeta Gospoda. Luk. 33-40.
27 Nedelja	Ned. pred nov. let. Janez Evangelist.
28 Ponedeljek	Nedolžni otročiči; Kastor, m.
29 Torek	Tomaž, šk. m.;
30 Sreda ☽	David, kr.; Evgenij, šk.; Liberij, šk.
31 Četrtek	Silvester, pap.; Melanija.

☾ Zadnji kr. dne 8. ob 13. uri 11 min. pop.
 ☽ Prvi kr. dne 22. ob 12. uri 8 min. pop.
 ☽ Štip " 30. " 3. " 1 " zjutr.

Izpremeni meseca.

Solnce

vzhaja zahaja
 1. dec. 7. ur 34 m. 4. ur 20 m. 8 ur 32 m.
 15. " 4. " 42 " 4. " 18 " 8 " 36 "

ZAPISNIK

Davčni koledar.

Od 10.—18. šesti obrok. Vidimiranje obrtnih dovoljenj.

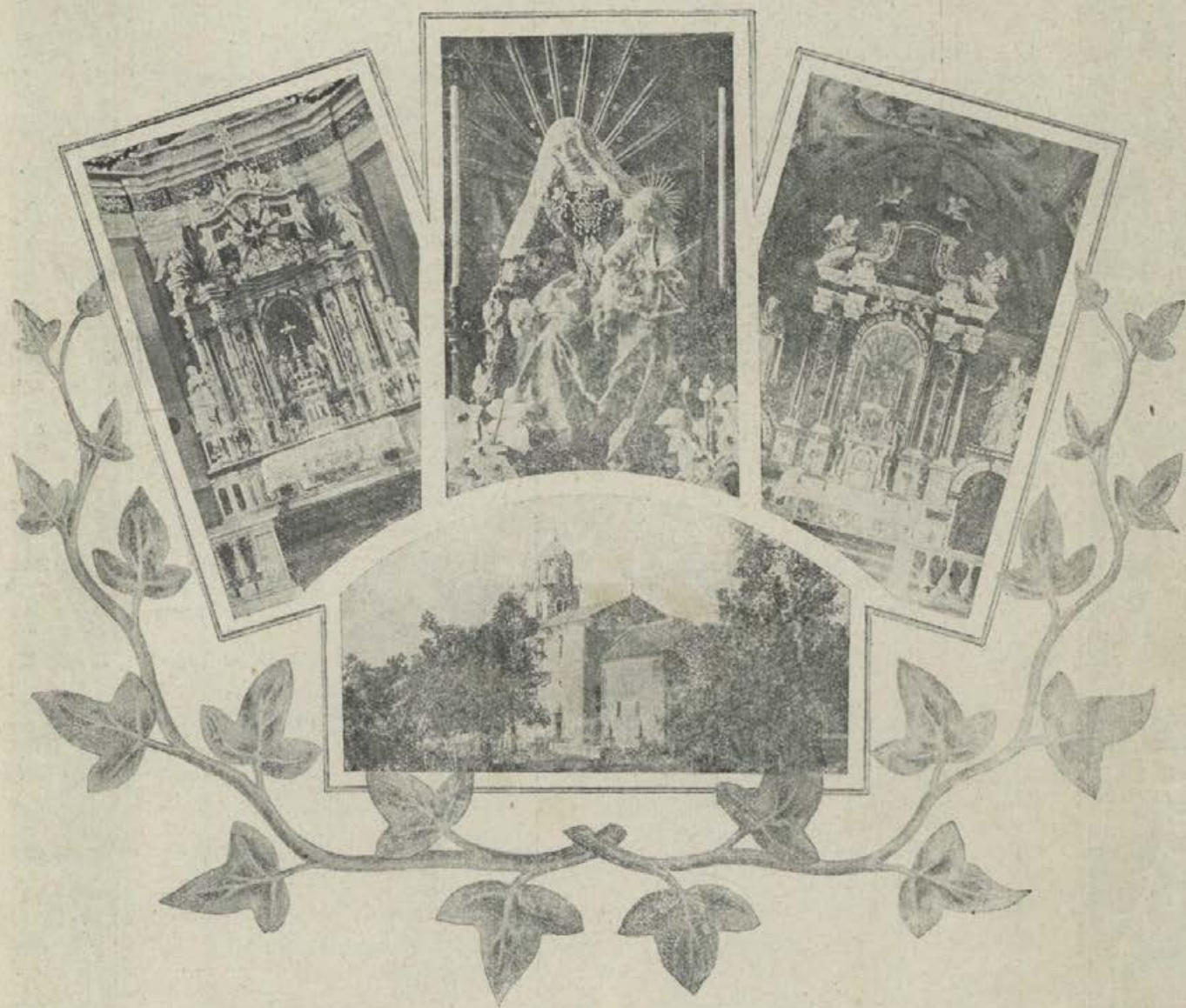
22
22

Up pušči njemu, ki stoji
pred njim bridkosti polna kupa;
nebesa tukaj imaš ti,
on svoja naj tam gori upa.

Če vero vzameš, kaj mu daš,
da bi v tolažbo njemu bilo?
Za glavo znanstvo pač imaš,
a to ni srečo tolažilo.

Stritar.

DEVICA MARIJA

V OBERŠLJANU PRI KOMNU

POGLAVJE O IMENIH.

Kaj krstna imena pomenijo.

Dr. Anton Breznik.

Pri vseh imenih se pomen ne dá določiti, ker so nekatera imena silno stara in so se rabila še v času, ko so bili Slovani, Germani, Rimljani in Grki, ki so jih vzdeli, še pagani. Večina latinskih imen (Lucija, Julij, Emilij...) ima neznan pomen, oziroma čisto negotov, zato teh nisem našteval. Primerjal sem tudi slovenska imena iz Kosovega »Gradiva«, a se ne morejo vzporejati s temi, ker se ne ujemajo. Nemci, Rimljani itd. so vzdevali čisto drugačna imena kakor Slovenci in sploh Slovani. Ker ni mogoče dobiti *slučnih* slovanskih imen, jih nisem pristavljaj. Tu naštevam samo taka imena, ki so znanstveno dognana.

Adalbert (germ.), svetlorodni. **Adela** (germ.), plemeniti (lat.), blagoslovljeni, blaženi. **Bernard** (germ.), plemeniti volk, plemeniti junak. **Agata** (gršk.), dobra. **Agneza**, **Neža** (gršk.), čista. **Aleksander** (gršk.), branitelj, slov. Branko. **Alfonz** (germ.), pripravljen za boj. **Alice**, franc. oblika iz Aleksandrina. **Ambrozij**, **Ambrož** (gršk.), nesmrtni. **Ana** (hebr.), ljubezniva. **Anastazij** (gršk.), (od boleznj) vstali. **Andrej** (gršk.), možat, korenjak. **Anzelm** (germ.), bogovaren. **Avgust** (lat.), častitljiv, veličasten. **Avgustin** pomeni mali Avgust.

Barbara (lat.), tujka. **Beatrika** (lat.), blažena. **Benedikt** (lat.), blagoslovljeni, blaženi. **Bernard** (germ.), po medvedje močan. **Bertold** (germ.), slaven vladar. **Berta** (germ.), svetla, plemenita. **Bonaventura** (lat.), dobrodošli. **Boštjan**, **Sebastijan** (gršk.), častitljiv, veličasten. **Branko**, glej Aleksander. **Brigita** (germ.), pomeni isto kar Berta.

Cecilija (lat.), slepa. **Celestin** (lat.), nebeški. **Ciril** (gršk.), lepi.

Damijan (lat.), krotilec. **Danijel** (hebr.), božji sodnik. **David** (hebr.), ljubljeni. **Doroteja** (gršk.), božji dar.

Edgar (germ.), ki posestvo brani. **Edmund** (germ.), ki posestvo varuje. **Edvard** (germ.), ki posestvo varuje. **Egon** (germ.), meč. **Eleonora**, **Lenora**, **Leonora**, (arab.), Bog je moja luč, ali (gršk.), usmiljena. **Elija** (hebr.), Jehova je moj Bog, ki Boga časti. **Emil** (gršk.), vseč, prijetni. **Emilija**, glej Emil. **Elvira** (šan.), veličastna. **Erazem** (gršk.), ljubeznivi. **Ernest** (germ.), resni (v boju). **Evgen** (gršk.), blagorodni.

Felicita (lat.), srečna. **Feliks** (lat.), srečni. Srečko. **Ferdinand** (germ.), v vojni srčni. **Filip** (gršk.), konjeljub. **Florijan** (lat.), cvetoči, Cvetko. **Fortunat** (lat.), osrečeni, srečni. **Franc** (germ.), prvotni pomen

neznan; zdaj se prilastuje pomen: svobodni. **Friderik** (germ.), knez miru. **Fridolin** (germ.), mirni.

Gabrijel (hebr.), mož božji. **Gerhart** (germ.), močen v metanju kopja. **Gothart** (germ.), Bogomočni. **Gotfrid** (germ.), Bogomirni. **Gregor** (gršk.), budni; slov. ime, ki isto pomeni: Budin. **Gustav** (šved.), bojni štab, borec.

Henrik (germ.), vladar doma. **Hieronim** (gršk.), svetoimenc. **Hilda**, **Hildegarda** (germ.), bojevница. **Hubert** (germ.), bistromiselni. **Hugo**, **Hugolin** pomeni isto, kakor Hubert.

Irena (gršk.), mir. **Izabela** (hebr.), čista. **Izidor** (gršk.), dar (boginje) Izis.

Janez (hebr.), Bogomil. **Jožef** (hebr.), pridejani. **Juda** (hebr.), slavljani. **Jurij**, **Georg** (gršk.), kmet.

Karel (germ.), mož. **Katarina** (gršk.), čista. **Kazimir** (polj.), miroljubni. **Klemen** (lat.), mili. **Klotilda** (germ.), slavna bojevница. **Konrad** (germ.), smeli svetovalec. **Konradin** pomeni mali Konrad. **Krištof**, **Krištofor** (gršk.), Kristonos. **Ksayer** (špan.), svetli. **Kunigunda** (germ.), ki se s sorodstvom bori.

Lambert (germ.), domoslav. **Lavra**, glej Lovrenc. **Lazar** (hebr.), Bog pomagaj. **Leon** (lat.), lev. **Leonhard**, **Lenart** (germ.), močan kot lev. **Leopold** (germ.), drzen človek. **Ljudmila** (češ.), ljudstvu mila. **Lotar** (germ.), slavni borec, vojnoslav. **Lovrenc**, **Lovro** (lat.), z lavoriko ovenčani, žensko: **Lavra**. **Ludvik** (germ.), vojnoslav.

Maks, **Maksimilijan** (lat.), največji. **Marjeta**, **Margarita** (gršk.), biser. **Marko** (lat.), sorodno imenu Mars = vojni bog. **Martin** (lat.), bojevnik. **Matevž**, **Matej** (hebr.), božji dar. **Matija** pomeni isto, kar Matevž. **Matilda** (germ.), bojevница, junakinja. **Melchior** (hebr.), svetli kralj. **Metod** (gršk.), redni. **Mihael** (hebr.), kdo je kot Bog.

Natalija (lat.), živa, živahna. **Neža**, glej Agneza. **Nikolaj** (gršk.), zmagavec ljudstva. **Notburga** (germ.), braniteljica v boju.

Oskar (germ.), bogovaren. **Osvalt**, **Ožbald** (germ.), bogovladan. **Otmar** (germ.), slaven v posesti. **Oton** pomeni isto, kar Otmar. **Otokar** (germ.), branilec posesti.

Pankracij, **Pangerc** (gršk.), vsevlad. **Pashal** (hebr.), trpeči. **Pavel** (lat.), mali. **Pavlin** pomeni majhen Pavel. **Pelagij** (gršk.), pomorščak. **Peter** (gršk.),

skala. *Pij* (lat.), pobožni. *Primož* (lat.), prvorojeni, prvi.

R*afael* (hebr.), Bog zdravi. *Rajmund* (germ.), ki v (po) svetu brani. *Rajnhart* (germ.), modri svetnik. *Rebeka* (hebr.), debela. *Rihard* (germ.), odlični knez. *Robert*, *Rupert*, *Ruprecht* (germ.), slavni. *Rok* (gršk.), veličastvo. *Romuald* (germ.), slavni vladar. *Rudolf* (germ.), slavni volk. *Rozalija* (lat.), roznata.

S*alomon* (hebr.), knez miru. *Saša* (ruska oblika = Aleksander. *Serafin* (hebr.), svetli angel. *Sigfrid* (germ.), ki po boju mir prinese. *Sigismund*, *Ziga* (germ.), ki z bojem brani. *Simeon* (hebr.), uslišani. *Stanislav* (polj.), stanovitni. *Štefan* (gršk.), ovenčani.

Še nekaj o krstnih imenih.

Marsikdo bi rad poznal pomen krstnih imen; drugi bi rad imel za svetniška imena lepa slovenska krstna imena na izbero. Popolnoma ni mogoče ustreči niti enemu niti drugemu.

Res se glasi star pregovor: »Vsako ime nekaj pove!« Toda dandanes se pri starih imenih ne da več povsodi položiti prvotni pomen, kakor to poudarja dr. Breznik v svojem sestavku, ki nam ga je poslal na našo prošnjo, ker smo hoteli ustreči omenjeni želji. Prvotne oblike imen so se s časom spreminjale v pomanjševalne besede in laskava in domača imena; posebno pa so se imena spreminjala, ko so prehajala k drugim narodom, ki so jih skušali prilagoditi svojemu jeziku. Nekaj zgledov nam to najlepše raztolmači: Za ime Janez, latinsko Joannes, imamo tudi lepo ime Ivan in ime Johan, ki ga bolj Nemci rabijo; Italijani rabijo Giovanni. Koliko domačih oblik se je stvarilo iz tega: Ivo, Ivanček, Janezek, Giovannin, Nino (ki je pa lahko domača oblika tudi od drugih imen), rusko Vanja in Vanečka itd. Ime Jožef nam daje ta imena: Joža, Josip; rusko Osip in Osja, Osečka; ital. Giuseppe, od tega Pepi in Pepo, Pepček; za domače ime se rabi tudi samo končni zlog Žef itd. Henrik je lahko Hinko ali Riko. Marija: Marica, Mara, Mimi, Mimica, Mica. Iz imena Mihael — Mihaela so napravili Mihč in Hela; iz Gabrijela — Ela. Iz nemškega imena Gertrud smo naredili mi Jera; iz Hermagoras — Mohor; iz prvotno hebr. Bartolomej — Jernej, ki nam znači istega svetnika, a ima čisto različen pomen po zvoku. Mi poznamo ime Tinče in Tinčka; ker sta ti dve imeni povsem enaki in ju le slovnična oblika spola razlikuje, bi mislili, da imata tudi povsem enak pomen; toda to ni vselej tako. Tinček je laskavo ime za Valentin in pomeni zdravi (Zdravko), Tinčka pa je laskavo ime za Katarina in pomeni čista. Kakor sedanja tako so se izpreminjala tudi stara imena pri raznih narodih različno. Včasih zadobi tuje ime v okrajšavi ali spremembi povsem naroden naglas; iz germ. Rajmund smo naredili lepo slov. besedo Rajko. Lat. Vera = slov. resnična; slov. vera = lat. Fides; Vera in Fides sta dve latinski imeni, Vera pa je tudi lepo slov. ime:

»Tri sestre, hčericice višav
so Vera, Nada in Ljubav.«

(Gregorčič).

T*imotej* (gršk.), ki se Boga boji; srb. Bogoboj.

U*balda* (germ.), drznomiselni. *Urban* (lat.), olikani. *Uršula* (lat.), medvedje močna.

V*alerija* (lat.), mogočna. *Valentin* (lat.), močni; slov. Zdravko. *Veronika* (gršk.), zmagonosna. *Večeslav* (napačno Venceslav) pomeni Rastko. Rastislav. *Vilibald* (germ.), drznovoljni. *Viljem* (germ.), volini branitelj. *Viktor* (lat.), zmagovalec. *Virginija* (lat.), devica, deva. *Vladimir* (rus.), slavni vladar. *Vladislav* pomeni isto, kar Vladimir.

Z*otija* (gršk.), modrost. *Zalika* iz Rozalija.

Venceslav Belé.

Vera = lat. ime Fides; Nada = Spes, ital. Speranza; Ljubav = Amata ali Amanda.

Tudi imajo različni naši svetniki po pomenu popolnoma slična imena, ki se le v obliki malenkostno razlikujejo, mi jih pa strogo ločimo, ker nam značijo različne osebe, dasi imajo isti pomen: Matija in Matej (Matevž) sta dva različna svetnika, ime pa ima en sam pomen in se da za oba porabiti slov. ime Božidar. Takih slučajev je zelo veliko.

Iz povedanega je prav lahko razumljivo, zakaj je danes zelo težko in ponekod nemogoče določiti prvotni pomen raznih imen. Tega so vzrok potvorbe imen, zlasti pri raznih narodih, pomanjševalne besede, domača in laskava imena, sestavljena iz prvotnih imen. Veliko težavo povzročajo pri tolmačenju tudi sestave iz različnih besed in zlogov; te sestave se niso vršile po strogo logičnih in jezikovnih pravilih, ampak so se pri sestavljanju večkrat spojili elementi iz raznih priljubljenih imen; tako se je včasih ime otrokovo skovalo iz elementov ali zlogov imena očetovega in materinega. Vsled tega ne more prevod imen vselej dati povsem jasnega pojma.

Ker so imena odsev kulturnega mišljenja in življenja narodovega, zato so različni narodi vzdavali imena po povsem različnih kriterijih in se imena enega in drugega naroda prav malo krijejo in jih včasih ni mogoče vzporediti. Težko je torej, da bi prenesli na naša navadna svetniška imena stara slovenska imena. Morali bi imena nasilno kovati. Komur je ljubo slovensko ime, naj si k svetniškemu imenu vzporedi po pomenu ali zvoku primerno slovensko ime. Cerkev zelo želi, da bi pri krstu otrokom izbirali svetniška imena, ne prepoveduje pa drugih lepih in dostojnih imen. Po naših krajih in sosednih nemških deželah pri krstu do 13. stoletja niso dajali imen svetnikov, ampak novokrščeni so dobivali narodna imena. V Črudenovi Zgodovini slov. naroda, str. 427., 428. beremo, da od 13. stoletja naprej ginejo v listinah slovenska imena. V kanalski župnijski kroniki ohranjeno lepo žensko ime še iz l. 1389. je »Jasna«, iz l. 1428. »Nedeljka«. Poleg svetniških imen prav lahko ohranimo lepa narodna imena, ne da bi z nasilnim prevodom silo delali enim ali drugim.

K strogo znanstvenemu sestavku o pomenu krstnih imen, ki nam je došel izpod peresa strokovnjaka dr. prof. Breznika, dodajamo seznam še nekaterih imen.

Nekatera teh imen, ki jih je dr. Breznik izpustil, so tolmačena ne strogo znanstveno, kakor gornja, ampak bolj po zunanji sedanjí obliki kot pa po pravem notranjem pomenu, ki ga ni več mogoče določiti. Nekatera imena so bila zgoraj izpuščena zato, da bi seznam preveč ne narastel, dajo se pa zanesljivo tolmačiti. Privzeli smo v ta dodatek še nekaj teh imen, da bo kolikor mogoče mnogim ustrezno. Kdor ne bo vedel, kaj pomeni njegovo ime, kateremu ni mogoče pomena določiti, bo vedel vsaj, kako se splošno tolmači in kakšen prevod je v rabi. Iz moških imen je lahko dobiti obliko in pomen za ženska imena in obratno. Posneti so prevodi ter imen po knjižici: Dr. Fr. Tetzner: *Namenbuch*. (Leipzig — Reclam.) in: *Unsere Taufnamen*. Von A. K. (Graz 1919. Moser.). Poudarjamo, da prevodi niso znanstveno točni kakor Breznikovi. Mnogi so samo ugibanja po zvoku besede, nekaj ih je pa tudi ugotovljenih. Vseh imen ni bilo mogoče privzeti, ker je število imen in njih inačice neizmerno.

* * *

Abel (hebr.), minljivi. **Abraham** (hebr.) oče množice. **Ada** pomeni isto, kar Adela, glej zgoraj. **Adam** (hebr.), mož-zemljak. **Adrijan, Hadrijan** (lat.-ital.), mož iz mesta Adrija, Jadranec. **Albert**, glej zgoraj Adalbert. **Albin** (lat.), beli, zorni. **Albina** pomeni isto, kar Albin; **Zora, Aleksij, Aleš** (gršk.), glej zgoraj Aleksander. **Alfred** (germ.), mirni svetovalec. **Alma** (lat.), vzvišena; tudi prehranjujoča. **Alozij** najbrž mavriško - grška oblika frankovskega imena Klovis. **Klodvig, Ludvik, Luis**; (glej zgoraj Ludvik); pomenilo bi Vojnoslav, pri nas pa se rabi za to ime Vekoslav. **Amalija** (germ.), delavna, skrbna. **Amanda** (lat.), ljubezni vredna. **Amata** (lat.), ljubljena, Ljubica. **Angel, Angela** (gršk.), angel = (božji) poslanec. **Anton**, pomeni temen; eni: neprecenljivi; drugi: močni. **Anunčijata** (lat.), oznanjena; (Marijino oznanjenje). **Apolonija** (gršk.), od gršk. boga Apolo; tolmači se: uničevalka. **Artur** (germ.), veliki meved. **Asumpta** (lat.), vzeta (v nebo); Marijino vnebovzetje. **Atanazij** (gršk.), nesmrtni. **Avrelj(a)** (lat.), zlati, Zlatan.

Barnaba (hebr.), sin tolažbe. **Bartolomej** (hebr.), sin Tolmajev; Tolmaj = rodovitni; drugi tolmačijo: nad vodo plavajoči. Slovenci rabimo ime Jernej za Bartolomej. **Bazilij** (grš.), kraljevi, kralj. **Beata** (lat.), glej zgoraj Beatrika. **Beno** (germ.), medvedek; sorodno imenu Bernard. **Blanka, Bianka** (ital.), bela. **Blaž, Blazij** (gršk.), kraljevi; drugi (iz lat.) šepetalec. **Boltézar, Baltazar** (babel.), Bog ohrani kralja; drugi (iz hebr.) svetli knez, vojni svetovalec. **Bonifacij** (lat.), dobrodelnik, dobrotnik. **Bruno** (germ.), orjaveli.

Caharija (hebr.), Bog pomni. **Cahej** (hebr.), čisti, pobožni, pravični. **Ciprijan**, (gršk.), iz otoka Kiper (Kipros).

Darij (perz.), modri; drugi: posestnik. **Daša** ruska oblika za Darija; glej Darij. **Demetrij** (gršk.), od imena Demeter = boginja zemlje. **Dimitrij**, ruska oblika za Demetrij. **Doloroza** (lat.), bridkosti ali žalosti polna; žalostna M. B. **Domicijan** (lat.), krotilec, podobno kot Damijan ali Domen. **Dominik** (lat.), gospodov; Dominika se prevaja z Nedelja, Nedeljka, ker je to Gospodov dan. **Donat** (lat.), darovani. **Darko, Durnja**, ruska oblika iz Evdok(s)ija; glej spodaj.

Egidij (gršk.), ščitonosec, branilec. **Elizabeta** (hebr.), Boga časti, Bogu posvečena. **Elka** iz **Jelena** = **Helena**: glej spodaj. **Ema**, tudi **Ima, Irma** (germ.), velika, silna; drugi tolmačijo Ema = čebelica, pridna. **Emanuel** (hebr.), Bog z nami. **Engelbert** (germ.), plemenito blesteči, veličasten. **Eva** (hebr.), oživljajoča, mati živih. **Evaóksij** (gršk.), slavni. **Evstahij** (gršk.), rodovitni. **Evzebij** (gršk.), pobožni.

Fabjan, Fabjola (lat.) tolmačijo iz besede faba — bob; ki ljubi, prideluje bob. **Feodor**, ruska oblika za Teodor; glej spodaj. **Fides** (lat.), vera. **Flora**, glej zgoraj Florijan.

Gašpar (perz.), zakladnik. **Genovefa** (germ.), tkalka; tudi pletilka vencev. **Gertruda** (germ.), deva ali bojevница s kopjem; mi rabimo za to ime Jedert ali Jera. **Gisela** (germ.), talnica = telesno v poroštvo zastavljena.

Helena (gršk.), plamenica, svetla. **Hilarij** (lat.), veseli, Veselko.

Ignacij (lat.), ognjeni; slov. Ognjeslav; hrv. Vatroslav. **Inocenc** (lat.), nedolžni. **Irenej** (gršk.), miroljubni; glej Irena. Temu podobno naš Jernej, ki ga rabimo za Bartolomej. **Irma**, glej Ema. **Izaija** (hebr.), Bog pomagaj. **Izak** (v hebr.), sin veselja.

Jakob (hebr.), ki drži za peto, pozneje rojeni. **Jera**, glej zgoraj Gertruda. **Jeremija** (hebr.), od Boga povišani. **Julij** (gršk. lat.?), mlekodlačni, mladeniški. **Julija**, glej Julij; mladenka, deva. **Just, Justin, Justinjan** (lat.), pravični, Upravda.

Kalist (gršk.), najlepši. **Kerubin** (hebr.), ognjeni poslanec. **Klára** (lat.), slavna, čista. **Konstantin** (lat.), stanovitni. **Kornelij** (lat.), trajni, trdni. **Krescenc** (lat.), rastoča, vzpevajoča. **Krišpin** (lat.), kodrasti. **Kristijan, Kristina** (gršk.), kristijan, Kristusov. **Krizostom** (gršk.), Zlatoust. **Kvirin**, (lat.), ki vihti kopia.

Luka (lat.), razsvetljeni (?); tako tolmačijo, ker po zvoku izvajajo iz lux = luč. **Lucijan, Lucija**, glej Luka. **Lidija** (gršk.), iz dežela Lidija.

Magdalena (hebr.), iz Magdale. **Makarij** (gršk.), blaženi. **Marija** (hebr.), trpka; drugi: vzvišena, gospodovalka. **Marta** (hebr.), dražestna. **Maša, Mašenka**, rusko iz Marija. **Melkizedek** (hebr.), knez pravičnosti. **Mitja**, rusko iz Dimitrij, Demetrij. **Modest** (lat.), ponižni. **Monika** (lat.), opominjajoča.

Nadežda, rusko za Nada, glej Spes. **Nastja**, rusko iz Anastazija. **Nataša**, rusko za Natalija. **Neža**, glej Agneza; pri nas se rabi za to večkrat Janja, ker se izvaja iz lat. Agnella = mala ovčica; je pa grškega pomena »čista«.

Oktavij (lat.), osmi. **Olga** (rus.), vzvišena, svetla; isto ime Helga.

Peregrin (lat.), popotnik, romar, tujec. **Perpetua** (lat.), večna. **Polikarp** (gršk.), ki ima mnogo sadu.

Regina (lat.), kraljica. **Remigij** (lat.), veslač. **Renat** (lat.), prerojeni. **Roman** (lat.), Rimljan. **Roza, Rozamunda, Rozina** in podobno, glej pri Rozalija zgoraj.

Severin (lat.), strogi. *Silvij* (lat.), gozdni. *Sonja*, rusko iz Zofija; glej zgoraj. *Suzana* (hebr.), čista ali bela kot lilija.

Školastika (lat.), učenka, učenjakinja. *Špela* iz Elizabeta, glej zgoraj.

Tadej (hebr.), modri. *Teodor* (gršk.), Božidar. *Teodozij* pomeni isto, kar Teodor. *Teofil* (gršk.),

Bogoljub. *Terezija* (gršk.), lovka; drugi: iz otoka Tera. *Tobija* (hebr.), Bog je dober. *Tomaž* (hebr.), dvojček.

Vasilij, Vasja, rusko za Bazilij; glej zgoraj. *Vid* (lat.?), oživiljeni; drugi: od »avitus« = ded. *Vincenc* (lat.), zmagovalec. *Vanja* (rus.), iz Ivan. *Volbenk, Wolfgang* (germ.), ki hodi kot volk. *Volodja* (rus.), iz Vladimir.

Staroslovenska osebna imena.

Nabrana iz dr. Fr. Kosovega Gradiva za zgodovino Slovencev in iz Jos. Stritarjevih Zbranih spisov.

Bedoslav	Dobrovlast	Lastnik	Odola	Stanogoj	Trebušnež
Bega	Dobrožica	Lastuša	Omisl	Stanon	Ubislava
Bela (-ica)	Dobrožit	Lazica	Pačemira	Stislav (-a)	Unčat
Beliša	Dobrožižna	Lepa	Petanko	Stojan (-a)	Unislav
Benebod	Dobruška	Ljuba	Pitalo	Stojče	
Benko	Dolgodelka	Ljuban	Pomik	Stojdrag	Val
Bislav	Domagoj	Ljubiš	Predoslav	Stojgoj	Valnik
Bitinja	Domažil	Ljubih	Predobra	Stojina	Večegoj
Blagica	Domnega	Ljubodrag	Premil	Stojmir	Večevoj
Blagosod	Domomir	Ljuboneg (-a)	Premisl	Stradoslav	Veligoj
Boleslav	Domomisl	Ljubonja	Pribibor	Straha	Velikne
Bodigoj	Dragomir	Ljubota	Pribigoj	Stranka	Venčegoj
Bogomir	Dragoslav	Ljubotin	Pribila	Stranimir	Venko
Bogumil (-a)	Dragovit	Ljubšin	Pribiña	Stregomil	Vevera
Bojnoslav	Dražica	Ljuta	Pribislav (-a)	Sujče	Vidina
Borigoj	Glavac	Ljutica	Prisnec	Svegoj	Vilan (-a)
Borižit	Glušo	Ljutič	Prisnoba	Sveljub	Vitin
Borut	Gnevaš	Ljutomir	Prisnoslav	Svemir	Vitomir
Boželisa	Godemir	Mala	Prisnota	Svetic	Vitomisl
Branka	Godemisl	Manidrag (-a)	Prisnota	Svetin	Vitogoj
Branimir	Godeslava	Maraš	Prodan	Svetodrag	Vitoslav
Braslav	Gojen	Medved	Radek	Svetogoj	Višegoj
Bratina	Gojica	Mil	Radogej	Svetomir	Višemir
Bratrica	Goimir	Milaš	Radenko	Svetoslav (-a)	Vladimir
Budigoj	Gojslav	Milej	Radigoj	Sčenedrag	Vlado
Budin	Golodrag	Miljena	Radin		Vojnomir
Budislava	Golomir	Milo	Radoh	Tešina	Volčina
Čestilo	Golotek	Misl (-ena)	Radonja	Težkona	Volkinja
Čestimir	Gorazd	Minigoj	Radoš	Tihica	Volkoj
Črna	Gosta	Mirica	Radul	Tihodrag	Volkonja
Črné	Gostibil	Mirna	Radušič	Tihomir (-a)	Volkota
Črnel	Gostidrag	Mirigoj	Sebeteh	Tihonja	Volkun
Črni	Gostinja	Miromisl	Sebibor	Tihožit	Vranica
Črnig	Gostiša	Miroslav (-a)	Sebidrag	Tonislava	Zababerad
Dalimir	Govica	Mistibor	Sebigoj	Topa	Zadrag
Danimir	Grd	Mistislav	Sebimir	Trdač	Zdebor
Debeligoj	Hoten	Naček	Semiko (-a)	Trdogoj	Zdedrag
Dober	Hotimir	Načživ	Skrben	Trdomir	Zdegoj
Dobrislav	Hrast	Nadovid	Slav (-a)	Trdoslav	Zdemir
Dobrava	Inko	Namdrag	Slavko (-a)	Trebec	Zdeslav
Dobrica	Izbor	Našemisl	Slavuš	Trebegoj	Zdestan
Dobrej	Jaronega	Nebomir	Slovenka	Trebenia	Zememišl
Dobren	Jaroslav (-a)	Nedeljka	Sobemisla	Trebeš	Zemeteh
Dobrilka	Jelen (-a)	Negoj	Sojdrag	Trebibor	Zemiboned
Dobrinja	Junik	Negomir	Sprejmir	Trebibrat	Zemidraga
Dobrodej	Ladana	Nenadej	Stagoj	Trebica	Zemidrug
Dorogoj	Laduta	Negota	Stamer	Trebil	Zemignev
Dobromisl	Lastigoj	Nepokor	Stane	Trebin (-ja)	Zemin
Dobroneg	Lastimir	Neško	Stanila	Trebimir	Zenislava
Dobrost		Nežir	Stanislav (-a)	Trebišin	Zla
Dobrota		Nico	Stano	Trebivrit	Zlativenca
				Trebnik	

Zleslava	Cvetin	Janja	Milojka	Rada	Šumijak
Zloslav	Cvetoš	Jasna	Milorad	Radan (-a)	Tankosa
Zverce	Čudna	Jela	Miloš	Radenko	Tankosava
Zvergoj	Danica	Jelenka	Milun (-ka)	Radivoj	Tašo
Zverica	Daša	Jezerko	Miluš (-a)	Radinko	Tihomil
Zverinja	Deva	Jelen	Milutin	Radislav	Tonka
Zverko (-a)	Dejan (-a)		Milja	Radič	
Železen	Divna	Kazimir (-a)	Miljana	Radmil	Uroš
Židana	Doberko	Kalina	Miljen	Radovan	Vasoj
Židislav	Dobrana	Karan	Miljka	Radoj	Vesela
Žilec	Dobrija	Kocelj	Miljko	Radojka	Veselin
Žitigoj	Dobriilo	Kosana	Milobrat	Radojko	Večerin
Žitomir	Dobrovoj	Košuta	Milodrag	Radomir	Vetko
Žitomisl	Dobroslav	Krilan (-a)	Mira	Radosim	Vid (-a)
Žitovit	Draga	Lilijana	Mirča	Radoslav	Vidojka
Živina	Dragaš	Ljuben	Mirjana	Radoš	Vidojko
Žizemir	Dragica	Ljubenko	Mirko	Rajko	Vidoslava
	Dragobrat	Ljubivoj	Mirodar	Rajka	Vitko
	Dražilo	Ljubinko	Mica	Ratko	Vitor
	Dušan	Ljubica	Mišljen (-a)	Rebom	Vladoslav
		Ljubomir (a-)	Mladen		Vlatko
		Ljuboslav (-a)	Morava	Sava	Vojdrag
	Godomir			Savo	Voitek
	Gojko	Maleš (-a)	Negoš	Slavica	Volkašin
	Golobica	Malina	Neda	Slavoljub	Volkoslava
	Gorazd	Malinka	Nedeljko (-a)	Smiljana	Volčica
	Gorislava	Miladin	Ninko	Sokol	Vratislav
	Gradimir	Mila	Nino	Srečan	
	Gradislava	Milan	Nišava	Srečko	
	Granislava	Milanko	Novica	Stana	Zlatko (-ka)
	Grozda	Milen (-a)	Novko	Stanimir	Zlatoslav
	Grozdana	Milenko		Stanka	Zlatoust
	Grobiša	Milevoj	Obren	Stanko	Zorana
	Hraber	Milin	Ogrinja	Stojadin	Zorka
		Milinko	Pavica	Stojko	Zvezdana
	Ivko (-a)	Milislav (-a)	Prerad	Stojna	
	Izeslav	Milica	Pribič	Svetopolk	Žarko
	Jagoda	Milovan	Prodan (-a)	Šišman	Žitomir
					Živko (-ka)

*Ime slovensko tebi sveto bodi —
ne srami ga, sramiti ga ne daj!
Da bode spoštovano med naródi,
sirovosti, podlósti ne poznaj;
povsod naj plemenitost tebe vodi,
ta pravega Slovenca znači naj!*

Stritar.

STATISTIKA IN KRONIKA.

Zemlja in ljudje.

V Italiji.

Janko Kralj.

Italija obsega apeninski polotok in dva velika otoka, Sicilijo in Sardinijo. Površina vse države znaša 310 tisoč kvadratnih kilometrov. Površina stare Rusije je bila 72. krat večja. Zato pa je italijanska dežela zelo gosto naseljena, na vsak kvadratni kilometer pride 125 prebivalcev! Italija je izmed najbolj gosto naseljenih dežel na svetu, le Belgija, Holandska in Anglija jo presegajo v tem pogledu. Te tri dežele pa so bogate, v njih cvete industrija, one imajo plodovite velikanske naselbine, zato lahko preživljajo na majhni ploskvi goste množice ljudi. Italija pa mora pošiljati previšek prebivalstva v tujino po kruh. Silna rast prebivalstva je moč Italije, pa tudi velika skrb in težava vlad.

Koliko prebivalcev ima Italija? Zadnjič so šteli ljudi dne 31. decembra 1921. Našteli so

v starih pokrajinah	37.277.000
v novih pokrajinah	1.559.000
V vsej Italiji	38.836.000 ljudi.

V tem številu pa so zapopadeni le oni, ki so bili na dan štetja navzoči v Italiji. Če prištejemo še začasne izseljence, doženemo, da šteje Italija 40 milijonov 123 tisoč ljudi. Italija je po vojni pustila za seboj mogočno Francijo, preseglala jo je s številom prebivalstva.

Italijanska mesta so: Neapel 770.000 preb., Milan 701.000, Rim (gl. m.) 664.000, Turin 500.000, Palermo 400.000, Genova 304.000, Trst 240.000, Benetke 170.000, Videm 56.000, Gorica 26.000, Zader 17.000; 1 lira = 100 stotink. Svila in svileno blago, bombaževina, vino, likerji, južno sadje, pšenica, koruza, riž, makaroni, krompir, konoplja, živina, perotnina, jajca, kože, ribe, zelenjava, žveplo, železna ruda, živo srebro, alabaster, marmor, dragocenine, klobuki, ladje, avtomobili, olje, cvetlice, konzerve itd. — Kolonije so: v *Aziji*: 2.640; 101.000; 38, in sicer otok Rodos 1.460 km² in 37.000 ljudi ter Dvanajstero otočje (Dodekanez) 1.180 km² in 64.000 ljudi (oljke, južno sadje, vino, žito, rozine, tobak). V *Afriki*: 1.753.000; 1.850.000; 1.1; *Libija in Cirenaika*; 1.250.000; 1.000.000, niti 1: Tripoli 65.000; tun, gobe, ječmen, volna, kože, sol, trava halfa, nojeva peresa, slonova kost. *Eritreja*: 145.700; 403.000; 2,8; Asmara 23.000; surovo maslo, kože, laneno seme, sol, pepelika, palmovi orehi, biseri, kava. *Italiski Somali*; 357.000; 450.000; 1,3; Mogadiš 13.000; kože, žito, slonova kost, tkanine, bombaž.

Pretežna večina prebivalstva je italijanskega plemena. V mejah Italije so pa tudi močne, že stoletja vkoreninjene narodne manjšine. Najmočnejša narodna manjšina smo Slovani, ki štejejo krog 550 tisoč duš. Beneških Slovencev so našteali 52.000. Drugo močno skupino tvorijo Albanci v Južni Italiji; našteali so jih 472 tisoč. Pa ginejo, ker niso narodno zavedni in izobraženi. V Adiški dolini prebiva 250 tisoč Nemcev, ki se trdno držijo domače zemlje in rodnega jezika,

Nad polovico prebivalcev je kmečkega stanu. V Severni Italiji obdelujejo zemljo večinoma svobodni mali kmetje, v delih Srednje Italije in v vseh južnih deželah pa prevladujejo ogromna veleposestva, na katerih delajo koloni. Kolonat je poglaviti vzrok velike revščine, ki vlada po teh pokrajinah. Gospodarji živijo v velemestih in se za veleposestva ne brigajo, kolon nima veselja, da bi tujo zemljo s skrbjo obdeloval in zboljševal. V severni Italiji so močna središča industrije, ki proizvaja pred vsem kovinske izdelke, stroje in tkanine. Izredno visok je odstotek oseb, ki se bavijo s trgovino.

Ustava in uprava Italije.

Italija je ustavna monarhija. Ustava je temeljni zakon države, pogodba med kraljem in ljudskimi zastopniki. Ustava določuje pravice državljanov in pravice kralja, določa, kdo sklepa zakone, kdo jih izvršuje, kdo razsoja na njih podlagi. Italija ima ustavo iz leta 1848., izdal jo je pijemontski kralj Karl Albert, zato se imenuje tudi albertinska ustava. Glavne določbe ustave so: Kralj je poglavar države, vrhovni načelnik zakonodajne, izvrševalne in sodne oblasti. Svojo oblast izvršuje kralj po ministerskem svetu, ki šteje 12 članov. Vsak minister načeljuje določeni panogi državne uprave in je zanjo odgovoren. Ministerskemu svetu načeljuje ministerski predsednik. Ministre imenuje kralj v sporazumu s poslansko zbornico in senatom. Ti dve zbornici tvorita skupaj državni zbor (parlament), ki ima nalogo, sklepati zakone in nadzorovati njih izvrševanje. Poslanska zbornica sestoji iz 534 poslancev, ki jih voli ljudstvo s splošno in tajno volilno pravico. Senatorje pa imenuje kralj izmed znamenitih in zaslužnih mož; oni ohranijo svoje mesto do smrti. Obe zbornici razpravljata in sklepata o zakonih, ki jih predložijo ministri ali poslanci; zakon pa ne more stopiti v veljavo, dokler ga kralj ne potrdi.

Državna uprava Italije se deli v dve veliki veji: v osrednjo in v krajevno upravo. Osrednja uprava obsega ministerstva in od njih odvisna oblastva. Tako odvisi celotno šolstvo od naučenega ministerstva, vsa državna prometna služba (železnice, pošte, brzojavna služba) od ministerstva za promet. Država se deli v 74 dežel, ki jim načeljujejo prefekti. Prefekti so podrejeni notranjemu ministru in imajo nalogo izvrševati zakone in ukaze ministerstev. Dežele se delijo na okrožja, katerim načeljujejo podprefekti. Vsi ti državni uradniki odvisijo od osrednje uprave v Rimu. Najmanjša upravna enota je občina, ki jo vodi od ljudstva izvoljeni občinski zastop. Samostojnost občin pa je zelo majhna, ker mora občinski zastop predložiti vse sklepe prefektu v potrdilo. Ljudstvo ima torej na javno upravo prav malo neposrednega vpliva. Italija je centralistična država, ki ljudske avtonomije ne pozna, kajti v njej dejansko vladajo in odločujejo uradniki. Tako je Italija po svoji ustavi ena najbolj svobodnih držav na svetu. Ko gre pa za to, kako naj se pisani zakon izvede, odločuje v glavnem volja uradništva.

Po ostalem svetu.

Dr. V. Šarabon.

Dodali bomo prav kratek pregled vseh drugih držav sveta, koliko imajo kvadratnih kilometrov, koliko ljudi, koliko ljudi pride na 1 km², glavno mesto in pri važnejših tudi še par drugih mest, denar, mero in utež, najvažnejše pridelke, izdelke itd. Da si prihranimo prostor, ne bomo pri vsaki številki posebej pravili, kaj pomeni.

1. številka — kvadratni kilometri.

2. številka — število prebivalstva.

3. štev. — koliko oseb pride na 1 kvadratni km.

Če bomo pri merah in utežih rekli, da so metrske, pomeni to meter, liter in kilogram. Številka pri mestih pomeni prebivalstvo.

Evropa.

Evropa meri 10 milijonov kvadratnih kilometrov in ima 450 milijonov ljudi.

Albanija (Škipenija pravijo domačini): 28.000; 725.000; 26; Skader 23.000, Tirana (glavno mesto) 10.000; zlati franki in srebrne krone; metrske meri in uteži; volna, živina, kože, žito, olje, olive, tobak.

Andorra (republika v Pirenejih med Špansko in Francosko); 452; 5.230; 12; Andorra 600; franc. in šp. denar; metrske mere in uteži: les, oglje, sir, volna.

Avstrija (republika); 83.904; 6.535.000; 78; Dunaj 1.865.000; avstrijska krona = 100 helerjev; metrske mere in uteži; železna ruda, železo, les, papir, modno blago, konfekcijsko blago, usnjeno blago, vozila, sol, kemikalije, pivo, knjige, muzikalije.

Belgija (kraljestvo); 30.488; 7.600.000; 250; Bruselj (Bruxelles) 803.000, Antwerpen 408.000; 1 belgijski frank = 100 centimov; metrske mere in uteži; črni premog, koks, železo, jeklo, cink, cin, baker, svinec, sukno, platno, čipke, galanterijsko blago, sladkor, hmelj, pivo, smotke, papir, orožje, stroji, konji.

Belg. kolonija: **Belgijski Kongo** v Afriki: 2.420.000; 17.000.000; 7; Leopoldville 10.000; belg. denar in mere; baker, zlato, radij, kavčuk, slonova kost, palmovo olje, palmovi orehi, kakao.

Bolgarija (kraljestvo); 105.324; 5.000.000; 47; Sofija 154.000; 1 lev = 100 stotink; metrske mere in uteži; žito, moka, krompir, živina, kože, sir, volna, usnje, tobak, rožno olje.

Velika Britanija (kraljestvo); 244.212; 44.500.000; 182; London 7.500.000, Birmingham s predmestji 1.170.000, Liverpool s predmestji 1.170.000, Glasgow s predmestji 1.100.000, Manchester s predmestji 1.025.000, Edinburgh 420.000 (glavno mesto Škotske), Belfast 415.000 (gl. m. angleškega dela Irske); 1 funt šterlingov = 20 šilingov, 1 šiling = 12 pence; angleške mere in uteži, na primer: angleška milja = 1609 m, 1 galona = 4.54 litra; platno, bombaževina, volneno blago, predivo, črni premog, železo, jeklo, jekleno blago, ladje, stroji, cement, kemikalije, steklo, papir, baker, cin, hmelj, pivo, milo, galanterijsko blago, čevlji, lokomotive, vagoni, avtomobili, orožje, ribe, porcelan, knjige.

Velika Britanija obstoji iz Angleške z Walesom, iz Škotske, iz severnega dela Irske, otoka Man in tako zvanih Kanalskih otokov ob francoski obali. Po vsem svetu ima potem bolj ali manj odvisne dežele. Nekatero, kakor Kanada in Avstralija, so v notranji politiki, v denarstvu itd. čisto samostojne, Velika Bri-

tanija jih zastopa na zunaj in imenuje guvernerje, imenujemo jih dominione. Druge so prave kolonije, popolnoma odvisne od Velike Britanije, tretje spet manj itd. V tem labirintu se malokdo spozna. Našteli bomo glavne in prideljali to, kar se nam važno zdi. Pristavimo tudi, da namesto Velika Britanija pravimo včasih kar Anglija ali Angleška, ker je ona domovina in izvor te dosedaj največje države sveta.

Angleški dominioni, kolonije itd.: 38.863.000; 422.000.000; 11.

V Evropi: 70.530; 3.468.000; 49.

Irska država; 70.222; 3.200.000; 45; Dublin 427.000; žito, krompir lan, živina, volna, ribe, jajca, meso, platno, bombaževina (angleški del Irske meri 13.565 km² in ima 1.250.000 prebivalcev).

Gibraltar; Malta.

V Aziji: 8.604.000; 336.000.000; 39.

Otok **Kiper** (vino, rozine); **Palestina** (23.000 km², 760.000 ljudi, 33 na 1 km², oranže, melone, vino, svila itd.); polotok **Sinaj; Arabske države** (2.956.000 km², 2.950.000 ljudi, mesto Mehka 70.000 preb.); kraljestvo **Mesopotamija** (371.000 km², 2.850.000 prebivalcev, gl. m. Bagdad 145.000, volna, žito, datelji, riž, preproge, petrolej).

Indija (cesarstvo, angleški kralj je indijski cesar); 4.759.000; 320.000.000; 67; gl. mesto je Delhi 303 tisoč, nekatera druga mesta so večja, tako Bombay 1.325.000, Kalkuta 1.270.000 itd.; rupija = $\frac{1}{16}$ funta šterlingov; domače mere in uteži; bombaž in bombaževina, predivna snov juta, riž, semena, čaj, žito, govedo, kože, volna, opij, cukur, rum, kavčuk, olje, barvani les, dišave, kovine, kava itd.

Razdeli se pa Indija v provincije, države, agencije itd. Za tistega, ki se zanima, pripomnimo, da prištevajo Indiji uradno tudi take kraje, ki niso v Indiji, tako Beludžistan, arabsko mesto Aden, otok Perim, Sokotro, otoke Kuria-Muria, himalajsko državo Bhotan, **Bahrejski otoki** (biseri, dateljni); otok **Ceylon** (66.000 km², 4.500.000 preb., 68 na 1 km², Kolombo 250.000, kavčuk, čaj, posušeni orehi kokosove palme kopra, kakao, riž); Maldivi; posestva na **Malakki**, med njimi mesto Singapur 426.000 (kavčuk, cin, kopra, dišave); **Malajske države** (kavčuk, cin, kopra); **Britanski Severni Borneo** (kavčuk, gutaperča, tobak, les); **Brunej; Saravak** (oba ta dva tudi na otoku Borneo); **Hongkong** (pred Kitajsko).

V Afriki: 10.872.000; 61.700.000; 5.7.

Egipet (samostojno kraljestvo pod pokroviteljstvom Velike Britanije); 935.500; 13.387.000; 14; Kairo 800.000, Aleksandrija 450.000; 1 egiptski funt = približno isto kakor angleški; angleške metrske in domače mere in uteži; bombaž, cigarete, čebula, kože, riž, volna, nojeva peresa, dateljni, opij itd.

Angleško - egiptski Sudan; 2.550.000; 5.850.000; 2'3; Khartum 30.000 (gl. m.), Omdurman 78.000; egiptski denar itd.; bombaž, živina, gumi, kože, dateljni, slonova kost, nojeva peresa.

Gambia; Sierra Leone; Zlata obala; Nigeria (zemski orehi, palmova zrna, kože, palmovo olje, razne vrste lesa, kakao, zlato). Otok sv. **Helene** (5. 5. 1821. umrl Napoleon I.); 122 km².

Zveza Južne Afrike; 3.958.700; 9.780.000; 2'5; Johannesburg 300.000, Kapsko mesto (gl. m.) 210.000; angl. mere in uteži; zlato, demanti, volna, kože, sladkor, meso, tobak, nojeva peresa, govedo, rude, vino,

ribe. Deželi *Njasa* in *Tanganjska* (tobak, bombaž, čaj, kava, vosek, gumi, kopra, žito itd.) otok *Sansibar* (dišave, kopra, petrolej, riž, slanovna kost, tobak); dežela *Kenia*; *Uganda*; Britanski *Somali* (v teh treh bombaž, kava, kože, slonovna kost, soda, kavčuk, volna, gumi); otok *Mauritius* in okolica (sladkor, rum, vanilja, tobak, riž); otočje *Sejšeli* (Seychelles) in okolica (v vseh imenovanih deželah od Sansibarja naprej indijski denar).

V Ameriki: 10,383.000; 11,300.000; 1.1.

Kanada; 9,660.000; 9,000.000; niti 1; gl. m. Ottawa 107.000, Montreal 620.000, Toronto 530 tisoč, Winnipeg 280.000; 1 kanadski dolar = 1 ameriški dolar; angleške in ameriške mere in uteži; pšenica, moka, les, leseno blago, papir, celuloza, sir, živina, slanina, ribe, kožuovina, železnina, usnje, srebro, baker, morski raki. *Nova Foundlandija* (ribe, papir, ribja mast, železo, kožuovina); *Labrador* (ribe, kožuovina); otočje *Bermuda*; Britanski *Honduras* (mahagoni, cedrovina, smola); *Jamajka* (sladkor, rum, kokosovi orehi, banane, kava, kakao); *Bahámski otoki* (gobe, želve); otočje *Leeward* (sladkor, rum, bombaž, kokosovi orehi, kakao); otočje *Winward* (isti pridelki); *Barbados* (isto); *Trinidad* in *Tobago* (isto, pa še potrelej in asfalt); Britanska *Guayana* (sladkor, rum, riž, zlato, demanti); *Falklandski otoki* (volna, lov na kite in morske pse).

V Avstraliji in Oceaniji (Oceanio imenujemo vse otoke v Velikem ali Tihem oceanu): 8,525.000; 8,500.000; 1.

Republika Avstralija s Tasmanijo; 7,704.000; 5,440.000; 0,7; kraj vlade Canberra 3.000, Sydney 910.000, Melbourne 800.000; angleški denar, mere in uteži; volna, pšenica, surovo maslo, meso, zlato, kože, usnje, premog, svinec, baker, srebro, cin, les, loj, biserovina, sladkor, nojeva peresa, vino, južno sadje. Uradno štejejo k Avstraliji še angleški del Nove Gvineje in otoke tam okoli (474.500 km², 664.000 ljudi; kopra, biseri, kavčuk, školjke). Tasmanija meri 68.000 km² in ima okoli 220.000 prebivalcev.

Nova Zelandija (Zealand) in okolica; 272.000; 1,322.000; 5; gl. m. Wellington 110.000, Ancland 160.000; angleški denar itd.; surovo maslo, meso, sir, volna, kože, loj, les, zlato, sladkor, smola, kopra, kavčuk.

Otočje Fidži; 19.260; 160.000; 8; sladkor, kopra, kavčuk. *Druga otočja*; 56.000; 280.000; 5; kopra, školjke, gobe, fosfati itd.

V *Antarktiki* (Antarktiko imenujemo deželo ob južnem tečaju in otoke pred njo); 408.000 ? — ?; lov na kite in morske pse.

Češkoslovaška (republika); 140.485; 13.600.000; 97; Praga 680.000, Brno 220.000, Plzenj 113.000; 1 češka krona = 100 helerjev; metrske mere in uteži; sladkor, črni in rjavi premog, tkanine, steklo in steklenina, železo, železnina, stroji, les, žito, moka, živina, meso, kože, usnje, krompir, špirit, hmelj, pivo, lan, konoplja, sadje, konfekcijsko blago, papir, porcelan, mineralne vode, radij, muzikalije itd. — Češka 52,053, 6.671.000, 128; Moravska in Šlezija 26.724, 3,332.000, 125; Slovaška 49.014, 2,993.000, 61; Podkarpatska Rusija 12.694, 606.000, 48.

Danska (kraljestvo); 44.426; 3,320.000; 75; Kjöbenhavn (Kopenhagen) 710.000; 1 danska krona =

100 örov; metrske mere in uteži; surovo maslo, jajca, meso, živina, kože, loj, žito, krompir, ribe, ladje, žgana smola (katran). Danski kralj je obenem kralj sicer samostojne *Islandije* (104.785 km², 95.000 preb., niti 1 na 1 km²; islandska krona = danska krona; ribe, meso, loj, volna, kože, ribje olje, ribja mast, puh). Danska kolonija je rob *Grenlandije*, ki ni poledenel (88.000 km², 15.000 ljudi; kitova kost, ribja mast, puh, kože morskih psov, kožuovina, grafit, baker).

Estonska (republika ob robu Rusije); 47.550; 1,110.000; 23; Reval (Talin) 123.000; 1 estonska marka = 100 penijev; metrske mere in uteži; lan, špirit, žito, krompir, živina, kože, usnje, papir, ribe.

Finska (gl. članek »Nepoznan učenjak, naš rojak«).

Francija (republika); 550.986; 39,403.000; 72; Pariz 4,412.000, Marseille 586.000, Lyon 562.000; 1 francoski frank = 100 centimov; metrske mere in uteži; svila in svileno blago, dragocenine, klobuki, konfekcijski izdelki, parfumerije, volna in volneni izdelki, pšenica, oves, krompir, sladkor, vino, sir, olje, sardine, ostrige, železna ruda, surovo železo, jeklo, cink, svinec, kovinsko blago, črni premog, usnje, papir, pohištvo, igrače, avtomobili itd.

Kolonije in drugo: 12,477.000; 56,800.000; 4,6.

V Aziji: 1,008.600; 22,130.000; 22.

Sirija; 205.000; 2,880.000; 14; gl. m. Beirut 150.000, Damask 250.000, Alepo 200.000; 1 sirski funt = 100 piastrov; turške in metrske mere in uteži; žito, južno sadje, vino, svila, volna, preproge, tkanine, usnje, bombaž, petrolej.

Nekaj mest v *Prednji Indiji* (sladkor, riž, bombaž).

Francoska Indokina (v Zadnji Indiji); 803.000; 19,000.000; 24; Hanoi 90.000; domače in francoske mere in uteži, francoski denar; riž, kavčuk, ribe, cink, poper, vanilja, sladkor, bombaž, čaj.

V Afriki: 11,355.000; 34,035.000; 3.

Algerija; 575.300; 5,806.000; 10; Alger (Alžé) 210.000; starofrancoske, metrske in turške mere in uteži, franc. denar; vino, žito, ovce, volna, kože, tobak, smotke, južno sadje, železna ruda, fosfati, cink, zamaškovina, olje.

Tunezija; 167.400; 2,094.000; 13; Tunis 172.000; mere itd. kakor v Algeriji; kovine, žito, živina, kože, vino, olje, fosfati.

Francoski Maroko (v Tuneziji imajo še svojega beja, v Maroku sultana, pa sta le na videz vladarja); 570.000; 3,536.000; 6,2; gl. m. Tes 71.000, Marakeš 140.000; franc. denar, še lastne mere in uteži; žito, jajca, živina, volna, gumi, nojeva peresa, olje, sadje itd.

Sahara; 1,651.000 km², 450.000 ljudi.

Francoska Zahodna Afrika; 4,721.700; 12,937.000; 2,7; Dakar 32.000; zemski orehi, palmovo olje, palmova semena, gumi, kože, živina, kakao itd.

Francoska Ekvatorialna Afrika; 2,956.000; 5 milijonov 391.000; 1,8; palmove pečke ali semena, palmovo olje, kakao, živina, les, kavčuk, slonovna kost.

Madagaskar in par otočkov zraven: 587.700 (Madagaskar sam 585.000); 3,388.000; 5,8; Tananarivo 70.000; poleg francoskih še lastne mere in uteži; meso, kože, zelenjava, riž, vanilja, živina, zlato. Otok *Réunion* (kava, sladkor, rum, vanilja, tobak, riž, kakao, čaj, dišave).

Francoski Somali; 120.000; 260.000; 2.2; Džibuti 8000; slonova kost, vosek, kava.

V Ameriki: 91.200; 522.000; 5.7.

Otočka *St. Pierre in Miquelon* (polenovka, ribja mast, gnojila iz rib).

Otoka *Guadeloupe in Martinique* in par otočkov zraven (sladkor, rum, kakao, kava, vanilija).

Francoska Guayana (zlato, kavčuk, sladkor, rum, les).

V Avstraliji in Oceaniji: 22.450; 80.000; 3.6.

Vse polno otokov, največji je Nova Kaledonija, (kokosovi orehi, biserovina, nikelj, oranže, vanilija, fosfati, kopra, kava).

Mesto *Gdansk* (Danzig, republika ob obali Vzhodnega morja) z okolico 1.914; 370.000, skoraj 200; mesto 200.000; 1 danski goldinar = 100 centov, kakor dolar; metrske mere in uteži; ladje, ribe, mlinski izdelki.

Grška (republika); 128.700; 5.042.000; 39. V Evropi 125.056; 4.769.000; 38; v Aziji (trije otoki) 3.644; 273.000; 75. Atene 300.000 Solun 170.000 Pirej 130.000; 1 drahma = 100 lept; metrske mere in uteži; grozdje, rozine, olje, tobak, vino, fige, svila, volna, bombaž, rude, milo, pšenica.

Jugoslavija (kraljestvo); 248.000; 12.038.000; 48; Beograd 112.000, Zagreb 108.000, Subotica 102.000, Sarajevo 60.000, Ljubljana 53.000 (s predmestji 65 tisoč); 1 dinar = 100 par; metrske mere in uteži; les, žito, koruza, živina, meso, moka, slive, jajca, surovo maslo, kože, perotnina, vino, tobak, vosek, zelenjava, tkanine, rude, premog, sol, baker itd.

Latvija (republika ob Vzhodnem morju); 65.800; 1.864.000; 28; Riga 270.000; 1 lat = 100 centov; metrske mere in uteži; lan, surovo maslo, les, žito, krompir, špirit, živina, kože, ribe; tkanine, stroji, kovinski izdelki, steklo, ladje.

Liechtenstein (kneževina med Avstrijo in Švico); 159; 11.110; 70; Vaduz 1000; švicarski denar; metrske mere in uteži; žito, živina, sadje, mleko, sir, les.

Litva (republika na jugu Latvije); 48.000; 1.900.000, 40; Kovno (Kavnas) 90.000; 1 litas = 100 centusov; metrske mere in uteži; les, laneno seme, lan, jajca, surovo maslo, kože, živina, perotnina, krmila, krompir, špirit.

Luksemburg (velika vojvodina med Belgijo, Nemško in Francosko); 2.586; 261.600; 107; Luksemburg 48.000; lastni in belgijski denar; metrske mere in uteži; železna ruda, surovo železo, jeklo, oves, krompir, konoplja, lan, les, usnje.

Madjarska (kraljevina); 91.714; 7.946.000; 87; Budimpešta 1.184.000; 1 madjarska krona = 100 helerjev; metrske mere in uteži; pšenica, moka, koruza, konji, živina, meso, slanina, kože, surovo maslo, jajca, sočivje, semena, sadje, zelenjava, vino, tobak, lan, špirit, premog, železno in jekleno blago.

Monaco (kneževina ob francoski obali blizu Italije); 1.5; 23.418 preb.; gl. m. Monaco 2.000. Monte

Carlo 11.000 (igralnica); francoski in italijanski denar; metrske mere in uteži; olje, južno sadje, parfumerije, čokolada, likerji.

Nemčija (zvezna republika); 472.082; 59.858.000; 127 (ker se je vršila zadnja štetev že leta 1919., lahko računimo sedaj s 65 milijoni prebivalcev); Berlin 4.120.000, Hamburg 1.075.000, München 685.000; 1 zlata marka = 100 pfenigov, 1 dolar = 4.2 zlatih mark; metrske mere in uteži; črni in rjavi premog, železo, jeklo, železnina, jeklenina, stroji, kalij, kemikalije, zdravila, papir in papirni izdelki, tkanine, steklo in steklenina, usnje in usnjeni izdelki, igrače, porcelan, žito, krompir, sladkor, hmelj, pivo, vino, svinec, cink, žgana smola, koks, ladje, avtomobili, ure, zlatnina in srebrnina, knjige, muzikalije. — V gornjih številkah je zraven tudi saarska kotlina, kjer bo leta 1935. ljudsko glasovanje, kam bo kotlina prišla (1.9 km², okoli 750.000 ljudi, skoraj 400 na 1 km²).

Nizozemska (kraljestvo); 34.186; 7.000.000; 205; gl. m. je Haag 355.000, Amsterdam 650.000, Rotterdam 520.000; 1 goldinar = 100 centov; metrske mere in uteži; živina, surovo maslo, margarina, sir, slaniki, polenovka, lan, konoplja, zelenjava, cvetlice, semena, krmila, žito, žganje, likerji, olje, sladkor, čokolada, glinasti izdelki, papir, ladje, brušenje demantov.

Kolonije: 2.026.767; 49.513.000; 24.

V Aziji: 1.459.250; 49.006.000; 34.

To so otoki Java, Sumátra, Celébes, večina otoka Borneo in vse polno manjših otokov tam doli (sladkor iz trsta, kavčuk, tobak, petrolej, kopra, kava, čaj, skorja kina-drevesa, vlakna, poper, gumi, riž, dišave, kože, cin.) Mesto Batavia na Javi ima 260.000 preb.

V Avstraliji: 437.287; 245.000; niti 1 na km²; ta posest obsega zahodni del velikega otoka Nova Gvineja in prinaša kopro, kavčuk, dišave in les.

V Ameriki: 130.230; 162.000; 1.2.

Nizozemska Guayana; 129.100, 108.000, niti 1; trstni sladkor, kakao, kava, zlato, les.

Curasao in drugi otočki (olje, fosfati, sol, sadje, slamniki).

Norveška (kraljestvo); 323.800; 2.700.000; 8.3; Kristiania (od 1. 1. 1925. naprej imenovana s starim zgodovinskim imenom Oslo) 260.000; 1 norveška krona = 100 örov; metrske mere in uteži; slaniki, polenovka, sardine, ribja mast, morski raki, surovo maslo, les, papir, celuloza, železna ruda, srebro, nikelj, baker, oves, krompir, konzerve, ladje.

Stranske dežele: 66.000 km², 1500 ljudi. To so *Spitsbergi*, *Medvedji otok* in otok *Jan Mayen*. Na prvih dveh in ob njih: premog, lov na kite in morske pse.

Poljska (republika); 386.262; 27.500.000; 71; Varšava 1.040.000, Lodž 450.000, Lvov 220 tisoč, Krakov 180 tisoč; 1 zloti = 1 zlati frank; metrske mere in uteži; črni premog, koks, cink, krompir, rž, oves, živina, meso, slanina, surovo maslo, jajca, perotnina, sadje, les, tkanine, sol, petrolej, rude, sladkor, žganje, špirit, surovo železo, jeklo, svinec, železnina, papir.

Portugalska (republika); 88.740; 6.000.000; 68 Lizbona 500.000; 1 escudo (zlat) = 100 centavos; metrske mere in uteži; vino, sardine, zamaškovina, kože, volna, les, žito, olje, južno sadje, tkanine, krompir, živina, jajca, sol.

Kolonije: 2,432.100; 6,935.000; malo manj kot 3 na 1 km².

V Afriki: 2,408.850; 6,160.000; 2.6.

Otoki *Azori* in *Madeira* (jih računajo navadno k Evropi); vino, olje, južno sadje, banane, sladkor, riž. Otoki ob Zelenem rtiču (*Kapverdski* otoki); vino, sladkor, koruza, riž, južno sadje, ricinus, želve, ribe. *Portugalska Gvineja*; kavčuk, vosek, kože, slonova kost. Otoka *São Thomé* (Sv. Tomaž) in *Principe*; kaka, kava, kavčuk, les. *Angola*; kava, kavčuk, koruza, sladkor, palmove pečke, slonova kost, bombaž, demanti. *Portugalska Vzhodna Afrika*; sladkor, kavčuk, rude, slonova kost, palmova semena, vosek, gumi.

V Aziji: 23.244; 775.000; 33.

Nekaj mest v *Prednji Indiji* (kokosovi orehi, dišave, kopra, sol, ribe). *Macao* (ob kitajski obali). Polovica otoka *Timor* (kava, kopra, vosek).

Rumunija (kraljestvo); 295.500; 16,500.000; 55; Bukarešta 520.000; 1 lej = 100 bani; metrske mere in uteži; žito, koruza, živina, meso, slanina, volna, petrolej, sol, les, surovo maslo, perotnina, jajca, zlato, srebro, rude, premog, tobak, vino, sadje, tkanine.

Rusija (Zveza socialističnih sovjetskih republik; uradno izraz Rusija je prepovedan). 21,182.000 km²; 135,060.000 prebivalcev; 6.4 na 1 km².

V Evropi 4,603.000 km², 98,060.000 preb., 12 na 1 km².

V Aziji 16,579.000 km², 37,000.000 preb., 2.2 na 1 km².

Politična razdelitev se pa ne ozira na Evropo in na Azijo in je razdeljena Rusija takole (ljudsko štetje je bilo leta 1920):

1. *Rusija* 20,239.997 km²; 99,139.000 preb., 4.9 na 1 km².

A. Gubernije v Evropski Rusiji in severni Kavkaziji 3,360.406; 66,597.000; 20.

B. Samostojne republike v Rusiji 5,567.105; 20,568 tisoč; 3.7.

C. Samostojna ozemlja v Rusiji 527.592; 2,625 tisoč; 5.

D. Sibirija s samostojnim ozemljem naroda Burjotov 10,784.894; 9,349.000; 0.9.

B. Republika Baškurov, rep. Tatarov, Krim, Gorska republika v Kavkazu, Daghestan (na pobočju Kavkaza), republika Kirgizov, Turkestan, republika Daljnega vzhoda s samostojnim ozemljem Jakutov (ta republika je torej po Sibiriji ločena od ostalih delov).

C. Votjaki, Sirjeni, Kalmiki, Čeremisi, Čuvaši, Kareljci, Nemci ob Volgi (razen Nemcev sami mongolski narodiči).

1. A. Moskva leta 1923: 1,350.000, Petrograd (sedaj se mora reči Leningrad) leta 1923: 1,044.000.

1. A, B, C in D. Žito, moka, lan, konoplja, živina, kože, loj, les, usnje, volna, kožuovina, jajca, zlato, srebro, platina, železo, baker, grafit, tkanine, preproge, svila, bombaž, sadje, ribe, kaviar itd.

2. *Ukrajina* 446.838 km²; 25,605.000 preb.; 57 na 1 km². Gl. m. je Harkov 300.000; Odesa 435.000, Kijev 370.000. Žito, živina, meso, sladkor, surovo maslo, krompir, špirit, volna, usnje, loj, kože, jajca, lan, konoplja, tobak, ribe, kaviar, tkanine, premog, rude, les, sol.

3. *Bela Rusija* 59.630 km²; 1,634.000 preb.; 27 na 1 km². Minsk 88.000; les, žito, živina, lan, volna, kože.

4. *Transkavkaška zveza* 191.974 km²; 5,683.000 preb.; 30 na 1 km². (Transkavkaški se pravi: onostran Kavkaza, na jugu). Sestoji iz Georgije, Azerbejdžana in Armenije. V Georgiji Tiflis 310.000, v Azerbejdžanu Baku 225.000, v Armaniji Erivan 38.000. Petrolej, žito, koruza, riž, svila, čaj, bombaž, rude, sol, tobak, volna, vino, tkanine.

5. *Hiva in Buhara*, sovjetski republiki v Osrednji Aziji pod pokroviteljstvom Rusije. Hiva 64.000 km²; 800.000 preb.; 12.5 na 1 km². Buhara 180.000 km²; 2,200.000 preb.; 12.2 na km². Svila, bombaž, volna, kože, preproge, sadje. Mesta so neznatna.

Za vsa država isti denar; sovjetski rubelj leta 1923. je enak 1 milijonu prejšnjih sovjetskih rubljev, razdeli se v 100 kopek. Sedaj je izginil iz prometa, kakor beremo. Novi denar, zlat za veletrgovino, je červonec = 100 zlatih rubljev. Mere in uteži so še ruske (vrsta = 1.067 km, pud = 16.4 kg), a se morajo z letom 1927. umakniti metriskim.

San Marino (republika v Italiji); 61; 12.027; 197; San Marino 1.600; italijanski denar; metrske mere in uteži; vino, govedo.

Sveta stolica. Sveti Oče ima po garancijskem zakonu italijanske vlade od 13. 3. 1871. na svojem posestvu (Vatikan, Lateran, grad Gandolfo) in glede poslanikov pravice samostojnega vladarja. Sedanji papež Pij XI. je bil rojen leta 1857., za papeža je bil izvoljen leta 1922.

Švedska (kraljestvo); 448.278; 6,000.000; 13; Stockholm 422.000; 1 švedska krona = 100 örov; metrske mere in uteži; les, leseno blago, papir, celuloza, stroji, železo, jeklo, železnina, jeklenina, vžigalice, kože, oves, ribe, surovo maslo, meso, konji, govedo, baker, steklenina, lonci.

Švica (zvezna republika); 41.298; 3,900.000; 94; gl. m. je Bern 105.000; Zürich 210.000, Basel 140.000, Genève 140.000; 1 švicarski frank = 100 centimov, nemški Švicarji pravijo centimom Rappen; metrske mere in uteži; bombaževina, predivo, vezenine, stroji, ure, barvila, kondenzirano mleko, šokolada, sir, svileni blago, volneno blago, papirno blago, pletenine iz slame, čevlji, aluminij, kemikalije, leseno blago, živina, sirovo maslo, kože, usnje, volna, vozila.

Španska (kraljestvo); 497.935; 21,100.000; 42; Madrid 764.000, Barcelona 720.000; 1 peseta = 100 centesimov; metrske mere in uteži; vino, baker, železo, svinec, srebro, cink, živo srebro, olje, zamaškovina, sardine, žito, živina, svila, bombaževina, volna, kože, smola, riž, sol, južno sadje, žafran.

Kolonialna posestva v Afriki: 347.000; 1,460.000; 4.2.

Kanarski otoki; 7.273; 458.000; 63; vino, olje, južno sadje, sladkor, riž, koruza, tobak.

Nekaj mest ob obrežju Severne Afrike. *Presidios* imenovanih, s 86.400 prebivalci.

Španski Maroko; 28.000; 744.000; 27; Tetuan 43 tisoč; volna, usnje, kože, mandeljni, žito.

Rio de Oro; 285.200; 50.000; 0.2; ribe, dateljni, nojeva peresa.

Španska Gvineja (otoka Fernando Poo in Annobon ter nekaj celine); 26.600; 118.000; 4.4: slonova kost, sladkor, palmovo vino, kakao.

Turčija (republika); 730.000; 14.500.000; 20; v Evropi ima Turčija 26.000 km², ljudi je 1.800.000, na 1 km² jih pride 69; v Aziji 704.000 km², prebivalstva 12.700.000, na 1 km² 18. Glavno mesto je Angora 40 tisoč (pa hitro raste); Carigrad 1.200.000; Smirna 160 tisoč; 1 turški funt = 100 piastrov, 1 piaster = 40 par, vrednost funta bi morala biti taka, kakor je vrednost angleškega funta; metrske mere in uteži; žito, svila, vino, južno sadje, preproge, vezanine, živina, volna, usnjeno blago, tobak, bombaž, med, vosek, olje, opij, smola, kopalne gobe, morska pena, asfalt, baker.

Azija.

Azija meri 44.000.000 km² in ima 1.020.000.000 ljudi. Posest, ki jo imajo Evropejci, smo navedli že pri evropskih državah.

Aganistan (monarhija); 633.000; 7.000.000; 11; Kabul 150.000; domače rupije, ki imajo pa isto vrednost kakor indijske, potem pa še indijski in perzijski denar; domače mere in uteži; volna, sadje, žito, tobak, kožuhovina, šali, svila, baker, svinec, železo, dragi kamni.

Kitajska (republika); 11.138.900; 439.000.000; 39.

1. *Provincije* (sem prištevajo tudi Mandžurijo in Vzhodni Turkestan); 6.243.300; 431.584.000; 69; gl. m. Peking 1.300.000, Šangaj 1.500.000, Hankov 1.500.000, Kanton 900.000, Singan 9 sto tisoč, Siangtan 9 sto tisoč, Hanočov 900.000 itd. 1 tael = 100 kandorinov, 100 taelov je približno 65 do 70 ameriških dolarjev; domače mere in uteži; svila, svileni blago, čaj, proso, riž, bombaž, kože, železo, premog, volna, tobak, sladkor, žito, volna, meso, mast, papir, pahljače, lampijoni, porcelan, kitajsko črnilo (tuš), lakasto blago, slamnate pletenine, prostirače in plahte, dragocenine, jajca, olje, semena, les, cin, ščetine, vrvi, umetni ogenj itd.

2. *Mongolija in Tibet.*

Mongolijo si sicer Kitajci lastijo in so jo Rusi Kitajcem po pogodbi leta 1924. tudi priznali, v resnici je pa v tesni zvezi z Rusijo. Meri 2.787.600 km² in ima okoli 2.500.000 ljudi, je torej še dosti prostora. Mesto Urga 40.000 preb.

Tibet; 2.109.000 km²; 5.000.000 ljudi; 2.4 na 1 km²; Lhasa 20.000.

Japonska (cesarstvo); 385.522; 56.400.000; 145; Tokio 2.300.000 (pred potresom 1. sept. 1923.), Osaka 1.300.000; 1 jen = 100 senov = 1/2 dolarja; metrske mere in uteži; surova svila, svileni blago, bombaževina, premog, riž, čaj, porcelan, lončeno blago, papir, vžigalice, sladkor, železo, baker, steklo, igrače, dragocenine, lakasto blago, bronasto blago, pletenine iz slame, pahljače, tobak, ribe, kafra.

Kolonije: 298.692 km²; 22.124.000 preb.; 74 na 1 km².

V Aziji: 296.178; 22.072.000; 74.

Otok Sahalin (polovica; Japonci mu pravijo Karafuto); 36.090; 106.000; 0.9; les, premog, ribe, volna, zlato.

Koreja (Čozen); 220.741; 17.284.000; 78; Söul 250.000; riž, bob, ribe, bombaž, živina, železo, kože, les, premog, grafit, zlato, tobak, svila.

Kvantung; 3.378; 912.000; 270; Daluij 160.000; nekdanji Port Arthur, ruska trdnjava, se imenuje sedaj Riojunko, 22.000 preb.; žito, moka, predivo, pijače.

Otok Formosa (Tajvan); 35.846; 3.715.000; 104; premog, čaj, sladkor, lan, kafra, konoplja.

Otočje Pescadores (slovensko: ribje otočje); 123; 55.000; 450; ribe.

V Oceaniji tisti otoki severno od ekvatorja, ki so bili pred svetovno vojsko nemški (Karolini, Mariani, Maršalovi otoki); 2.514; 52.200; 21; kopra, želvovina, sladkor, riž, ribe

Nepal (kneževina v Himalaji, pod angleškimi vplivom); 140.000; 5.600.000; 40; Katmandu 80.000; srebro v palicah, indijski in kitajski denar; indijske in kitajske mere in uteži; les, čaj, opij, boraks, riž, živina, kože.

Perzija (monarhija); 1.645.000; 9.000.000; 5.5; Teheran 220.000, Tebris 200.000; 1 neukran = 10 senarjev = 100 bist, neukran ima isto označeno vrednost napram dolarju kakor lira ali dinar, kurz je pa drugačen; domače mere in uteži; petrolej, olje, preproge, opij, sadje, žito, živina, volna, bombaž, svila, riž, gumi, žafran, ribe, biseri, napol žlahtni kamni. — Perzija je na severu popolnoma pod vplivom Rusije, na jugu pa pod vplivom Angleške.

Siam (kraljestvo, po milosti Angležev in Francozov); 484.128; 9.121.000; 19; Bangkok 950.000; 1 tikal = 128 lotov, 100 tikalov 40 do 50 dolarjev; domače mere in uteži; riž, les, tik, svila, svileni blago, kože, ribe, poper, rogovi, prašiči, sezam (olje), bombaž, slonova kost, gnezda lastovk salangan.

Afrika.

Afrika meri 30.456.000 km² in šteje 131.000.000 prebivalcev, 4.3 na 1 km². Je vsa evropska, izjeme so:

Abesinija (cesarstvo); 1.120.400; 8.000.000; 7.1; Addis Ababá 50.000; 1 talari = 1 dolar; domače mere in uteži; kava, zlato, živina, žito, slonova kost, med, vosek, kože, rogovi, gumi, mira.

Liberia (republika, pod vplivom ameriških Zedinjenih držav); 95.400; 1.500.000; 16; gl. m. Monrovia 6000; ameriški denar; angleške in ameriške mere in uteži; palmove pečke, palmovo olje, kava, kavčuk, slonova kost.

Tanger (mednarodno nevtralnno mesto z okolico ob atlantskem vходу v Gibraltarsko cesto); 600 km²; 74.000 preb.; 123 na 1 km²; Tanger 46.000.

Amerika.

Severna Amerika; 24.624.000 km²; 147.000.000 preb.; 6 na 1 km².

Južna Amerika; 18.132.000 km²; 68.000.000 preb.; 3.8 na 1 km²; skupaj 42.756.000 km²; 215.000.000 oseb; 5 na 1 km².

Dočim smo šli pri Evropi po abecedi, bomo našli ameriške države od severa proti jugu. Izpustili bomo seveda to, kar smo imenovali že pri evropskih državah. Kjer smo zapisali Zedinjene države, je to povsod tudi republika, kakor so vse ameriške države.

Zedinjene države ameriške (United States of America), 7,839.064; 112,826.000; 14.

Ce pa pristejemo zraven še Alasko, se zviša površina za 1,530.327 km², skupaj torej 9,369.391, okroglo 9,370.000. Pri prebivalstvu se pa to nič ne pozna, ker šteje Alaska komaj 60.000 do 80.000 ljudi.

New Jork s predmestji 8,450.000, Chicago 2,700.000, Philadelphia 2,000.000, Detroit 1,200.000, Boston 1,100.000, Cleveland 800.000, gl. m. Washington 450.000; 1 dolar = 100 centov; angleške mere in uteži; poleg tega: za žito bušel = 35 litrov, za petrolej barrel = 159 litrov, za bombaž bala = 227 kg; premog, železo, železnina, petrolej, bombaž, pšenica, koruza, meso, tobak, sladkor, les, usnje, stroji, avtomobili, lokomotive, ladje, železniški material, kemikalije, razstrelivne snovi, zlato, srebro, baker, svinec, cink, aluminiji, živo srebro, radij, sol, papir, kože, kožuovina, sadje, gnojila, semena, poljedelski stroji, rastlinsko olje, ribe, konzerve, morski raki itd.

Kolonialna posest: 1,856.515 km²; 12,200.000; skoraj 7.

V Ameriki: 1,541.000 km², 1,500.000; 1.

Alaska (že omenjena); ribijlov, lov na kite in morske pse, zlato, cin, baker, les, kožuovina, premog.

Porto Rico; 9.314; 1,300.000; 140; San Juan 71.000; sladkor, tobak, smotke in cigarete, kava, sadje, med.

Deviški otoki zraven Porto Rico (bayrum, sladkor, tobak).

Pas ob Panamskem prekopu; 1.128 km², 23.000 prebivalcev.

V Aziji imajo Zedinjene države otočje *Filipine*; 297.904; 10,400.000; 35; Manila 300 tisoč; 1 peso = 100 centavov = 1/2 dolarja; kokosovo olje, konoplja, Manila, tobak, smotke, sladkor, kopr, barvilni les, sandalni les, smole, riž, bombaž, slamniki, biserovina.

V Oceaniji: 17.445; 280.000; 16.

Otočje Havaii; 16.702; 256.000; 15; Honolulu 83.000; sladkor, kože, sadje, tobak, kava, loj, bombaž, konoplja.

Otok *Guam* (vzhodno od Filipinov): koruza, kopr, kava, kakao, riž.

Otočje *Tutuila*; kopr, bombaž, kava, banane.

Dominikanska republika (na otoku Haiti); 48.580; 900.000; 18; Santo Domingo 30.000; 1 peso nacional = 1 dolar; metrske mere in uteži; sladkor, kakao, tobak, kava, sirup, rum, kože, sadje.

Republika Haiti (na istem otoku); 28.676; 1,650.000; 58; Port-au-Prince 120.000; 1 gourde = 1/4 dolarja; kava, barvilni les, sladkor, kakao, kože, bombaž, med.

Republika Cuba; 114.524; 3,200.000; 28; Habana 380.000; 1 peso = 100 centavov = 1 dolar; metrske mere in uteži; sladkor, tobak, smotke, rum, les, sadje, železna ruda, baker, mangan, petrolej, asfalt, živina.

Zedinjene države mehikanske (Mehika); 1,989.200; 14,477.000; 7.3; mesto Mehiko 862.000; 1 mehikanski peso = 100 centov = 1/2 dolarja; metrske mere in uteži; srebro, petrolej, baker, zlato, svinec, cink, kože, volna, kava, bombaž, juta, kavčuk, smole, les, vanilija; tobak, sočivje, antimon, živo srebro, predilne rastline.

Republika Guatemala; 110.000; 1,650.000; 15; Guatemala 91.000; 1 peso = 100 centavov = 1/20 dolarja; metrske mere in uteži; kava, banane, les, sladkor, kože, tobak, riž, koruza, rude.

Republika Honduras; 114.670; 637.000; 5.6; Tegucigalpa 40.000, prihodnje gl. m. bo Comavagua; 1 peso = 100 centov = 1/2 dolarja; metrske mere in uteži; banane, kože, sladkor, kokosovi orehi, kava, kavčuk.

Republika Salvadór; 21.160; 1,500.000; 8.4; San Salvador 40.000; 1 peso = 10 centavov = približno 1 dolar; metrske mere in uteži; kava, sladkor, zlato, srebro, kože, balzam, kakao, kavčuk, tobak, rude.

Republika Nicaragua; 128.340; 650.000; 5; Managua 60.000; 1 cordoba = 100 centov = 1 dolar; metrske mere in uteži; kava, banane, sladkor, mahagoni, zlato, srebro, kože, gumi, salo.

Republika Costarica; 48.410; 477.000; 10; San José 52.000; 1 colon = 100 centov = 1/2 dolarja; metrske mere in uteži; kava, petrolej, banane, zlato, srebro, kakao, sladkor, barvilni les, kože, manganova ruda.

Republika Panamá; 86.250; 410.000; 5; Panamá 60.000; 1 balboa = 100 centov = 1 dolar; metrske mere in uteži; banane, kokosovi orehi, kože, kavčuk.

Republika Colombia; 1,064.000; 6,300.000; 6; Bogotá 150.000; 1 peso nacional = 100 centavov = 1 dolar; metrske mere in uteži; kava, kože, banane, zlato, srebro, platina, rude, tobak, kavčuk, kakao, sladkor, balzam, kina-skorja, koruza, slamniki.

Zedinjene države Venezuela; 945.000; 2,450.000; 2.6; Carácas 100.000; 1 bolivar = 100 centov = 1/5 dolarja; metrske mere in uteži; kava, kakao, petrolej, sladkor, kavčuk, kože, živina, zlato, barvilni les, tobak, bombaž, sadje.

Zedinjene države Brazilija (pravilno: Brazil); 8,522.000; 31,500.000; 3.7; Rio de Janeiro 1,200.000 (leta 1922. so sklenili, da bo zvezno gl. mesto v notranjosti, dosedaj ga še niso postavili), São Paulo 600.000; 1 milreís = 1000 reís = 1/3 dolarja; metrske mere in uteži; kava, sladkor, kože meso, tobak, kavčuk, bombaž, kakao, riž, čaj, maté, orehi, mangan, volna, vosek, mast, semena, olje, balvilni les, dišave, zdravilne stvari.

Republika Ecuadór; 444.000; poleg tega še otočje Galápagos s 7640 km²; 2,200.000 (Galápagos samo 400); 5; Quito (Kito) 100.000; 1 sucre = 100 centov = 1/2 dolarja; met. mere in uteži; Kakao, kavčuk, kava, slamniki, kože, zlato, petrolej, želve, ptičji gnoj guano.

Republika Perú; 1,382.823; 7,300.000; 5.3; Lima 180.000; 1 peruanski funt = 1000 centavov = 4.4 dolarjev; met. mere in uteži; sladkor, bombaž, volna, baker, petrolej, srebro, zlato, kože, kokain, kava, riž, slamniki, kavčuk, sadje, ptičji gnoj guano.

Republika Bolívia; 1,334.200; 2,900.000; 2,2; gl. m. Sucre 30.000, La Paz 115.000; 1 boliviano = 100 centavov = okoli 0,4 dolarja; met. mere in uteži; cin, srebro, baker, bizmut, volna, kavčuk, živina, kože, tobak, kina - skorja.

Republika Paraguáy; 253.100; 1,050.000; 4,1; Asunción 100.000; 1 peso = 100 centavov = 1 dolar; met. mere in uteži; les, čaj, maté, tobak, kože, sadje, sladkor, koruza.

Republika Uruguáy; 179.000; 1,500.000; 8,4; Montevideo 350 tisoč; 1 peso = 100 centavov = 1 dolar; met. mere in uteži; volna, meso, mesni izvleček, žito, govedo, ovce, kože, rogovi, mast, nojeva peresa.

Zvezna republika Argentina (izgovori: Arhentina); 2,790.000; 9,000.000; 3,2; Buenos Aires 1,700.000; 1 argent. peso = 100 centavov = 0,4 dolarja (zlato peso = dolar); met. mere in uteži; sveže in konzervirano meso, pšenica, volna, laneno seme, kože, koruza, mast, moka, les, surovo maslo, oves, govedo, ovce, sir, usnje, oljične tropine, mesni izvleček, rogovi, živalsko olje, soda, baker, srebro, svinec, lan.

Republika Chile (izgovori Čile); 750.624; 3,755.000; 5; Santiago 510.000; 1 čilenski peso = 100 centavov = $\frac{1}{3}$ dolarja; met. mere in uteži; soliter (ga v 20 letih ne bo več), baker, koraks, sočivje, jod, pšenica, ječmen, meso, kože, moka, srebro, rude orehi, premog, zlato, žveplo, sol, živina, guano.

* * *

Če seštejemo številke pri prebivalstvu posameznih držav, se včasih ne ujemajo s skupnim številom Azije ali Amerike itd. To pa zato ne, ker je skupno število sestavljeno večinoma po zadnjem ljudskem štetju, pri posameznih državah smo pa preračunili včasih na najnovejši čas. Razlika seveda ni velika.

Površina naše zemlje meri 510 milijonov kvadratnih kilometrov; okoli 30% je suhega sveta, okoli 70% je pa pokritih z vodo. Odstotki se pa menjajo, ker zremo vsak dan kaj novega o deželah okoli sever-

nega in južnega tečaja. Ko bodo vsi obrisi natančno znani, bomo tudi odstotke lahko za stalno določili. Prebivalcev je na zemlji nekaj nad 1800 milijonov; več kot polovica jih je v Aziji, četrtnina pa v Evropi. Največje morje je Veliki ali Tihi ocean, ki pokriva več kot tretjino vse zemske površine in ki je tako velik, kakor vsa druga morja skupaj. Atlantski ocean je tako velik kakor dobra polovica Tihega, za dobrih devet Evrop, Indijski za sedem Evrop in pol. Ledeno morje na severu pa za slabo poldrugo Evropo (Evropa ima 10 milijonov kvadratnih kilometrov). Najgloblja dosedaj znana točka v morju je 9788 m, ob zunanji strani Filipinskega otočja v Tihem oceanu; najvišji vrh je pa gora Everest ali Čomo — Zungma v Aziji, 8882 m. Obseg zemlje meri 40.000 kilometrov. Mi Slovenci smo nekako v sredi med ekvatorjem in severnim tečajem, malo bolj proti severu. Najdaljša reka v Evropi je Volga, 3600 km; v Aziji Janatze in Obj z Irlišem, vsak 5300 km; v Avstraliji Murray z Darlingom, 3500 km; v Afriki Nil, 6500 km; v Ameriki Misisipi z Misurijem, 6700 km. Najbolj razširjeno ozemlje pa pripada Amaconki in njenim dotokom, v Južni Ameriki, 7 milijonov kvadratnih kilometrov = $\frac{1}{10}$ Evrope. V Evropi pride 27% sveta na njive, 24% na travnike in pašnike, 28% na gozd, 21% je pa nerodovitnih. Za Ameriko beremo tele številke v isti vrsti kakor pri Evropi: 12%, 40, 30, 18; za Azijo 18, 45, 17, 20; za Afriko 12, 35, 25, 28; za Avstralijo 5, 40, 30 in 25%.

Germanov je okoli 270 milijonov, Romanov 170, Slovanov nad 160, Kitajcev 450, Hindujev 250 itd. Srbov, Hrvatov in Slovencev je 11 milijonov, Rusov 115, Poljakov 20, Čehov in Slovakov 10, Bolgarov 5. Indijancev je še okoli 40 milijonov, a čistih samo še 15, po večini v Južni Ameriki.

Kristjanov je 650 milijonov = več kot tretjina, mohamedanov 250 milijonov = 14%, budistov 570 mil. = 31%, bramanov 235 milijonov = 13% vseh ljudi. Vseh židov na zemlji je 13,650.000, torej malo več, kakor ima Jugoslavija prebivalcev. Nas katolikov je 300 milijonov ali 16,5% vsega prebivalstva na svetu, v Evropi nas je skoraj 200 milijonov, kar znači več kot dve petini evropskega prebivalstva.

Koliko je Slovencev?

Dr. V. Šarabon.

Natančno na to vprašanje odgovoriti še danes ni mogoče, kakor sploh pri nobenemu narodu. Sicer pa za primerjanje z drugimi narodi, za gospodarske razmere itd. zadostuje, če nam je znano vsaj približno število. Od resnice preveč oddaljiti se število seveda ne sme. Uporabiti moramo vse pripomočke, uradne in neuradne, računati moramo, povpraševati se moramo, ali je ta številka resnična ali ne, in če ni resnična, zakaj ni. Če smo torej previdni, bomo prišli vsaj do tisočev natančno. Manjše številke tako ne pridejo v poštev. Ko bravke in bravci take številke berejo, že davno niso več resnične. To je isto, kakor če bi kdo rekel: toliko je danes avtomobilov na svetu. Tega nikdar ne moremo določiti, nekaj jih vržejo proč, še več jih pride zraven in trenutno natančnega števila nihče ne ve.

Pri zadnjem ljudskem štetju so našli v Jugoslaviji 1,024.000 Slovencev in sicer v Sloveniji 985.000, v

ostalih pokrajinah Jugoslavije pa 39.000. Od 985 tisoč jih je prebivalo na Štajerskem 455.000, na Kranjskem 437.000, v Prekmurju 78.000, na Koroškem pa 15.000. En del Koroške, na meji proti Štajerski, pripada namreč še Jugoslaviji.

V Italiji je okoli 400.000 Slovencev. Našteli so jih 384.000. Največ jih je na Goriškem, po ljudskem štetju 155.000, na Kranjskem 67.000, v Trstu in okolici 57.000, v Istri 55.050, v Beneški Sloveniji 35.000, na Koroškem 7.000. Slovencev v Jugoslaviji in Italiji skupaj je torej 1,400.000.

V Avstriji jih je ostalo na Koroškem — po nezanesljivem ljudskem štetju — 62.000, na Štajerskem 2000, skupaj 64.000.

Madjarski je pripadlo samo par slovenskih vasi prav na severu slovenskega ozemlja, s približno 5000 prebivalci. Če prištejemo še teh 64.000 v Avstriji in 5000 na Madjarskem bivajočih Slovencev k prejšnje-

mu številu 1.400.000, dobimo skupno številko 1.469 tisoč, okroglo 1,470 tisoč. Upoštevajoč čuden način štetja v nekaterih državah dvignemo to število prav lahko na *poldrugi milijon*. To so torej Slovenci, ki živijo skupaj, nepretrgano.

Dosti Slovencev pa živi še na tujem. Posebno na *Nemškem* in v *Zedinjenih državah Severne Amerike*. Na Nemškem jih je bilo pred kratkim še okoli 20 tisoč, v Ameriki pa okoli 200.000. Prištejemo jih k drugim in dobimo okroglo številko 1,700.000.

Glede Nemčije in Amerike je treba nekaj pripomniti. Slabe gospodarske razmere na Nemškem, zlasti v premogovnih okrajih ob reki Ruhr in tam blizu, so prisilile Slovence, da so se začeli seliti nazaj v domovino. Pomnožili bodo torej število v Jugoslaviji prebivajočih, zmanjšalo se bo število Slovencev izven Jugoslavije. Še bolj se bo sčasoma to opazilo pri Ameriki. Doseljevanje v Zedinjene države — drugam grede Slovenci le bolj malo — je bilo prej prosto, ne-

omejeno. Sedaj so pa doseljevanje zelo, zelo omejili. *Italija* na primer je smela poslati v Ameriko od 1. julija 1923. do 1. julija 1924. samo še 42.057 ljudi; od 1. julija 1924. do 1. julija 1927. jih sme poslati vsako leto samo 3.889!, po 1. juliju 1927. pa 5.877. In to je vsa Italija!

Iz *Jugoslavije* se je smelo izseliti v Zedinjene države od 1. 7. 1923. do 1. 7. 1924. samo še 64.26 ljudi, od 1. 7. 1924. naprej se jih pa sme na leto samo 735. In če bi vsi ti bili samo Slovenci, bi to še zmeraj ne zadostovalo, da bi se ohranilo število 200.000. To nas ne sme tako žalostiti, če pomislimo, da se je v Ameriki zgubilo že toliko in toliko milijonov ljudi drugih narodnosti. Najboljše sredstvo, da se Slovenci tam ohranijo, je šola in s tem sedaj precej začeli.

Afrika, Azija in Avstralija ne pridejo v poštev. 1,700.000 nas je. Pa ne smemo reči, koliko nas je, ampak kakšni in kdo smo. Na to smo pa lahko ponosni.

Posledice svetovne vojske.

Dr. V. Šarabon.

Deset let je minulo od začetka svetovne vojske. Kakšne so njene posledice? Vseh ne bomo nikdar mogli navesti. Vsak drugače govori, nekateri pretiravajo, drugi skrivajo, nekateri hočejo usmiljenja, drugi hočejo naložiti denar itd. Nekaj so pa le ugotovili in to bomo zapisali. Vsak bo lahko sam videl, kaj je taka vojska in da imajo popolnoma prav tisti, ki se proti vojni borijo.

Entento imenujemo države, ki so sklenile obroč okoli Nemčije, Avstro-Ogrske, Bolgarije in Turčije. Glavni dve državi pri ententi sta bili Anglija in Francija, nekaj časa Rusija, pozneje je prišla zraven Italija, še pozneje Zedinjene države Severne Amerike itd. Vsega skupaj je postavila ententa v boj 43.500.000 vojakov, torej več, kakor ima Italija prebivalcev. Od teh jih je bilo ubitih 14 odstotkov in pol, to se pravi 6.307.500, ranjenih 31% ali 13.485.000, ujetih 10% = 4.450.000. Samo Rusija je imela 15 milijonov ljudi v vojski, več kot tretjino vseh, izgube so bile tele: 17% mrtvih = 2.550.000, 38% ranjenih, to je 5.700.000, 17% ujetih = 2.550.000; vsega skupaj 72 odstotkov ali 10.800.000 ljudi. Velikobritanska (Angleška) je z vsemi kolonijami in izvenevropskimi svojimi državami poslala v boj 9.500.000 ljudi; konec je bil: 10% mrtvih, 27% ranjenih, 3% ujetih. Francija 9 milijonov (silno veliko), konec: 6% ujetih, 17% mrtvih, 49% ranjenih! Italija 5 milijonov, od teh je bilo 10% mrtvih, 10% ujetih, 16% ranjenih. Najhujše se je godilo Srbiji in Črnigori; od 800.000 ljudi, ki sta jih postavili v boj, je bilo mrtvih 53%, torej več kot polovica, ujetih 25%, ranjenih 19%, samo trije odstotki so še ostali. Malenkostne so bile razmeroma izgube Zedinjenih držav; sicer so se šele leta 1917., pridružile ententi, pa so izgube kljub temu majhne: od 2.500.000 vojakov je bilo mrtvih 4,3%, ranjenih 8%, ujetih pa samo tretjina odstotka, okoli 8000 mož. Rumuni so se pokazali posebno pri številu ujetnikov, skoraj tretjina njih 800.000 mož broječe armade je bila ujeta.

Nemčija, Avstro-Ogrska, Turčija in *Bolgarija* so poslale v boj 22.500.000 mož; mrtvih je bilo 17% ali 3.825.000, ranjenih 33% ali 7.425.000, ujetih 15% ali

3.375.000. Od 11 milijonov nemških vojakov je bilo mrtvih 15%, ranjenih 41%, ujetih 9%, od 9 milijonov vojakov Avstro-Ogrske mrtvih 16%, ranjenih 22%, ujetih 20%; Turki so poslali v boj 1.800.000 mož, s sledečim uspehom: mrtvih 25%, ranjenih 37%, ujetih 19%; Bolgari 700.000 mož, konec: 29% mrtvih, 33% ranjenih, 25% ujetih, skupaj 87% izgub.

Število rojstev se je v deželah entente znižalo od srede 1914. do srede 1919. za 13.200.000, umrljivost je pa poskočila za 4.150.000, pri drugi skupini znašata ti dve števili 7.650.000 in 1.875.000. Z mrtvimi, zmanjšanim številom rojstev in pomnoženo umrljivostjo skupaj je izgubila ententa okroglo 23.560.000 ljudi, druga skupina pa 13.350.000 ljudi. Rusija je izgubila 9% prebivalstva iz leta 1914., Francija 8,5, Italija 6, Anglija 4, Srbija in Črnagora 23,3%, skoraj četrtino!, Rumunija 6,6% itd.; na drugi strani: Nemčija 8,7%, Avstro-Ogrska 11%, Turčija 5,8%, Bolgarija 8,3%.

Vse izgube znašajo torej okroglo 37 milijonov ljudi, malo manj, kakor ima Italija prebivalcev!

Vojnih pohablencev je bilo po vojski na 1000 prebivalcev v Franciji 38, v Avstriji 26, Angliji 25, Nemčiji 23, Italiji 14, Jugoslaviji 13 itd. Od sto iz ujetništva nazaj prišlih vojakov jih je bilo pohabljenih na Francoskem 24, na Angleškem 21, v Nemčiji 17, v Avstriji 17, v Italiji 12, Jugoslaviji 11 itd.

Ladij je izgubila ententa za 10 milijonov ton trgovskih, vojnih pa 1.500.000 ton, druga skupina 3.100.000 in 500.000; nevtralne države so izgubile 1.500.000 ton trgovskih ladij, samo Norveška 900.000 ton. — Tona je prostor, ki meri skoraj tri kubične metre, natančno 2,83 —, Italija je izgubila 600.000 ton trgovskih in 150.000 ton vojnih ladij.

Aeroplanov sta izgubili obe skupini okoli 9000, privezanih zrakoplovov pa 700.

Vse to v denarju ceniti je kaj težko.

Stroški svetovne vojske so neverjetno visoki. Izračunila jih je družba newyorških bankirjev, ki ji je ves svet dolžan, in smemo torej te številke imeti za zanesljive. Tudi mi smo jih zapisali v dolarjih in sicer

zato, ker je dolar med vsem denarjem še najbolj nespremenljiv in računajo danes z njim povsod po svetu. Iz časopisov si dolarje vsak takoj lahko preračunaj na lire.

Direktnih vojnih izdatkov je imela ententa 170 milijard dolarjev, srednjeevropska skupina pa 90 milijard, skupaj 260 milijard dolarjev. Milijarda je pa 1000 milijonov! **Indirektnih izdatkov** je bilo 85 milijard dolarjev; sem spadajo opustošeni kraji, manjši pridelek na kmetih, prostovoljni vojni doneski, izdatki nevtralnih držav za vzdrževanje nevtralitete, druge zgube nevtralnih držav, zgube vojskujočih se držav na morju. **Vsi vojni stroški** znašajo torej 345 milijard dolarjev. Italija je imela direktnih vojnih stroškov 16 milijard in 400 milijonov dolarjev. Njeno **narodno premoženje** so cenili Amerikanci pred vojsko skoraj na 24 milijard dolarjev, po vojski pa na dobrih 19. Nemško narodno premoženje je znašalo pred vojsko skoraj 90 milijard dolarjev, po vojski niti 60, angleško je padlo od 77 in pol na 65 in pol, francosko od 62 na 43; nasprotno se je dvignilo narodno premoženje severoameriških Zedinjenih držav od 200 milijard dolarjev na 286!

Nekatere države so **posojale**, druge so se **zadolževale**. Največji trije upniki so danes Zedinjene države Severne Amerike, Anglija in Francija. Zgodi se tudi tako, da kdo komu posodi, a sam vzame na posodo. Kakor pač kaže. Leta 1921. so imele Zedinjene države nad 42 milijard dolarjev denarja zunaj izposojenega; Italija na primer jim je bila dolžna okoli 1400 milijonov, Jugoslavija nad 50 milijonov, največ pa Anglija in Francija, prva skoraj štiri milijarde in 150 milijonov, druga pa 3 milijarde in 335 milijonov dolarjev. Nasprotno je imela pa Anglija sama izposojenih nad 8 milijard in 450 milijonov dolarjev, je imela torej še enkrat toliko izposojenega, kakor je bila sama dolžna. Italija ji je bila leta 1921. dolžna nad 2270 milijonov dolarjev, Francija in Rusija pa še več, Jugoslavija skoraj 100 milijonov. Francija je imela izposojenih nad 1720 milijonov, v prvi vrsti Rusiji in Belgiji, Italija ji je bila dolžna 170 milijonov, Jugoslavija skoraj sto. Zanimivo je, da Amerika ni posodila Rusiji niti 200 milijonov, dočim ji je Anglija skoraj 2750 milijonov, Francija pa skoraj 780 milijonov. Pač zato, ker so se Rusija, Francija in Anglija bojevale že od leta 1914. naprej, Amerika pa šele od leta 1917. naprej.

Izguba sveta in prebivalstva je bila pa tale: **Nemčija** je odstopila 13% svoje površine in 9,4% prebivalstva, vrhu tega pa vse svoje kolonije, kojih povr-

šina je znašala 2,947.000 kvadratnih kilometrov, prebivalstvo pa 10,840.000. — Za primerjanje vseh teh številk navedemo Italijo, ki meri 310.000 kvadratnih kilometrov in je šela po ljudskem štetju 1. decembra 1921. 38.836.000 ljudi, in Jugoslavijo z 248.000 kvadratnih kilometri in 12 milijoni prebivalcev. — Od nemških kolonij je dobila skoraj tri četrtine Angleška, dobro četrtino Francija, ostalo so vzele Belgija, Japonska in Kitajska; prebivalci v kolonijah so pa prišli nekaj nad polovico pod angleško vlado, okoli 30% pod francosko, 14% pod belgijsko itd. **Turčiji** je ostalo okoli 40% = dve petini prejšnje površine, prebivalcev pa dobre tri petine. Večino izgubljenega sveta so vzeli Angleži, manjši del Francozi, nekaj Italija. **Bolgariji** je ostalo 92,3% prejšnjega sveta in 93,8% prejšnjega prebivalstva. Se je torej še nekam držala. Nekako tri četrtine je vzela Grška, drugo je dobila Jugoslavija. Od nekdanje **Avstro-Ogrske** je obdržala sedanja Avstrija samo dobrih 12% površine in skoraj 13% prebivalstva, Madjarska pa skoraj 14% površine in nekaj manj kot 16% prebivalstva, skupaj dobrih 26% površine in nad 28% prebivalstva. Dobrih 21% površine in skoraj 15% prebivalstva je dobila Jugoslavija, Češkoslovaška skoraj 21 in skoraj 27, Rumunija malo manj kot 17 in dobrih 12, Poljska 12 in dobrih 15, Italija 3,4% površine (23.410 kvadratnih kilometrov) in 3,3 prebivalstva (1,560.000). Merila je Avstro-Ogrska pred vojsko 676.000 kvadratnih kilometrov, prebivalstva je bilo pa 51,100.000. **Rusiji** je ostalo še zmeraj nad 84% njene ogromne površine in 79% prebivalstva: površine 4.603 km², prebivalstva pa 98 milijonov. Finska je dobila 7% površine in skoraj 3% prebivalstva, Poljska skoraj 5 in skoraj 13 (vzela je zelo obljudene pokrajine), ostalo so dobile obrobne države Litva, Latvija in Estonska. **Besarabija** pa Rumunija. V Aziji je odstopila Rusija okraj Kars Turčiji, pa ga bo kmalu zahtevala nazaj.

Kakšne so pa posledice v **socialnem in moralnem oziru**, to čutimo žal danes vsi. Eđini človek, ki je malo naprej vedel, koliko časa bo trajala vojska in kako dolgo potem svet še ne bo urejen, je bil angleški vojskovodja lord Kitchener. Rekel je: Vojska bo trajala do leta 1919., posledice se bodo pa poznale do leta 1924. No, vojska je trajala samo do leta 1918., ker so začele leta 1917. z vojsko tudi ameriške Zedinjene države, na nekaterih udeležbo Kitchener ni mislil. Glede posledic se je pa Kitchener zelo zmotil; l. 1924. niso bile razmere še prav nič urejene, svet je še ves v valovih in razburkan in tudi ni mogoče videti in vedeti, kedaj se bo umiril.

Um bistri si, srcé si blaži — v čisli
srcé ti bodi vedno in povsod;
ko ljubiš domovino svojo, misli:
človeku brat je človek, rodu rod;
preganjanja se varuj in razpora,
sovraštvu v srcu ne dajaj prostora!

Stritar.

Za svetovni sporazum.

Ko niso hoteli Nemci o Novem letu 1923. priznati vseh zahtev, ki so jih stavili zmagovalci, so francoske čete vkorakale v bogato deželo porursko. Nemčija je vztrepetala. Železna roka Francoza jo je stisnila prav za srce. Celo leto 1923. je trajala tiha vojna med nemškim ljudstvom v Porurju in med tujimi četami, ki so taborile v nemški deželi. Francozi so na razne načine skušali razbiti enotni odpor nemškega prebivalstva. Podprli so majhno nemško skupino, ki je hotela ustanoviti samostojno rensko republiko, ločeno od Nemčije. Ti separatisti so zbrali nekaj tisoč brezposelnih delavcev, jih oborožili s francoskimi puškami, jih plačali s franki in z njimi so zasedli nekaj velikih središč renske dežele. Proglasili so Rensko republiko, sestavili vlado, oborožene plačance so spremenili v armado. Začeli so strahovati rodno nemško ljudstvo, ki je odpadnike z gnjevom odbivalo. Francozi so odpadniško vlado takoj priznali, jo podpirali z denarjem, izganjali so na ovadbe odpadnikov domačine iz dežele, branili so separatiste z lastnim vojaštvom pred

napadi domačinov. Odpadniki so uživali vso zaščito francoskih oblastev. Pa vsa ta izredna in mogočna opora jim ni pomagala. V strahovitih naskokih je nemško ljudstvo vdralo v gnezda odpadnikov, v enem tednu je pregnalo njih čete iz središč. Ministri odpadniške vlade so zbežali v Pariz, njih čete so se razpršile in poskrile, Anglija je začela svariti Francoze, naj se ne igrajo s porenskimi ognjem. O Božiču ni bilo o odpadniškem gibanju v Porenju niti sledu več. Pač pa se je v Palatinatu še držala separatistična vlada. Sredi januarja so razljučeni in nahujskani nemški nacionalisti pomorili voditelje odpadnikov, kar Nemcem ni bilo ne v čast, ne v prid. Ljudstvo je že samo brez besede in brez krvi odklonilo odpadnike.

Načrt, da bi odtrgala bogate obmejne dežele od Nemčije, se je Franciji ponesrečil. Vendar je pa Nemčija že omagovala; ni mogla več vzdržati strašnega gospodarskega boja v Porurju. In ni mogla nazaj, ni se mogla odreči Porurju. Mučna napetost je zavladala v Evropi. Ljudstva so se praševala: Kam to gre?

Nov prapor gre na plan.

Videli smo, da je bila angleška delavska stranka ona pogumna moč, ki je zgrabila z obema rokama za pekoče odškodninsko prašanje. S tem je začela trudoma sekati pot za svetovni mir. Odkod so privrele te sile na dan, odkod izhaja angleško delavsko gibanje in kaj hoče?

Ze osemdeset let bo tega, kar je na Angleškem delavsko prašanje postalo živo. V Londonu je začelo. Zapadni London je bil bajno mesto bogatašev — vzhodni London močvara, v kateri je tonil proletarijat. Po delavskih predmestjih je vladala nezaslišana beda. Skupina globokovernih kristjanov je vstala proti temu zatiranju delavstva. Ta družba etičnih ali krščanskih socialistov je prebudila vest Anglije. Istočasno so se stvorile v delavstvu samem skupine ljudi, ki so začele iskati poti ven iz krivičnega družabnega stanja. Delavstvo se je začelo zbirati v strokovnih društvih, da brani svoj kruh in da bo močno, ko sklepa pogodbe z delodajalci. Nastale so mogočne strokovne zveze (Trade Unions), z njimi si je delavstvo dvignilo ugled in zboljšalo delovne pogoje. Ves ta čas pa so med delavci živele in jih vodile skupine plemenitih, visoko naobraženih mož, ki so skušali delavce vzdržati na nravsveni višini. Velikani angleške kulture, kot Tomaž Carlyle in Ivan Ruskin so delavstvu vlivali v srce ideje o poštenju, značaju, so prepajali živo srce delovnega ljudstva z mislijo, da je največje bogastvo — plemenitost srca. Iz vseh teh studencev, iz skupin etičnih socialistov, velikih vidcev in umetnikov, iz krščanskih cerkva, iz revnih razumnikov, ki so živeli z delavci, iz skupin socialnih znanstvenikov in slednjič iz orjaških delavskih strokovnih zvez — iz vseh teh virov, pravim,

so vrele skupaj vode, ki tvorijo danes ogromno jezero delavskega gibanja na Angleškem. Petdeset let je trajalo, preden si je angleško delavstvo ustanovilo politično stranko.

V tem času najvišje napetosti se je dogodilo nekaj znamenitega: prvič v zgodovini so delavci prišli na vlado angleškega imperija. Anglija ima tri velike stranke: konservativno, liberalno in delavsko. Pri januarskih volitvah je prišla delavska stranka do prve zmage. Dobila je sicer največ sedežev v zbornici, toda vendar ji je do prave nadpolovične večine še manjkalo precej glasov. Zdaj se je pokazalo, kako politično moder in zrel je angleški narod. Konservativci in liberalci so dejali: Ker ima delavska stranka največ poslancev, naj sestavi vlado, četudi nima večine. Naj enkrat delavci pokažejo, kaj znajo. Mi bomo stali ob strani, bomo podpirali vlado v vseh stvareh, ki se nam bodo pametne zdele; če pa ukrene kaj krivega, bomo vlado vrgli. — In šele po 9. mesecih, ko je delavska vlada izvala odpor obeh strank, je padla.

Začetkom svečana je angleški kralj sprejel delavskega voditelja Ramsaya Mac Donalda in mu je ponudil ministersko predsedstvo. Mac Donald je sestavil novo vlado. Takoj pri nastopu vlade je Mac Donald jasno in odločno povedal, kako hočejo angleški delavci videti svet urejen. Mac Donald je razglasil: Po vsej Evropi lezejo iz zemlje zublji sovraštva, ki groze vzplameneti v nov strašen svetovni požar. Delavska stranka gre na vlado s širokim stopalom, da potepta in zatrè te plamene. Delavska Anglija terja mir, terja delo in kruh. Da pa pride resničen mir, se morajo vsi narodi, zmagovalci in premagani,

združiti. Na zastavi nove angleške vlade je zapisano: Za svetovni mir, za Zvezo narodov, za obnovo sveta!

Ves svet je prisluhnil. To so nove, nezaslišane misli. Izreka jih vodnik najmočnejše države sveta. Ne smemo pozabiti, da ima angleški imperij eno petino zemeljske oble v svoji oblasti in da je vsak četrti živeči človek podanik angleškega kralja. Kar izreče Angija, to ima veljavo.

Mac Donaldove besede so zapihale kot mrzel veter črez nacionalistično Francijo. Ministerskemu predsedniku Poankare-ju so se začela zibati tla pod nogami, čutil je, da zahteva Anglija prav odločno, naj neha s svojo zavojevalno in zatiralno politiko proti Nemčiji. Angleški ministerski predsednik je kaj kmalu opozoril Poankareja, da mora krvavi ples v Porurju nehati. Med Londonom in Parizom so se vozili posredovalci, brzeli sli, švigale so brzojavke — v tem času pa je Francija sama vrgla Poankareja z vlade.

Francosko ljudstvo je bilo prva leta po vojni polno zmagoslavja. Množice so vneto podpirale one stranke, ki so hotele do dna izkoristiti zmago, izterjati iz Nemcev zadnji vinar ter čimbolj oslabiti nevarno sosedo. V zadnjih dveh letih pa so množice začele drugače misliti. Ostra, napadalna politika nacionalista Poankareja ni rodila zaželenih uspehov. Amerikanec se je odmaknil od Francije in je mrko gledal na njene armade, češ: Najprej mi plačaj dolgove, potem si kupuj orožje! Angleži so vedno jasneje kazali, da jim nič kaj ne ugaja, da Poankarè tako davi Nemčijo. Francija je začela izgubljati prijatelje; prej je Evropa v njej videla osvoboditeljico narodov, zdaj jo je začela smatrati za imperialističnega tlačitelja. Tudi zasedba Porurja ni prinesla Franciji posebnih dobičkov. Vse to je gnalo široke dele francoskega ljudstva v tabor onih strank, ki so za resničen in popolen mir z Nemčijo in ki so že vsa leta očitala Poankareju, da tira s svojo politiko francoski narod v propast.

Pri volitvah, ki so se vršile po Veliki noči, je dobil veliko večino blok levice, to je zveza strank, ki so za mirovno politiko. Poankare je padel, na vlado je stopil socialistični demokrat Herriot. Tudi predsednik republike Millerand je moral odstopiti svoje mesto možu iz zmagovite stranke.

Herriot je takoj proglasil, da bo napel vse moči, da Francija končno sklene pravi mir z Nemčijo. V An-

gliji in Franciji sta stala na čelu vlade dva moža sorodnih idej, oba predstavnika delavske demokracije, oba za mirovno politiko vneta. Kmalu sta se Mac Donald in Herriot sestala. Lotila sta se treh prašanj: 1. Koliko naj plača Nemčija odškodnine? Posebna komisija je preiskala gospodarsko stanje Nemčije in je poročala, koliko odškodnine bi mogla Nemčija plačati. Na podlagi tega poročila sta oba ministerska predsednika določila, koliko naj Nemčija plača in sta prinesla te zahteve pred konferenco v London. 2. Sledeče prašanje je stavil Mac Donald Francozu: Kdaj misliš potegniti svoje čete iz Porurja? Francoz pravi: Kadar bom videl in otipal, da je Nемец pripravljen plačati. Zedinili so se, da bodo francoske čete izpraznile Porurje in desni breg Rena junija 1926., — seveda, če bo Nемец držal besedo in plačal do takrat, kar je obljubil. 3. Tretje prašanje pa je zastavil Francoz Mac Donaldu: Kdo me bo branil, če se Nemčija okrepi in vnovič napade moje dežele? Zahtevam jamstva in varnosti. Dosedaj je bila Francija varna, ker je držala pest na vsem nemškem Zapadu. Zdaj bom pa dal to zemljo iz rok. S čim se bom zdaj branil? — Mac Donald je takoj dal odgovor: Nemčijo bomo ko dosedaj in še strožje nadzirali, da se ne bo oboroževala. Nemce bomo duševno razorožili, če jim vrnemo rensko zemljo in jim damo dihati. Za varnost Francije bodo skrbeli zavezniki — bo skrbela ojačena nemška demokracija — bo slednjič skrbela Zveza narodov. Zato pa moramo Zvezo narodov okrepiti, okrepiti nje ugled, dati ji večjo oblast in moramo tudi Nemčijo sprejeti za enakovrednega člana v zbor narodov.

Mac Donald in Herriot sta se na tej podlagi pogodila. Dne 16. julija se je začel znamenit posvet v Londonu. Prvič po vojni so sedeli nemški odposlanci skupaj z Angleži in Francozi in se pogajali kot enakopravna stranka z njimi. Pogodili so se. Nemčija dobi mednarodno posojilo in sicer 800 milijonov frankov v zlatu, da popravi svojo valuto. Rursko ozemlje dobi Nemčija nazaj, vsi pregnani uradniki se smejo vrniti, vsi odpuščeni delavci nastopijo svoja mesta. Nemčija pa se je obvezala točno in redno plačevati odškodnino, ki se bo sporazumno določila.

S tem je storjen prvi odločni korak do popolnega miru. Po desetih letih...

Socialni program angleške Stranke dela.

V oktobru je delavska vlada hotela skleniti trgovsko pogodbo z Rusijo. Načrt, ki ga je Mac Donald predložil ljudski zbornici, je zadel na odpor obeh velikih strank, konservativne in liberalne. Delavska vlada je odstopila, kralj je razpisal nove volitve, ki so se vršile koncem oktobra. Konservativci so dobili mogočno večino poslancev in sicer 410, delavska stranka 152, liberalci pa so bili strahovito poraženi, ostalo jim je le 47 poslanskih sedežev. Delavska stranka je izgubila 40 sedežev, kljub temu da je glasovalo zanjo 5.465.000 državljanov, t. j. 1.120.000 več kot pri prejšnjih volitvah. Konservativci naj se zahvalijo za svojo premoč v zbornici le starinskemu volilnemu redu. Mac Donald je vzkliknil, ko je prejel poročilo o izidu volitev: »Še en tak poraz in vlada Anglije bo trdno

v rokah delovnega ljudstva!« — Novo vlado je zastavil Baldwin iz samih konservativcev.

Kaj hoče delavska stranka, kakšen je njen program? Delavska stranka stremi predvsem za tem, da od temeljev preosnuje družabni red. Naj nam pove sam Mac Donald, kako si delavska stranka to zamišlja: »Ena tretjina angleškega naroda živi v temni bedi ter propada na zdravju in duši. Zakaj to? Zato ker je človeško življenje postalo del podjetja, predmet za trg in profit. Danes gleda podjetnik v delavcu le delovno moč, ki jo kupi kot oglje, bombaž ali železo, — ne ceni pa njegovega dela samega. Tako je kapitalizem uničil pomen in dostojanstvo dela. Delavska stranka stremi za tem, da v gospodarskem življenju zopet zavladava vest. Do tega bo prišlo, ko

bo delo edino merilo za gospodarske pravice, to je: ko bo vsakdo v družbi imel toliko dohodkov, kolikor dela. Kako hoče delavska stranka doseči ta namen? *Z gospodarsko demokracijo*. V kapitalističnem redu je tovarna, banka, rudnik last enega ali več zasebnikov. V novem redu gospodarske demokracije bo *lastnik podjetja država, dežela ali občina*, dejansko bo pa vsako *podjetje* samostojno telo, ki ga bo *vodil in upravljal* odbor, sestavljen iz zaupnikov, delavcev in tehnikov, ki sodelujejo pri podjetju ter iz zastopnikov lastništva (države, dežele ali občine) in konzumentov. Vsa podjetja ene stroke bi se združila v državno zvezo; tako bi n. pr. vsa samoupravna rudniška podjetja tvorila državno zvezo rudnikov, ki bi jo vodil poseben rudniški urad. Na ta način *polagoma in postopno* preidejo industrijska podjetja, banke, rudniki, železnice iz rok zasebnikov v last družbe, upravljajo in vodijo naj ta samostojna industrijska društva posebni obratni sveti.

Tak je v kratkih besedah gospodarski program delavskega gibanja. Vodniki angleških delavcev pa se globoko zavedajo, da je pot do tega visokega cilja strma in težavna. Dobro vedo, da se z revolucijo ne da nič doseči in pravijo: Gospodarstvo naroda je kot dragocen vrč; delavci, ne dajte ga revolucijonarnim otročajem v roke, da ga ne razbijejo, kot so ga v Rusiji! Eno je predvsem potrebno, če hoče delovno ljudstvo vzeti v roke vodstvo družbe: vzgoja k poštenju in sposobnosti, vežbanje duševnih moči. Delavska stranka zato odklanja vsak boj proti veri in neutrudno poudarja, da bodo pravičnejšo družbo mogli zasnovati le pravičnejši in pošteni ljudje. Ramsay Mac Donald je takole zarisal ta poslednji temelj delavskega gibanja:

»Danes kot vedno stojimo pred prašanjem; kako bi udeležili krščansko vero v življenju družbe. Toda

Italija.

Fašizem na višini.

V politični zgodovini zedinjene Italije zasledimo tri velika razdobja. Prvih 30 let, od l. 1870. do konca stoletja, stoji na političnem bojišču le majhna skupina meščanstva; v tej dobi vodijo državo preizkušeni liberalni politiki iz imovitih slojev, iz plemstva in zemljiške gospode. V drugi dobi že stopajo širše plasti v politične boje: v javnem življenju se pojavijo skupine delavcev Zgornje Italije, v politične boje začno posegati skupine katoličanov, ki so se prej odtegovali vsakemu političnemu nastopu. V tej dobi, ki je trajala do vojne, so šle predstraže italijanske demokracije na plan. Toda šele po vojni so prišle široke ljudske množice do besede v javnem življenju Italije. To je zasluga treh strank: socialistov, Ljudske stranke in fašistov. Te tri stranke so začele širiti svoje ideje med kmeti, koloni, delavci, ribiči, vzdramile so speče ljudske sile, zanesle so časopis in knjigo v daljne gorske vasi. Politični boj se ne vrši več med malimi skupinami prebranih politikov; zdaj načeljujejo vodilni italijanski politiki strankam, ki štejejo na stotisoče pristašev. Zato je boj tako

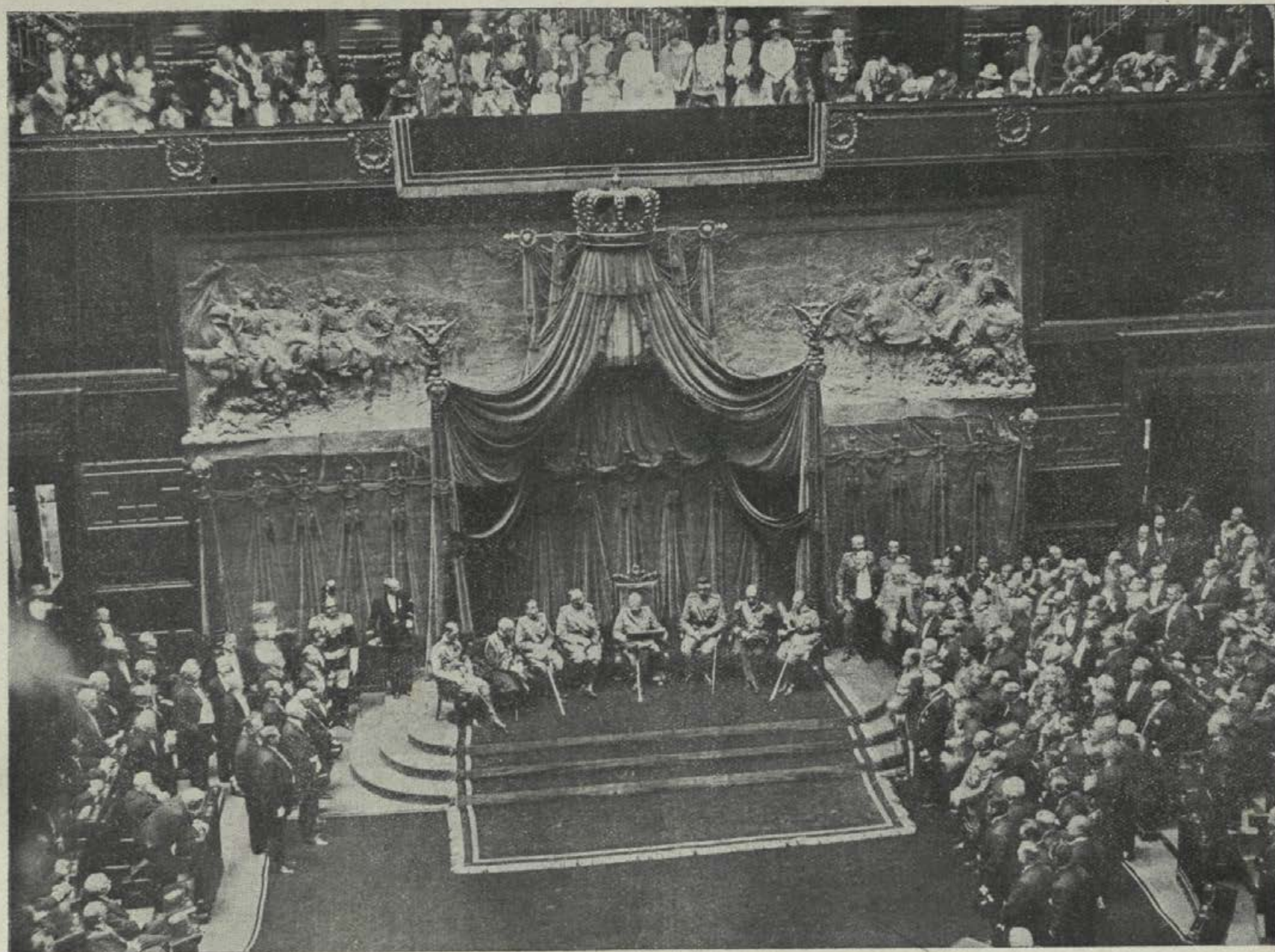
naš vek je — kljub vsem pridobitvam, ki jih je dosegel v državi narave — napravil človeka za sužnja, na mesto da bi ga povzdignil v vladarja čez ves stvarni svet. Živimo v materialistični dobi in nič nam ne koristi, če se hočemo z raznimi lažmi preslepiniti preko nje. Denar in mrzlo znanje velja. In vendar neprestano čujemo glas duha, ki se drzne izzivati duh časa. Danes govorimo vedno o »počitku« in vendar ljudje ne znajo več preživeti z mirnim srcem nedelje. Kako pristrčno želim, da bi se naša stara škotska nedelja vrnila med ljudi! Tako bi ljudje našli pot nazaj k trdnim, večnim temeljem, k značaju, samozataji in gospostvu nad zverjo v sebi, da na teh temeljih zgradijo države. Kajti nobena država ne more obstati brez teh temeljev značaja. Naj bo na vladi konservativna stranka ali liberalna ali delavska, — kaj more storiti za ljudi, ki poželiijo le uživanja, ki žele biti stalno odvrnjeni od svoje duše, po kaki stvari, ki so izgubili sposobnost, pogovarjati se s svojo vestjo? Bistvo krščanstva je v tem, da poudarja notranje vrednote. Nočemo enakosti, ampak notranje vrednote. Le potem bomo mogli pristopiti k rešitvi socialnih problemov, če se bomo zavedali, da je temelj vsega duševnost. Kar verujemo, to ustvarja življenje, ne to, kar vidimo. Ni težko, biti nekoliko kristjan, ali biti popolnoma kristjan, to je težko. Kako pa naj postanemo popolni kristjani, če nimamo časa in poguma, da bi šli stvarjem do dna in da bi, mesto ča tu in tam krpamo, izrazili in doživeli resnico, da leži jedro vsega zla v našem pojmovanju o tem, kaj je dobro in kaj zlo.«

Glavna misel je ta: Vsi zunanji napor, vse socialne preosnove, vsa politična moč je le malo vredna — če ni v ljudeh žive vere, če niso ljudje tako močni, da bi poslušali glas svoje vesti. Vklešimo si to veličastno misel angleškega delavskega gibanja v srce tudi mi Slovani v Italiji.

vroč, zato znameniti politični dogodki tako vzburiijo mesto in vas.

Dejali smo, da ima Italija tri stranke, ki imajo mogočno zaslombo med kmeti in delavci. Dve stranki, socialisti in popolari, sta zaenkrat zamudili svojo srečno uro. Ko je italijanski kolon v letih 1919.—21. čakal, da dobi zemljo, takrat so italijanski socialisti začeli oster boj med sabo, spustili so se v odvratno borbo proti veri in Cerkvi, začeli so z orožiem preganjati nasprotnike. Kolon je čakal na zemljo — in je videl, da mu je italijanski socialisti ne bodo mogli dati. Ljudska stranka pa je šama bila prešibka, da bi bila mogla rešiti glavno socialno prašanje Italije, zemljiško prašanje. V tem času pa je krepko rastel mladi fašizem. Oktobra 1922. je v naskoku zavzel vlado in vse državne postojanke. Zdaj je prišel čas, da fašizem izpolni, kar je obljubil.

Fašizem se je z vnemo lotil dela. Dobili smo nove davke, nov šolski zakon, znižalo se je število uradništva; fašisti so zgradili mogočno zračno brodovje, ustanovili in organizirali so narodno milico. Nova vlada je izvedla dolgo vrsto reform, mereč na to, da od vrha do tal prezida državno zgradbo. Ko je faši-

Otvoritev rimskega parlamenta. Kralj bere otvoritveni govor pred zbranimi poslanci in senatorji.

zem izpeljal velik del teh preosnov, se je čutil že silno močnega. Kralj je na predlog ministerskega predsednika Mussolinija razpustil parlament in razpisal nove volitve. Fašizem je hotel biti zmage gotov: zato je Mussolini izsilil od zbornice nov volilni zakon, ki določa, da stranka, ki je najmočnejša in ki dobi več kot 25% glasov, zavojuje s tem 375 poslanskih sedežev, ostale stranke dobe pa skupno 179 poslancev.

Pri volitvah dne 6. aprila je fašistovska stranka odnesla sijajno zmago. Dobila je 4 milijone 670 tisoč glasov. Zanimivo je pa, da so velika gornjeitalijanska mesta Turin, Genova, Milan, Padova, Benetke in druga delavska središča z večino glasovala proti fašistom. Po moči druga skupina je Ljudska stranka, ki je dobila 640 tisoč glasov in 40 poslancev. Njej sledijo desni socialisti (unitari) s 26. poslanci, tesno za njimi maksimalisti, ki so pridobili 23 sedežev. Komunisti so dobili 18 mandatov.

Zmagoslavje fašizma je bilo brezmejno. Kako si je mogla vladna stranka priboriti tako veličastno zmago? S fašisti so šli skoro vsi liberalci, z njimi se je zlila kmečka stranka, bojevniki in invalidi so jo podpirali, velika industrija in banke so dale fašistovski stranki ogromne svote za volilno gibanje. Vse te sile so spremljale fašizem v volilni boj. In zraven tega se je fašizem mogel z vso gotovostjo zanesti na 500 tisoč članov milice.

Kmalu pa se je razneslo po vsej Evropi, da so se pri italijanskih volitvah godila težka nasilja. Sam papež Pij XI. je izdal ostro pismo proti groznemu razdejanju, ki so ga zagrešile ob volitvah fašistovske skupine nad katoliškimi izobraževalnimi krožki. Poslal je vodstvu Zveze katoliških društev pismo, v katerem poziva krščansko mladino, naj se vztrajno drži svojih načel, kljubujoč vsem nasiljem, ki gotovo ne delajo časti kulturnemu narodu. Obenem je papež daroval pol milijona lir, da si katoliška društva kupijo opremo, knjižnice, zastave, odre, ki so jih sežgali fašisti.

Dne 24. maja je kralj otvoril novi parlament s prestolnim govorom. Slavnost se je izvršila z izrednim sijajem. Ta dan je začel fašistovski režim živeti redno in zakonito, stal je na višini države, poln moči, obdan od navdušenih množic, zastražen po strumnih četah milice.

Zunanja politika Italije.

V vnanji politiki je ministerski predsednik Mussolini dosegal vidne uspehe. Meseca januarja je jugoslovanski zunanji minister presenetil svet: naznanil je, da sta se Italija in Jugoslavija pogodili glede Reke. Še več: sklenili sta celo vojaško pogodbo, tako da sta ti dve državi postali zaveznici. Reka je pripadla Italiji, pristanišče Baroš in Delta Jugoslaviji: Jugoslavija dobi v velikem pristanišču na Reki v 50letni zakup pet velikih skladišč in tri pomole. Dne 27. januarja so ministri Mussolini za Italijo, Pašić in Ninčić za Jugoslavijo podpisali to znamenito pogodbo. Moč in ugled Italije sta s tem velikim uspehom zelo dvignila. Italija je sklenila z Jugoslavijo tudi trgovsko pogodbo.

Vojaško zvezo je sklenila Italija tudi s češkoslovaško republiko. Rusko sovjetsko republiko je Mussolini prvi priznal in je z njo sklenil kaj ugodno trgovsko pogodbo.

Ko je Mussolini mahoma rešil jadransko prašanje, ki je uničilo vse povojne vlade Italije, ko je pri volitvah utrdil svojo moč in povzdignil ugled vlade, se je obrnil proti središču svetovne politike. Zdaj je Mussolini imel proste roke, mogel je poseči v veliki spor, ki je plamenel med velesilami radi vojne odškodnine in Porurja. Toda človek obrača, Bog obrne. Med tem se je zgodil dogodek, ki je pretresel dušo Italije.

Umor poslanca Matteottija.

V blesku in slavi se je zbral mladi parlament k otvoritvi. Petnajst dni potem je padla nani temna, krvava senca. Dne 10. junija je socialistični poslanec Jakob Matteotti izginil. Iskali so ga en dan, dva, ni ga bilo dobiti. Ves Rim je bil na nogah, poslanci razburjeni, vlada v grozni zadregi, zakaj širila se je vest, da so nekateri voditelji fašistovske stranke dali Matteottija zaklati. Ministerski predsednik Mussolini je pred zbornico ostro obsodil zločin in je zastavil besedo, da bo pravica zadela vse krivce. Polagoma se je začela svitati resnica o smrti Matteottijeve. Sodnija je dala zapreti glavnega upravnega tajnika fašistovske stranke, Marinellija, potem Cezarja Rossija, ki je bil v vrhovnem vodstvu fašizma, in glavnega urednika fašistovskega dnevnika »Il Corriere Italiano« Filippellija. Te tri imajo na sumu, da so dali zločincem povelje, naj Matteottija ugrabijo in umore. Vodja morilcev je fašistovski časnikar Dumini; v njegovem kovčku so našli okrvavljene hlače poslanca Matteottija.

Ko se je razvedelo, da so visoki voditelji fašizma naročili umor, se je v italijanski javnosti dvignil silen vihar. Podminister Finzi je moral takoj odstopiti. Mussolini je odložil mesto notranjega ministra, iz vlade so izstopili tudi trije drugi ministri. Vse to pa vzbujene javnosti ni pomirilo. Po Italiji se je razlegal krik poslančeve vdove: »Kaj ste storili z možem! Dajte mi vsaj njegovo truplo, da ga po krščansko pokopljem!« Trupla pa niso mogli najti. In nobeden zločinec ni hotel odpreti ust. Oči vse Evrope so bile uprte v Rim, socialistične stranke Francije, Anglije, Belgije, Avstrije so poslale vdovi sožalne brzojavke. V Londonu, Parizu, na Dunaju, v Njujorku, celo v japonskem Tokiju so se izvršila veličastna žalna zborovanja v čast Matteottiju. Vsi nasprotniki fašizma so dvignili glave in so šli proti vladi s klicem: »Zahtevamo kazen za vse zločine in zločince! Zahtevamo, da vladaj en zakon za vse! Hočemo svobodno Italijo!« In vedno večje množice so se zgrinjale v tabor opozicije. Vojni invalidi so na velikem zborovanju na Reki zahtevali od vlade, naj se »drži zakona. Organizacije bivših bojevnikov, ki združujejo 300 tisoč mož, so stavile Mussoliniju isto zahtevo. Že so se oglašali možje, ki so zahtevali, naj Mussolini odstopi.

Ljudska nevolja radi zločina je vedno bolj naraščala. Na nabrežje ob Tiberi v Rimu, kjer so zločinci zgrabili mladega poslanca in ga potlačili v avtomobil, so romale dan za dnem trume delavcev, delavk in kmetic, noseč vence in šope rož na žalostni kraj. Ko trupla niso mogli najti, se je vršila po vsej Italiji tiha proslava: dne 27. junija ob 10. uri so se ustavili vsi stroji po tovarnah, kmetje so pretrgali delo, tramvaji so se ustavili sredi vožnje in ljudje so

obstali na cestah tihi, resni in so se odkrili. Deset minut je ljudstvo prekinilo delo in se zamaknilo v žalostno smrt poslanca Matteottija. Nihče ni vedel, kje leži Matteotti, toda njegov mrtvaški obraz, njegovo ubogo razmesarjeno truplo je stalo pred duševnimi očmi milijonov. Iz čuvstvenega, plemenitega srca Italije je planil ogorčen protest proti zločinu. Ljudstvo noče več krvi in terja pravico, pravico, pravico!

Po dolgih tednih so vendar našli revne ostanke Matteottijeve. Tiho so prepeljali poslančeve kosti v rodni kraj, kjer je mati čakala na edinega sinu.

Kako se je izvršil umor, še sedaj ni jasno. To se bo šele pred sodiščem pokazalo. Mi globoko in iskreno želimo, da bi se vrnil mir v državo, da bi v njej zavlada popolna pravičnost, da pride mir na zemljo.

Jugoslavija.

Vse notranje politično življenje Jugoslavije se giblje okoli prašanja: Kako naj bo urejena država? Ali naj bo urejena centralistično, tako da je za vso državo in za vse zadeve eno samo središče, ki daja zakone in upravlja državo? Ali naj bo država urejena avtonomistično, kot hiša, ki je last treh bratov, vsak brat ima svojo sobo in ključ do nje, vsi trije skupaj pa sklepajo o skupnih zadevah hiše. Tako je Jugoslavija že četrto leto razdeljena na dva tabora; tu centralisti, tam avtonomisti, tu Pašić in Pribičević — tam Radić s Hrvati. Korošec pa nekako po sredi hodi. Dolgo se je zdelo, da stojita pred nami dva borca približno enakih moči; nobeden noče odnehati, nobeden pa tudi ne more vreči nasprotnika ob tla. To pomlad pa so se stvari temeljito spremenile.

Na vladi je bila radikalna stranka z Nikolo Pašićem na čelu; držala se je s pomočjo Nemcev in srbskih mohamedancev. Pa še bolj zato, ker hrvatski kmečki republikanci z Radićem na čelu niso hoteli priti v narodno zbornico. Tako je imel Pašić trdno večino. V hipu, ko bi pripeljal Radić četo 60 poslancev v parlament, bi Pašićeva vlada morala odstopiti. Radić pa ni hotel dolgo nič slišati o belgrajski zbornici; čakal je ugodnega hipa, da zruši vlado.

Tu so se pojavila v veliki Jugoslovanski demokrati stranki velika nasprotja. Srbska demokrata Davidović in Marinković sta se izjavila, naj se država preuredi tako, da dobijo dežele avtonomijo. Večina demokratov je pritrdila. Tej premembi načel se je pa uprla skupina krog ministra Pribičevića, ki je izstopila iz stranke, osnovala Samostojno demokratično stranko in stvorila skupaj z radikali vlado. Zdaj se je položaj začel preminjati. Avtonomistične vrste so rastle; v njih so stali skoro vsi slovenski poslanci, srbski zemljedelci, Davidovičevi demokratje, bosenski muslimani. Zdaj je prišel čas, ko se je moral Ra-

čindalje vlada fašizem, tembolj se množijo vrste njegovih nasprotnikov. Ko se je po petih mesecih počitka sestal parlament 13. novembra k zasedanju, je bila vsa levica, kjer sedijo opozicijski poslanci, prazna. Ustavni demokrati, popolari, zmerni socialisti in skrajni socialisti so se združili v protifašistovski zvezi in so razglasili, da ne gredo več v parlament, dokler nasilja ne nehajo. Pa tudi v vrstah vladne večine sumljivo poka. Liberalci, voditelji bojnikov in invalidi pravijo, da bodo podpirali vlado le, če bo zadržala vsa nasilja in spoštovala ustavo.

Temni oblaki se gromadijo na nebu Italije. Prihodnje leto ne bo prešlo brez živahnih notranjih bojev, a znamenja kažejo, da bo po nevihti politično obzorje vedrejšje in svobodnejše.

dić odločiti, ali pride v Belgrad. Polagoma je vseh 60 hrvatskih republikanskih poslancev prispelo v zbornico. Pašićeva vlada je prišla v manjšino. Morala je odstopiti. Predsedstvo nove vlade je prevzel Davidović. Nova vlada je nastopila z geslom: Za sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci! Vršile so se priprave, da se ugleda Radiću pot v vlado. Naenkrat pa so posegle vmes druge sile. Vojni minister Hadžić je odstopil, češ da ne more biti član vlade, ki se družijo z Radićem, ker hujska Radićeva stranka vojaštvo na upor proti državi in kralju. Davidovičevi vladi so se začela majati tla, vrgel jo je pa Radić sam, ki je v silno ostrem govoru na javnem shodu napadel kralja, dvor, armado, pa tudi svoja zaveznika Davidovića in Korošca. Vlada je morala odstopiti, po daljših pogajanjih je kralj zopet poveril vlado Nikoli Pašiću, katerega podpira Pribičević. Kralj je razpustil parlament, nove volitve se vršijo februarja 1925. Katere stranke odnesejo zmago iz volilne borbe, ali avtonomistične ali centralistične? Boj za ustavo bo šel naprej — do pravega sporazuma.

Te ustavne boje v Jugoslaviji moramo presojati kot otroško bolezen mladega telesa. Kljub vsem tem bojem je vedno bolj jasno, da se mlada država krepi, da postajajo vezi med posameznimi pokrajinami vedno tesnejše. Danes v Jugoslaviji ni stranke, ki bi hotela razbiti državo. Le to je, da ima vsak del, ki sestavlja državo, svoje posebne težnje. Vsi hočejo priti do močne države, le poti so često različne. In drugače biti ne more. Po teh raznih poteh bodo velike stranke prišle do križišča, kjer se gotovo sporazumejo. In potem bodo stali zedinjeni Slovenci, Hrvatje in Srbi pred težavno, a vendar veselo nalogo: da iz svoje bogate zemlje, iz rodovitnih planjav, iz prastarih šum, iz rudnikov in morja dvignejo neznanske zaklade, s katerimi je narava obdarila jugoslovansko zemljo.

Češkoslovaška.

Mlada republika naših slovanskih bratov je ena najbolj utrjenih in urejenih držav v Evropi. Velika industrijska in rudniška podjetja proizvajajo vedno rastočo množino dobrin, industrija si odpira široke trge na Balkanu, v zapadni Evropi in celo v ame-

riških deželah. V južni Češki, na rodovitni Moravi se krepko razvija trden kmečki stan, posebno odkar vlada polagoma in po načrtu razdeljuje veleposestva. Izvrstno organizirano delavstvo je znalo svojemu stanu priboriti dokaj pravic in ugleda. To jesen je

državna zbornica sklenila vzoren zakon o splošnem socialnem zavarovanju za starost, bolezen in slučaj nezgode in tako se je izpolnila ena poglavitnih zahtev vseh, ki so navezani le na svoje delo.

Posebna odlika Češkoslovaške pa je dobra, točna in poštena državna uprava. Postava velja, uradniki se je vestno držijo, vloge se hitro in gladko rešujejo, tako da morejo imeti državljani zaupanje v zakone in uradnike, ki jih izvršujejo. Če pogledamo, kakšna zmešnjava se je naselila v upravo mnogih drugih držav, moramo priznati: Čehi spadajo med prvovrstne graditelje in organizatorje države.

Antonín Švehla.

Vladí republike načeljuje že dve leti ministerski predsednik Antonín Švehla. Mož je vzrastel iz kmečke hiše in je voditelj kmečke stranke. V nevarnih časih, ko je avstrijsko vojaštvo tiščalo češko ljudstvo k tlom, je Švehla bil med prvimi bojovníki za samostojno češko državo. Švehla je polagal 1. 1918. temelj republiki, zdaj, ko stavbo gradijo, je eden glavnih delavcev za nje veličino.

V upravi in gospodarstvu češkoslovaške republike vlada torej red, zato divjajo pa v političnem življenju ostri boji. Čehi imajo težave z narodnimi manjšinami. Saj pripada ena tretjina državljanov nečeškim narodom. V mejah republike je nad tri milijone Nemcev, ki so imoviti, visoko naobraženi in se svoje narodnosti trdno zavedajo. Ta mogočna manjšina teži k Nemčiji. Razen teh je v Češkoslovaški še 600 tisoč Madjarov, pol milijona Ukrajincev, ki živijo v avtonomni Podkarpatski deželi ter krog 80.000 Poljakov na Tešinskem. Te narodne manjšine so za politično preudarnost in modrost čeških državnikov trda preizkušnja. Povedati pa moramo, da so vodniki Češkoslovaške to preizkušnjo dobro prebili. Dali so narodnim manjšinam obširne jezikovne pravice, odprli so jim ljudske, srednje, strokovne šole, dve vseučilišči, v materinskem jeziku, priznavajo jim pravico, da rabijo rodni jezik v uradih, z eno besedo: država priznava in brani jezikovne in kulturne pravice narodnih manjšin. Češki jezikovni zakon je pravi zgled pravičnosti. In kar je najboljšo: upravne oblasti se ga tudi držijo!

Iz Prage je izšla misel, naj bi se mlade države, ki ležijo v Srednji Evropi, zvezale med seboj. V pasu, ki deli Rusijo od Nemčije, in sega od Ledenege

morja do grških otokov, leži 13 držav, ki so nastale 1. 1918. Posebno one države, ki težijo v donavsko nižino in proti Jadranskemu morju, imajo mnogo skupnih gospodarskih in političnih interesov. Najbolj toplo se zavzema za to Zvezo mladih narodov češki zunanji minister Beneš. On je ustanovil Malo entento, zvezo med Češkoslovaško, Jugoslavijo in Rumunijo. Mala ententa je postala že prav vplivna moč in ima svojega zastopnika v predsedstvu Zveze narodov. Beneš si misli Malo entento kot jedro bodočih Združenih držav Srednje Evrope. Sam je zapisal: »Korakoma gradimo nov sestav, ki sloni na vrsti političnih in gospodarskih pogodb, varuje politično in gospodarsko neodvisnost novih držav. Ta sestav oživlja misel, da noben narod sam sebi ne zadošča. Smo pri delu, katerega vrhunec bodo »Združene države Srednje Evrope«....

Češkoslovaška skuša utrditi Malo entento s tem, da sklepa zavezniške pogodbe z velikimi državami. Tako je o Novem letu udarila na dan vest, da je Češkoslovaška sklenila vojaško pogodbo s Francijo. Če bi kedaj Nemeč napadel Francijo ali Češkoslovaško, bi obe zaveznici morali iti v boj.

Praga je postala pravo srce Srednje Evrope. Tu v slovanski prestolici se zbirajo učenjaki na mednarodne skupščine, tu sem se stekajo kulturne vrednote raznih narodov Podonavja, sem hodijo vodniki mladih držav na posvet. Ugled in moč bratskega naroda raste — naj bi ta stolp ostal trden!

Na staroslavnem Velehradu, kjer sta stolovala blagovestnika slovanskih narodov, sv. Ciril in Metod, se je vršilo v dneh od 31. avgusta do 3. septembra IV. zborovanje za združenje pravoslavne cerkve s katoliško. Kongresa se je udeležilo nad 300 zastopnikov slovanskih narodov in 10 škofov. Prvič so prišli na kongres za združenje cerkva Poljaki. Zbor poljskih škofov, zbran 2. julija v slovitem svetišču na Čenstohovi, je pod predsedstvom dveh kardinalov sklenil pozdraviti kongres in pozvati poljske katoličane, naj delajo za združenje. Ta sklep je kaj važen, zakaj cela stoletja so poljski katoličani zrlji v pravoslavni Rusiji sovražnike, pred katerimi je treba braniti katoliško vero in poljski rod. Zdaj so pozvali škofje poljski katoliških svet, naj smatra Ruse za brate, ki jih je treba z ljubeznijo pripraviti na to, da se združijo z občestvom vesoljne Cerkve. — Na velegrajskem kongresu so bili zastopani vsi slovanski narodi. Tudi mnogo vernih ruskih pravoslavcev se je udeleževalo razprav kongresa, ki je sprejel vrsto važnih sklepov za širjenje ideje o zedinjenju vzhoda s katoliško Cerkvijo.

Ob široki Donavi.

Rumunija je postala velika država, ki šteje 17 milijonov ljudi. Pa je zaostala dežela, kraljestvo bojarjev in uradništva. Vlado drži predstavnik zemljiških plemenitašev, Bratianu, proti niemu se zaganja kmečka stranka, ki jo vodi general Avarescu in pa stranka sedmograških avtonomistov. Sredi junija 1924. je Avarescu vkorakal na čelu 40. tisočev kmetov v prestolno mesto Bukarešt, kjer so njegovi pristaši viharo demonstrirali proti bojarški vladi — za svo-

obodno zemljo. Le na osebne prošnje kralja se je Avarescu odločil, da ni z orožjem vrgel vlade. — Rumunija je imela letos oster spor z Rusijo radi Besarabije. Rusija je zahtevala, naj ji Rumuni izroče Besarabijo, ker je tam prebivalstvo večinoma rusko. Rumunija se je branila. — Rusi so predlagali, naj besarabsko ljudstvo glasuje, kam hoče spadati. Na to pot pa Rumuni nočejo iti, ker vedo, da besarabski kmetje ne marajo rumunskega bojarstva. Rusija

svoje zahteve vzdržuje in ni dvoma, da bo prej ali slej zmagala z njimi.

Južno od Donave je slovanska *Bolgarija*. Odkar je padel kmečki glavar Stambolijski, je v tej deželi navidez tiho. Meščanska vlada Cankova trdo drži nasprotno stranke, zemljelce in komuniste. Njo so podpirali makedonski revolucionarji, ki hočejo vse tri dele Makedonije — jugoslovanski, grki in bolgarski — združiti v eno državo. Ta skupina je večkrat povzročila oborožene vpade vstashev na jugoslovansko ozemlje in hoče pognati Bolgarijo v odprt boj proti bratski državi. Vstaško združenje Makedoncev pa se je spomladi 1924. razklalo na dve skupini, ker se je voditelj združenja, Todor Aleksandrov, zvezal z ruskimi boljševiki. Velik del pristašev je Todorova zapustil in ga začel ljuto napadati. Septembra meseca

je nemirni vstaški vodnik padel, zadet od kroglice svojih protivnikov. Makedonski revolucionarji so v Todoru Aleksandrovu izgubili železnega vojvodo, ki je s strastnim srcem in bistro glavo nosil skozi 20 let zastavo svobodne Makedonije in zbiral krog nje bojevnikov. S krutim umorom lastnega prvaka so vstaši odbili mnogo prijateljev v bolgarskem narodu, kateremu postaja krvavo nasilje makedonskih četnikov nevšečno in mučno. Trezni duhovi in z njimi široke množice bolgarskih zemljelcev gledajo čez te črne dneve v svetlejšo bodočnost in se drže testamenta, ki ga je zapustil umirajoči kmečki poglavar Stambulijski: »Od savskih vrelcev do Soluna, od Jadrana do Črnega morja se širi zemlja, dom štirih sinov ene matere!«

Pod poljskim orlom.

Poljska republika je šla zadnja leta skozi velike politične in gospodarske težave. Narava jo je sicer bogato obdarila; naši bivši vojaki se še zdaj spominjajo širnih rodovitnih planjav, ki se razprostirajo od Karpatov pa do Baltiškega morja. Poljska ima bogate rudnike, močne petrolejske vrelce, solna skladišča. Pa vendar je poljsko gospodarstvo stalo še pred dobrim letom na robu prepada. Težki boji so pretresali državo. Poljska se je morala boriti z Nemci za Šlezijo, kosala se je s Čehi za Tešinsko deželo, potem je morala napeti vse sile, da je vzdržala naval sovjetskih armad, ki so stale že pred stolnim mestom Varšavo. V vzhodni Galiciji so Poljaki mogli le s silo zadržati tri milijone Rusinov, ki težijo v ukrajinsko republiko. V vseh teh bojih je razpadalo gospodarstvo, posebej še, ker država ni imela dovolj sposobnega uradništva, da bi organizirala upravo po vsem obsežnem ozemlju. Poljski denar je zgubil na vrednosti; za eno liro si dobil celih 400 tisoč poljskih mark!

Poljska vlada je letos sprevidela: zdaj velja trdo prijeti za vajeti! Izročila je finančnemu ministru Grabiskemu polno moč, naj uredi državno gospodarstvo. Grabiski je zapisal ostru in grenko zdravila: naložil

je nove, ogromne davke, znižal je plače uradništvu, z državnim denarjem je začel varčevati do kosti. Prebivalci so trpeli, mnogi so vpili, da bodo izkrvaveli pod davčnim vijakom, večina je razumela, da druge rešitve ni. Vlada se je začelo poljsko gospodarstvo krepiti. Vlada je uničila staro slabo marko in je vpeljala nov denar, »zlate«. Poljski zlat ima stalno in visoko vrednost; za 100 zlatov plačaš krog 430 lir. Poljska valuta je dobro ozdravela.

V svetovni politiki sledi Poljska stopinjam Francije, s katero je sklenila vojaško pogodbo. Poljaki se trudijo, da bi tvorili zvezo baltiških držav pod vodstvom poljske republike. Sklenili so že trgovske pogodbe z Estonijo in Litavsko, do politične »Baltiške entente« še ni prišlo.

V svojih mejah ima Poljska narodne manjšine, ki štejejo nad 8 milijonov ljudi. Dolgo so se te pritoževale, da so narodno zatirane. Slednjič je država izdala poseben jezikovni zakon, po katerem ima vsaka manjšinska skupina pravico do lastne narodne šole. Jezik narodne manjšine je priznan v uradih, na sodnih, v cerkvi, v šolah vseh onih krajev, kjer prebiva določeno število drugorodcev.

Avstrija.

V razvalini mogočne habsburške monarhije živi 7 milijonov ljudi. Na tem šibkem telesu stoji ogromna glava — Dunaj, ki ima še vedno do 2 milijona prebivalcev. Dve leti je od tega, kar je stala država pred gospodarskim polomom. Izredno sposobnemu državniku, *monsinjorju Seiplu* naj se Avstrija zahvali, da je spet prišla na noge. Seipel je izsilil od Zveze narodov posojilo v zlatu in na to zlato podlago je postavil državne finance in valuto. Zaenkrat je imel sijajen uspeh. Denar je dobil stalno vrednost, izvoz se je dvignil, delavske plače so se zboljšale. Srednja delavska plača znaša v industriji 20—25 lir dnevno. Podjetniki so hoteli vpeljati 9 urno delo, pa so se temu združeni delavci uprli. Mnogo tisoč delavcev je

brez posla. Zato dobijo inozemski delavci delo le s posebnim dovoljenjem oblastev.

Na državnega kancelarja *Seipla* je maja meseca oddal razbesnel strankar več strelcev. Kancelar je ozdravel. To leto je bilo bogato na političnih umorih. Pa še sedaj mnoge stranke vedno oznanjajo, da je treba z mečem pokončati vse, ki imajo drugačno mnenje ko oni.

Jesen je prinesla avstrijski ljudovladi mračne dni. V oktobru se je zrušilo več velikih bank, med njimi mogočna Depozitna banka. Celi vrsti industrijskih podjetij je vsled tega grozil polom. Pod razvalinami zrušenih bank leži na tisoče vničenih malih gospodarstev. Eden poglavitnih vzrokov za te zlo-

me je v tem, da se vrši med velikimi bančnimi skupinami oster boj za avstrijske rudnike, elektrarne in plavže. Za bančnimi ringi stoje razne države; Angleži, Čehi, Francozi, Italijani, Nemčija imajo svoje

bančne skupine v Avstriji, ki se bijejo za prevlado v industriji. Avstrijska industrija je postala žoga, za katero se tepejo evropski kapitalisti. In troške za ta boj plačuje avstrijsko delovno ljudstvo.

Španija.

Dvajset milijonov ljudi ima. Mogočna in bogata dežela je bila nekdanj, zdaj pa je revna in zaostala. Na ogromnih veleposestvih sedi plemstvo, kolon mu služi. Svobodni kmetje ječe pod težkimi davki. Država ima neprimerno preveč uradništva, vzdržuje celo armado lenuhov. Do letos so n. pr. v ministerstvih delali uradniki po dve uri na dan; po prevratu delajo od 10. do 13. ure. V glavnih središčih so se zbrale velike množine prebivalstva, ki zapušča kmetije in dere v mesto. Prestolica Madrid šteje že nad en milijon ljudi. V mestih je razlika med bogatini in siromaki še bolj živa. Gosposki del Madrida blesti od bajnih, razkošnih palač, — v predmestjih pa prebivajo tisoči delavcev po kletih. Tu so gnezda revolucionarnih sindikalistov, ki hočejo s silo vreči kralja in sedanje vladstvo. Javne zadeve — država, velike stranke, časopisje — so v rokah posebnega razreda, ki sestoji iz plemenitašev, industrijalcev in advokatov. Ta politični razred se je cela desetletja boril za prašanja, ali naj vlada kralj Albert ali kraljica Kristina. Med tem je seveda dežela gospodarsko vedno bolj propadala. Ko so ta prašanja bila rešena in je kraljevska rodovina trdno sedela na prestolu, so iznesli na dan drugo prašanje. Svobodnomne stranke so zahtevale, da naj se Cerkvi vzame nekaj pravic. Ko je vihral sredi katoliškega ljudstva ta boj, — je seveda ljudstvo tonilo vedno bolj v revščino, ker se država ni prav nič brigala, odkod naj dobi ljudstvo vsakdanji kruh. Narod je postajal vedno bolj nevoljen. Najzavednejši in najbolj izobraženi del Španije tvori dežela katalonska. Katalonci imajo poseben jezik, ki je španskemu soroden, imajo svojo književnost in kulturo. Tri milijone jih je. Katalonci so začeli tirjati avtonomijo. Hočejo sami vladati domačo deželo. Takole pravijo: »Madridska vlada nam sesa kri iz žil, pošilja nad nas vojsko lenih uradnikov, zatira naš jezik. Dovolj je teh krivic. Katalonijo naj vlada katalonsko ljudstvo samo!«

Pred enim letom je bil položaj v Španiji tak: v mestih so se zbirali delavci v skrivnih društvih in so čakali, da udarijo z orožjem na vlado in kralja. De-

želo je izsesovalo uradništvo skupaj s plemstvom. Po kmečkih pokrajinah so se pod vodstvom Socialne ljudske stranke začeli gibati koloni, ki hočejo zemljo. V Maroku, kjer vihra boj med arabskimi domačini in španskim vojaštvom, so se španski polki uprli, češ da hočejo domov. Katalonija pa je vedno odločnejše zahtevala avtonomijo. Vse je kazalo, da stoji Španija pred veliko revolucijo, ki bo vrgla kralja in razbila enotno državo.

Črez noč je padel udarec od druge strani. Mogočna roka je zgrabila za vaje državne vprege. Deželni poglavar katalonski Primo de Rivera je vstal, proglasil je obsedno stanje in zahteval od kralja Alfonza XIII., naj odpusti vlado. Kralj ga je ubogal, ministri so zbežali za mejo, De Rivera je na čelu svojih polkov vkorakal v Madrid. Kralj mu je naložil, naj sestavi novo vlado. De Rivera je ukinil vse ustavne pravice, razpustil državno zbornico in je predložil ljudstvu obsežen načrt za velike reforme. De Rivera hoče končati nesrečno vojsko v Maroku. Obnoviti hoče stare zgodovinske dežele in jim dati avtonomijo. Občine, ki so jih dosedaj vladali kaciki (komisarji), naj si svobodno volijo župane. Sodnije naj postanejo hram pravice za vse državljane. Revne poljedelce hoče vlada naseliti v notranjosti dežele, kjer je mnogo puste zemlje. Ko izvede vlada te temeljne preosnove, potem naj si ljudstvo po svobodni volji izbere poslance in vlado. Tako pravi De Rivera. — Načrt je velik. Ali pa ima De Rivera za seboj močno skupino poštenih in sposobnih mož, ki bodo mogli ta načrt izvesti? Vse kaže, da so ti španski gradovi — zidani v oblake.

Lani 23. novembra je De Rivera spremljal svojega kralja v Rim. De Rivera je imel važne politične pogovore z Mussolinijem. Baže sta sklenila špansko-italijansko zvezo. Potem pa je vse utihnilo.

Lahko je razumeti, zakaj. Država, ki nima notranje sile, ki nima korenin zasidranih v kmečkih in delavskih plasteh — taka država pač ni zaveznik velike vrednosti.

Ameriške Združene države.

Amerika je mlada zemlja. Še pred 80. leti je bila ta država domovje kmečkega ljudstva. V kratkih desetletjih je delavno ljudstvo ustanovilo velikanska industrijska središča, odprlo bogate rudnike, zgradilo milijonska mesta in prepreglo vse svoje dežele z gosto mrežo železnic. To je mogla Amerika storiti le, ker je leto za letom prihajal vanjo priliv svežih delovnih moči. Iz Evrope so vreli najbolj zdravi, pogumni in podjetni delavci na ameriške poljane. Milijoni Angležev, Italijanov, Nemcev, petnajst milijonov Ircev,

Židje, Rusi, Čehi, Slovenci, Hrvatje so se naseljevali v deželo, — vsi evropski narodi so pošiljali cvet delavske mladine v Ameriko. Te vedno sveže delovne sile so utemeljile in dvignile moč in bogastvo Amerike.

Letos pa je Amerika zaprla Evropejcem vrata: zakaj? Evropa je v vojni zelo obubožala. Po vseh evropskih državah — izvzemši Francijo, Švico in Skandinavijo — vlada brezposelnost, milijoni zdravih in sposobnih delavcev so brez kruha. V deželah, kjer je

zemlja grofovsko, tiščijo koloni v mesta in črez morje. Amerika se je bala, da jo bo zalila prava povodenj vseh teh ljudi, ki imajo v Evropi premalo kruha. Saj bi se samo iz Italije, če bi bila pot prosta, izselilo kar v kratkem nad pol milijona ljudi! Ameriški izseljeniški urad je izračunal, da bi se l. 1925. naselilo v Združenih državah krog pet milijonov ljudi — če bi bil vstop svoboden. Začelo bi torej pravo preseljevanje evropskih narodov v Ameriko! Proti temu so predvsem delavci; kajti čimveč delovnih sil se ponuja, tembolj padajo plače. Novi priseljenci nižajo delavske plače. Proti močnemu priseljevanju so tudi ameriški državniki, ki se bojijo, da bi velikanske množice evropskih siromakov prinesle uboštvo v državo in nove skrbi vladi. Zato je ameriška zbornica sklenila zakon, po katerem se sme priseliti vsako leto iz vseh dežel sveta le 165 tisoč ljudi. Od tega števila odpade na Anglijo 62.000, na Nemčijo 51.000, na skandinavske države 20.000 izseljencev. Iz Italije se sme izseliti letno le 3889 ljudi.

Tiste dni, ko je Amerika zaprla Evropeicem vrata v novi svet, je umiral v samotni vili mož, ki je hotel združiti vse narode sveta v enoto. Ta veliki duh je bil Woodrow Wilson, znameniti predsednik ameriške republike. Sredi vojne je dvignil ta mož svoj glas in je oznanil veličastno misel, da naj vsak narod sam odloča, kdo naj ga vlada, h kateri državi naj pripade. Wilson je dvignil zastavo bratstva med narodi, hotel jih je vse združiti v Zvezi narodov. Ob strani Anglije, Italije, Francije in zaveznikov je stopila Amerika v vojno za ta načela. V roke Wilsona je stomilijonsko ljudstvo Amerike položilo takrat tako neznansko oblast, da je nista imela ne nemški cesar ne ruski car take. Zavezniki so zmagali. Stopili so skupaj, da sklenejo, kako naj se Evropa razdeli. Wilson se je vztrajno in obupno boril, da se uresničijo načela, za katera so umrli milijoni. Zastonj! Zmagovita Francija

je bila pijana zmage, orjaška angleška zveza bank je stegala roke po petrolejskih vrelih v Mezopotamiji, z njo se je boril mogočni ameriški petrolejski trust. Wilson je obupal. Zagrenjen in razočaran se je vrnil v domovino. Ameriška zbornica je odklonila vstop v Zvezo narodov. In Wilson je pri sledečih volitvah propadel ter se bolan in zlomljen umaknil v zatišje domače hiše. Tu je letos 3. svečana izdahnil svojo veliko dušo. Ni več doživel ure, ko so zastopniki 56. držav sklenili v Ženevi zavezo za svetovni mir in tako uresničili velik del Wilsonovih načel.

Iz te velike dežele nam pa sije še druga velika prikazen: Katoliška Cerkev Amerike. V Ameriki je 18 in pol milijona katoličanov. Kako živa, dejavna in požrtvovalna je vera teh naših bratov, — o tem nam pričajo tisočere katoliške šole. Te šole vzdržujejo katoličani sami, po večini delavci; katoliške šole in cerkve živijo od vinarja revne vdove! V katoliške šole zahaja 2 milijona in stotisoč otrok. — Primorski katoličani bomo letos otvorili prvo katoliško šolo: škofijsko gimnazijo v Gorici. Ali jo bomo vzdržali, to edino?!

V Ameriki je našlo črez 200 tisoč Slovencev drugo domovino. Imajo slovenske župnije, slovenske šole, slovenska društva. Slovenskih časopisov izhaja v Združenih državah 17. Letos 20. januarja so se slovenski delavci zbrali na slovenski katoliški shod v Čikagu. Nad 5000 Slovencev se je udeležilo te manifestacije za krščansko in slovensko misel. Kako ponosno so vihrale slovenske trobojnice v tem ameriškem mestu, kako je plamenel v slovenskih srcih nov ogenj vere in domovinske ljubezni!

Tem tisočem naših rojakov na njivah, v plavžih, rudnikih, tovarnah in delavnicah širom ameriške zemlje pošiljamo iz slovenske domovine ob Jadranu pozdrav in naročilo: Ljubezen ne pozna meja, ona objema vse člane slovenske narodne družine!

Rusija.

Sedem let je že preteklo, odkar se je carsko samoderžavje v Rusiji zrušilo v prah, in sedmo leto teče, odkar vladajo Rusijo boljševiki. V teh letih je šlo rusko ljudstvo skozi nezaslišane muke. Ena petina naroda je poginila radi meščanske vojne, preganjanj in lakote. Revolucija sama je zalila ruska mesta s pravim potopom krvi; to je zgodovinska resnica, ki je ne gre tajiti. Potem se je ruska vlada dve leti borila proti vojskam Judeniča, Denjškina, Wrangla in drugih generalov, ki so hoteli vreči rdečo vlado ob tla. Kmečko ljudstvo je šlo v boj za boljševike, boječ se, da bi izgubilo zemljo, če bi zmagali generali, s katerimi je bilo zvezano veleposestniško plemstvo. V teh bojih je ruski kmet močno krvavel. Tej rani je sledila druga: boljševiki so začeli preganjati vse politične nasprotnike, tlačiti vsako svobodno duševno gibanje; ječe so se polnile z neodvisno rusko inteligenco in s protiboljševiškinimi kmeti: žrtve tega terorja gredo v stotisoče. In potem je prišla lakota, najgroznejša v svetovni zgodovini. V Povolžju in sosednih pokrajinah je od lakote zginilo v dobrem letu nad 20 milijonov ljudi. Dvajset milijonov mrtvih: to je tako, ko če bi v enem letu od lakote izumrli vsi Ju-

goslovani in Čehi. Rdeča zastava boljševikov je plapolala nad gorami človeških kosti.

V tem strašnem letu je bila Rusija na dnu. Rusko ljudstvo, ki je bilo že vse omočeno in izčrpano od vojsk, nasilij, preganjanj, se je s sunkovitim naporom dvignilo, da si reši življenje. Rusija je začela delati. Kmetje so začeli obdelovati obširnejšo ploskev zemlje, ki je prinesla l. 1922. srednjo žetev in konec lakote. Tudi delo v industriji, katero je revolucija skoro uničila, je zopet oživel. Boljševiki so spremenili smer gospodarske politike, močno so popustili od komunizma, šli so v bogate evropske dežele iskat kapitalov, da obnovijo industrijo. Ljening je začel novo gospodarsko politiko. V to ga je prisilil tihi in stalni odpor kmečkih množic, v to ga je gnal grozeči polom ruskega gospodarstva.

Ne politična stranka boljševikov, ne evropska podpora niso Rusije potegnile iz prepada — rešitev je prišla iz tihih ruskih kmečkih množic, ki stojijo izven boljševiških vrst in nimajo z boljševiki nič skupnega in so jim celo sovražne. Kmečke množice so začele obnavljati rusko gospodarstvo. Od njihovega

dela živi boljševizem in po tajni, nevzdržni volji kmeta mora preminjati svojo smer.

Leto 1924. je prineslo trdne dokaze, da se notranja moč Rusije dviga. Evropske velesile so začele iskati zvez z Moskvo. Italijanska vlada z Mussolinijem na čelu je bila prva, ki je priznala rusko boljševiško vlado in je sklenila z njo trgovsko pogodbo. Komaj je prišel Mac Donald na krmilo, je brzojavno sporočil ruski vladi, da jo Anglija priznava in da želi navezati diplomatske stike z njo. Tudi Francija je v novembru priznala moskovsko vlado in njej bodo sledile druge manjše države.

Mož, ki je utemeljil ter z nadčloveško vztrajnostjo in krutostjo držal po koncu boljševiško vladstvo, ni več doživel tega velikega uspeha. Dne 14. januarja je umrl Vladimir Ljening, star 53 let. Šest let, od oktobra 1917. pa do smrti, je ta mož iz Smolinske palače vladal Rusijo. Z brezobzirno roko, z naravnost čudovito vero v uspeh komunizma je podiral staro Rusijo, da zgradi na ruševinah nov svet. Ob tihem, vzdržnem odporu kmeta se je skrhal njegov meč. Ko je videl pred seboj vesoljni razpad, je s pogumno roko zakrenil rusko gospodarsko politiko v novo smer. In to je bila ena največjih njegovih zaslug. Tega izrednega moža danes ne moremo še oceniti. Šele zgodovina bo mogla pravično soditi, koliko prida in koliko zla je rodilo delo Vladimirja Ljeninga.

Rykov.

Osrednji izvršilni odbor sovjetrov je izvolil za predsednika komisarskega sveta Ljeningovega zaupnega prijatelja Rykova. Ministerski predsednik Rykov, zunanji minister Čičerin, vojni minister Trockij in prosvetni minister Lunačarskij so najbolj znane politične osebnosti boljševiške Rusije.

Usodno je bilo za Rusijo, da so boljševiki prišli na dan z globokim sovraštvom proti veri. Boljševiki preganjajo vero, kot je ni še zlepa kdo, od francoske revolucije sem. Zaplenili so — kjer se prebivalstva ne bojè — cerkve, zaprli so na tisoče svečnikov, pomorili mnogo škofov, ki so vztrajali v boju za versko svobodo. Po šolah so vpeljali začetnico, ki jo je spisal Ljeningova žena Krupskaja. Iz te začetnice učijo otroke: »Vera je strup naroda. — Jaz ne verujem v boga. — Boga so iznašli debeli kapitalisti itd.« Izšel je zakon, ki prepoveduje deliti verski pouk mladini pod 18. letom. Pred 18. letom se mladi človek ne sme udeleževati sv. maše, ne sme prejeti zakramentov. Mnogo zločinov so razni samodržci zagrešili tekom stoletij nad ubogim ruskim ljudstvom. A takega groznega zločina še ne, da bi prepovedali vsemu ljudstvu, voditi svoje otroke in mladeniče k studentu življenja in milosti, k Bogu. Drugi zločini so bili namerjeni zoper telo in imetje ruskega ljudstva. Ta zločin pa hoče umoriti duha v ruskem narodu. Kako tragično je, da hočejo boljševiki zasuti glavne vire, odkoder bi mogli privreti vrelci, v katerih bi se ruska duša prerodila in obnovila!

Proroško zvenijo krščanskemu srcu Rusije v teh težkih letih besede svetovnega velikana, največjega ruskega pisatelja Dostojevskega:

»Bog bo Rusijo rešil, zakaj, čeprav je preprosti človek razuzdan in se ne more odreči smrdljivega greha, vendar ve, da je od Boga proklet njegov smrdljivi greh in da on, grešeč, postopa slabo. Zato naš narod še trdno veruje v pravico, Boga priznava in skesano plače... Čim bednejši in nižji je ruski človek, tem bolj je v njem vidna ta prelestna pravda...«

Nova ruska ustava.

Na velikanskem ozemlju carske Rusije je prebivalo mnogo narodov. Nekateri teh narodov so se l. 1918. odcepili od ruskega državnega telesa in so ustanovili nezavisne države. Poljaki so odtrgali od Rusije bogato in z gosto mrežo industrij prepreženo Rusko Poljsko in ustanovili samostojno ljudovlado. Letonci, Litavci in Estonci so zasnovali tri samostojne republike ob Baltu, visoko naobraženi finski narod je tudi izpolnil svojo davno željo in je obnovil finsko državo. Tako so se na zapadnem robu Rusije izločili iz države celi narodi.

Vendar pa je na ozemlju Rusije ostalo še mnogo neruskih narodov. Ko je zaplamenel revolucijski požar po vsem evropskem in azijskem prostranstvu Rusije, se je zazdelo, da se bodo vsi ti narodi ločili od ruske države. Belorusi in Ukrajinci, Georgijci in tatarska plemena, Sarti in Kirgizi so začeli vstajati in zahtevali samoodločbo za svoj narod. V tem nevarnem hipu, ko se je ruski imperij grozil sesuti, so boljševiki rešili enoto države. Za vsak narod so zasnovali posebno državo, vse te narodne države in državnice so pa trdno združili v Zvezi sovjetskih republik. Tako so zadovoljili posamezne narode, ki zamorejo samostojno razvijati svojo kulturo, in so jih navezali na Rusijo, zakaj vsi ti narodi se zavedajo, da bi padec Rusije prinesel zlo tudi njim.

Boljševiki so v temeljnem državnem zakonu, v ustavi, določili, kako naj bo ta zvezna država organizirana. Pokrajinske in narodne enote (dežele) so združene v pet višjih federativnih enot. Te pa so: 1. Ruska sovjetska federativna socialistična republika. 2. Kavkaška zvezna republika, ki družijo tri samostojne dežele, Georgijo, Aserbejdžan, Armenijo. 3. Ukrajinska zvezna republika. 4. Bela Rusija. 5. Daljnovzhodna republika. Na čelu vsake teh peterih enot stoji svet ljudskih komisarijev. Popolnoma samostojne so te republike glede prosvete in šolstva, kmetištva, pravosodja, notranjih zadev in uprave. Vsaka zase ima tudi komisarijate za finance, prehrano, narodno gospodarstvo in za delo, ki se pa morajo ravnati po navodilih osrednje vlade. Vse republike volijo zastopnike v osrednji izvršilni odbor sovjetrov in ta spet voli izmed svojih članov svet ljudskih komisarijev, po naše ministerski svet. Ta centralni sovjet ljudskih komisarijev vodi zadeve, ki so skupne vsem združenim državam, in sicer komisariat (ministerstvo) za zunanjo trgovino, vojno, mornarico, promet, za zunanje zastopstvo. Na ta način je Rusija dala svobodo svojim narodom, a jih je vendar krepko zvezala v državno enoto. Tudi če boljševiška vlada pade, bo ta federativna uredba ostala in se utrdila, ker je koristna in pravična.

Struje ruske bodočnosti.

Ruska revolucija je strla in zdrobila mogočne socialne plasti, ki so vodile rusko ljudstvo. Padel je carski dvor, na tla je zgrmelo vsemogočno plemstvo in uradništvo, boljševizem je zmel stan veleposestnikov, velepodjetnikov, trgovcev, tvorničarjev. Še več! Pred navalom revolucije so pobegnili iz Rusije najbolj sposobni in vodilni ruski duševni delavci, znanstveniki, umetniki, voditelji in organizatorji industrije ter prometa, ker jim pod boljševiško vlado ni bilo več živeti. Zakaj boljševiki so zatrli vso svobodo vede, izpremenili so vseučilišča v šole za komunistične agitatorje, zatrli so vso znanost, ki jim ne služi. Tako je Rusija v času najhujše stiske izgubila duhovne voditelje, ki so se zbrali v izseljeniških središčih, v Parizu, Berlinu, Pragi, Belgradu in po drugih mestih zapada. V teh središčih se je steklo mnogo nezavisnih kulturnih tvorcev, ki iz dalje spremljajo življenje domovine in bodo o pravem času zanesli vanjo mnogo svežega duha. Kako sodijo ti tisoči pregnanih razumnikov o bodočnosti Rusije?

Ena skupina zahteva, da mora vsak Rus, ki je zvest domovini, pomagati ruski vladi, četudi je sovjetska. Pripadniki te struje se imenujejo narodni boljševiki. Oni so protivni komunizmu, toda pravijo, da je v sovjetski vladavini vstala iz groba misel Velike Rusije. Rdeči imperializem je zadnji krik ruske velikodržavnosti; če bo ta imperializem pokopan, predno si ga množice osvoje, bo tudi ta umrla. Sovjetska vlada uspešno pridobiva od Rusije odtrgane obmejne pokrajine. Zato jo moramo podpirati, ker tako pomagamo domovini.

Najbolj bistri in sloviti ruski možje pa gledajo globlje in sodijo drugače. Boljševiška revolucija je bila samoumor državnega naroda, pravi svetovnoznan sociolog Struve. In tega samoumora je kriva ruska inteligenca, ki je skozi 70 let gonila ljudstvo v revolucijo, mesto da bi ga vzgajala, izobraževala, dvigala. Ruska bodočnost je v rokah novega rodu razumništva. To mora brezobzirno razkrinkati in priznati svoje in svojih

Vzhajajoče solnce.

Japonska je dežela vzhajajočega solnca. Na treh velikih otokih prebiva 55 milijonov ljudi. Japonci so najbolj napreden azijski narod rumenega plemena. Oni so si v dobrem polstoletju osvojili evropsko znanje; posneli so evropske šole, evropsko tehniko, vpejali so evropski način tvorniškega proizvodnje, v svojo državo so uvedli evropsko ustavo in upravo, svojo vojsko so uredili in opremili po nemškem vzorcu. Na vse sile so se napenjali, da se modernizirajo. Pri tem pa so pozabili, da je evropska kultura rastlina, ki ima korenine dva tisoč let globoko! Japonci so posneli evropsko zunanost, evropske notranjosti, duševnosti, niso mogli posneti. Namesto da bi na lastni narodni njivi pridelali sodobno domačo kulturo, so Japonci od sosedu prinesli dorašla drevesa in jih zasadili. To se vsemu ljudstvu težko plačuje. Zakaj ta drevesa rodijo strupene sadove.

Modernizirana mlada Japonska je začela sanjati, da je poklicana združiti vsa ljudstva rumenega ple-

mednikov grehe nad ljudstvom. Potem pa mora upostaviti državo skupno z novimi socialnimi plastmi, ki so se stvorile po revoluciji. *Ruska bodočnost ni last boljševikov, zastopnikov stare Rusije ali strohnelih socialistov. Bodočnost ima ljudstvo na grudi, premožni kmetje, nova sovjetska buržoazija, ki si je znala pomagati v revoluciji in pri rekvizicijah.*

Tretja skupina vodilnih duhov pa se je zatopila še dalje v bodočnost. Ona veruje, da bodo v srcu ruskega naroda speče krščanske sile prerodile Rusijo. Tudi strahotni krvavi prevrat je tej skupini le znamenje, da ta duh krščanske ljubezni še živi, četudi skrit in popačen. »V zverski podobi boljševika vendar protestira proti oboževanju moderne vojske ruski človek!« — In nacionalnim zavojevalcem, ki tarnajo, da rusko ljudstvo ne pozna nacionalizma, ne patriotizma, odgovarja ta skupina: »Toda mi vidimo blesteti pečat veličanstva na čelu ruskega naroda prav zato, ker nima naš narod ljubezni do provincializma. Naš narod ne želi in ne razume ustvariti si svoj mali svet, ograjen z bodali. Mi smo edini narod z vesoljno zavestjo, kateremu je tuj nacionalizem.« Ta skupina zaupa v vstajenje Rusije, veruje, da bo iz ruskega naroda prišla rešitev sveta. Kako? »Verujemo v sveto bogonositelino rusko zemljo, četudi je oblatena in oskrunjena po bratski krvi... Iz Rusije bo zasijal beli žarek svetovnega Spremenjenja. Ta čudež izvrši ruska Cerkev, ki stopi iz svoje narodne osamljenosti, in takrat se zedinijo zapadno katoliško ter vzhodno pravoslavno krščanstvo.«

Zdi se, ko da se v globoki muki, ki trga srce ruskega naroda, poraja spoznanje, da bodočnost Rusije ni v vojskah, zunanjih uporih, strmih padcih vladavin, ampak da bo Rusija vstala le, ko se prebudijo duhovne sile kmeta, »ki živi z zemljo in Bogom.« Ta notranja sila kmečke duše bo zmogla preosnovati ruski svet, ga dvigniti k vesoljnemu krščanstvu in izžarevati toplote in ljubezni v naš mrzli, mehanizirani zapad. Katoliška slovanska ljudstva imajo veličastno, a težko nalogo, da v duhu spremljajo in v dejanju pomagajo ruskemu ljudstvu k vstajenju in k zedinjenju z vesoljnimi občestvom krščanstva.

mena in njih dvigniti na vlado Azije. Mlado ljudstvo je postalo posebno po veliki zmagi nad Rusijo pijano od nacionalizma. Japonske čete so zasedle korejsko carstvo, razprostrle so se po Mandžuriji; japonske železnice so začele prepregati cele kitajske dežele, japonska brodovja so začela prevažati izdelke po vsej obali od Indije do ruskih meja. Na Japonskem je čez noč zrastle mogočna industrija, ki jo je država na vso moč podpirala. Ta industrija pa je imela na vzhodnoazijskem trgu dva nevarna tekmece: solidno nemško blago in angleško poštenost. Japonska industrija je hotela ubiti te tekmece s tem, da je dajala blago po nižjih cenah. Zato so japonski industrijalci sramotno nižali mezde svojim delavcem in jih krvavo izkoriščali. Nad polovico industrijskega delavstva tvorijo ženske in otroci! Delajo redno po 10—12 ur dnevno, pa tudi tvornice, kjer traja delo 16 ur, niso redke. Na eni strani stoji ta hlepeči velekapital z zemljiškimi gospodi in plemstvom, na drugi strani

množice pilsužnjev, katerih velik del propada v nesnagi in blatu, o katerem mi niti sanjamo ne. Samoumori so vsakdanja stvar, v zadnjih letih so postali pravi narodni običaji.

Kaj čuda, če se cele ljudske plasti upirajo tem razmeram! Nočejo več propadati radi puste sanje o nadvladi Japonske. Velik del ljudstva stoji za strankami, ki hočejo, da konča zavojevalna kapitalistična poli-

tika vlade. Med delavci se zelo širi socialistična misel. Iz socialističnih vrst je padel na novo leto 1924. strel, ki je splasil vladajoče: mlad delavec je streljal na prestolonaslednika Hirohito, k sreči brez uspeha. Pri letošnjih volitvah je stara nacionalistična vlada padla, na vodstvo države so prišle združene ljudske stranke.

Ali bo solnce japonskega ljudstva zdaj res vstalo?

Boji in bodočnost Kitajske.

Že dolgo let nima ta orjaška država miru. Vojaški poveljniki se upirajo, drže s svojimi četami, ki so pol roparske, pol vojaške, cele pokrajine v oblasti in se borijo med seboj za premoč v državi. Glavni boj vihra med generali na severu in med onimi na jugu države. Sredi novembra je general Feng zasedel glavno mesto države, Peking, se pogodil s četami v Mandžuriji in je poklical na krmilo starega državnika Tuan-li-Ju. Ti boji vojaških tolpa divjajo po Kitajski že stoletja, se umirijo, pa zopet buknejo na dan. In to je kaj razumljivo. Država šteje krog 400 milijonov prebivalcev in vsa razna ljudstva, pokrajine, gospodarske enote, ki se razprostirajo od sibirskih goličav do tibetanskih ledenikov, vlada uradništvo iz središča države, iz Pekinga. Kaj čuda, da so vojaški voditelji in visoki uradniki v oddaljenih deželah pravi knezi, ki vladajo po svoji volji in se, če jim osrednja vlada stopi na prste, uprejo Pekingu. Že pred 1200 leti je »slavec kitajskega gaja« Li-Tai-Pe naslikal bolečino naroda, čigar mladina gine v bratskem sporu. Zapel je pesem »Krik carjeve garde«, ki jo podajamo le v blestem prevodu:

Vojvoda moj!
Mi smo carjeva moč in slava...
ko kaplja v reki gine, pada,
tako pretaka se kri, rdeča, mlada,
vojvoda moj!

Vojvoda moj!
Mi smo carjevi orli in sove.
Gladna je deca... Ihtè nas žena zove,
v tujini gnijò kosti, po morju truplo plove,
vojvoda moj!

Vojvoda moj!
V tvojih očeh je sama groza in zima,
majka je v delu, bedno mezdo ima.
Katera mati čuva še sina —
vojvoda moj?

Toda četudi ti boji hudo vznemirjajo in pustošijo državo, vendar vse te rane čas celi. Pomembnejše in usodno je komaj vidno, a stalno presnavljanje, ki se vrši v duševnosti kitajskega ljudstva. Mlada, v evropskih in japonskih šolah vzgojena inteligenca hoče potisniti svojo domovino na pot napredka, hoče ustvariti mogočno državo z orjaškimi armadami, s

težko industrijo, z visoko razvito tehniko. Ta vodilna plast Novokitajcev zaničuje vse duhovne vrednote, v kolikor ne služijo kapitalizmu. Vatikanski list »L'Observatore romano« je poročal dne 15. oktobra 1924. s Kitajske: »Na Kitajskem so sedaj stare vere popolnoma ob veljavu. Nova Kitajska jih smatra za nezdružljive z napredkom. Inteligenca niha med brezverstvom in protestantskim krščanstvom. Katoliški misijonarji oznanjujejo evangelij le ubogim in ne morejo prodreti med višje sloje, ker nimajo srednjih šol in vseučilišč, knjig, časopisov, tiskarn, ljudi, ki bi vse to vodili. Mnogo bi se dalo še rešiti iz tega veletoka ateizma in razkristjanjenja, če bi se katoliški svet spomnil svojih dolžnosti. Katoliška vera s svojim popolnim in dovršenim naukom more zmagovito vzdržati kritiko nove intelektualne Kitajske. Katoliški misijoni bodo še nadalje posvečali svoje skrbi revnemu ljudstvu in pridobivali duše z deli krščanske ljubezni za vero ljubezni, toda potrebno je, da se morejo lotiti tudi intelektualnega boja v vzgoji voditeljev, v književnosti, znanosti; šele potem bodo mogli pridobiti katoliški veri tudi kitajsko ljudstvo, po številu največje in v svoji prostranosti najistorodnejše ljudstvo, ki je eno izmed najdelavnejših in najinteligentnejših na svetu in ki nekoč gotovo doseže nadvlado na Daljnem Vzhodu.« Kitajski katoličani so letos že začeli delati v tej smeri, a čakajo na pomoč od narodov, ki že stoletja živijo v katoliški Cerkvi. Veliko pozornost je vzbudila v kitajskem svetu prva skupščina katoliške Cerkve na Kitajskem. Vršila se je 14. maja t. l. v Šangaju. Udeležilo se je nad 70 delegatov, ki so zastopali 1.800.000 kitajskih katoličanov. Dvajset tisoč vernikov je spremljalo škofo in odposlance v cerkev, kjer se je vršila skupščina. Skupščino je vodil papežev odposlanec. Njemu sta dva kitajska škofa, domačina, izročila poslanico Kitajske Piju XI., »da z enim srcem in enim glasom, četudi v vseh jezikih zemlje, izpovemo isto vero.« Skupščina je sklenila važne načrte za širjenje krščanske vere v državi. Sklenila je, da se ustanovi kitajsko katoliško vseučilišče v Pekingu in da se utemelji veliko tiskovno središče v Hongkongu, odkoder naj bi šle dobre knjige med kitajske katoličane.

Naša domačija v letu 1924.

Božič leta 1923. je prinesel v naše kraje temne vesti, ki so vzbudile žalost in skrb v slovenskih in hrvaških stariših. Iz Rima je pričel odlok, da se postopno zatvorijo poslednji razredi slovenskih srednjih šol v Idriji, Tolminu in Vidmu. Julija 1927. se zapre poslednji slovenski razred gimnazije, tehnične šole in

učiteljišča. Pred vojno smo imeli 2 hrvaški srednji šoli v Istri, slovensko gimnazijo in dve slovenski učiteljišči v Gorici, slovensko realko v Idriji. Slovenskega srednjega šolstva je sedaj konec. In vendar je l. 1923. študiralo 1167 slovenskih in hrvaških srednješolcev iz Primorja, tako da bi zanje potrebovali

dve gimnaziji, dve tehnični srednji šoli, dve učiteljski in vsaj eno popolno industrijsko in trgovsko šolo.

Ko govorimo o tem žalostnem poglavju, dvignimo pogled na višine vesoljne Cerkve in čujmo, kaj nam ona govori o šoli. Poglavar katoliške Cerkve, papež Pij XI., je dne 20. III. 1924. govoril zbranim cerkvenim knezom takole: »Naš apostolski poklic nam nalaga dolžnost, da priporočamo našim častitim bratom škofom Italije in njihovi duhovščini kakor tudi našim ljublim sinom, *družinskim očetom in materam*, da v nobenem oziru ne puščajo od svoje pravice in dolžnosti, da sodelujejo s šolo in jo nadzirajo. zakaj tu gre za stvar največje važnosti in odgovornosti.« —

začeli izrezavati iz telesa vasi ta organ ljudske izobrazbe. Zadeva pa se je ugodno rešila. Slovenske organizacije so poslale dva zastopnika k ministerskemu predsedniku g. Mussoliniju in ta je dal besedo, da se bo krivica popravila. To se je res zgodilo, v veljavo so stopile italijanske določbe o združevanju; društva so sedaj precej svobodna.

Dne 6. aprila je tudi naša dežela šla na volišče. Od Slovanov sta bila izvoljena dva poslanca, dr. Josip Wilfan in dr. Engelbert Besednjak. Na komunistični listi je bil izvoljen Jože Srebrnič iz Solkana. Volitve so bile burne, Brici, Vipavci, posebno pa hrvaški seljaki v Istri jih ne bodo zlepa pozabili.

Gorica.

Te besede naj si zapišejo slovenski stariši v globino srca, kajti zastopnik najvišje duhovne sile je še enkrat slovesno potrdil, da je *pravica in dolžnost* krščanskih starišev, soodločati o vzgoji lastnih otrok. Od te pravice slovensko ljudstvo odstopiti ne more, te dolžnosti pozabiti ne sme in zato mora neprestano tirjati za *slovenske katoliške otroke slovensko katoliško šolo!* — Zelo je vznemiril naše vasi januarski odlok, s katerim so krajevna oblastva začela razpuščati izobraževalna društva. Le kdor pozna našo vas, bo razumel nevoljo, ki jo je vzbudil ta odlok. Vasi, kjer je živelo društvo 20 ali 30 let, niso pri nas nič redkega. Izobraževalno društvo je postalo del vaše enote, del mladinskega življenja. Zato je pač bolelo, ko so

V tem času se je slovenskim zadrugam posrečilo doseči velik uspeh. Akcija za izmenjavo zadružnega denarja se je popolnoma posrečila, naše kmečke hranilnice in zadruga so dobile izmenjanih nad 14 milijonov lir. Vso veliko akcijo, da se naše zadružništvo reši pogube, je vodil skozi tri leta poslanec Virgilij Šček. Z veseljem moremo ugotoviti, da stoje sedaj naše zadruga na kremenitih temeljih.

V naših večjih občinah je vlada razpustila občinske zastope, odstavila župane in imenovala komisarje. Idrija, Tolmin, Kobarid, Kanal, Cerklje, Št. Peter, Sv. Križ Vipavski, Postojna in vrsta drugih občin so brez občinskega zastopa. Za leto 1925. se nam obetajo občinske volitve.

Cerkveno življenje.

Našo katoliško deželo so ob novem letu zadeli hudi udarci. Od vplivnih strani so začeli burni napadi na vrhovnega vodnika Katoliške Cerkve na Goriškem, na kneza in nadškofa Frančiška Sedeja. Protiverska društva Julijske krajine, krajevne fašistovske skupi-

V katoliških Slovencih je vzklopelo razburjenje. Zakaj morajo iti slovenski očetje proč od slovenskega ljudstva? Zakaj nam silijo v sredo dežele pastirje, ki niti ljudskega jezika ne znajo, še manj pa poznajo slovensko dušo? Ali niso vsi narodi sinovi enega Očeta? Ali mar Katoliška Cerkev ni mati vseh ljudstev? Mar naj še iz cerkve in samostanov izženejo slovensko dušo in govorico!

Izgnani oo. kapucini.

ne, razne druge organizacije so napejnale vse moči, da prisilijo papeža, da našega nadškofa odstavi. Zakaj? Ker je slovenske krvi. Toda iz vseh pristnih katoliških src dežele se je dvignil odpor proti tej gonji. V Gorici je množica Italijanov vladiko burno pozdravljala, ko se je na božični večer peljal k polnočnici. V Furlaniji je priredilo prebivalstvo nadškofu viharne manifestacije. Njegova pot po slovenskih dekanijah je bila podobna pohodu zmagovalca. In prišla je kratka in jasna beseda iz Rima: Pij XI. je po posebnem odposlancu izrazil knezonadškofu popolno zaupanje in se mu zahvalil za apostolsko delo, ki ga vrši v nadškofiji že toliko let. Vso deželo, italijanske in slovenske katoličane, je prešinila globoka radost. Kajti bila bi za Cerkev neizbrisna sramota, ko bi se bila udala navalu protiverskih zagriženih nacionalistov.

Zgubili pa smo letos vse slovenske samostane očetov frančiškanov in kapucinov. Že lansko leto so morali slovenski kapucini zapustiti goriški samostan. Nič niso pomagale prošnje ljudstva, nič ni zaleglo rotnje duhovnikov, — s trgajočim se srcem so morali izpolniti trdi ukaz. Letos v maju so zapustili Sv. goro in Kostanjevico oo. frančiškani, za njimi so bili pregnani oo. kapucini iz Sv. Križa na Vipavskem, in tudi o. frančiškan, ki je oskrboval cerkev na Višarjah, je moral zapustiti slovenske kraje.

Na ta prašanja, ki so planila iz ogorčenega, težko ranjenega srca katoliških Slovencev, imamo samo en odgovor: Ko so vzeli Slovencem domače samostane, so zagrešili težko krivico. Kdo jo je zagrešil, tega ne preiškušimo. *Kdor pa je zagrešil to krivico, jo mora popraviti!* Iz ljubezni do Kristove Cerkve moramo delati na to, da ta madež, ki ga je besni nacijonalizem vtisnil na našo deželo, izgine. Tu bomo trdno stali, nič omahovali, ker branimo čisti nauk Cerkve!

Kako lepo in iskreno je to misel o ljubezni med narodi izrazil trža-

ški škof Alojzij Fogar! Prve dni marca je bilo. Mladi škof je jemal slovo od italijanske katoliške mladine v Gorici. Stotine mladih uradnikov, delavcev in dijakov so poslušale njegovo naročilo: »Vsi smo sinovi Kri-

Evharistični shod v Tolminu.

stusovi, premožni in revni, Slovenci in Italijani. Radi ljubezni do Slovencev in do goriškega nadškofa sem moral mnogo trpeti na svojem ugledu. Toda imam zadoščenje. Moji mladi prijatelji, izročam vam dedščino: Ljubite goreče svojega nadpastirja, kakor sem ga jaz ljubil. In ljubite Slovence! Le z ljubeznijo bomo dosegli, da bodo Slovenci vzljubili našo lepo domovino!»

Te besede, ki so privrele iz tako plemenitega srca, so prava tolažba za nas. Naše ljudstvo po Tržaškem in Istri je v novem tržaškem škofu takoj spoznalo prijatelja polnega ljubezni. In oklenilo se je mladega vladike z vsem žarom svoje duše, ki je bila toliko časa brez vodnika.

V dneh 2. in 3. septembra so se zbrale slovenske dekliške Marijine družbe vsega Primorja na versko slavlje v Logu pri Vipavi. Nad 5000 mladenk je prišlo ta dneva v svetišče pod Nanosom. Tu je bil zbran cvet deklet iz vse goriške dežele, z Notranjske in celo s prelepih koroških gora nad Kanalsko dolino.

Evharistični shod v Tolminu.

Vedno bolj se širi in utrjuje po naših vaseh misel, da bo začelo v naši domačiji novo, boljše življenje šele takrat, ko bomo v svoje duše vlili novega verskega duha in ognja. Kako živa je v ljudeh ta misel, nam je dokazal evharistični shod, ki se je vršil v Tolminu dne 7. in 8. septembra.

Na Mali Šmaren so privrele v Tolmin množice vernikov iz vseh gorskih duhovnij, da se udeležijo evharističnega slavlja. V zorečem jutru so klečali tisoči po tratah krog cerkve, kjer so se brale svete maše. Popoldne se je razvil po lepo okrašenih tolminskih ulicah veličasten sprevod, ki se ga je udeležilo nad 10.000 oseb. Cvetje, prapori, šumenje pesmi, godba in rosna lica otrok, zamišljene oči mož in prožni korak gorskih fantov in pisane rute deklet — in solnčna luč razlita nad vsem, nad vsemi srci solnce, ki žari iz božje hostije! Naše Gore so se poklonile Gospodu sveta, — to je bil velik in pomemben dan, ki naj obrodi bogatega življenja v dušah.

Naši grobovi.

Tukaj ta grob... Eden iz naše narodne družine je letos legel vanj. O vsakem od njih, ki so nas zapustili, bi mogli kaj dobrega in toplega povedati, ker v vsakem je gorela, vsaj za hip, luč lepe duše. Postavimo tu sem le tri, štiri skromna znamenja.

Tiho je odšel od nas profesor *Franc Kos*, največji mojster slovenske zgodovine. Dne 17. marca 1924. je izdihnil v Ljubljani. Skoro vsa moška leta je preživel pod goriškim solncem, kjer je bil spoštovan in ljubljen. Tu je leta in leta preiskoval zgodovino slovenskega naroda. Velikansko delo svojega življenja je zbral v štirih obširnih knjigah »Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku«. Objavil je tudi vrsto drugih spisov o slovenski zgodovini. S posebno skrbjo in ljubeznijo je opisal odlomke iz zgodovine goriških Slovencev in še ne dolgo pred smrtjo je napisal razpravo o Solkanu v srednjem veku in je raziskal zgodbe devinskih grofov. Tega tihega slavilca slovenske prošlosti je spremila vsa Slovenija k večnemu počitku. Tudi goriško ljudstvo, ki ga je štel za svojega sina, ohrani velikega moža v častnem spominu. — V Trstu je oktobra umrl mons. *Franc Kosec*. V zgodovini tržaških Slovencev bo ime tega moža

ostalo. Pokojni je župnikoval četrto stoletja na Katinari in je ob prvem prebujenju Slovencev vodil tržaške okoličane in jih zastopal v tržaškem mestnem svetu in deželnem zboru. — Na Grahovem je 14. maja umrl *Janko Sedej*, vikarij, rodom iz Cerknega. Bil je 36 let duhovnik. Ker je bil blagega srca in radostne narave, so ga povsod radi imeli. — 20. maja je v rodnem domu v Ročinju profesor *Andrej Ipavec* zaključil svoje življenje. Pokojni je bil prvi ravnatelj slovenske gimnazije v Gorici, dober šolnik in zelo nadarjen. Po vojni je živel v pokoju. — Tržaški Slovenci so v maju spremili h grobu mlado slovensko zdravnico, doktorico *Antonijo Slavikovo*, komaj 29 let staro. Smrt srčno dobre mladenke in izvrstne zdravnice je globoko užalostila slovenski Trst. — Dne 20. maja pa se je pomikal iz Gorice po Vipavski dolini žalni sprevod, kakršnega goriški Slovenci ne romnimo. Vipavsko ljudstvo je spremljalo *Antona Štrancarja* domov. Štrancar je umrl na rani, ki jo je zadobil na shodu v Ajdovščini iz puške zaslepljenega, Slovence sovražčega strancarja. Anton Štrancar je bil prvi goriški Slovenec, ki je dal svoje življenje za pravico slovenskega rodu na tej zemlji. — Sredi sep-

tembra je umrl v tržaški bolnici nadučitelj *Alojzij Verč*. Njegovo na delu bogato življenje je končalo s pravim mučeništvom. Pokojni je služboval nad 25 let v Kanalu, vsled njegove narodne zavednosti so ga lani začeli preganjati. Vestnega šolnika so kazensko prestavili, kar ga je potrl in zlomilo. Prepozno so šolska oblastva spoznala krivico, ki se mu je zgodila in so ponudila nadučitelju mesto v Kanalu. Nadučitelj Verč je tačas že umiral. Pokojni je vzgojil dva rodova kanalske doline, ustanovil je veliko pevskih zborov po Krasu, v Brdih in na Kanalskem. In še drugi so šli mimo nas: Glej, tam pod Triglavom spi dr. *Klement Jug*; močan duh, čisto srce, veliko upanje slovenske vede. V planinah ga je našla smrt, komaj 25 let starega. — In tu pod to gomilo se smehlja *Anica Sardočeva*, mlada žena, mati bolečin. In ob

njej spe matere, ki so pustile dom in sirote. Tam je grob mladeniča: sviral je Mariji na potu na Sveto goro, tam sem spoznal njegovo blede lice. Pa še ležijo v dolgih vrstah: gospodarji in žene, starci in detet nebrot — kaj naj jim povemo v slovo?

Prastara indijska pesem nam zveni iz davnine. Mladenič je umiral in je šepetal svoji zaročenki:

— *Skloni se, Ranjana, v temni večer, in povej mi, koliko luči vidiš na nebu goreti?*

— *Na visokem nebu gori ena sama luč, a v njej plameni na tisoče isker.*

— *O Ranjana, da bi se tudi moja duša v to božjo luč izlila!*

Bratje, ki ste odšli skozi temna vrata smrti, naj vas spremlja naša kipeča prošnja: O da bi se vaše duše izlile v Luč sveta!

Kruh in delo.

To leto so kmečki gospodarji zapisali v črne bukve. Pritisnili so novi davki, ki so bili toliko težji, ker naš kmet nanje ni še navajen. In pa malo rekurzov so vlagali naši ljudje. Po gorskih krajih je bila letina srednja. Hudo je zadelo živinorejce, da je cena mlečnih izdelkov tako zelo padla. Živinorejci so se začeli zavedati, da se morajo združiti. Po Gorah rastejo nove mlekarske zadrage, po Krasu in Vipavskem pa zavarovalnice za govejo živino.

Vinska letina je bila sledeča. Pridelali smo:

	Leta 1922.	Leta 1923.
v Brdih	24.000 hl	33.900 hl
na Vipavskem	87.100 hl	94.000 hl
na goriškem Krasu	21.000 hl	17.000 hl
v goriški okolici	4.000 hl	4.000 hl

Skupno je dala lanska letina v teh krajih krog 150 tisoč hektov vina. Cena je bila zelo nizka. Šele poleti se je cena popravila, posebno v Brdih, odkoder so začeli izvažati vino na Francosko. Lani je pet vinarških zadrug ustanovilo »Vinarsko zvezo« v Gorici. Ta je dosegla precejšnje uspehe s tem, da je uravnavala cene in odpirala vinogradnikom nove trge. Njena zasluga je, da so prišla domača vina na Primorskem zopet v veljavo.

Letina 1924 bi bila prav dobra. A v pasu od Tolmina do Srednje Vipavske je toča dvakrat pobila cele občine. Kras je imel bogato letino in tudi cene terana se držijo na primerni višini. Na splošno moremo soditi, da je dežela imela v celoti nekaj manj kot srednjo letino.

Vedno jasneje se kaže, da je naša domačija presiromašna, da bi zamogla vsem sinovom dati kruha.

Zaključna beseda.

Zdaj pa pogledjmo v obraz bodočnosti! Kaj prinaša naši domačiji? Ali prinaša res gospodarstvu propast, slovenskemu jeziku smrt, našemu ljudstvu naglo hiranje?

Sklonimo se k našemu domu, prav do temeljev se nagnimo in potrkajmo: Ali si še trden in cel, ti vogelni kamen slovenske hiše, — ali tu še velja pošte-

Pred vojno je bilo tako: kmečke družine, ki so imele premalo zemlje, so pošiljale otroke v tovarno. Trst je v mirnem času dajal kruha kmečkim sinovom cele Primorske, v luki, v plavžih, v ladjedelnicah, v oljarni in drugih tovarnah je našlo na tisoče naših ljudi delo. Zdaj je luka tiha, skladišča so mnogokrat prazna. Mizarska obrt v Solkanu je redila prej par sto družin, danes stroji počivajo, delavci so v trdi bedi. V Nabrežini se je zbiralo na stotine Kraševcev v kamenolomih, danes je tega kruha malo več. Iz puljskega arzenala so ob sobotah tisoči hrvaških delavcev nosili plačo v domačo hišo — zdaj tam delo počiva. Iz bištriške doline so hodili delavci na Reko; tudi tam ni več kruha za naše ljudi. Ljudstvo sega po popotni palici. Kako že pravi narodna pesem:

Če doma jim dobro ni, žerjavi se na tuje dvignejo...

Tako so šle letos stotine naših delavcev v Francijo, Belgijo, v Švico. Tudi v Južno Ameriko so odpotovale močne skupine.

Potegnimo črto pod račun. V Gorah bo živinoreja vzdržala kmeta, če bo skrbel za izbrano živino, če bo na zadružni podlagi predeloval mleko in ga skupno vnovčeval. Vinogradništvo je šibka panoga, ker je konkurenca ostra, vendar bi mogli vinogradniki, če si združeni pribore trg, dobro vzdržati. Malim obrtnikom je še odprtih nekaj mest po trgih in večjih vaseh. Tu bo treba smotreno skrbeti za naraščaj, porazdelitev moči in cenen kredit. Previšek prebivalstva pa bo moral iskati kruha v tujih deželah. Morali bomo misliti na to, da osnujemo posebno društvo, ki bo skrbelo za naše izseljence.

nje, ali tu še živi vera v Boga, ali je še trdno zaupanje, da božja pravica vedno zmaga?

Prisluhnimo: o da, ta skala še drži, še je niso razmajali sovražni navali! Kmet vkoreninjen v grunt straži našo zemljo, on je trdni stolp v bežni poplavi svetlih in temnih dni. In delavec, čigar življenje dogoreva v delu kot sveča, — tudi on drži svoj dom in

ga brani. V tem našem domu še vedno gori upanje v zmago božjega kraljestva na zemlji in noben še tako težak udarec te nade udušiti ne more. Zatorej bodimo pogumnega in vedrega srca, ker naš dom je trden. Krepko združeni delajmo, vzajemno si pomagajmo in tako bomo pred očmi vseh narodov pokazali, kaj

zmore majhno in revno ljudstvo, če živi v duhu božjem.

Ko gremo novemu letu in novemu delu nasproti, naj gre z nami vsemi prelepo staro voščilo:

Bog daj srečo! Bog daj srečo naši deželi, vašim vasem, vašim domovom, vsemu vašemu delu!

Indija.

Ghandi.

Indijsko cesarstvo šteje nad 330 milijonov ljudi. Te milijonske množice je vladala Anglija do leta 1919. z neznatnim številom sposobnega uradništva. O gospodarstvu Indije, o razvoju njene industrije in poljedelstva, o zunanji in notranji politiki indijske veldržave so odločali Angleži popolnoma prosto in po lastni volji. Že pred vojno pa so med Indijci vstale prve zavedne skupine, ki so razgrnile zastavo z napisom: Indija Indijancem! To gibanje za samostojnost Indije je med vojno burno in nagloma naraščalo ter je doseglo svoj višek, ko se je sloviti vodnik in propovednik Mahatma Gandhi postavil na čelo borcem za indijsko samostojnost. Gandhi je stopil pred svoje ljudstvo z veličastnim načrtom. »Indija ne stremi le za tem, da zlomi angleški jarem; obnoviti moramo duha pravičnosti, čistosti, ljubezni, usmiljenja in drugih čednosti, ki jih je v Angliji vzgojena, domovini odtujena inteligenca opustila. Ko se bo naše ljudstvo duševno okrepilo, ko bo boljše in plemenitejše, tedaj bodo iz srca Indije privrele sile, ki prinesejo vsem narodom indijske zemlje tudi politično samostojnost.« Gandhi je zato proti vsakemu aktivnemu upor, obsoja one gorečneže, ki hočejo z orožjem zrušiti angleško vladstvo, se upira vsakemu nasilju. Gandhi je pokazal Indijci drugo orožje. On pravi: Ne sodeluj z onimi, ki svoje ljudstvo tlačijo, ne plačuj Angležem davkov, ne pokori se angleškemu vojaštvu, daj se mirno zapreti, zakaj biti v ječi za pravico je sveta stvar. Glavno orožje v boju z Angleži bodi to, da ne sodeluješ z njimi, da se ne brigaš

za njih zakone, šole, sodišča, urade. — in da mirno in vedno preneseš vse kazni, ki te doletijo, ker postavljaš vso dušo proti volji zatiralca.

Gandhi je s temi nauki pridobil milijone pristašev. V letih 1919.—21. je gandhizem grozil omajati in zrušiti angleško nadvladje v Indiji.

Položaj je bil za Anglijo nevaren, zakaj na severu Indije je vstala boljeviška Rusija in je osnovala ob robu države petnajst samostojnih republik, jih zvezala z Moskvo in preko njih prožila roko uporni Indiji. Mnogo vstaj je že izbruhnile v Indiji. Toda tako mogočno puntarsko gibanje še nikoli ni zavalovalo proti Angliji.

V tem navalu je Anglija hladno in trezno preračunala: zdaj je dozorel čas, ko moramo dati Indijcem priliko, da sodelujejo pri upravi domačih občin, dežel in vsega cesarstva. L. 1919. je londonski parlament sprejel zakon o samoupravi Indije. Po novi postavi upravlja indijske občine voljen zastop, dežele upravljajo deželni zbori s sodelovanjem angleških uradnikov, zakonodajni organ za vse cesarstvo pa narodna zbornica skupaj s knežjo in gosposko zbornico. Avtonomija Indije je sicer še precej ozka in omejena, vendar prodira dežela naprej in se razvija v samostojno državo, ki bo ostala — tako kot Kanada, Avstralija, Južna Afrika — člen združenih držav angleških. Že sedaj ima Indija neodvisne finance, šolstvo, prve zasnutke lastne armade, lastnega zastopnika pri Zvezi narodov — in vse to v sporazumu z angleško vlado. Ko je Anglija podelila Indiji avtonomijo, je zbila Gandhiju orožje iz rok. Vodstvo politike je prešlo v roke zmernih indskih liberalcev, ki se protivijo odpadu od Anglije, pač pa stremijo za indijsko državo v angleški federaciji. Ta zmerna skupina ima v indijski narodni zbornici veliko večino in drži deželno vlado Indije v rokah. Tako stopa Indija z naglimi koraki proti samostojni državi.

Cerkveni pregled po širnem svetu.

Mons. dr. Josip Ličan.

V Italiji.

Šolska reforma. Minister Gentile je posegel s svojo reformo precej v versko življenje. Ta reforma ima razne velike hibe, pa tudi zrnce dobrega, da upošteva veliko moč verstva za vzgojo mladine. Dočim doslej ni bil verski pouk na ljudski šoli obvezen, temveč se je le na izrečno željo starišev tu pa tam dovolil, uvaja nova reforma obveznost verstva v

vseh ljudskih šolah. Glavni pogršek te reforme pa je, da smatra verski pouk potreben le v prvi otroški dobi, ne pa pozneje. Po izjavi ministra samega ima verski pouk v poznejši dobi nadomestiti filozofija. Poleg tega izroča novi državni zakon poučevanje krščanskega nauka lajikom, ne glede na cerkveno poslanstvo, kar je proti božjemu pravu. Gentilejeva reforma ni našla v Cerkvi odobrenja; sam sv. Oče se je proti temu izjavil, da bi lajiki, brez cerkvene misije poučevali verstvo.

Fašistovska vlada se je tudi izrekla proti fra-masonom, a žal, da njeno delovanje ne odgovarja tem besedam. Ozirajoč se na splošno željo ljudstva, se je vlada izrekla proti uvedbi postave o ločitvi zakonov. Katoliške kroge je vznemiril odlok, ki je naperjen proti dobrodelnim ustanovam. Tudi lani so se nadaljevala fašistovska nasilja proti krščanskim organizacijam. V mesecu maju so razdejali v 40 krajih sedeže krščanskih zadrug in društev. Sv. Oče je v znamenje protesta daroval pol milijona lir za poškodovance. — 6. avgusta so otvorili v Bergamu »socialni teden« za lombardske cerkvene asistente pri društvi. Kardinal Gaspari je pozdravil v papeževem imenu to ustanovo in navduševal mladino za krščanski socialni apostolat. — V Rimu je sv. Oče sprejel 400 članov konference sv. Vincenca. Papež je imel ob tej priliki krasen govor o dobrodelnosti. — 18. julija je pribežal v večno mesto ruski monsignor Cieplak, ki ga je sovjetska vlada obsodila na smrt zaradi njegovega verskega prepričanja in ravnanja. Pozneje pa je bil pomiloščen. V Rimu so ga sprejeli z velikimi častmi. — Koncem julija se je poklonil papežu z velikim spremstvom in bogatimi darovi etiopski vladar Ras Tafari. Papež mu je vrnil razne unetnine za spomin.

Italija je preteklo leto štala v znamenju evharističnih kongresov. Posebno znamenit kongres je bil v Genovi in Palermu. Evh. triumf je dosegel tu svoj višek, ko je množica 400.000 ljudi klicala evharističnemu Jezusu »živio Jezus, naš Gospod!« Iz Rusije je prinesel pozdrav msgr. Cieplak. Krasen program so razvili razni odseki, ki so bili razdeljeni po stanovih, za može, duhovnike, mladeniče, dekleta in žene. Bajna razsvetljava luke in morja je presegala vsako pričakovanje. Ogenj svetega navdušenja je prevzel srca neštevilnih udeležencev. — Meseca novembra so v Rimu obhajali 1600 letnico, ko je bila posvečena prva papeževa cerkev v Lateranu. Imenuje se mati in glava vseh cerkva, večnega mesta in vsega sveta. Nekaj posebnega navdaja človeka, ko gleda to starodavno cerkev, mimo katere so hitela stoletja in stoletja. Tu zremo v kamnu vklesano skoro celo cerkveno zgodovino.

V Nemčiji.

Zveza akademiško-izobraženih katoličanov v Nemčiji je obhajala o priliki 600 letnice kanonizacije sv. Tomaža Akv. od 26.—31. maja važne konference v Kolinu pod imenom »teden sv. Tomaža«. Zdravnik prof. Huismann je prevzel predsedstvo teh znanstvenih konferenc, ki so se jih udeleževali strokovnjaki vseh ved. Dr. Hans Andrej je rapravljal o sv. Tomažu in o novejših bioloških raziskovanjih. Prof. Artur Scheider je pa utemeljeval, kako se je aristotelizem uvedel v kulturno življenje po Albertu Velikem in Tomažu Akvinskem. Učeni univerzitetni profesor P. Langen-Wendels je orisal socialne teorije Tomaža Akvinskega; prof. dr. Grabmann Tomažev nauk o cerkvi. Prof. Mausbach je mojstrsko razvil nauk o mejah naravnega in nadnaravnega življenja. Konferenca je visoko dvignila ugled katoliških znanstvenikov.

V Berlinu se je osnovala »Nemška liga«, ki je zamišljena kot središče vseh nemških katoliških

udruženj. S tem središčem se ima usmeriti delovanje vseh katoliških organizacij in po nji se imajo odstraniti vsa nesoglasja. Tej ligi predseduje znanstvenik P. Mukermann, jezuit.

Ko so meseca aprila na Bavarskem v Monakovem začeli gonjo proti sv. Stolicy in Cerkvi, so se vsi bavarski katoličani postavili kakor en mož v bran. V državni zbornici je svétnik Rauch, vodja katolikov v Monakovem, slovesno izjavil:

»Mi katoličani živimo in umremo za svojo domovino, pa tudi za svojo vero. Mi sledimo pogumno tistim, ki nas vodijo v veri. Mi stojimo kakor en mož v obrambo sv. Očeta in našega nadpastirja. Mi hočemo in iščemo mir, pa hočemo pred Bogom ohraniti svojo katoliško čast.«

Katoliški shod v Hannoveru 6. sept. je posebno obdeloval temo »nacionalizem in pacifizem« in pa tezo, da sta cerkev in šola nerazdružljiva. Apostolski nuncij Pacelli je govoril o geslu: »Vrnite se h Kristusu«. Vsa množica je vstala in ga stoji poslušala in ob koncu navdušeno klicala »Živel sv. Oče!« Poseben sijaj je dala kongresu udeležba dr. Marxa, državnega kanclerja. Udeleženci so se tudi poklonili spomenu velikega Windhorsta.

V Draždanah so imeli od 5.—11. sept. zborovanje »Udruženja akademiško izobraženih katoličanov«. Imelo je znanstven in verski značaj. Bogati in globoki program je posegel skoro v vsa aktualna vprašanja. Udeležili so se ga najboljši znanstveniki.

V Franciji.

V januarju je izšla papeževa okrožnica, ki je končno rešila dolgotrajno borbo med vlado in cerkvijo. Prejšnja francoska vlada je s postavo z dne 6. dec. 1905. ustvarila posebne cerkvene občine, s čemer je razbila edinstvo cerkve in jo laicizirala. Papež je sicer priznal diocezanska cerkvena udruženja, a hkrati jim je odvzel lajiški znak, omejil njih delokrog in tako odstranil ogroženo razbitje cerkvene organizacije.

Francoski episkopat je izdal meseca februarja skupni pastirski list, v katerem opozarja na strašne posledice ločitve zakonov in na dolžnost krščanske vzgoje mladine.

Dne 12. avgusta se je vršilo beneško romanje v Lurd pod predsedstvom beneškega patrijarha kardinala La Fontaine. Pri tem romanju sta se dogodili 2 čudežni ozdravljenji. Ozdravila je 30 let stara Marija Casatti, ki je bila 3 leta bolna na hrbtenici. Druga je bila 28 let stara Marija Chiapo iz Milana, ki je imela 5 let gnilo koleno.

V Strassburgu je bil meseca julija mladinski kongres. Udeležba je bila ogromna. Spreved mladeničev je trajal nad eno uro. Razpravljali so o verskem, gospodarskem in socialnem življenju mladeničev. Kongres je pozdravil tudi sv. Oče.

Na Portugalskem.

Dne 5. julija so obhajali evharistični kongres v Bragi na Portugalskem. Udeležba je bila iz cele države ogromna. Gniljiv je bil prizor, ko so pri slovesnem zborovanju v navzočnosti vseh škofov in občinstva došli v dvorano vsi profesorji ondodnih vseučilišč in

velika skupina doktorjev, oblečenih v doktorsko haljo. Stopili so na govorniški oder in so po svojem odposlancu v imenu književnosti in vede dali slovesno spričevanje o svoji veri v resnično pričujočnost Jezusa v presvetem Zakramentu.

S posebnim navdušenjem sta bila sprejeta govora drja Salazarja o »miru, ki ga Kristus delavskim slojem posreduje potom Evharistije« in govor P. Leonarda De Castro »O socialnem kraljestvu evharističnega Jezusa«. Ob koncu se je razvila veličastna procesija, katere so se udeležile vse katoliški organizacije; navzoči so bili vsi ministri. Tudi Portugalska, ki je gnezdo framasonov, se je pričela versko obnavljati!

V Belgiji.

Belgijsko ljudstvo je pokazalo veliko hvaležnost svojemu neumornemu škofu in kardinalu Mercierju o priliki njegove škofijske 50-letnice. Velezaslužnemu možu se je poklonil tudi kralj s kraljico, kakor tudi vsi državni ministri. Ljudstvo je pokazalo z velikansko udeležbo in z navdušenimi ovacijami svojo hvaležnost in vdanost temu visokemu dostojanstveniku.

Dne 6. sept. se je pričel v Lovanju socialni teden v flaminskem jeziku. Prisostvoval mu je minister za obrt in delo Tchoffen. Udeležilo se ga je veliko število profesorjev, dijakov in druge duhovske in svetne inteligence.

Meseca junija se je vršil v Ostendi 5. kongres vseh katoliških kulturnih društev in delavskih združenj. Predsedoval je državni minister Segers. Razpravljali so o socialnem delovanju, o borbi proti nepravdnosti, o ženski volilni pravici za provincialne zastope. Celo zborovanje je bilo pravi triumf katoličanov.

V Švici.

Že sto let ni videlo mesto Basilea takega navala katoličanov, kakor 19. avgusta. Švicarji so obhajali svoj nacionalni katoliški kongres. Udeležba je bila ogromna. Sprevedli, kjer so korakali možje v četverostopu, je trajal poldrugo uro. Našteli so nad 800 (osemsto) godb. Krasno je bilo gledati ljudstvo, zbrano iz 12 kantonov v slikovitih narodnih nošah. — Dne 20. avg. se je vršil v Luganu »mednarodni katoliški shod«. Tudi tu se je Švica posebno odlikovala. Zanimiva je bila konferenca patra Strattmanna o katoliškem nauku glede vojske.

V Angliji.

Zanimivo je, da obstoji letos upravni svet največjega mesta na svetu, Londona, iz vnetih katoličanov. Predseduje mu Lord Mayor Sir Alfred Bever, vnet katoličan.

Dne 10. sept. so obhajali na Angleškem v Cantebury 700 letnico, odkar so prišli frančiškani na Angleško. Ti so vodili pozneje znamenito vseučilišče v Oxfordu, ki je posebna slava tega reda. Jubilejnega slavlja so se udeležili največji dostojanstveniki. Kardinal westminsterski je pontificiral. Slavljū so prisostvovali tudi pristaši anglikanske cerkve.

Na Holandskem.

Katoličani so ustanovili katoliško vseučilišče v Nimegi; mestna uprava je darovala v ta namen obširno stavbišče in glavnico 100.000 holandskih goldinarjev. Na Holandskem imajo poleg tega novega vseučilišča še tri državna. Vsaka teh univerz ima pet fakultet, tudi bogoslovno. Dne 31. julija 1905. l. se je na pobudo holandskih škofov sestal odbor za ustanovitev katoliške univerze. Minilo ni še celih 20 let in popolna univerza že stoji in deluje. Pač lep zgled katoliške požrtvovalnosti.

Na Holandskem štejejo nad 2 milijona katoličanov, ki imajo 5 škofij. Pred sto leti so imeli 573 župnij s 725 duhovniki; sedaj imajo 1184 župnij z 2736 duhovniki. Poleg tega imajo 41 malih semenišč s 4793 gojenci in 42 bogoslovnih semenišč s 1708 bogoslovci. Tu ljudstvo čuti potrebo duhovskega naraščaja. Katoličani imajo tudi javen pouk v šolah in sicer 1597 katoliških ljudskih šol z 293.509 učenci in 33 kat. gimnazij z 8121 dijaki. Holandija je postala katoliška trdnjava proti protestantizmu.

Prav posebno pa so se izkazali Holandci pri letošnjem »svetovnem evharističnem kongresu«, ki se je vršil od 25.—28. julija v Amsterdamu. Bil je to v vrsti evharističnih kongresov sedemindvajseti. Velike priprave so vzbudile pozornost po celem svetu. Impozanten je bil sprejem papeževega delegata kardinala Van Rossuma, kateri se je izkrcal iz holandskega parnika »Batavir« pri Antverpnu in ljudstvo mu je priredilo navdušene ovacije ob celem kanalu. Na veliki areni so postavili visoko oltar z baldahinom, posnetim po papeževem baldahinu iz cerkve sv. Petra v Rimu. Za oltarjem je bil kor, kjer je stalo nad 3000 pevcov. Za vsako narodnost so bile v posebnih cerkvah pontifikalne sv. maše in slavnostni govori. Maševali so tudi v staroslovenskem jeziku v vztočnem obredu in delili obhajilo pod obema podobama.

Na Litvanskem.

V Lituaniji, ki šteje nad 1 milijon 500.000 duš, se katoličani čvrsto gibljejo. Pod predsedstvom goriškega rojaka patra Zecchinija, ki je bil več let duhovni voditelj v goriški bogoslovnici, so imeli letos začetkom avgusta svoj letni kongres. Navzočih je bilo okoli 500 delegatov iz vseh delov države. Razpravljali so o šolskem problemu, o protialkoholni propagandi, o dobrotelnosti, o vzgoji duhovskega naraščaja. Na vrhuncu je mladeniška organizacija, katera šteje nad 40 tisoč mladih fantov. Katoliška dijaška zveza šteje 4000 članov.

V Rusiji.

Prav žalostne so cerkvene razmere v Rusiji. Boljševizem je storil usodepolno zmoto, da je začel med ljudske mase širiti brezverstvo in Cerkev preganjati. V boljševiški revoluciji je našlo smrt 100 škofov in višjih dostojanstvenikov. V verskem oziru vlada prava zmedenost. Izoblikovale so se tri cerkvene skupine. Prva je takozvana »živa cerkev«, ki jej predseduje Tihon in ki simpatizira z boljševizmom. Druga je stara »apostolska - sinodalna cer-

ke v«, ki ji načeljuje škof Vedenski. Tretja je »prerojena cerkev«, ki stoji pod škofom Antoninom. Ta zameta s staro monarhijo tudi vso hierarhijo in je po svojem bistvu lajična.

Starih sporočil se še najbolj drži druga cerkev, a je vsled pomanjkanja pravega vodstva zašla v verski sentimentalizem in histerizem. Nobena teh cerkvenih oblik ni katoliška. Mogoče je začrtano v božji Previdnosti, da se bo na razvalinah pravoslavne cerkvene organizacije na novo zaiskrila katoliška misel in da bo polagoma Cerkev razprostrla svoja krila nad socialno in versko prenovljeno Rusijo. Bog daj!

V Ameriki.

Dočim se je lansko leto v Evropi verska misel potom katoliških in evharističnih kongresov poglobila, opazimo v Ameriki velik razmah verske in cerkvene misli v zunanjem sijaju. Ko je sv. Oče meseca aprila povzdignil h kardinalski časti dva ameriška škofa, so dali Amerikanci duška svojemu navdušenju ob njenem povratku v Ameriko. Kardinal nadškof Mundelein je doživel v Chicagu pravi triumf. Na postaji ga je čakala ogromna množica, ki se je po celem mestu uvrstila v špalir. V avtomobilu se je po mestu peljal novi kardinal in od vseh strani so mu prihajale navdušene ovacije. Kardinal je blagoslavljal neštete množice, ki so cele 3 ure ob palači defilirale. Neprestano so se čuli kliči: »Živio papež«. Cenili so nad en milijon gledalcev. Isti dan so darovali Amerikanci slavljencu bančno nakazilo za en milijon dolarjev za zgradbo novega semenišča.

Nič manj slovesno niso sprejeli v New Yorku kardinala Hayesa. Poklonili so se mu tudi visoki državni dostojanstveniki.

V Washingtonu, kjer obstoja mlada katoliška univerza, so letos katoličani dodali temu zavodu novo vseučiliško biblioteko, ki šteje že sedaj 250.000 knjig, a ima prostora za 1 milijon knjig. Tako pospešuje Cerkev znanstvo in kulturo.

Braziliija je pa letoš meseca maja manifestirala svojo naklonjenost do cerkvenih služabnikov ob priliki, ko je kardinal Arcoverde obhajal 50-letni mašniški jubilej. Poklonili so se in mu častitali državni predsednik s svojimi ministri. Ob priliki slavlja je v mestu Rio De Janeiro državni minister zunanjih zadev imel znamenit govor, v katerem je tudi to rekel: »Braziliija bi ne bila vredna svoje veličine, ako bi ne priznala, da je postala velika in močna le vsled čudežne moralne moči katolicizma. Vera je povzročila vsestranski razmah. Sveta Stolica je dandanes največja sila sveta. Ni danes kralja, cesarja, državnega prezidenta in državnega oblastnika, ki bi se mogel primerjati glede ugleda s svetim Očetom. Njegova beseda se vedno in povsod z največjim spoštovanjem sprejema.« Katoličani so pa to slavlje združili tudi z dobrotelstvom ter so kardinalu na čast zbrali potrebno vsoto za zidanje 62 novih katoliških šol.

V Jugoslaviji.

Dr. M. Brumat.

Kar je bila letošnja Marijina proslava v Logu nam, to je bil I. Marijanski kongres za vse Slovence. Zeleč si solnca Jezusa, so skušali prireditelji čimboli

proslaviti zvezdo danico in zanesti v vse slovensko ljudstvo mogočen plamen Marijine ljubavi.

V soboto 6. septembra sta bila svečano sprejeta cerkvena dostojanstvenika, papežev nuncij msgr. Pellegrinetti in kardinal St. Cagliero, ki sta prinesla na velepomembni kongres pozdrave in blagoslove sv. stolice. Ves dan je bila Ljubljana vznemirjena od vselega pričakovanja. Ob 6. zvečer se je otvoril Marijanski kongres z »Veni sancte Spiritus«, ki ga je zapel msgr. Pellegrinetti, in z mladeniško navdušenim govorom ljubljanskega vladike dr. A. B. Jegliča. —

Marijanski kongres v Ljubljani. Knez in škof dr. Jeglič bere posvetilno molitev pred kipom Matere božje.

Ob 8. uri so zapele na gradu fanfare, zvonovi so zabrnili, mesto se je spremenilo v morje luči in navdušenje požrtvovalnih romarjev od daleč in blizu se je še bolj vnelo.

Naslednjega dne 7. septembra so bili ob 6. uri zjutraj po vseh ljubljanskih cerkvah navduševalni Marijini govori. K obhajilnim mizam so pristopali tisočini tisočini, ki so glasno pričali, da Marijanski kongres ni le zunanja manifestacija, ampak manifestacija odločne volje po globoki srčni reformi v duhu in resnici. — Ob 9. uri je po slavnostnem govoru dr. Mih. Opeke čaroval pontifikalno sv. mašo pri oo. frančiškanih kardinal Cagliero. Nato je bilo slavnostno versko - prosvetno zborovanje v Unionu. Nastopili so razni govorniki, med njimi tudi moja malenkost mesto zadržanega msgr. dr. Josipa Ličana. Pri tej priliki smo se zopet veselili bratovske ljubezni, ki nedopovedljivo oživlja in pogloblja skupnost ljubezni božje in Marijine. Dopoldne so bile po vseh cerkvah krasne pobožnosti z lepimi govori. Ob 8. uri zvečer je izvajalo Slov. glasbeno društvo »Ljubljana« Marijin oratorij. To je bila pač vzorno podana slika razvoja slovenske Marijine pesmi. Morda je marsikaterega ta prireditev bolj ko vse druge navdušila za ljubezen do Marije; saj so nastopali pred neštevilno, navdušeno množico ali možje, ki jim je bilo dano, da so v globinah svojih duš zaslutili večno Lepoto in prisluhnili daljnim odmevom večnega »Magnificat« žarko ljubečih nebeških zborov.

V pondeljek 8. septembra so bila po pontifikalno sv. maši v stolnici važna slavnostna zborovanja Marijinih družb za moše in fante, za žene in dekleta, za srednje - in visokošolce. Povsod polne dvorane, izbrani govori in važne resolucije. Zlasti moramo poudariti, kar je nekdo zelo resnično povedal: »Nova sapa mora zaveti po Slovenskem! Odkod to, da moške in fantovske Marijine družbe ne

morejo dovolj prospevati? Razlogov navajajo vse polno. V resnici pa je eden, ki stokrat odtehta vse druge. Mož in fantov je Marijine družbe sram. Ta strah in sram mora, kakor drugod po katoliškem svetu, tudi pri nas med staro šaro! Več krščanske luči in ljubezni do Marije — in tudi naši možje in fantje bodo priznali, da je za vsakega katoličana častno, če se imenuje kongreganista.»

Najveličastnejša prireditev tega kongresa pa je bilo kronanje Marijinega kipa z Jezuščkom za novo cerkev Marije Pomočnice na Rakovniku, ki sta mu sledila posvetitev slovenskega ljudstva Mariji in veličastni sprevod.

Že ob pol 2. uri je bil Valvazorjev trg poln Marijinih kongregacij in drugih organiziranih katoliških Slovencev. Kronanje je izvršil papežev nuncij msgr. Pellegrinetti. Po slovesnem obredu je iz tisočerih grl zadonela Marijina pesem. Ginljiv in poln mogočnega ter pretresujočega vtisa je bil trenutek, ko je knezoškof dr. A. B. Jeglič s tisoči in tisoči mož, fantov, žen in deklet, došlih od vseh strani slovenske domovine, na glas in s poudarkom molil:

Ave Maria! Milosti polna,
Tebe blagruje zemlja vesoljna.
Bog s Teboj.
Blagoslovljena Ti med ženami,
blagoslovljen na veke med nami
Sad je Tvoj.
Ave Maria!

Tebe blagruje zemlja slovenska:
divna Dolenjska, gorska Gorenjska,
Notranjska vsa.
Koder pozdrave sestrska Soča
Savi in Dravi zvesto sporoča —
Tvoja so tla.
Ave Maria!

Ave Maria! Naše darilo
najdi pri Tebi eno plačilo,
en spomin:
Vire velike Tvoje ljubezni
v srca slovenska globlje pogrezní —
v dno globin.
Ave Maria!

Bilo je okrog 3. ure popoldne, ko se je jedro procesije s kipom Matere Marije začelo premikati izpred Križanske cerkve. Procesija se je vila čez Kongresni trg, po Šelenburgovi ulici, čez Frančiškanski most, po Starem trgu in Florijanski ulici na Karlovsko cesto. Čez Karlovski most je po Dolenjski cesti dospela na Rakovnik, kjer je čakala že velika množica ljudstva. Ob straneh procesije je stal povsod gost špalir ljudstva. Sodili so, da je bilo v procesiji in ob strani 60.000 oseb. Zastav in bander je bilo v procesiji okrog 250. — Vse te trume najrazličnejših Marijinih kongregacij in drugih katoliških organizacij so se vrstile v molitvi in prepevanju Marijinih pesmi, ki so donele zdaj kmečki preprosto, zdaj uglašeno, kakor morejo le boljši zbori v mestih in drugih večjih krajih.

Zanimiva je bila pestra skupina narodnih noš. Najprvo je korakal oddelek moških v narodnih no-

Marijanski kongres v Ljubljani. Kronani kip Matere božje.

ša h, nato ženske v avbah in za njimi v pečah z gorečimi svečami v rokah. Številna duhovščina je prepevala lavretanske litanije. Odgovarjalo je več sto pevcev in pevk »Pevske zveze«, ki so korakali za duhovščino.

Vse te množice so se zgrnile na travnike, griče in obronke pred novo rakovniško cerkvijo. Ta prizor je napravil nepopisno veličasten vtis.

Kot poslovalo od Matere Marije se je vršila v Unionu ob 8. uri slavnostna akademija, ki sta jo počastila s svojo navzočnostjo poleg drugih odličnih osebnosti tudi papežev nuncij in knezoškof dr. A. B. Jeglič. Med drugim se je na tej akademiji poklonilo Devici Pomočnici osem dijakov in dijakinj po izbranih Silvin Sardenkovih stihih.

Mariji Pomočnici se klanjamo tudi mi primorski Slovenci z iskreno in pregloboko željo, naj bi slavila s svojim ljubljnim Sinom čedalje večje in odločilnejše zmage med slovenskim ljudstvom, ki je in hoče postati še bolj — Njeno.

Kanalska balada.

Joža Lovrenčič.

*Polnoč v mesečini in tih je Kanal,
le v tesni pod mostom Sočin val
nemiren se proti jugu podi
in šumi in šumi...*

Dekan Ivan Sovič bedi.

*Čuj konjski topot, čuj trombe glas!
iz sna se budita trg in vas —
„Francozi gredó, Napoleon gre!“
Ljudje se križajo in bežé —
dekan Ivan Sovič jih z okna zre.*

*„V imenu Boga je naša pomoč!“
prekriža dekan se in še gleda v noč.
„Bog, moje ovčice, ob strani vam stoj,
Bog bodi varuh vaš in moj
to noč nocoj!“*

*Čez trg ljudje: „Gospod dekan,
bežite, bežite, Francoz je grozan!
Ob Soči je sam ogenj in kri,
bežite, dokler jih še v trgu ni!“ —
Dekan Ivan Sovič ob oknu molči.*

*Ljudje odbežali so, redkokdo
beži še iz trga se skrit v goró.
Pod mostom skoz tesen se Soča podi
in šumi in šumi...*

Dekan Ivan Sovič ob oknu sloni.

*Čuj, v trgu že odmeva topot. —
„Varuj nas, varuj me, Gospod!“
zavzdihne gospod dekan
in že se polni trg prostran,
in že je trg ko ob sejmu glasan.*

*Gorje, gorje! V župnišču je luč.
Gorje, gorje! Drhal hoče ključ.
„Nihče ga ne da? Pa dobro tako!
Kogar dobimo, bo plačal z glavo!“
In vlomijo vrata, v nadstropje dero.*

*Dekan Ivan Sovič — kam ne ve —
Dekan — — Zgrabijo ga trde roké,
skoz okno ga vržejo, pade na tlak —
Dekan Ivan Sovič obleži vznak
in še dahne junak:*

*„Mi tujcu — pa naj nosi meč in škrlat,
ne zdaj, ne nikdar ne odpremo vrat!“
Tako je dahnil, tako je dejal
in se je smehljaj
dekan Ivan Sovič in v večnost zaspal!...*

Opomba uredništva. Župnik-dekan kanalski Ivan Sovič je bil domačin; rodil se je v Gorenji vasi pri Kanalu 13. junija 1754. Bogoslovje je študiral v Solnogradu od l. 1775. do l. 1781. in postal »licencijat« (doktor) teologije. Za časa študij je bil posvečen za duhovnika v Gorici 8. novembra 1778. Grof Mihael Rabatta, ki je bil farni patron, je predlagal Soviča kot ko-adjutorja bolnemu župniku Antonu Segalla v l. 1786. Po Segalovi smrti je postal Sovič župnik in je vršil to službo od 21. junija 1795. do svoje nesrečne smrti 27. marca 1806. O njegovi smrti poroča kanalska farna kronika sledeče: Za časa francoske vojne je hotel zbežati skozi okno; pri tem je tako nesrečno padel in se tako poškodoval, da je na posledicah umrl prezgodnje smrti.

Kronika nam poroča, da so šli prvi francoski vojaki Muratove vojske skozi Kanal 20. marca 1797.; Napoleon je šel skozi Kanal 25. marca. Drugič so bili Francozi v Kanalu 17. novembra 1805. Brezdvomno je hotel Sovič pri tem pohodu umakniti se kakemu nasilju in se v novembru 1805. ponesrečil ter v marcu 1806. umrl. Pesnik je vzel snov za svojo balado iz ljudskega izročila, ki pravi, da so Soviča Francozi vrgli skozi okno. Ta župnik straši še dandanes po kanalskem župnišču, kakor trdi ljudska pravljica.

TRIJE ŠKOFI DOMAČINI.

K sedemdesetletnici

prevzv. g. dr. Fr. Borgija Sedeja, knezonadškofa goriškega. Mons. dr. J. Ličan.

Dr. Frančišek Borgija Sedej, knez in nadškof se je porodil dné 10. okt. 1854. v Cerknem pri Anžigovcu št. 14, v starodavni kmečki hiši (zidani 1665.), ter bil še isti dan krščen v farni cerkvi sv. Ane. Oče je bil Lovro, mati Marija Bevk, sestra vikarija Ivana Bevka na Libušnjem, ki je prvi podučeval Simona Gregorčiča. Botra sta bila: Jakob Oblak in Marija Sedej; krstil ga je kaplan Anton Selak, poznejši kurat v Novakih.

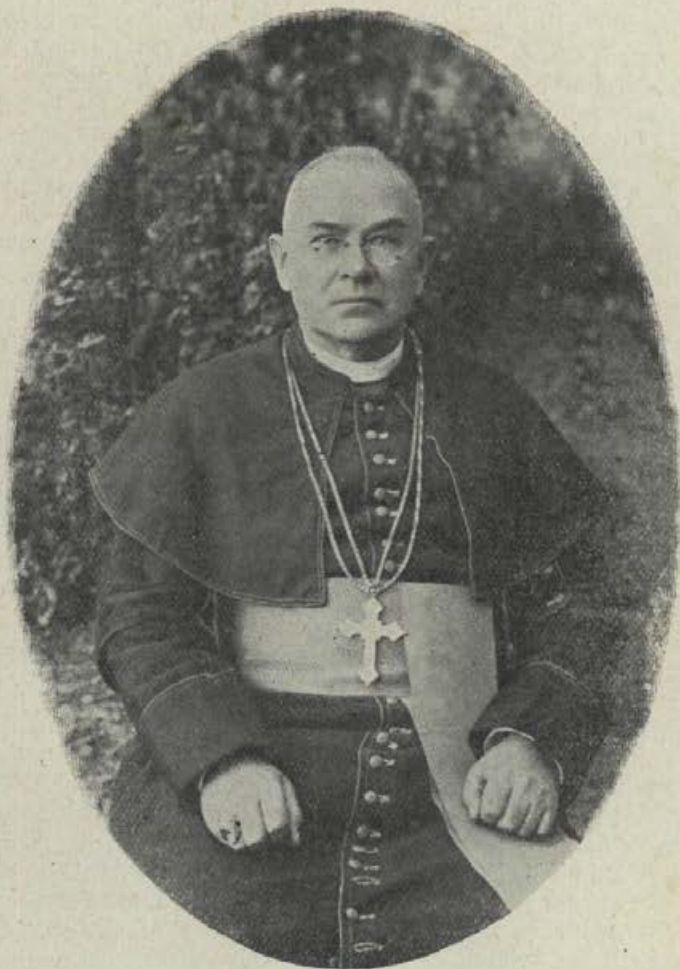

Knezonadškofova rojstna hiša v Cerknem.

Nadškof je bil drugorojenec v družini, ima še sestro Marijo in štiri brate: Antona, Miha, Andreja in Janeza. Zadnje imenovani je bil duhovnik in je umrl letos kot vikar na Grahovem; bil je zelo nadarjen in pri ljudstvu zelo priljubljen. Nadškof ima pa poleg tega še tri nečake, ki so tudi duhovniki in sicer Nikolaja Sedeja, vikarja na Grahovem, Cirila Sedeja, vikarja v Števerjanu in Franca Močnika, kurata v Ročinju.

Mladostna leta.

Ko je bil deček tri leta star, je skočil čez zid in si zlomil nogo. Nosil je platnene hlačke kakor drugi vaški otroki, s katerimi je delal pokalice, ter bral o vahtih »prešce« (hlebčke). Ker oče tega ni pustil, je prešce skrtil v seno na kozolcu, pa tako globoko, da jih ni mogel več najti. Ko je bil star 4 leta, je padel v vodo, iz katere ga je izvlekel njegov prijatelj Peter Bevk, zidarski mojster v Cerknem. Doma je hodil v šolo v Poljančevo hišo. Njegov prvi učitelj je bil Kofol iz Lomljanove hiše v Volčah. V šoli je bil jako priden. Nekí tovariš iz ljudskošolskih let se spominja, da je rekel nadškofov stric Jakob svojemu bratu Lovretu: »Daj poba v šolo, bo lahko še škof«. Devet let starega je peljal oče po stezah ob Idriji čez Ščuro

Naš sedemdesetletni jubilar.

(Kobilco) in Čepovan v Gorico v šolo. Pri Frančiškanih na Kostanjevici je dobival hrano. Sošolci domačini v Gorici so bili: Peter Bevk, sedaj zid. mojster; pok. drž. poslanec Ant. Kosmač ter Fr. Magajne, vpo-kojeni sodni pisar v Cerknem.

Ko je prihajal France iz normalke na počitnice, je bilo njegovo največje veselje, služiti pri sv. maši. Na gimnaziji je bil odličnjak. O počitnicah je študiral ter pomagal pri kmečkem delu. Za stanovanje je oče plačeval par goldinarjev, za hrano dajal pa blago, katero je nosil brat Anton večkrat v Gorico dvanajst ur daleč. Vso njegovo mladost je gorela v njem želja postati svečenik Gospodov. Na višji gimnaziji se je zelo zanimal za narodno blago. Zbiral je narodne pesmi in pripovedke v cerkljanskem narečju, katere je ruski vseučilišni profesor Baudouin de Portne priobčil v »Archiv für slavische Philologie«. Pesmim, ki mu jih je

pela stara Pagonova Mica, je napisal tudi napeve. Profesor Štrekelj, ki je veliko od njega nabranega gradiva priobčil v svoji zbirki »Slovenske narodne pesmi«, je rad zahajal o počitnicah k njemu v Cerkno. Po sedmi šoli je stopil v goriško bogoslovnico, osmo šolo in I. bogoslovnico je vse v enem letu dovršil in ob koncu leta 1873. je položil na višji gimnaziji zrelostni izpit. Kot bogoslovec je bil vedno vzoren; rad je obiskoval duhovnike v okolici, ki so bili: Harmel, Selak, Wester, Sitar, Starman in drugi. Baval se je z glasbo; doma je imel harmonij. L. 1872. je šel na Vrbo k odkritju spominske plošče na Prešernovi rojstni hiši, ki se je vršilo 15. septembra.

Od nove maše do škofovskega posvečenja.

Dne 26. 8. 1877. je bil komaj 23 let star posvečen v duhovnika in pel prvo sv. mašo v Cerknem na oltarju sv. Ane. Pridigoval mu je Anton Selak iz Novakov. Po dovršenih bogoslovnih študijah je kaplanoval v domači vasi eno leto; gojil je tu posebno rad cerkveno in narodno petje in podučeval v domači hiši. Stanoval je doma in mati mu je kuhala. Vsled njegove globoke pobožnosti in velike gorečnosti ga je vse vzljubilo. Bil je prijazen pa tudi strog, posebno pri velikonočnem spraševanju. Kot kaplan je šel nekoč pridigovat v Šebrelje, voda Idrijca je silno narasla, brat Anton ga je moral nesti čez vodo v veliki nevarnosti. Stanoval je najrajše doma. Kot kanonik, kakor tudi pozneje je vedno rad prihajal v Cerkno. Svojo ljubezen do domačega kraja je pokazal ob izbruhu vojne na Goriškem, ko se je moral umakniti pred granatami iz Gorice in se naselil v Ravnih nad Cerknem, kjer je vršil osebno vsa opravila vaškega župnika.

Nadškof Gollmayer ga je poslal v dunajski Avguštinaj, kjer je postal doktor bogoslovja. Vsake počitnice je prišel rad domov z Dunaja. Ko se je vrnil v Gorico, je bil imenovan za profesorja v bogoslovnem semenišču. Vsled svoje pobožnosti in učenosti se je kmalu vsem priljubil. Poslali so ga zopet na Dunaj v Avguštinaj za ravnatelja. V tej dobi je bil na Dunaju ustanovnik akademičnega društva Danice ter predsednik podpornega dijaškega društva. Bil je v tesni zvezi z bogoslovnim učenjakom Zschokkejem in z vseučiliškim profesorjem Štrekljem. V isti dobi je objavil več znanstvenih spisov v »Domu in Svetu« in »Rimskem katoliku«. Potoval je tudi v Sveto deželo, bil je v Franciji, Italiji; prepotoval je Balkan, zlasti Črno goro. Tako si je mladi duhovnik širil obzorje in poglobljal izobrazbo. Oče mu je umrl l. 1887. Prav hud udarec ga je zadel, ko mu je l. 1892. umrla nad vse draga mati. K pogrebu je prišel z Dunaja. Kardinal Missia ga je pozval vnovič v Gorico ter mu izročil stolno župnijo in kanonikat. Nadaljeval je tudi v semenišču bogoslovna predavanja. Dne 20. februarja 1906. ga je tedanji vladar imenoval in nato sv. Oče Pij X. potrdil za goriškega nadškofa. Dne 18. marca istega leta je bil posvečen in ustoličen. Veliko škofovsko dostojanstvo je sprejel le, ker je videl v tem voljo božjo. Le iz tega verskega nagiba se je odločil za to težko breme. »Zoper jasno voljo božjo se ne smemo ustavljati, zakaj človek, stvar božja, je zato na svetu, da izpolnjuje ne svojo, ampak sveto, najpopolnejšo voljo svojega Stvarnika. Saj je še Sin božji neprenehoma poučeval, da je prišel na ta svet, da stori voljo tistega, ki ga je poslal, da dovrši nje-

govo delo. (Jan. IV. 34.) In ko ga je smrtna groza pretresavala v Getzemanskem vrtu, se je na zadnje vdal v voljo svojega nebeškega Očeta rekoč: Oče moj, ako je mogoče, naj gre mimo ta kelih, ali ne kakor jaz hočem, ampak kakor Ti. (Matej XXVI. 39.) Res nesposoben in strahopeten bi bil, če bi se nadalje ustavljal božjemu klicu in se branil težavne naloge. Zatorej govorim z izpreobrnjenim Pavlom: Gospod kaj hočeš da storim?« (Dej. apost. IX, 6.)

Zaupajoč v božjo pomoč lotil se je takoj svoje vzvišene naloge. Ko je stopil novi vladika na častitljivi prestol ilirskih metropolitov, so ga vsi katoličani nadškofije pozdravili z zaupanjem in ljubeznijo. Saj si je radi svoje pravičnosti že kot stolni župnik pridobil spoštovanje Italijanov in Slovencev v Gorici. Že 18 let vlada naš nadpastir na Goriškem. Bogata žetev dela leži za njim. Ne moremo opisati vsega tihega, blagoslovljenega dela, ki ga je naš nadškof izvršil. Naj iz preobilja teh velikih del dvignemo in poudarimo le nekaj najbolj vidnih.

»Prihajam k Vam, (pravi v svojem prvem pastirskem listu z dne 21. 6. 1906) preljubi kristjanje goriške nadškofije, kot Vaš nadpastir, učenik in višji duhovnik... kot poslanec Onega, ki je prinesel mir ljudem na zemljo, ki je sprijaznil grešni svet s pravičnim Bogom. Vam tudi jaz zakličem kot svoj prvi pozdrav: »Mir vam bodi!« Ali mir bomo imeli šele tedaj, ako bomo premagovali sami sebe, živeli po božjih zapovedih.« V dosego tega miru je vršil naš vladika prav vestno in natanko vse svoje življenje učeniško, duhovniško in pastirsko službo.

Učenik ljudstva.

Smelo rečemo, da je bil nadškof mons. Sedej ljudstvu najboljši oče, ki je skrbno vzgajal svoje vernike in jim bogato delil kruha besede božje. To nam pričajo njegova pastirska pisma. V njih doni ljubeč očetovski glas, ki v globokem prepričanju in s pristrčno besedo bodri vernike k vsemu, kar je svetega in lepega. Dober pastir ima skrbeti za dobro pašo svojim ovčicam. Ta paša so pa večne resnice in zakladi milosti božje.

»Pač bi ne bil dober pastir — pravi sam — ampak najemnik in izdajalec, ako bi za las odstopil od resnic in določb svete katoliške cerkve in bi se hotel udati modernim lažem in blodnjam, da bi se s tem prikupil ljudem. Ali skušam ljudem dopasti? Če bi hotel še ljudem dopasti, bi ne bil služabnik Kristusov. (Fol. eccl. 1906, str. 21). Bil mu je vedno merodajen le ozir na nebeškega Učenika in večno resnico. O tem svedočijo vsa njegova pastirska pisma, s katerimi je moral nastopiti večkrat proti modernim blodnjam.

Omenimo tu njegov pastirski list proti svobodni šoli, proti zmotam modernizma, proti skrunjenju krščanskega zakona, proti civilni razporoki. Kolikokrat je dvignil svoj glas do staršev in jih opozoril na svete dolžnosti, ki jih imajo do svojih otrok. Poučil jih je, da imajo prvo dolžnost do otrok stariši, Bog jim je izročil nedolžne otročiče v vzgojo, da jih vodijo k nebeškemu Očetu, ki je njihov zadnji cilj. Ta pravica staršev do otrok je povsem naravna in to tem bolj, ker so otroci po sv. krstu postali otroci božji in dediči nebeškega kraljestva. Starši pošljejo odrasle otroke v šolo in jih izročijo svetnim in duhovnim uč-

Duhovniška služba.

teljem. Ti so torej le namestniki staršev in morajo otroke učiti v tisti veri v tistem duhu, katerega so jim vcepili starši. Siliti starše, da morajo izročiti svoj najdražji zaklad brezverskim učiteljem, bi bilo največje suženjstvo, največja zloraba državne oblasti. (Fol. eccl. 1906 str. 26).

S pomilovanjem se je obrnil do onih, ki širijo po časnikih, knjigah, shodih in celo po šolah krive nauke o Bogu, o človeškem postanku in zadnjem cilju, o enakoveljavnosti vseh ver itd. »O da bi ti nesrečneži obrnili se — kliče vladika — h kakemu pobožnemu duhovniku kakor sv. Avguštin k sv. Ambrožu, se dali podučiti in začeli krščansko živeti... Okusili bodo resničnost in osrečujočo milost naše sv. vere. Znanost, umetnost, moderna izobrazba itd. pa ne bodo človeške duše stalno pomirile in osrečile.« (Pastirski list 17. 2. 1922.)

Spominjam se še lepe postne poslanice iz leta 1923., v kateri govori vladika jasno in odločno o boleznih človeške družbe v družini in državi. Tako je prevzvišeni kot učenik globoko posegel v ljudsko dušo s svojo pisano, tembolj s svojo živo besedo na kanoničnih vizitacijah.

Zlasti prepleta njegovo učeniško delovanje velika ljubezen in pokorščina do cerkve.

Svoji duhovščini je izdal na podlagi papeževih poslanic obširno navodilo glede uspešnega oznanjevanja božje besede. (Fol. eccl. 1918 II., III. zv.)

Ostal je zvest dani nastopni besedi, da hoče biti ne najemnik, ampak dobri pastir, »ki se ne udaja lažem in modernim blodnjam.«

Vzor pravega duhovniškega življenja je videl naš nadškof vedno v velikem duhovniku nove zaveze, v Jezusu Kristusu. Tako življenje pa zahteva žrtve, zatajevanja samega sebe v prilog svojemu bližnjemu, — in neprestana žrtev je bilo delovanje našega nadškofa! —

Za dobrobit svojih ovčic je žrtvoval vse svoje moči. »Odslej sem — kakor pravi v nastopnem pastirskem listu — zvezan na to škofijo do smrti. Njej posvetim vse svoje moči. Z veliko skrbjo in s strahom bom opravljal med Vami visoko svojo službo. Bog daj, da bi bil Vam dober pastir, gotov vodja in da bi se zaradi mene nobeden ne pogubil.« Z velikim duhovnom, z Zveličarjem, je tudi on molil za svoje ovčice: »Oče varuj jih zlega... posveti jih v resnici. Tvoja beseda je resnica. Kakor si mene poslal na svet, tako sem tudi jaz nje poslal po svetu in za nje se jaz sam sebe posvečujem, da so tudi oni posvečeni v resnici.« (Jan. 17, 15, 17, 19.)

Vsled tega je bila prva skrb nadškofa, da si vzgoji pobožno in za čast božjo vneto duhovščino. To je dosegel z duhovnimi vajami, pri katerih je on skoro vsako leto prisostvoval in duhovnike navduševal z besedo in zgledom za pravo svečeniško življenje. Ustanovil je v škofiji posebno družbo presv. Srca Jezusovega za duhovnike, katera deluje z velikim uspehom po vseh dekanijah škofije. Na nadškofovo pobudo se je povsod razpletla duhovniška družba evharističnih častilcev (Associatio Adoratorum). Vernike

Rojstni kraj goriškega kneza in nadškofa.

pa je navduševal in vabil k viru vse svetosti, k sv. Evharistiji. Uvedba celodnevnega češčenja Najsvetejšega za ljudstvo je njegovo delo. S kako vneto in veseljem se je ljudstvo oprijelo te pobožnosti! Posvetitev družin presv. Srcu Jezusovemu, krasno uspeli evharistični kongresi so sad njegovega truda. Kako z velikim sijajem so se vršili do sedaj ti-le Evh. kongresi: V Komnu (8. 9. 1923.), v Logu (11. 12. 1923.), v Ogleju, Gradiški, v Viškem, v Korminu in Tolminu tek. leta. Kako zelo se je pod njim dvignilo vsakdanje sv. obhajilo. Temu je mnogo pripomoglo pastirsko pismo, v katerem je vladika pobijal razne pomisleke in ugovore zoper pogosto sv. obhajilo. Po škofovem prigovarjanju so se dvignile Marijine družbe do novega procvita in razmaha. Sedaj šteje na Goriškem Marijina družba nad 10.000 članic. Z veliko skrbjo je negoval Marijino svetišče Sv. goro. Koj ob vrnitvi iz begunstva je ustanovil odbor za obnovo svetišča. Nepozabno nam ostane v spominu slavnost in prenos milostne podobe iz Ljubljane v Gorico in potem prenos iste na Sv. goro. Tako veličastnih prireditev ni še videla naša Goriška.

Pravega vnetega pastirja se je skazal naš vladika tudi po vojni. Vso svojo skrb je obrnil na duhovno obnovitev in duhovni prerod goriške nadškofije. Obilni ljudski misijoni, ki so se vršili skoraj po vseh župnijah, so sad njegove skrbi. Koliko izgubljenih ovčič se je ravno po misijonih povrnilo h Kristusovi čredi. Veliko je storil naš nadpastir za povzdigo božje službe v naših cerkvah. Reforma cerkvene glasbe in cerkvenega petja se je vršila na njegovo pobudo. Omenjamo tu delovanje »Cecilijanskega društva« in inštrukcijski kurz za cerkveno glasbo, ki se je vršil v Gorici od 18. do 24. avgusta 1907.

Uradni list je poln navodil za zgradbo podrtih cerkva. Da pa ni mel povsod škofov trud uspeha, iskati je vzroka drugod. Ubrano petje cerkvenih zvonov, ki so po vojni še ostali ali se nabavili pozneje, so sad njegovega prizadevanja.

Omenjamo slednjič, da je naš nadškof uvedel in potrdil nov cerkveni molitvenik za popoldansko službo božjo za Slovence in poseben molitvenik tudi za fur-lanski del škofije (Benedictionale).

Po nadškofovem prizadevanju se je oživela in se okrepila misijonska misel, tako da zavzema naša škofija, kakor je L'Osservatore Romano ugotovil, prvo mesto med vsemi škofijami v Italiji.

H koncu ne smemo prezreti glavnega dela našega nadškofa. Tam na gričku ob robu Gorice stoji veličasten spomenik, velika stavba deškega semenišča. To je spomenik nadškofa Sedeja. Njegovo očetovsko oko je takoj spoznalo glavno bolezen, na kateri hira škofija, to je pomanjkanje duhovnikov. Z velikimi žrtvami in vsestranskimi ljudskimi podporami se mu je posrečilo zgraditi dom, namenjen vzgoji duhovskega naraščaja. Poslopje je med vojno hudo trpelo. Prezvzišeni je napel vse svoje moči, da se zavod hitro obnovi. Že lansko leto se je v zavodu otvoril internat, kjer se vzgaja nad 100 dijakov.

Dobri pastir.

Posebnim težkočam je izpostavljeno pastirsko delovanje v škofiji in to vsled posebnih razmer. Škofija je dvojezična in vsled narodnih bojev ni lahko pastirovati. Poleg tega so na obeh straneh različne stran-

ke. Že pred vojno se je posrečilo našemu nadškofu, združiti različne struje med Italijani in Slovenci v celoto.

Po vojni je bila goriška nadškofija priklopljena novi državi, tu so nastali novi problemi in nove težkoče v dušnem pastirstvu. V vseh teh težkočah se je izkazal naš nadškof previdnega in pogumnega pastirja. Kot dober pastir je krepko varoval svojo čredo pred volkovi. Kolikokrat je svaril svoje vernike pred krivimi preroki, ki hodijo v volčjih oblačilih med nje; in to zlasti v dobi liberalizma in po vojni, ko je zapihal po naših krajih boljševiski duh. Kako vneto je svaril ljudstvo pred plesno razvado, pred pijančevanjem; dvigal je svoj glas proti slabemu časopisju. Ko je vojna vihra završala nad našo deželo, je bil naš nadpastir zadnji, ki je škofijo zapustil. On je bil, ki je priskočil prvi na pomoč našim beguncem, razkropljenim po svetu. Na njegovo pobudo so se ustanovili pomožni odbori za podporo beguncem na Dunaju in v Ljubljani. Ko je vsa druga inteligenca ljudstvo zapustila, je duhovščina po nadškofovem ukazu sledila ubogim ubeglim trpinom. Domači duhovniki šo bili v tujini ljudstvu prava opora in tolažba, delili so z njimi vse gorje in sledili ljudstvu tudi v begunske barake. Brez te podpore, ki jo je nadškof ljudstvu naklonil, bi se begunstvo spremenilo v pravi pekel; tako pa je ljudstvo v najbolj kritičnem času našlo tolažbo in zavetje. Z veliko vneto se je Prezvzišeni zavzel tudi za vojake ter jih s posebno brošuro opozoril na vojne dušne in telesne nevarnosti. Tudi za duhovne ujetnike, ki so bili v vojni zajeti in pregnani od doma, se je nadškof s posebno ljubeznijo zavzel.

Da duhovščino bolj pripravi in izvežba za pastirsko delovanje med ljudstvom, je nadškof uvedel dekanjske konference, ki so se po vseh dekanatih vsako leto po dvakrat vršile. Ravno tako je dal posebna navodila dekanom za dekanjske vizitacije. Za olajšanje župnijskih izpitov je izposloval v Rimu, da se smejo vršiti isti v dveh obrokih.

Ko je izšel novi cerkveni zakonik, je objavil za duhovnike posebno navodilo, s katerim je razložil nove premembe v njem.

V posebnem pastirskem listu opozarja Prezvzišeni starše na njihovo odločevanje pri šolski vzgoji in na nove državne razmere. Izdal je podrobna navodila o priliki uvedbe civilne državne poroke. Povzdignil je svoj glas proti propagandi metodistov v škofiji. Prepovedal je, katoliške otroke pošiljati v protestantovski zavod Rušič.

V svrhu lepšega procvita verske misli je znal Prezvzišeni vpreči tudi kulturne inštitucije. Krščanske prosvetne organizacije so našle v njem vsekdar uspešno moralno podporo. Katoliškemu tiskovnemu društvu, ki preskrbuje ljudstvo z dobrimi knjigami, je on prvi pokrovitelj. Prezvzišeni je odobril ustanovitev »Goriške Mohorjeve družbe«, ki obljublja postati središče slovenskega književnega razmaha v Italiji. Ob vseh prilikah, ko je bilo treba dajati odločilnih smernic ljudstvu, bil je on prvi na mestu; tako ob državnem prevratu leta 1918. in ob šolski reformi. Mogočno je dvignil svoj glas na merodajnem mestu za podučevanje nauka v materinščini, kar je tudi dosegel. Skrbno je opozarjal duhovnike in ljudstvo na nove državne uredbe ter jim podajal praktičnih navodil.

Za svobodo cerkve.

Občudovanja vreden je pogum in neustrašenost, ki jih je vladika, pokazal, ko je bilo treba braniti cerkev pred nasilji in krivicami. Vedno mu je bilo sveto načelo pravičnosti. Nikdar ni hotel postati orodje krivičnega nasilja. Krepko se je potegnil brez ozira na lastno osebo za preganjane duhovnike. Ko so v Istri in drugod s krutim nasiljem preganjali slovenske duhovnike, bil je on, ki se je skupno s tržaškim škofom Bartolomasiem zatekel za pomoč do Svete Stolice. Izšla je na to znamenita papeževa poslanica v prilog preganjanim duhovnikom v Istri, ki je vzbudila veliko pozornost skoro po celi Evropi.

Pri imenovanju duhovnikov se nadškof ni dal plašiti pred grožnjami; kar mu je vest velevala, za to se je potegnil, če je bilo potreba z rekurzi do najvišjega mesta.

V skladu z verskimi načeli je bil vedno v zakonitih mejah vdan postavnim oblastim. Naš vladika je ves čas pogumno ščitil svobodo cerkve in ni poznal v tem boju ne pomislekov in ne omahovanja. Še le zgodovina bo mogla pravično oceniti zasluge moža, ki je čuval dedščino apostolov na goriški zemlji.

Te črtice naj pričajo katoliškemu ljudstvu, da ima v svojem nadpastirju skrbnega očeta. Kaj je ljudstvu sedanjih vladika, bomo spoznali zlasti tedaj, ko ga več ne bo. V njem imamo katoličani ponižnega, globoko pobožnega, pravičnega, tenkovestnega, za vse blago in dobro vnetega vladiko.

Naklonjenost in ljubezen do svojega nadpastirja je pokazala duhovščina in ljudstvo o priliki njegove

sedemdesetletnice. Duhovščina mu je poklonila v dar dragocen naprsni križ z relikvijami sv. Frančiška Borgia. Krščanske organizacije obeh narodnosti so v slavlju kar tekmovali. Zastopstvo slovenskih kršč. organizacij mu je podarilo krasen tiskan album z opisom dosedanjega delovanja.

List papeževe rimske kurije »Osservatore Romano« je v svoji številki 245, z dne 18. okt., objavil prav objektivni in laskav opis slavlja sedemdesetletnice našega prevzv. knezonadškofa dr. Frančiška B. Sedeja, zlasti ugotavlja — napram strankarskemu zvijanju in pačenju dejstev tole: »Vsi katoliški krožki in društva od italijanske in slovenske strani so poslali slavljenču svoje udanostne častitke zagotavlja joč neomejeno pokorščino Sv. Očetu in Njegovi Prevzvišenosti, vrednemu predstavitelju goriške nadškofije. To priča, kako velika je ljubezen in spoštovanje, ki ga napram svojemu pastirju goji celokupno ljudstvo brez razlike narodnosti. Najvišji naj ga blagovoli ohraniti še dolgo let v zmagoslavje sv. vere, naklonjenosti njegovih sinov, ki so videli vedno v njem svetega in pobožnega moža in ob enem hrabrega branitelja pravic sv. Cerkve«. — Te besede so prava obsodba ogabnih napadov izvestnega časopisja na nadškofa in mu dajejo od najuglednejše strani najlepše priznanje in zadoščenje!

Kakor gleda kmetič v jaseni na drevo s sadjem obloženo, tako gledamo mi našega slavljence, ki ga dičijo bogate, nevenljive zasluge za cerkev in ljudstvo.

Bog ga živi še mnogo, mnogo let!

Mons. dr. Alojzij Fogar, novi škof tržaško-koprski.

V. Belè.

Rodil se je 27. januarja 1882. v Pevmi pri Gorici, onstran soškega mosta. Njegov oče je bil splošno znan in spoštovan trgovec. Mladi Alojzij je obiskoval najprej goriško gimnazijo in bil gojenec deškega semenišča. Iz Gorice je odšel na gimnazijo v Meran, kjer se je šolal pri očetih benediktincih. L. 1903. je izdelal maturo in se potem posvetil bogoslovnemu študiju. V to svrhu je odšel na znamenito bogoslovno vseučilišče v Inomost, kjer so bili njegovi profesorji med drugimi znameniti učenjaki dogmatik Hurter, kateri je bil prej protestant in se spreobrnil h katoliški cerkvi; nadalje moralist Noldin, sociolog Biederlack, zgodovinar Michael in slavni Pastor, kateri je zaslovel po učenem svetu s svojim velikim delom o zgodovini papežev, ter učenjak Fonk.

V zavodu, kjer je Fogar bival, je prišel v stik z različnimi dijaki iz najraznovrstnejših narodov in stanov. To je močno vplivalo na njegov po naravi blagi in čisti značaj. Dasi je ljubil on svojo narodnost, je bil vedno in povsodi do vseh pravičen in narodno strpen in je pozneje zastavil svoj trud za zblížanje in sporazum med obema narodnostmi v Gorici. Dasi je imel priliko občevati z ljudmi iz najboljših slojev, je bil tudi z revnimi in nizkimi pristrčno dober in prijazen. Podlaga tej odlični potezi v njegovem značaju je bila položena v njegovi mladostni vzgoji.

V duhovnika je bil posvečen 28. julija 1907. in je imel v Inomostu svojo novo mašo.

Iz Inomosta je odšel v Rim, da tam v središču katoliškega sveta in katoliške znanosti svoje bogoslovne znanje le še bolj poglobi in obogati.

L. 1908. je prišel v Gorico, kjer ga je prevzvišeni knezonadškof goriški namestil v deškem semenišču za prefekta; tu je začel svoje vzgojno delovanje v družbi in pod vodstvom tedanjega ravnatelja in sedanjega krškega

Mons. dr. Alojzij Fogar.

škofa dr. Sreberniča. Eno leto je podučeval v centralnem semenišču dogmatiko in postal l. 1910. profesor verstva na goriški gimnaziji. Mladi in za vse dobro vneti duhovnik je prišel tu na mesto, ki je bilo kakor

nalašč zanj. Versko in moralno življenje in znanje je bilo v tistem času na gimnaziji močno zanemarjeno. On je je visoko dvignil v kratkem času. Zamislil je in vodil Marijansko kongregacijo med srednješolci. Bil je vsakemu dijaku oče, učitelj in prijatelj; njegov dom je bil vedno in vsakemu odprt; odprto jim je bilo njegovo srce in odprte tudi njegove roke. Ljubljani je bil od učencev in spoštovan od učiteljev.

Vojna ga je zanesla v Ljubljano, kjer ima sestro poročeno v odlični družini Polakovi. V ljubljanski frančiškanski cerkvi je bil pravi duhovni oče beguncem italijanske narodnosti, ki jih je spovedoval in jim pridigal in zanje imel posebno službo božjo. Kaj vse je stopil za begunce obeh narodnosti pri oblastvih in drugod, to ve le Bog.

Da bi dokončal svoje študije, je iz Ljubljane odšel zopet v Inmost in postal tam 16. maja 1917. doktor bogoslovja. Iz Inmosta je mladi doktor odšel v Gradec, kjer so mu izročili vodstvo nad dijaki-begunci, ki jih je bilo sprejelo škofijsko deško semenišče v svoje okrilje.

Po sklenjenem premirju se je dr. Fogar vrnil v Gorico.

Njegovo glavno delo je bila sedaj versko-nravna obnova mesta in posebno mladine. Bil je organizator in duša vsega katoliškega življenja in delovanja. Zastavil je v službo temu vzvišenemu smotru ves svoj čas in vse svoje odlične zmožnosti in velikodušno pomagal z gmotnimi sredstvi. Poleg drugih plemenitih potez njegovega značaja je ena najlepših njegova čudovita radodarnost, ki se ni strašila nikdar največjih žrtev. On je bil ustanovitelj cvetočega katol. ital. mladinskega krožka v Gorici.

Na goriškem bogoslovnem semenišču je postal profesor cerkvene zgodovine in katehet v dekliskem zavodu pri šolskih sestrah »De notre Dame«. Bil je ne-

kaj časa nadškofov tajnik in potem spiritual v bogoslovnem semenišču, kjer je poučeval cerkveno zgodovino.

V tem času je organiziral tri velikanske nabožne prireditve, ki so bile živa manifestacija poveljnega verskega prerojenja mesta Gorice. Prva slavnost je bil povratek svetogorske milostne podobe iz Ljubljane v Gorico v maju 1921.; druga povratek te podobe na Sv. goro 2. oktobra 1922. in tretja spreved z roko sv. Frančiška na večer 26. februarja 1923. Duh, kateri je preveval te veličastne verske manifestacije, je bil v veliki meri prebujen po dr. Fogarju.

Ko je bil škofijski sedež v Trstu po odhodu mons. Bartolomasija izpraznjen, je Rim poklical mladega dr. Fogarja na to odlično in zelo težavno mesto, ker je videl v njem najprimernejšega moža za tržaško-koprškega vladiko. Branil se je tega cerkvenega dostojanstva, a končno je iz pokorščine do poglavarja cerkve vendar sprejel to čast. Imenovan je bil 7. julija 1923. in 14. oktobra istega leta od goriškega nadškofa v Goriški stolnici slovesno posvečen za škofa. Gorica je imela ta dan velik in lep praznik, ko je videla tako odlikovanega enega izmed najboljših svojih sinov.

Trst ga je ob njegovem nastopu spomladi 1924. sprejel z veliko radostjo in zastavil vanj velike upe.

Mons. dr. Fogar je pravi duhovnik po vzoru srca Kristusovega; on je angelj miru in sprave, pravičnosti in poštenja sredi razdivjanosti današnjih dni. Brez ozira na neprijetne posledice, ki bi mogle osebno njegova zadeti, je zastavil vedno vso svojo veljavo za resnico in pravico. Branil je pravice cerkve, pravice nedolžno preganjanih, branil našega prevzvišenega goriškega nadškofa, ko so se zaganjali vanj njegovi nasprotniki in ga preganjali fanatični zagrizenci. Mons. dr. Fogar stoji kot značaj visoko nad majhnimi ljudmi, ki služijo samo svoji častihlepnosti in iščejo osebnih koristi. On je ves in cel duhoven Kristusov.

Krški škof dr. Josip Srebernič.

Ignacij Leban.

Naša lepa Goriška je dala zopet cerkvi odličnega moža, sedanjega škofa na Krku, dr. Josipa Sreberniča.

Krški škof dr. Josip Srebernič.

Rodil se je v Solkanu dne 2. februarja l. 1876. od pobožnih kmečkih staršev. Najprej je obiskoval domačo ljudsko šolo. Tedanjemu vrlemu in vnetemu kaplanu in veroučitelju g. Josipu Godniču, sedanjemu zlatomašniku in duh. svetniku v Dornbergu, se je zdel deček izredno nadarjen in priden, zato je stopil nekoč k njegovim staršem, ki jih je dobil ravno pri obedu, in jim kar naravnost rekel: »Dajte Pepča v šolo v Gorico!«

Starši so prišli pri tem nepričakovanem nasvetu v zadrego, a končno so se vendarle odločili in že naslednji dan je moral Pepček v mestno šolo.

Sedanji vladika je v svoji častitki sivolasemu zlatomašniku sam priznal, da je tudi on poleg previdnosti božje pripomogel, da je postal škof.

Kot gimnazijski dijak je postal gojenec deškega semenišča, katerega je takrat vodil poznejši krški škof dr. Anton Mahnič. Tako je postal Srebernič Mahničev gojenec, kar je bilo poleg prirojene in že od staršev privzgojene podlage odločilnega pomena za nadaljni razvoj njegove duševnosti. Njegovim prirojenim dovtetnostim in zmožnostim je dal Mahnič smer in iniciativo. Danes lahko rečemo, da je zastavil Mahnič globoko brazdo za strugo Sreberničevega duševnega življenja in delovanja. Zato ni samo gol slučaj, da se nam Srebernič, ki je bil Mahničev gojenec, pojavi pozneje opetovano kot njegov naslednik.

Ko je dokončal z odličnim uspehom latinske šole v Gorici, je odšel na dunajsko vseučilišče l. 1896. Posvetil se je modroslovju in si izbral kot svoj poseben predmet svetovno zgodovino. Na Dunaju je vstopil v prvo katoliško slovensko akademsko društvo »Danica« in postal pozneje tudi njen predsednik. V svoji

vseučiliški dobi je bil dopisnik »Zore«, ki je bila glasilo slov. kat. dijaštva. Za njegovo globokoverno prepričanje je posebno značilen naslednji dogodek: Pri svoji promociji za doktorja modroslovja je nastopil pred zborom profesorjev in dijakov z znakom marijanske kongregacije in s trobojnim trakom društva »Danice«. Kot značajan mož je neustrašeno pokazal svoje versko in narodno prepričanje. »Mož se mora držati načela. Pot načela je sicer ozka in težavna, pot načela je dolga, toda častna, zmagovita. — To je zmag, ki premaga svet, vera naša, recimo: načelo naše.« S temi Mahničevimi besedami je posvetil dr. Srebernič svojemu velikemu učitelju Mahničevu številko »Časa«, ki je zares monumentalno delo; a s temi besedami je on posvetil tudi svoje lastno življenje in delovanje.

V svoji vseučiliški dobi je odslužil tudi enoletno prostovoljstvo pri vojaki in postal poročnik.

Po dokončanih študijah je dobil supleturo na goriški gimnaziji. Kot profesor je javno kazal svoje globokoverno katoliško prepričanje. V tistem času je bilo versko življenje na gimnaziji gnilo. Dr. Srebernič je hotel s svojim neustrašnim zgledom in vplivom začeti prepoved v tem oziru. On se je odkril, prekrizal in molil sredi med profesorji in dijaki, ko je zazvonilo poldne. Vse je strmelo za njim, ko je hodil opoldne s klobukom v roki po hodnikih in ulicah; tega ni storil razen njega noben profesor in le malokateri dijak. Ko je imel nadzorstvo pri šolskih mašah, kjer je bilo videti prav malo pobožnosti in dostojnosti pri profesorjih in dijakih, je on med mašo — klečal in molil. To je vzbujalo silno pozornost. Ko je podučeval na gimnaziji, je zelo rad zahajal na Kostanjevico k maši; tam je opravljal v maju svojo šmarnično in Alojzijevo pobožnost. Na svoje dijake — podučeval je med drugim tudi slovenščino — je skušal pri primerni priliki vedno vplivati tudi versko-vzgojno. Le nekaj takih profesorjev — in gimnazija bi bila s časom vzgojila veliko mož-značajev z globokim verskim prepričanjem.

Njegovo globokoverno in živoreligiozno prepričanje in čuvstvanje ga ni moglo zadovoljiti z navadno profesuro, kjer bi bil za našo mladino in naš narod lahko veliko storil. Ozračje indiferentizma, ki je prevladovalo tedanjo gimnazijo, mu pač ni moglo službe na njej priljubiti. Hrepenel je po višjih rečeh, za katere ga je bila božja previdnost namenila. Hotel se je posvetiti stanu, v katerem bi lažje in lepše služil Bogu in narodu. Po enoletnem podučevanju na gimnaziji se je odločil, da vstopi v duhovski stan. Tedanji goriški nadškof mons. Andrej Jordan je z velikim veseljem sprejel mladega doktorja in profesorja med svoje bogoslovce. Ker pa so bili nekateri prvoletniki v goriškem bogoslovju že dr. Sreberničevi učenci in ker je spričo odličnih zmožnosti in visoke izobrazbe hotel dati novemu kandidatu čimvečjo izpopolnitev v bogoslovnih vedah, ni poslal nadškof Jordan dr. Sreberniča v goriško semenišče, temveč ga je poslal v Rim v zavod »Germanicum«. V Rimu je dr. Srebernič dokončal vse bogoslovne študije in si poleg dunajskega doktorata iz modroslovja pridobil nov doktorat iz modroslovja in bogoslovja. V večnem mestu je bil posvečen v duhovnika in tam se je navzel velike ljubezni do Kristusove cerkve.

Ko se je povrnil domov, ga je nadškof nastavil najprej kot študijskega prefekta in knjižničarja v osrednjem semenišču. Kot knjižničar si je veliko prizadel,

da je dosegel vladno podporo za preureditev in izpopolnitev znamenite semeniške knjižnice, ki je bila pred njim v velikem neredu.

Po smrti mons. dr. Josipa Gabrijelčiča je dobil dr. Srebernič v bogoslovju stolico za cerkveno zgodovino. To je bila njegova stroka, ki se je je oprijel s posebno ljubeznijo. Pri predavanju je polagal posebno važnost na to, da je svoje slušatelje prepričal o izrednem vodstvu previdnosti božje, ki je skozi veke in viharje vodila Kristusovo cerkev. Opozarjal je na snovanje božjega in človeškega elementa v tej zgodovini in jo razsvetlil od vseh strani. Njemu ni zgodovina zbirka raznih slučajnih imen dogodkov in letnic, ampak eno samo veliko dejanje, ki se razvija pod vodstvom božje previdnosti. On kot zgodovinar ni kronist, ampak — filozof.

Po enem letu prefekture v bogoslovju mu je bilo poverjeno vodstvo deškega semenišča. Tako je postal naslednik nekdanjega ravnatelja dr. Mahniča. V semenišču je kot vodja mladih gimnazijcev kazal svojo veliko ljubezen do dijaštva. Dal je krepko pobudo za močan pokret srednješolskega goriškega dijaštva v načelno katoliškem duhu. To delo je bil začel pred njim prefekt in sedanji župnik Iv. Rejec in se se je potem pod Sreberničevim ravnateljstvom živahno razvijalo v okviru S. K. S. Z. Vzporedno z ravnateljem dr. Sreberničem je deloval med furlanskimi dijaki tedanji glavni prefekt v malem semenišču in Sreberničeva desna roka — sedanji tržaški škof Fogar. Tako sta ta dva sedanja škofa, ki sta izšla iz najbližje goriške okolice, nekaj časa skupno delovala v istem zavodu in z enakimi stremljenji.

Ko je bilo dozidano novo poslopje nadškofijskega konvikta in je bilo vodstvo zavoda izročeno oo. Jezusove družbe, je ostal dr. Srebernič semeniški profesor in postal zraven tega ravnatelj dekliškega liceja v zavodu noterdamk, ki se je bil takrat otvoril s srednješolskim značajem in pravico javnosti.

Poleg svojega obilnega dela, ki ga je imel kot ravnatelj in profesor, je veliko časa žrtvoval v delovanju za duhovno prosvetno in gmotno povzdigo našega ljudstva. On je bil med prvimi prosvetnimi delavci, ki so osnovali S. K. S. Z. (Slov. kršč. socialno zvezo). Kadar mu je čas dopustil, je hitel po vaseh in predaval po družtvih. Ker je bil tudi v dušnem pastirstvu zelo goreč delavec in pri ljudstvu priljubljen, mu je nadškof poveril vodstvo marijanske organizacije, ki se je začela krepko razvijati. Veliko je storil v teh družbah; a njegova največja zasluga v tem oziru je bila marijanska kongregacija za gospode v Gorici, katero je on sam ustanovil in vodil. Odlični slovenski moške iz Gorice so bili člani te kongregacije. Nadškof jim je prepustil za nedeljske shode in službo božjo svojo gornjo kapelo. Ti odlični izobraženci, ki so se dejansko pokazali kot prepričani in goreči katoličani, so imeli zanesti na deželo, kamor so hodili predavati, zdravo prosveto v pravem krščanskem duhu.

Dr. Sreberničeva zasluga je ustanovitev Kat. tiskovnega društva v Gorici. Spočetka se je otvorila samo knjigarna in prodajalna; začele so se polagoma in s skromnim sredstvom primerno izdajati knjige in se je podpiralo kat. časopisje. Med glavnimi cilji društva je bila od prvega početka tudi ustanovitev lastne tiskarne, kar se je posrečilo šele po vojski, v istem času približno, ko je ustanovitelj Tisk. društva postal škof. Tako je videl kronano svoje delo.

Če je bil dr. Srebernič duša vsega tega krepkega katoliškega pokreta na Goriškem, je dosegel precej uspehov le zato, ker je imel ob strani tudi precej vnetih sotrudnikov, katerih imena ne bomo tu navajali; zapisana so pa v knjigi našega predvojnega prosvetnega gibanja. Med tem ko je bilo prosvetno življenje po Goriškem v lepem cvetu in so se dvigali po naših vaseh mladeniči, navdušeni za vse dobro in sveto, je nenadoma prihrumela svetovna vojna, ki je pokončala mnogo sadu dr. Sreberničevega dela.

Med vojsko je ostal v Gorici, dokler je bilo mogoče. Še v zadnjem času je šel nadomestovat v Šempeter preč. g. dekana, ki je bil odšel na oddih. Komaj je od tam ušel granatam. Na malem vozičku, ki mu ga je nekdo pripeljal, je v največji nevarnosti rešil matične knjige in nekaj cerkvenih paramentov v Vipavsko dolino. Od tu je odšel v Stično na Dolenjsko, kjer se je bilo namestito goriško bogoslovje in tudi prevzvišeni goriški nadškof dr. Fr. B. Sedej. V Stični je predaval cerkveno zgodovino. Spisal je v tem času tudi knjižico o stiškem samostanu in njegovi zgodovini.

S posebno vneto in požrtvovalnostjo se je trudil za goriške begunce kot član begunskega odbora. V begunstvu ga je zadela velika bridkost: smrt mu je pobrala ljubljeno mater, katero je sam pokopal. Globoka pobožnost in neprestana molitev te priproste žene je veliko pripomogla, da ji je sin postal to in tak, kakršen je.

Leta 1918. je pohitel takoj po zaključku šol na Goriško; videl je vse razdejano, a pri vsem tem se je poprijel dela. On sam je s težkim srcem zopet zapustil Gorico. Pozabil pa ni svoje ožje domovine in je mislil, da ji bo mogel drugje še več pomagati. V času preobrata se je zelo veliko trudil; svetoval je in pisal; storil je, kar je mogel, a dogodki so šli preko njegovih želj in upov.

V Ljubljani je bil poklican kot profesor na bogoslovno fakulteto novoustanovljene univerze. Novemu vseučiliškemu profesorju, ki je bil dobro znan že iz obeh zadnjih katoliških shodov, je bilo poverjeno uredništvo »Časa« in izvoljen je bil tudi za predsednika Leonove družbe. Ker je bil »Čas« naslednik nekdanjega »Rimskega katolika«, srečamo tu dr. Sreberniča zopet kot naslednika Mahničevega. Tako je prevzel dr. Srebernič kot »Časov« urednik in kot predsednik Leonove družbe vodstvo katoliškega znanstvenega delovanja v Sloveniji. Znanstveno je delal zelo mnogo; znamenite so njegove razprave v »Času«, »Voditelju« in »Bogoslovnem vestniku«.

Še nekaj moramo omeniti pri dr. Sreberniču, kar nam od nove strani razsvetli njegov značaj. Kot velik prijatelj in občudovalec lepe narave stvarstva božjega je bil navdušen turist. Toda on ni iskal v tem samo svojega razvedrila od težkega in obilega duševnega dela in tako telesne moči in zdravja; zasledoval je s svojo turistiko tudi višje, duhovne cilje. On je vpeljal in uredil planinsko službo božjo in se tudi s tem pokazal strogo načelnega katoličana.

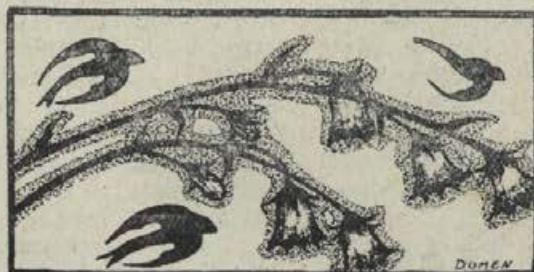
Leta 1923. ga je poklicala božja previdnost na krško škofovsko stolico kot naslednika blagega, slavnega in veleučnega škofa dr. Antona Mahničiča. Težko bi bilo dobiti moža, kateri bi bil tako vreden in tako sposoben za pravega Mahničevega naslednika, kakor je ravno dr. Srebernič. Mislimo, da ga je odločila božja previdnost še za velike naloge. Posvečen je bil v ljubljanski stolnici na praznik Brezmadežne, katero je častil celo svoje življenje in ji služil s svojim delovanjem v kongregacijah. Posebne ljubezni do Marije se je navzel že v svoji rani mladosti v bližini svetogorske kraljice.

Kakor vedno v življenju, tako se je tudi v svoji novi vzvišeni in odgovornosti polni službi poprijel dela z največjim ognjem. Res je nekdanja Mahničeva škofija po novih mejah zelo okrnjena, vendar je tam še vedno dovolj dela in truda. In ker je novi škof mož neutrudnega delovanja, bo čas, ki mu ga pusti morda prostega njegovo škofovsko delovanje, porabil kot odličnega delavca s peresom in delal bo za blagor bratskega ljudstva hrvaškega kakor nekoč njegov prednik.

Glede njegovega značaja moramo reči, da je on mož, kakor jih je danes malo, ki bi jih pa potrebovali v velikem številu. On je mož močne volje in strog asket, globokoveren, neizprosno dosleden v vseh svojih načelih, ki jih ne more zatajiti in jim postati v najmanjšem nezvest; je resen in odličen znanstvenik, nadvse požrtvovalen kulturni delavec; njegovo srce je polno tople ljubezni do Boga in do naroda; v osebnem občevanju je skromen, domač in zelo ljubezniv z vsakim človekom; tudi pri svojem sedanjem visokem dostojanstvu se kaže proprostega sina iz kmečkega doma.

Zato veljajo tudi o njem Gregorčičeve besede:

»Kar mož nebesa so poslala,
da večnih nas otmó grobóv,
vse mati kmetska je zibála,
iz kmetskih so izšli domóv...«

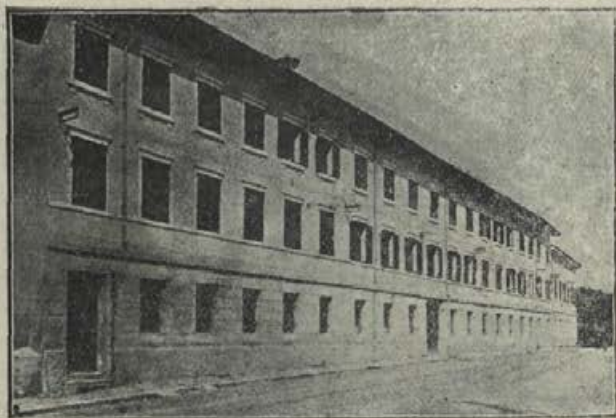
NAŠE PROSVETNO DELO.

Dijaški zavod Alojzijevišče v Gorici.

Dr. Jos. Ličan.

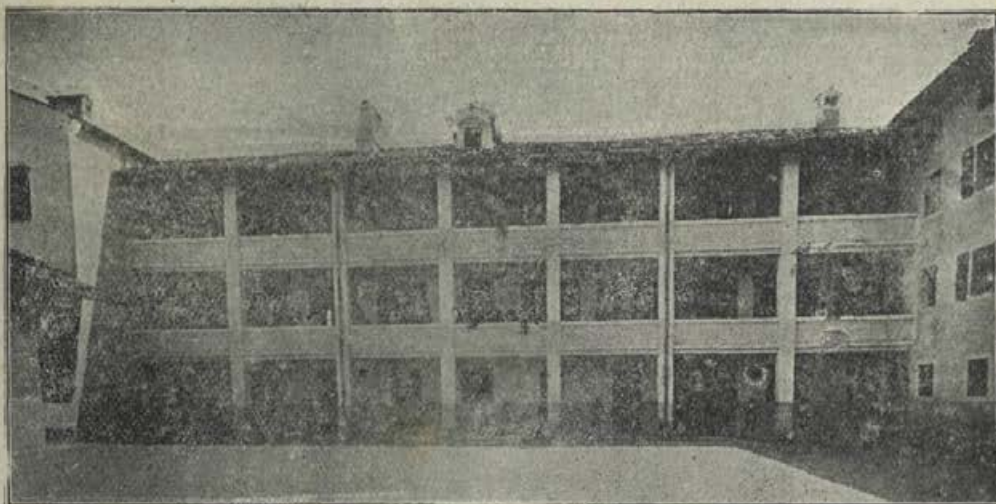
Septembra meseca leta 1923. je preteklo ravno 30 let, ko me je k sebi povabil msgr. dr. Anton Mahnič, bivši ravnatelj deškega semenišča v Gorici. Bil sem takrat sedmošolec na goriški gimnaziji. Msg. Mahnič mi je ponudil mesto prefekta v mladem, komaj ustanovljenem zavodu slovenskega Alojzijevišča.

Z veseljem sem se odzval temu klicu tembolj, ker mi je bilo dano večkrat priti v stik s tem slavnim možem, katerega sem še kot dijak vzljubil in se krepko zavzel za njegova načela med svojimi sošolci.

Slov. Alojzijevišče v Gorici: zunanje lice.

Določeni dan sem nastopil službo. Prvi, ki me je v zavodu pozdravil, je bil svetolucijski župnik Fabjan. Pripeljal je vprav čvrstega fantiča v zavod, Ivo-ta Preglja, sedanjega profesorja in pisatelja. Poln mladeniških vzorov sem sodeloval pri vzgoji učeče se mladine. Poleg dr. Mahniča mi je dal v tem oziru navodila blagopokojni dr. Jos. Pavlica. Z njim sem nadzoroval dijake, ponavljal, hodil na sprehod in k sv. maši v cerkev sv. Antona. »Alojzijevišče« je bilo namreč ustanovljeno v šolskem letu 1891/92. Prvo

Slovensko Alojzijevišče v Gorici.

leto je bil zavod na Gradu, v hiši Contavale, drugo leto (1892-93.) se je preselil v hišo tik malega semenišča v ulici Vetturini.

Početek Alojzijevišča in vzroki ustanovitve.

V Gorici je obstojalo za vzgojo učeče se mladine Werdenberško deško semenišče; to je sprejemalo dijake le počenši z drugo gimnazijo. Srednje šole so bile takrat nemške. Radi tega je bil našim učencem vstop v te šole brez posebne priprave iz nemškega jezika otežkočen, celo onemogočen. Le iz mesta in trgov in le iz premožnejših družin so se rekrutirali dijaki. Z žalostjo je zrla duhovščina, da so vprav nadarjeniji fantiči s kmetov morali ostati doma, ker starši niso imeli sredstev, da bi jih poslali v mesto. Bila je nujna potreba, da se ta ljudski zaklad dvigne in to tembolj, ker je bilo radi boljše vzgoje na kmetih pričakovati več poklicev za duhovniški stan. Je pač žalosten pojav, da mesto daje malo duhovniških poklicev.

Zato je treba iskati naraščaja z dežele, kjer je še živa krščanska zavest. Prvi so italijanski duhovniki ustanovili v ta namen društvo sv. Alojzija (Convitto S. Luigi). Po njihovem zgledu se je potem ustanovil sličen zavod za slovenske učence. Sprejemali so se učenci, ki so obiskovali goriško vadnico, da so potem brez vseh težkoč napravili sprejemni izpit za gimnazijo. Tako je Alojzijevišče pomagalo preskrbovati deško semenišče s sposobnimi dijaki. Po svoji ustanovitvi torej Alojzijevišče ni bil konkurenčen zavod, temveč je imel nalogo podpirati in spopolnjevati (glede nižjih razredov) deško semenišče.

Prvotne ustanovnike je vodila pri tem podjetju verska in narodna misel, poleg tega pa tudi vzgojna potreba.

Prvi poziv pripravljalnega odbora poudarja to-le:

»Vže več let se pri nas živo čuti pomanjkanje duhovnov. Nimamo mladega naraščaja, ker z naše gimnazije prihaja le pičlo število mladeničev v bogoslovje. Vže dalje časa se je tedaj mislilo, kaj bi se dalo vkreniti, da bi se v mladeničih ohranil in gojil duhovski poklic in bi se se srednjih šol privedli v bogoslovnico. Imamo sicer malo semenišče, katero tudi resnično dosega nekoliko vpeha, akoravno se mora boriti z brezštevilnimi ovirami; a to ne zadostuje. V malo semenišče se namreč sprejemajo še le dijaki iz drugega gimnazijskega razreda. Vzgoja in

pripravljanje za duhovski poklic pa se mora pričeti vže prej. Znano je pač vsakomur, koliko nevarnosti preti dandanes nedolžnosti in nravi vže malih otrok. Skušnja pa uči, da otrok, ki se je npravstveno pokvaril, izgubi veselje in nagnjenje do Božje službe in duhovskega poklica. Prepotrebno je torej, da se otroci, brž ko pridejo z dežele v mesto, sprejmejo v posebno varstvo in nadzorstvo.

Pa še nekaj drugega hočemo tu opomniti. Spodobi se, da Bogu in cerkvi posvetimo, kar imamo najboljšega. Tako moramo tudi skrbeti, da izberemo izmed krščanskega ljudstva tiste otroke, pri katerih pazimo vže v prvi dobi duševno nadarjenost in npravstveno nedolžnost. Ker se pa po naravnem zakonu otrok nagiblje po starših, se morajo taki otroci izbirati le iz tistih družin, v katerih vlada strah Božji, prava krščanska pobožnost in ljubezen in spoštovanje do sv. vere in duhovščine. Ako bi se tedaj duhovni pastirji, ki nabolje poznajo posamezne družine, pri izbihi dijakov ravnali po teh načelih, bi ne bilo težko izbrati za sv. cerkev tako rekoč najlepši cvet iz vse dežele.

A nežni cvet se mora varovati slane, zalivati, gojiti. Zato pa nam je neobhodno potreben zavod.

Da bi se ta sklep izvršil, sestavil se je poseben odbor. Ta se je šel poklonit Njega Prevzišenosti knez nadškofu, da bi si izprosil za novo podjetje višjepastirskega blagoslova, kateri se mu je tudi milostljivo podelil. — Ta prvi poziv so podpisali: stolni kanonik msgr. Franc Mercina, kanonik msgr. Štefan Kofol, Andrej Marušič, gimnaz. prof., Josip Marušič, prof. verstva, Ivan Wolf, mestni župnik, in dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja.

V prvi dobi sta si poleg ravnokar omenjenih gospodov stekla posebne zasluge za zavod knezoškofijski tajnik Jos. Bajec in dr. Jos. Pavlica, prof. bogosl.

Vodstvo zavoda.

L. 1899. je prevzel predsedstvo zavoda dr. Jos. Pavlica, ki ga je izvrševal z vso vmeno do 16. 6. 1902. Radi boleznii, kateri je sledila kmalu smrt, se je odborništvu odpovedal. Njegov naslednik je bil Janez Kokošar, mestni župnik. Bil je od leta 1902.—1908. predsednik društva, a deloval je tudi pozneje več let v odboru. Od leta 1908.—1912. je bil predsednik msgr. Lukežič, od leta 1912. do sedaj pisec teh vrstic.

Kako zelo je bil zavod duhovščini pri srcu, se razvidi iz tega, da so pri njem delovale najboljše duhovske moči. Iz seznama odbornikov, ki so v tej dobi posvetili svoje delo za povzdigo zavoda, navajamo sledeče gg.: prevzv. dr. Franc Sedej, sedanji knez nadškof, in msgr. Ivan Wolf, kot pregledovalca računov izvoljena leto 1904.; sledila sta dr. Fr. Žigon in Fr. Setničar.

Nadalje čitamo v seznamu te-le osebe: msgr. Pavletič, stolni kanonik, msgr. Ivan Rojec, dekan, Ig. Leban, župnik, dr. And. Pavlica, prof. bogosl., Jos. Golob, kurat, msgr. Kolavčič, dr. Jos. Ujčič, prof. bogosl., A. Novak, dekan, msgr. dr. Ig. Kobal, msgr. Jan. N. Murovec, msgr. Ign. Valentinčič, msgr. Ant. Berlot, Ivan Reščič, Anton Rutar, David Doktorič, dr. Stojan Brajša in drugi.

Nadaljni razvoj zavoda.

V prvi dobi so zavod gospodinjsko in tudi drugače vodile sestre usmiljenke po navodilih načelstva. Posebne zasluge za zavod si je pridobila č. s. Anakleta Ferjančič. Za potrebne instrukcije je skrbel nastavljeni prefekt iz višje gimnazije, potem pa tudi prefekti bogoslovci.

Nato je odbor l. 1898. izročil zavod šolskim bratom z Dunaja, ki so ga vodili do l. 1901. Tačas so bili šolski bratje odpoklicani od svojih predstojnikov. Vzrok je bil ta, ker odbor ni mogel ustreči njihovi zahtevi po otvoritvi notranjih šol. Odbor je v naslednji dobi vodil zavod po domačih duhovnikih in bogoslovcih. Prvi vodja je bil g. Fr. Setničar, sedanji nadškofijski kancelar. Potem g. Ivan Tabaj. Leta 1907.—1911. je bil vodja dr. Jos. Ujčič, za njim g. D. Doktorič od 1911.—1913., njegov naslednik g. Vinko Buda (približno eno leto). Bogoslovci prefekti, ki so v zavodu delovali, so bili naslednji: Jos. Fon, Ig. Kobal, Ciril Zamar, Ivan Brezavšček, Ivan Štolfa, Ivan Reščič, Leop. Cigoj, Rutar Anton, Štanta Vinc., Ivan Kodrič, Franc Pahor, Ivan Mozetič, Jos. Godnič, Sedej Ciril, Peter Butkovič, Pavlin Alojz, Herman Trdan, Velikonja Narte, Bratuž Josip, Pahor Peter, Res Alojz, Pavlin Alojz, Munih Ciril.

Uspehi zavoda.

Ogromno delo, ki ga je zavod vršil tekom 30 let svojega obstanka, se ne da z nekaj besedami opisati. Preden se obseka trd kamen in se usposobi za lepo zgradbo, koliko trudi stane; to ve vsak zidar, in vsak kmetovalec potrdi, kako skrbne vsestranske nege je treba, da se z njive iztrebi plevel in pospeši rast dobri pšenici. O uspehih zavoda naj govore prvič številke, drugič imena. Izmed številik navajamo:

Leta 1906-7. je bilo gojencev 36, izdelalo jih je 7 z odliko, 3 so padli; leta 1907-8. je bilo gojencev 42, izdelalo jih je 11 z odliko, 2 s ponav. izpitom; leta 1908-9. je bilo gojencev 40, izdelalo jih je 10 z odliko, padel nihče; leta 1910-11. je bilo gojencev 50, izdelalo jih je 21 z odliko, 3 so padli; leta 1911-12. je bilo gojencev 50, izdelalo jih je 7 z odliko, 4 padli; leta 1912-13. je bilo gojencev 72, izdelalo jih je 14 z odliko, le 4 padli; leta 1913-14. je bilo 65 gojencev, 15 odličnjakov, 7 padlo; leta 1914-15. je bilo 80 gojencev (drugič podatkov ni radi izbruha vojne).

Glede imen navajamo te-le bivše gojence, ki so postali duhovniki: Krištof Tomsič, dr. Kobal Ignacij, Pahor Oskar, Močnik Franc, Pahor Franc, Rustja Andrej, Štanta Vincenc, Rutar Anton, Pisk Anton, Rebek Alojz, dr. Mih. Toroš, Belé Vencesl., Pišot Jan., Filipič Alojz, Rebek Alojz, Podberšček Štefan, Godnič Josip, Ivančič Josip, Pahor Peter, Fon Josip, Kodermac Alojz, Reja Karol, Črnigoj Franc, Peter Butkovič, Stanič Stanko, Cejan Alojz, Cigoj Leopold, Grbec Anton ml., Češornja Anton, Krapež Anton, Lenardič Fedr., Horvat Franc, Pavlin Alojz, Kenda Ivan, Kodrič Ivan, Zamar Ciril, Štolfa Ivan, pl. Posarelli Štefan, Mozetič Ivan, Kodrič Franc in drugi.

Slednjič omenimo sledeče bivše gojence, ki sedaj vrlo delujejo v drugih poklicih: dr. Alojz Gradnik, sodnik, dr. Ivo Pregelj, profesor, dr. Joža Lovrenčič,

dr. Milko Brezigar, narodni ekonom, dr. Vladimiri Komavli, odv., dr. Komavli Danilo, odv., dr. Mil., Bogataj, odv. dr. Ščuka Jožef, dr. Filip Orel, na dav. uradu, dr. Jož. Fakin, dr. Fran Jarc, odv. konc., dr. Alojz Fornazarič, odv., dr. Joško Munič, dr. Josip Godnič, tov. ravnatelj, dr. Jos. Bitežnik, dr. Stanko Pavlica, zdravnik, dr. Ant. Matelič, urad., dr. Jož. Berlot, zdravnik, dr. Reja Karl, odv. konc., dr. Alojzij Res, prof., Andr. Ipavec, prof., Pavšič Ant. prof., Ivančič Adolf, prof., Peric Fil. profesor, Boškin Fran, sodnik, Kemperle Leopold, urednik, Brelih Jan, sodnik, Klavora Mat., poštni uradnik, Kompara Fr., sodnik, Vrtovec Alojz, urad., Inž. Rustja Jož., Agr., Ušaj Just, Gorkič Fr., urad., Gerbic Jož., živi-nozdravnik, dr. Alojz Berce, dr. Al. Jasnič, Sedej Avg., Rakovšček Fr., učit., Kalan Jož., učit., Fiegl Kafel, učit., Medvešček Bogom, učit., Doljak Val., učit., Berce Jož., učit., Sivec Fr., učit., Mrkuža Krist., učit., Komel Fr., učit., Vendramin Andr., učit., Leonardič Mih., učit., Črnigoj Alojz, učit., Savelli, poštar, Cigoj Ant., urad., Žbona Fr., urad., Čermelj Jož., finan. urad., Prinčič Avg., žel. urad., Kodrič Feliks, želez. urad., Bras Jan, žel. urad., Vidic Rud., želez. urad., Simoniti Alojz, stud. med., Kralj Janko, stud. iur. in še veliko drugih. Koliko teh živih delavnih sil bi ostalo zakopanih, ko bi ne bilo našega Alojzije-višča!

K uspehom zavoda prištevamo tudi glasbeno in pevsko naobrazbo mladine, ki je dobila posebni razmah pod žup. Kokošarjem in ravnateljem Doktoričem. O tem pričajo razne veselice in prireditve v zavodu. Vprizorile so se ob raznih prilikah te-le igre: Zamujeni vlak, Car in tesar, Pravica se je izkazala, Kmet Herod, Kmet in fotograf, Strašilo burka, Mlini pod zemljo itd.

Vsako nedeljo so imeli gojenci cerkvene nagovore, katere je imel nekaj časa dr. Josip Pavlica, potem g. Reščič, za njim dr. Jos. Ujčič in, ko je ta odšel (1911.), sedanji predsednik. Več let je dnevno maševal za gojence g. dr. Žigon. Leta 1913., se je ustanovila Mar. družba za dijake s tedenskimi shodi. Njeno vodstvo je poverilo knezonadškofijstvu sedanjemu predsedniku. Veliko hvaležnost je dolžno »Alozijevišče« za spovedovanje gojencev frančiškani p. Aleksandru in kapucinu p. Rafaelu.

Že od l. 1906. je zavod prehranjeval tudi nekatere uboge zunanje dijake.

L. 1911. je zavod prevzel skrb tudi za vso »Dijaško mizo«. Delokrog zavoda se je l. 1909. razširil s tem, da se je sklenilo sprejemati dijake tudi izven Goriške. L. 1912. se je določil tudi za učiteljiščnike poseben oddelek.

Po vojni se je delovanje zavoda razširilo na celo Julijsko Krajino. Treba je bilo namreč odpreti vrata zavoda tudi Istri in bivši Kranjski, ki ne more pošiljati več svojih dijakov v Ljubljano.

Ta okolnost je silila odbor, da je kupil Štantovo hišo, ki se neposredno dotika zavoda. Že v zapisniku odborove seje z dne 18. 8. 1902. čitamo (pod predsed. župnikom Kokošar) ta le sklep: »Dobro bi bilo Štantovo hišo kupiti: 1. Da se zabrani krčma v njej. 2. Da postane naša hiša bolj enotna in neodvisna ter vsled tega veliko več vredna.« Ta nakup se je izvršil dne 5. 3. 1922.

Dom Alojzijevišča.

Društvo je začelo dejansko delovati l. 1892., formalno pa je juridični obstoj društva potrdilo tržaško namestništvo z odlokom (Nr. št. 17.123-1) dne 27. sept. 1893. Italijansko oblastvo je podelilo zavodu z dekretom general. komisarjata v Trstu, z dne 8. 7. 1922. števil. 6305/1747 (Uf. Tratt. Pace) ital. držav. pravni značaj.

Do leta 1895. je bil zavod brez lastne hiše. Dne 29. maja 1895. je pa kupil hišo, dvorišče in vrt, v ulici Soškega mosta (via Ponte Isonzo) št. 7, od Nik. Cocianciga. L. 1902. se je ves vrt obzidal; l. 1907. se je učilnica podaljšala. L. 1912. dne 20. junija je odbor kupil še ostali trakt hiše Nik. Cocianciga (hiš. števil. 9) in potem vse poslopje združil. Leto 1922. — kakor rečeno — je odbor po sklepu občnega zbora nakupil še Štantovo hišo, obstoječo iz dveh hišnih števil 3 in 5 z dvoriščem in vrtom. Tako ima zavod štiri hišne številke Via Ponte Isonzo: 3, 5, 7, 9.

Žal, da je vojska prizadejala zavodu velike rane. O prevratu l. 1918. so hišo zasedli razni begunci. Odbor se je trudil z vso vnemo, da zagotovi zavodu vojno odškodnino. Treba je bilo premagati velike ovire. Slednjič se je odboru posrečilo zlasti po marljivem prizadevanju g. posl. Ščeka, izposlovati pri ministrstvih v Rimu pravico do vojne odškodnine. (Min. per le terre liber. 5. l. 1923, 30018 III. A. r.)

S to se je zavod popravil, kakor tudi bolj moderno in higijenično preosnoval. Lepa stavba je zdaj za nas prava dika in ponos. Tudi za zgubljeno pohištvo je odbor dosegel vojno odškodnino in sklenil že tozadevni konkordat. Tako je bilo mogoče zavod opremiti z najpotrebnejšim pohištvom.

S 15. jan. 1923. smo zavod odprli z 11 gojenci. S šolskim letom 1923-24. pa smo sprejeli v zavod 55 gojencev. Zavod vodi celotni odbor s predsednikom na čelu. Neposredno nadziranje dijakov je poverjeno 3 prefektom (gg. Jos. Bratuž, Simoniti, Fr. Bratuž). Krščanski nauk poučuje g. Filip Terčelj, zasebne instrukcije deli gdč. Pavla Makuc. Pravni konsulent je dr. Stojan Brajša in hišni zdravnik dr. Fr. Jakončič. Zavod je torej v dobrih in zanesljivih rokah. Posebna hvala gre glavnemu prefektu g. Jos. Bratužu, ki za procvit zavoda žrtvuje vse svoje sile.

Začetkom avgusta 1924. smo začeli graditi novo obširno učilnico. Tudi kapelo smo precej razširili. Zavod je opremljen s kopališčem s 5 kabinami za rabo mrzle in gorke vode. — Napravili smo tudi posebno perilnico. Staro, podrtiji podobno šupo sredi dvorišča smo podrli in vsled tega je zavod pridobil na svetlobi in lepem razgledu. Prejšnji vrt smo z onim vrtom bivše Štantove hiše združili in vrt z lepo ograjo obdali. V kotu vrta smo pa postavili prostore za razne shrambe, za domačo perutnino itd.

Za šolsko leto 1924-1925. je priglašeni prav mnogo učencev za sprejem, in sicer iz cele Julijske Krajine. Razveseljiv pojav je za nas, da so se začeli za zavod živo zanimati naši cerkveni knezi. Naš goriški nadškof je pokazal svojo naklonjenost s tem, da je pripravljen sprejeti naše gojence v semeniški internat (notranje šole). Tržaški škof msgr. Fogar in poreški škof Pederzoli sta sklenila pošijati po večini ondotne slovenske in hrvatske učence v naš zavod.

Naš program za bodočnost.

1. Treba je, da se vsi živo zavedamo pomena in važnosti našega zavoda, ki je edini te vrste v Juljski Krajini. Razmere, ki so pred 30 leti ustvarile zavod, so v naših dneh slične. Narod potrebuje zdravega naraščaja za bodočo inteligenco, zato se treba potruditi, da se pošljejo v zavod najbolj nadarjeni in povsem nepokvarjeni učenci. Priprava za srednje šole z italijanskim učnim jezikom zahteva izvanredne žrtve od strani učencev. Velike ovire zamorejo premagati le najbolj pridni in nadarjeni. Bržkone bo treba vpletati dvoletno zasebno pripravo za srednje šole.

2. Misel domačega zavoda je treba razširiti. Vemo iz gotovega vira, kako lovijo agenti z raznimi umetnostmi sinove naših staršev v zavode, kjer morejo le s težkočo napredovati. Poleg tega pa je v nevarnosti njih versko in moralno vzgoja. Vemo za slučaje v Gorici, kako so letos gojence iz laških dijaških konviktov vabili na pustne burke v laške dekliške konvikte. S tem činom so se celo bahali javno v listih.

Mnogo se govori tudi o prostih nedeljskih izletih, obojespolske mladine, ki gotovo niso brez nevarnosti zanje.

Pri preosnovi pravil našega zavoda je gotovo zdrava misel, da se postavi zavod na širšo podlago in se tako ustreže sedanji časovni potrebi. Poleg duh. naraščaja potrebujemo tudi poštenega naraščaja v drugih poklicih. Pri tem pa se ne sme izločiti prvotni njegov namen.

3. Treba je na vsak način omogočiti tudi ubogim dijakom sprejem v zavod. Saj se dobe najbolj nadarjeni dijaki ravno v siromašnih slojih. Ob sedanjih gmotnih razmerah je mogoč odbor sprejemati gojence le proti plačilu. Za vzdrževanje siromašnih dijakov bi bilo treba ustvariti nov fond, ozir. mesečno kritje za nje. Vsled tega je umestno, da se krajevni činitelji za vsakega dijaka posebej pobrigajo za kritje

mesečnih doneskov po zasebnih dobrotnikih dotičnega kraja. Dognano je tudi, da take mesečne doneske rajši darujejo, če dobrotniki vedo, koga vzdržujejo. Pred vojno je bila velika opora zavodu podpora v blagu, ki so ga razne občine pri posameznikih nabrale.

4. V zavodu moramo postaviti še primerno kapelo, nabaviti malo dijaško knjižnico, preskrbeti si telovadno orodje itd. Tako ima zavod še nešteto potreb, ki niso krite z vojno odškodnino. Za te bo treba skrbeti potom dobrodelnih darov.

Kdor ima mladino, ima bodočnost. Dobro vzgojena mladina bo ustvarila narodu dobro bodočnost. Zato mora biti vsak domoljub prepričan, da je njegova prva dolžnost, skrbeti za zdrav in dobro vzgojen naraščaj potom domačih krščanskih zavodov.

Le s sistematičnim širjenjem krščanske omike potom krščansko vzgojene inteligence se bo pravno prekrvasil in obnovil človeški rod.

Opomba uredništva: — Prva naša slika nam kaže Alojzijevišče v pročelju od cestne strani. Hišne številke 3, 5 in 7. (ul. Soškega mosta) so že v eno celoto zlite, pri številki 9 se pozna majhna razlika na višini hiše. — Druga slika nam kaže zavod od znotraj in sicer nove galerije, ki nudijo krasen razgled na Kalvarijo. V pritličju je kuhinja in obednica, v prvem in drugem nadstropju so zračne, velike spalnice, poleg njih sobe vodstva in prefektov. Na levem krilu se vidi del kapele, zraven nje je nova učilnica, na desnem krilu je spodaj soba za razvedrilo, v prvem in drugem nadstropju pa druge učilnice. — Tretja slika nad predočuje skupino vseh gojencev. V sredi skupine vidiš vodstvo zavoda: Msgr. Dr. Jos. Ličan, prof. bogosl., predsednik Alojzijevišča, na njegovi desni gosp. prof. Filip Terčelj, poleg njega g. prefekt Alojzij Simoniti, stud. med., na levi g. Jos. Bratuž, glavni prefekt, poleg njega na levi g. prefekt Franci Bratuž.

Dekliški zavod v Tomaju.

Spoznavši veliko važnost dobre krščanske vzgoje ženske mladine, je blagopokojni gospod kanonik Urban Golmajer, župnik - dekan tomajski, nosil

Dekliški zavod v Tomaju.

dolgo let v sebi misel, kako bi s svojimi skromnimi prihranki ustanovil dom, kjer naj bi se vzgajale deklice po krščanskih načelih. V Tomaju, v zadnjem svojem službenem kraju, se mu je posrečilo, da svojo idejo uresniči. Sezidal je s pomočjo blagih dobrotnikov lepo šolsko poslopje, ki ga je podaril redovnicam

šolskim sestram z namenom, da skrbe za pouk in pravo krščansko vzgojo domače ženske mladine. S pomočjo božjo so redovnice prvotno poslopje razširile tako, da danes zavzema precejšnji del prijaznega tomajskega griča Tabora. 26 let vrše redovnice tu svoj poklic, vzgojile so že marsikatero dekle; marsikatera mati pove s ponosom, da je bila učenka ali tudi gojenka tega zavoda ter rada pošilja tiakaj tudi svojo hčerko. Gospodinjski tečaji, ki se prirejajo v zavodu že od l. 1908., so idejo praktične vzgoje ženske mladine posplošili, saj so prihajale v zavod in še prihajajo mladenke ne samo s Krasa, nego tudi iz Brd, Tolminskega, Istre, Vipave, iz cele Goriške in Istre sploh. Nad 300 deklic se je tu več ali manj izobrazilo za gospodinjski poklic.

Kanonik Golmajer.

Naša prosvetna matica.

T. F.

Najbridkeja usoda, ki more zadeti narod, je brez dvoma posurovela mladina. Nič ne pomagajo gospodarju visoke, vitke jelke, če so pa njihova debela trhla; prvi vihar jih trešči na tla. Podobno je z narodom, čigar mladina nosi v sebi razruvano dušo, polno moralne trohnobe.

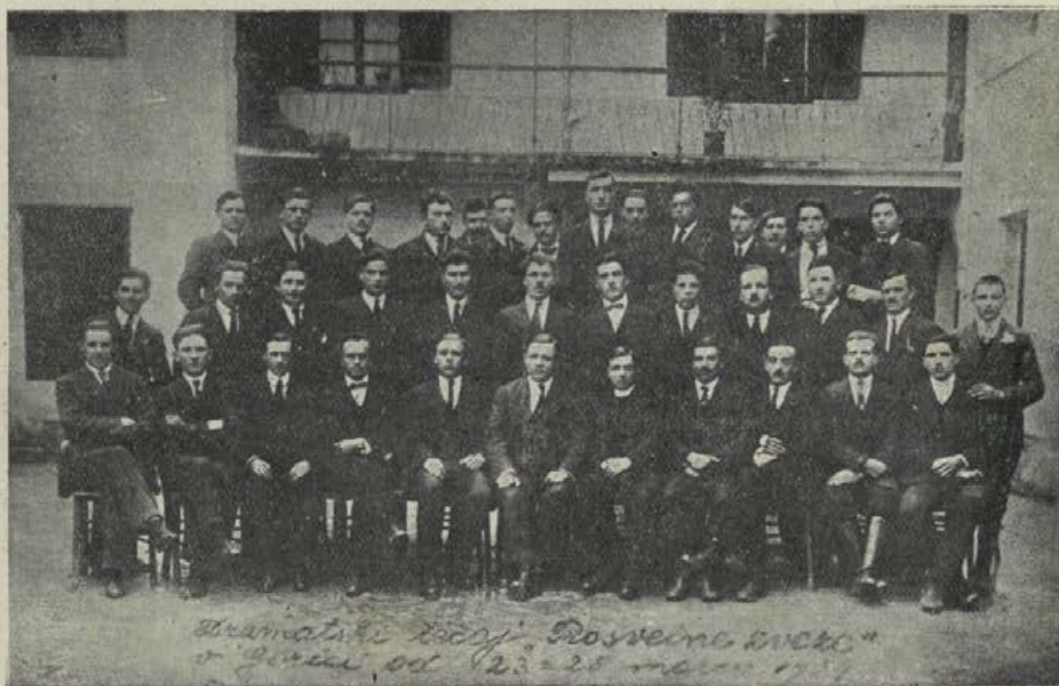
Vojno dobo lahko primerjamo viharju. Kar je bilo starih, moralno preperelih debel, je ta svetovni vihar treščil na tla, kjer gnijejo in trohne. Tudi onim ošabnim drevesom, ki so hotela zasenčiti sonce in uničiti malo, svežo rast pod seboj, je to neurje polomilo vrhove in veje.

Za obojnim ne žalujemo. Dobro vemo, da je bil ta vihar potreben. Iztrebil je s pozorišča ošabne in gnile ter pustil rast mlajšim in sočnim.

Kako bi tem slednjim preskrbela rast, razvoj in božjo solnčno luč — to je glavna naloga Prosvetne zveze. Ob gnilih deblih se ne ustavlja: ta so obsojena v smrt. Njeno delo velja mlajšim, ki jih še

ni telebil ob tla vihar nemoralnosti in prepredel mah materializma.

Bogu hvala — takih je še veliko! Vkljub temu, da je okrog njih polno gnilobe, vendar rastejo kvišku in vzajemno tvorijo svež pomladek v prosvetnem gaju. Ti zorni fantje in brhka dekleta so najlepši porok

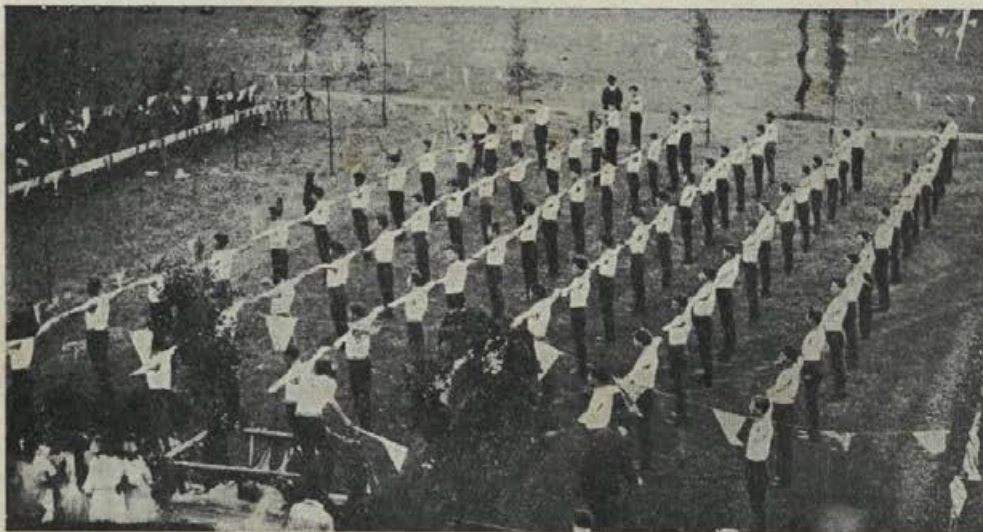
Prosvetna matica, Prosvetna zveza
v Tomaju od 23. 2. 1911

pomladi, polne idealizma in moralnega prepoveda.

Združujejo se v *prosvetnih društvih*, ki obstajajo širom cele naše krajine. Vseh teh društev, ki so združena v Prosvetni zvezi, je 124. Bližnja krajevna društva tvorijo zase *Prosvetna okrožja*, katerih šteje Prosvetna zveza 14. Razdeljena so v: goriško, obmejno, Gregorčičevo, idrijsko, soško, gorenje, srednje in dolnje vipavsko, kraško, planinsko, baško, tolminsko, kobariško in notranjsko okrožje.

Vsa okrožja so zopet združena v *Prosvetni zvezi* v Gorici, ki je matica in centrala vsega prosvetnega delovanja. Pod okvirom Prosvetne zveze delujejo samostojni oddelki in sicer: telovadni, ki šteje 14 moških in 10 dekliških telovadnih odsekov, pevski, ki ima združenih 84 pevskih zborov, dramatski in predavalni oddelek, ki je tekom leta priredil 116 predavanj in razdelil med društva veliko število knjig.

Najvažnejše prireditve, ki jih je v tekočem letu imela Prosvetna zveza, so:

Prosvetna zveza. Telovadni nastop v Mirnu.

Dramatski tečaj, ki se je vršil v marcu mesecu. Udeležilo se ga je nad 50 članov iz vseh krajev dežele.

Telovadni tečaj za člane, ki se je vršil v Dornbergu, in telovadni tečaj za članice, ki je bil v Gorici. Najvažnejša in najpomembnejša zasnova pa je bil brez dvoma:

Gospodinjski tečaj. Trajal je pet tednov. Na tečaju je bilo 34 udeleženk, ki so poleg kuhanja, šivanja in gospodinjstva obiskovale najvažnejša predavanja iz gospodarstva, zdravilstva, verstva, vzgojeslovja, prava, knjigovodstva i. t. d.

V okviru Prosvetne zveze delujeta tudi Dijaška in Dekliška zveza.

Težko je ob kratkem opisati delo in pomen Prosvetne zveze. In tudi s tem, da smo v površnih obrisih omenili njeno zunanje delo, ne smemo pozabiti na najvažnejše, in to je: verska in moralna probuda, ki jo vrši po predavanjih, verskih manifestacijah, in zlasti po mesečnem glasilu »Naš Čolnič«.

Ta krasen list se je našemu ljudstvu najbolj priljubil. Žal, da so še družine in celo vasi, ki ga ne poznajo! Tu bi bila najvažnejša dolžnost vseh onih, ki jim je pri srcu bodočnost naše mladine, da ta krasni vzgojni list širijo povsod.

Tudi v koledarju dvigamo glas in prosimo starše in zlasti našo mladino: Snujte si svoje večerne šole, pomagajte nam ohraniti vero in materino besedo, rešujte mladino in podpirajte povsod naša prosvetna društva, širite »Naš Čolnič« v zadnjo kočjo in upoštevajte delo in trud, ki ga vrši naša matica Prosvetna zveza!

Prikaže se na svetlem ti prestoli
malik — zlatá ti kaže blesk rekoč:
»Glej, to ti dam, poklekni ter me móli!«
Tedaj kreposti svoje kaži moč!
Nikjer, nikdar v krivico ne privoli,
sovraži dela, ki rodi jih noč.

Stritar.

DVAKRAT POROČENA.

V. Antonov.

Povest.

Župnik, gospod Anton, je bil zatopljen v pobožno pre-mišljevanje. Roke je držal na mizi, pest stisnjeno na pest in glavo nanje naslonje-no. Nepričakovano je prekinil njegovo pre-mišljevanje glas zvončka v veži. Z beseda-mi: »Tu autem, Domine, misere-re nobis!« je končal svoje pre-mišljevanje, dvignil glavo in napeto poslušal proti vratom. Stari major, ki je stanoval v župnišču, je imel svoj ključ in ni zvonil, ko se je zvečer vračal domov. Bilo je že pozno v noč, zato je bil nepričakovani obisk župniku neprijeten. Če pa ni morda kaka nesreča, je pomislil v naglici.

V veži se je oglasilo nevoljno godrnjanje stare postrežnice Barbe. Dvakrat, trikrat je vprašala glasno in osorno: »Kdo je?« Nato je zarožljaj ključ in zaškripala so vežna vrata. Med glasne besede in začudene vzklike Barbine se je mešal glas moške besede.

Odprla so se vrata v župnikovo sobo in v okviru vrat se je pojavil vojak, ki je držal čepico v rokah in ponižno pozdravljaj:

»Dober večer, gospod župnik, in nič ne zamerite zaradi nadloge!«

Župnik je pol radovedno pol nevoljno zrl v upadli in obledeli obraz. Barba, ki je stala za vojakom, je pomolila luč naprej, da mu je svetloba od strani padla na obraz. Ko je župnik prepoznal došleca, se mu je lice razjasnilo in vkliknil je z veselim glasom:

»Ti, Janez Grivarjev, si! Bog te sprejmi! Odkod prihajaš?«

Pohitel mu je nasproti in mu stlilil roko.

»Naravnost s postaje prihajam; prepeljal sem se s Krasa v važnih rečeh in moram še nočjo govoriti z vami.«

»Doma nisi še bil?«

»Ne še. Kako je z materjo, ali je zdrava?«

»Zdrava je in hudega ji menda ni.«

»Hvala Bogu! Sedaj laže opravim svoje stvari.«

Župnik mu je ponudil stol in se potem obrnil k Barbi z naročilom:

»Za večerjo poskrbi, saj si slišala, da je prišel z bojišča.«

Sedel je in se obrnil zopet k Janezu:

»Sedaj pa povej, kakšna važna opravila so te pripeljala domov.«

Janez je izvlekel iz nahrbtnika, ki ga je držal na kolenih, zavoj papirjev in jih položil pred župnika. Začel je pripovedovati:

»Znano vam je, gospod župnik, da sva bila z Dolinarjevim Francetom že od mladih let najboljša prijatelja. Ko je postala moja mati vdova in imela samo mene siroto na svetu, je storila Dolinarjeva mati nama dvema toliko dobrega, da vemo to samo mi trije in pa Bog, ki ji edini more vse povrniti. Moja mati je dobila poleg vsega drugega tudi prosto stanovanje v Dolinarjevi koči. In sedaj v teh težkih časih skrbi Dolinarica zanjo kakor za sestro, da ji ni treba živeti od mojih prihrankov, ki sem si jih prislužil pri Dolinarjevih, kjer sem bil bolj domačin kakor hlapec. Dolinarica mi je bila druga mati in France kakor brat.«

»Vse mi je znano in ne razumem, zakaj mi to pripoveduješ.«

»Zato, da boste prepričani, da želim kolikor mogoče naglo in dobro izvršiti nalogo, ki me je nočjo pripeljala sem k Vam.«

»S Francetom sta bila skupaj pri istem oddelku, si pisal nekoč. Ali se je zgodila morda Francetu kaka nesreča?« je vprašal župnik prestrašeno.

»Nekaj takega bo. Jaz sem sedaj bolniški strežnik. France je nevarno ranjen. Zdravniki nimajo več upanja in on sam sluti, da je hudo z njim. Veste, da sta se rada imela s Podgornikovo Anico?«

»Vem. Zdela pa sta se mi vedno poštena in mislim, da ni bilo nič takega med njima, kar bi sedaj Franceta peklo in bi moral popraviti.«

»Nič takega ni bilo, to mi je sam povedal; in tudi če bi mi ne bil on povedal, vem jaz, da slabega ni bilo med njima. Tako rad jo je imel, da je čuval kakor angel varuh nad njo. Preden je odšel na vojsko, ji je prisegel, da jo poroči. Sedaj hoče to svojo prisego izpolniti.«

»Sedaj, ko je na smrt ranjen, jo hoče poročiti?«

»Da, sedaj. Ker on ne more domov in bi Anica ne dobila dovoljenja, da pride ona tja, je mene poslal, da opravim to zadevo. Poroka naj bi se vršila tu doma in jaz naj bi bil njegov namestnik. Tu imate papirje, kjer je vse popisano in pripravljeno in nekaj menda še vi pripravite.«

»Dobro. Ti stopi v kuhinjo, da se okrepčaš, jaz med tem pregledam te reči.«

Janez je odšel, župnik je razmotal papirje. Na vrhu je našel pismo, ki je bilo naslovljeno. Razgrnil ga je in začel čitati.

»Prečastiti gospod župnik!

V mojem imenu Vam piše to pismo usmiljen človek. Ranjen sem in mislim, da je upanja malo, da bi ozdravel. Hudo je to, a vem, da mi žalost in obup ne bosta

pomagala. Danes čutim najbolj, kako čudovito silo in tolažbo zajemam lahko iz vere, katero sta Vi in moja mati gojili v mojem srcu. Brez te vere bi bil danes obupan človek. Prosim Vas, da bi se me spominjali v svojih molitvah. Mojo ubogo mater pripravite polagoma na nesrečo, katera jo najbrže čaka. Tolažite jo Vi, če bi mene ne bilo več nazaj domov. Vam in Bogu jo priporočam; vem, da je ne bosta zapustila. Pri misli nanjo me najbolj tolaži zavest, da bo tudi ona črpala moč in tolažbo iz svoje žive in močne vere.

Imam pa še eno osebo na svetu, za katero moram in hočem poskrbeti v svoji zadnji uri. Najbrže Vam je že Janez povedal, da je to Podgornikova Anica. Rada sva se imela od detinskih let. Kakor pri spovedi Vam priznam, da ni bilo nikdar nič slabega v najini ljubezni. Anica je dekle kakor nedotaknjena lilija. Prisegam Vam to pri svetem razpelu, ki visi nad mojo glavo. To pa Vam prisegam zato, da ne pade nanjo kaka senca suma v Vaših mislih, ko boste slišali mojo zadnjo željo. Hočem, da postane Anica moja zakonska žena, preden umrjem. To želim zato, ker io tako resnično rad imam in hočem, da bi ubogo in mlado dekle bilo v teh težkih in žalostnih časih zavarovana in preskrbljena v moralnem in gmotnem oziru. Z grozo mislim na nevarnosti, katere pretijo dandanes v teh zmešnjavah in zablodah mladim dekletom. Videl sem žalostne in strašne reči. Če postane Anica moja žena in bo živela pri moji materi, bo zavarovana pred mnogimi nevarnostmi. In če mene ne bo več nazaj, bo vsaj ona moji materi v tolažbo in podporo. Vem, da jo ima moja mati zelo rada. Ako izgubi sina, dobi v Anici vsaj hčer in ne bo popolnoma sama in zapuščena.

Hočem, da se izvrši ta poroka tudi radi tega, ker sem Anici obljubil in prisegel, da jo poročim, naj pride karkoli. Nisem mislil na tak položaj, v kakršnem sem sedaj, in tudi Vi mi morda porečete, da me ta prisega ne veže, a jaz jo želim vendar izpolniti. Mislim s to poroko tudi na dom. Ako bi mati ostala sama, bi moral dom propasti; z Anico dobi dom mlado gospodinjstvo, ki bo hišo vzdržala. Mlada je še in si lahko dobi dobrega gospodarja. Vem, da ne bo njeno srce nikdar slabo volilo. Ako Anica vzljubi moj in svoj dom, ga bo znala spraviti tudi v prave roke. Zelo huda bi mi bila misel, da preide moj dom, ki ga tako ljubim, v tuje roke, ki ga ne bodo znale ljubeznivo negovati, ampak ga bodo morda samo izkoriščale. Vem, da bo Anici zelo težko odločiti se za tako poroko; bojim se, da bi se v svoji sramežljivosti in tankovestnosti hotela obotavljati. Priloženo je tudi zanjo pismo in prosim, da bi ji ga izročili. Upam, da moja želja izpolni. Podučite njo in dopovejte tudi ljudem, zakaj sem to hotel, da se ona ne bo preveč obotavljala in da ne bodo ljudje kaj slabega mislili.

To so moji razlogi. Hočem to poroko zaradi Anice, zaradi matere, zaradi doma in tudi zaradi svoje vesti, da izpolnim dano prisego. Po tej poroki bom bolj miren in brez skrbi umrjem, če je tako volja božja.

Janezu smo vse dopovedali, da ima biti on moj namestnik pri poroki. V prilogah so vse potrebne listine, ki jih je bilo mogoče tu napraviti. Gospod ki Vam piše to pismo, je pravi doktor in pomagal mu je tudi naš vojaški župnik, da sta vse potrebno pripravila in uredila. Od strani vojaške oblasti ni več nikaškega zadržka za to poroko. Prosim Vas, da napravite tiste listine, ki še manjkajo. Prošnji na škofijstvo in

vlado za dovoljenje poroke po pooblaščenju in za spregled od oklicov ste priloženi. Jutri naj gre Janez v Ljubljano z vsemi papirji in Vi, prosim, dajte mu potrebna navodila. Poskrbite, da se poroka čimprej izvrši.

V zapečatenem pismu, ki je priloženo, je moja oporoka in pismo za Anico. To pismo odprite, če umrjem.

Vem, gospod župnik, da Vam napravljam s tem velike sitnosti, a prepričam sem tudi, da ugodite te moji prošnji in mi napravite to veliko uslugo. Tako olajšate življenje moji materi in nevesti, meni olajšate pa moje zadnje ure. Po pravici Vam povem, da nimam več upanja, da ozdravim. »Zgodi se Tvoja volja!«

Gospod župnik, spominjajte se Franceta, ki ste ga krstili, ki ste ga pripravljali za spoved, prvo obhajilo in birmo; ki ste ga tolikokrat tako lepo učili. Mislite na mladega človeka, ki umira daleč od doma in svojih dragih. Mater in Anico pripravite lepo in počasi in ne povejte jima, da je z menoj tako hudo. Priporočam Vam obe. Tolažite jih in ne pozabite jih, ko mene več ne bo. Tudi jaz se zopet priporočam Vaši molitvi.«

Pod lepo pisanim pismom je stalo s svinčnikom zapisano in komaj čitljivo in kakor od solz razmazano:

»Z Bogom! Vas pozdravlja vdani France.«

Župnik je snel naočnike in si z dlanjo šel preko oči. Potem se je zamislil in pri tem mrmral z ustnicami, kakor bi tiho molil. Polagoma je začel pregledovati in urejevati papirje, ki jih je imel pred seboj na mizi. Ko je bil vse pregledal, je prenesel luč k pisalni mizi, izvlekel iz predalov debele matične knjige in izpisoval iz njih potrebne listine.

Med tem je vstopil Janez in ko je videl, da je gospod Anton zamišljen v delo, je nekoliko počakal, potem pa izpregovoril:

»Gospod župnik, nocoj moram še k Dolinarjevim in k Podgornikovi Anici; in tudi domov bi rad prišel čimprej. Rekli so mi, da mi napravite neke papirje in da bom moral jutri s prvim vlakom v Ljubljano in da mi vi poveste bolj natanko kako in kaj.«

Župnik je odložil pero in ga pogledal ter vprašal:

»Koliko časa ostaneš ti doma?«

»Osem dni so mi izprosili, a jaz sem obljubil Francetu, da se vrnem takoj, ko bo tu poroka opravljena.«

»Prav je tako. Ako se Anica ne bo branila, pojde vse lepo v redu in hitro; poroka bi bila lahko že pojutranjem, mislim. Ker imaš tako malo časa za svojo mater, ostani jutri doma, v Ljubljani opravim jaz laže in prej kot ti.«

»O, gospod župnik, kako sem vam hvaležen za to dobroto. Meni bi bilo težko iskati po Ljubljani in mati doma bo tako vesela, da lahko ostanem vsaj en dan pri njej?«

Šla sta iz sobe; v veži je župnik zaklical proti kuhinji:

»Barba, jutri zjutraj moram v Ljubljano. Pripravi vse, kar je potreba.«

»Kam? V Ljubljano? Za božjo voljo! Pa bi bili prej povedali! Sedaj se domislite, ko je tako pozno!«

Župnik ni odgovoril, le nekaj je zamrmral in odšel z Janezom v noč.

Na poti proti Dolinarjevim sta srečala starega majorja, kateri je stanoval v župnišču in se je vračal od večerje; pri Dolinarjevih so imeli častniško kuhinjo.

Stari vojščak se je začudil, ko je tako pozno srečal župnika na vasi v vojaškem spremstvu. Župnik mu je dopovedal, da ima opraviti pri Dolinarjevih zaradi sina, ki je pri vojaki. Majorja je zanimala usoda Dolinarjevega gospodarja, v čegar hiši so častniki gostovali; tudi Dolinarjevo mater so vsi zelo radi imeli, ker jim je vedno rada postregla z domačini pridelki, kolikor je mogla. Vrnil se je z župnikom proti Dolinarjevim in ga prosil, naj mu pove, kako je s Francetom. Med potjo mu je župnik pripovedoval o Francetovi nezgodi in o nameravani poroki.

»Sedaj moram pripraviti mater in nevesto Anico na to čudno poroko. Težak je ta korak, a Francetu na ljubo ga moram storiti. Jutri pojdem v Ljubljano, da zadevo uredim, pojutranjem, tako upam vsaj, bo lahko poroka.« Tako je končal župnik svoje pripovedovanje.

»Skupaj pojdeva, ker imam tudi jaz opravilo v Ljubljani; do postaje naju popelje moj sluga in Vam ne bo potreba iskati voznika.

»Lepo se vam zahvaljujem, gospod major, za vašo prijaznost.«

»Rad bi kaj več storil v tej zadevi, če bi bilo mogoče in potrebno, a od vojaške strani so stvari v redu, kakor mi pravite, in tako mi žal ni mogoče veliko pomagati. Mati se mi smili. Dobra žena je; kadar jo vidim, se spominjam svoje pokojne matere. Anica pa je tudi dekle, ki jo vsi moji fantje spoštujejo. Zasluži, da bi bila srečna.«

Približali so se Dolinarjevi hiši. V pritličju na levo je bilo vse razsvetljeno; iz izbe, ki je bila častniška obednica, se je oglašalo veselo govorjenje in smejanje. V prvem nadstropju je bilo razsvetljeno zadnje okno. Major se je ustavil na dvorišču in rekel župniku:

»Moji fantje igrajo, mati pa moli tam gori za Franceta in za mir in za nas vse, kar nas je v hiši, da bi nas Bog obvaroval vsega hudega na duši in telesu. Kakor za svojo družino moli za vse, kar nas je v hiši. Sama mi je to pripovedovala, ko sem jo nekoč vprašal, zakaj sveti in bdi tako dolgo v noč. Veste, gospod župnik, nisem posebno molitven človek, ker me je življenje tega preveč odvadilo, a brezveren tudi nisem. Človek, o katerem vem, da moli zame, mi je kakor brat ali sestra. Zato imam to dobro ženo tako rad in me nesreča njenega sina zares boli. Tako dekle, kakor je Anica, vidim tudi rad, kot bi gledal svojo lastno hčer. Imel sem hčerko, ki mi je zgodaj zvenela; kakor cvetka je bila; umrla mi je tako stara, kot je sedaj Anica. Kadar njo vidim, se spominjam svoje hčerke. In tudi to Vam povem, da nas častnike mnogi veliko preslabo sodijo. Vem sam, da je veliko slabega posebno med mladimi, a treba tudi razumeti zakaj. Če bi ne srečavali drugačnih deklet, ampak samo take, kot je ta Anica, bi bili vse drugačni. Ženska je tista, ki naredi moškega dobrega ali slabega. In tudi tisti, ki sam ni najboljši, ker ga je življenje spačilo, bo lepo, pošteno dekle vedno spoštoval, kakor Anico vsi spoštujemo. Že nekaikrat smo govorili o njej pri mizi. To sem Vam povedal, gospod župnik, zato, da boste razumeli mojo željo in bi se ne čudili, če Vam rečem, da bi bil rad nevesti za druga pri poroki, ako se ne bi zdelo to preveč vsiljivo in ni nikakih razlogov proti temu.«

»Gospod major, ako se Anica ne bo ustavljala zaradi poroke, si bosta mati in ona šteli to v posebno čast.«

»Prosim Vas torej, da bi hoteli v tej zadevi posredovati. Ženin je vojak, njegov namestnik vojak; oba sta poštena fanta in France vrh vsega še naš hišni gospodar. Mislim, da je primerno, da pri tej poroki drugujem.«

Vstopili so v obednico, kjer so nekateri častniki igrali, drugi pa komarili pri igri. Govorili so največ češko in hrvaško. Veselo so pozdravili župnika in svojega poveljnika.

»Našemu redkemu gostu kozarec vina!« je zaklical major.

Janez je ostal pred vrati. Major je stopil k njemu in mu rekel:

»Ti si tudi domač v tej hiši. Slišim, da si od mladih nog tu služil in da si pošten fant in vrl vojak in da prihajaš domov kot gospodarjev namestnik. Ker bova skupaj drugovala, smeva tudi skupaj piti na zdravje mladi nevesti in še bolj za zdravje ženinu.«

Naročil je tri čaše in ponudil župniku in Janezu, potem naročil slugi, naj natoči še drugim gospodom.

»Gospodje, naš hišni gospodar je ranjen in hoče po svojem namestniku tukaj poročiti tisto ljubko in lepo Anico sosedovo, ki jo vsi poznate in cenite. Jaz sem se ponudil za druga in zato napivam na zdravje lepe nevestice in njenega ženina. Na zdar!«

»Na zdar!« so zaklicali mladi častniki in izpili.

»Gospodje, prijaznost gospoda majorja je kriva, da sem Vas motil. Zdravi in lahko noč.« Župnik se je poklonil, dal majorju roko in odšel. Janez je strumno salutiral in odšel za njim brez besede, kakor je brez besede prišel.

V veži je gospod Anton naročil Janezu, naj gre klicat mater Dolinarico. Mati je takoj spoznala Janezov glas in prihitela iz svoje izbe. Objela ga je kakor lastnega sina, ga poljubila in se raziokala.

»Kaj je s Francetom? Ali prinašaš morda žalostne vesti? Moje srce je zadnje dni žalostno in polno težkih slutenj.«

»France Vas lepo pozdravlja. Nekoliko je ranjen...«
»Hudo je ranjen. reci! Moje srce mi pravi in tvoj glas in tvoj obraz te izdajata.«

»Ni prav hudo in upaimo, da bo boljše. To veste mati, da smo vsi v rokah božjih, mladi in stari, zdravi in bolni, vojaki in civilisti. Tako ste nas zmeraj učila. Gospod župnik vas čaka spodaj in vam pove, kaj vam France piše. Jaz pa vas moram pozdraviti za sedaj, mati, ker imam še druge poti in opravila. Z Bogom!«

Odhitel je iz hiše, medtem ko je mati bolj počasi stopala za njim po stopnicah v vežo. V grlu ga je dušilo in težko se je premagoval, da je zadržal solze. Pred materjo ni hotel pokazati, kako mu je hudo pri srcu. V njenem obrazu je našel nove gube, ki jih ni nikdar poprej videl. Iz teh gub je bral, koliko je bilo trpljenja in žalosti, koliko je bilo ljubezni in skrbi v njenem srcu. Njeno lice je bilo spremenjeno; ie bilo le toliko, da je to spremembo spoznalo le oko, ki je gledalo skozi luč ljubezni, a spremenjeno je bilo in nekako poduhovljeno; njeno ako je bilo skrivnostno poglobljeno. Ko je gledal v ta obraz in te oči, se je spomnil na to, kar je pripovedoval po poti major župniku o materini molitvi. Ljubil je to ženo, ki ga je imela rada kakor svojega otroka in mu že veliko do-

brot izkazala. Srce ga je gnalo, da bi pogledal čimprej v lice, v oko, v srce svoji lastni materi. Zato je hitel.

Prej kot k materi pa je moral še k Anici. Podgornikova mala hišica je stala nedaleč proč od Dolinarjevega doma. V njej je prebivala Anica s stricem Lukom. Ko je prišel Janez do kočice, je bilo vse tiho in temno. Stopil je pod Aničino okno in začel klicati. V tistem hipu so se odprla vrata pri hlevu. Nasproti Janezu se je zagnal stric Luka z gnojnimi vilami v rokah.

»Poberi se potep, cigan vojaški! Pusti otroka pri miru! Materi Božji šmarnogorski sem obljubil, da zakoljem vsakega, ki se Anico samo dotakne na nepošten način. Izgini capin! Vihtel je vile proti Janezu in bolj tulil kakor govoril.

Janez se je umikal pred njegovimi vilami in ga skušal izlepa potolažiti:

»Stric Luka, nič se ne jezite! Ali me ne poznate, da sem sosedov Janez?«

»Z vilami te prebodem, ti pravim, če ne pustiš dekleta pri miru.«

»Dajte si dopovedati, da nočem Anici nič hudega. Samo sporočilo imam do nje; Dolinarjev France jo pozdravlja.«

Tisti hip se je zaslišal na oknu preumrljiv krik dekliškega glasu.

»Janez kaj je s Francetom? Stric, dajte mu mir, da pove!«

Dekletov glas je toliko ukrotil stričevo jezo, da se je umaknil za dva koraka.

»Anica, France te lepo pozdravlja. Pri Dolinarjevih te čaka gospod župnik, ki ima povedati tebi in materi, kaj Vama France sporoča. Vi, stric Luka, pojte z njo in vzemite vile s seboj, če se preveč bojite zanj. Jaz moram domov k materi.«

»Janez počakaj, pridem hitro! je zaklicala Anica.

»Jutri se vidimo. Sedaj nimam časa. Tebe pa čakajo pri Dolinarjevih. Pohiti. Lahko noč obema.«

»Počakaj!«

»Z Bogom!«

Naglo je odšel. Za ovinkom pa je počakal in se prikril za plotom. Kmalu sta prišla mimo stric in Anica. Stric je nosil svoje vile naslonjene čez rame in držal Anico za roko, kakor bi se bal, da mu pobegne. Anica ga je vlekla z nestrpnostjo za seboj.

Janez je stal še dolgo na mestu in strmel nepremično za njima kakor za prikaznijo. Ko sta se bila že davno izgubila, se je obrnil proti dolenjemu koncu vasi, kjer je v Dolinarjevi koči gostovala in samotarila njegova mati.

Ko je doma potrkal mu ni bilo treba dolgo čakati. Mati je bdela kakor v čudni slutnji. V hipu je bila na pragu in objemala sina krog vratu. Vsa je drhtela, vse se je treslo v njej od silnega čustvovanja. Ni se mogla zlepa pomiriti. Janez jo je povedel v izbico in jo posadil na klop poleg sebe.

»Najprej vam moram povedati, da vam ni treba prav nič skrbeti za kako okrepcilo, kakor je to vaša navada; sem pri župnikovih dobro povečerjal. Tu pri meni lepo mirno sedite in mi pripovedujte, kako se vam je godilo ves ta čas.«

Sedela je zraven njega, manjša kot on, in mu gledala navzgor v obraz. On ji je z levico gladil osivelo lase in držal desnico na njeni rami. Govoril je z njo tako mehko kakor z otrokom. Vse je hotel izvedeti od

nje, kaj dela, če lahko še kaj pomaga pri Dolinarjevih, kako živi, če trpi v čem pomanjkanje, če je vedno zdrava. Govoril je veliko in naglo, kakor da bi se hotel izogniti njenim vprašanjem. Pripovedal ji je o vojaškem življenju in o vojski. Ona se je čudila, da ni tako strašno in hudo, kakor je mislila in se bala in kakor so to drugi pripovedovali. On se ji je smehljil kakor otroku, ki mu človek govori neresnico samo zato, da bi ga ne oplašil po nepotrebnem, in ji gladil lase.

»Nekaj ti moram vendar pripraviti za večerjo!«

»Prav ničesar ne potrebujem!« jo je ustavljal in jo pridržal za roko, ko je hotela vstati. »Povedal sem vam že, da sem pri župnikovih povečerjal. Barba me ni pustila ne lačnega in ne žejnega.«

»Pa kako to, da si tako pozno nadlegoval v župnišču?«

»Opravila sem imel.«

»Kakšna opravila si mogel imeti, da so bila tako nujna?«

Z nekakim obotavljanjem ji je začel pripovedovati o Francetovi nesreči in o njegovi nameravani poroki z Anico Podgornikovo.

»Ne razumem dobro, kako praviš. Da se poroči France z Anico in da ne more ne od doma in ne ona tja k njemu, kjer ji ne dovolijo. Kakšna pa bo potem ta poroka?«

»Jaz bom Francetov namestnik in pojdem z Anico v cerkev in tam se bo vršilo vse kakor navadno pri poroki; samo da jaz ne bom pravi ženin, ampak le ženinov namestnik.«

»Ali je taka poroka veljavna in dovoljena?«

»Po naših postavah je tudi taka poroka veljavna in dovoljena. Jutri pojde gospod Anton v Ljubljano, da preskrbi, kar je še potrebnega! Bi moral jaz iti, toda rekel mi je, naj ostanem doma pri vas, ker se moram hitro po poroki vrniti nazaj k Francetu.«

»Kedaj bo poroka; po končanih oklicih?«

»Ne bo oklicov; poroka bo najbrže pojutranjem.«

»Že pojutranjem pojdeš?«

»Moram, ni drugače.«

Nastal je molk. Mati je prva izpregovorila:

»Janez, ali ne bo ta pot prehuda, pretežka zate?«

»Mati, veste, da vojak mora na vojsko, naj bi bilo to še hudo in težko.«

»Ne mislim poti v vojsko. Pot k poroki mislim. To ti bo hudo in težko, da pojdeš z Anico k oltariju kakor ženin z nevesto in da ravno njo popelješ pred oltar za drugega in ne zase, kakor bi ti srce želelo.«

Janez je zastrmel zavzet in prestrašen vanjo. Naposled je vskliknil:

»Mati, ali tudi to skrivnost poznate?«

»Otrok pomni, da materino oko vidi otroku do dna srca.«

Zonet sta molčala. Čez dolgo se je Janez oglasil:

»Mati, kako bi mogel jaz misliti na Anico, ko sem vendar videl, da se od otroških let rada imata s Francetom in sem tudi vedel, da sta resno zmenjena. Sam France mi je pravil to.«

»Kako bi mogel misliti nanjo, praviš; saj si mislil nanjo noč in dan in menda še misliš.«

»Ako ste spoznala to skrivnost v mojem srcu, katera nisem nikdar nikomur razodel, ste morala videti tudi tisti boj, ki sem neprestano bojeval sam s seboj, da bi premagal to nagnenje in zadušil to ljubezen.«

»Vse sem videla, sin moj. Toda pomni, da se lju-bezen da prikriti in pritajiti v srcu, zadušiti in za-moriti prave ljubezni pa ni mogoče. In to, kar ti skrivaš v srcu, je zares ljubezn. Zato pravim, da bo ta pot k oltarju z Anico zate prehuda; veliko hujša bo kakor ves tisti boj, ki si ga doseđaj bojeval zaradi te svoje nesrečne ljubezni.«

»Francetu sem obljubil in to obljubo bom držal; moram jo izpolniti.«

»Pomislil, sin, da bi France ne bil zahteval tega od tebe, ako bi bil videl v tvoje srce, kakor sem videla jaz. In tudi to pomislil, da France lahko kmalu umrje. Anica bi lahko ostala prosta. Več upanja bi imel. S tem korakom si utegneš zapreti pot in zatreti vsak up.«

»Mati, ne skušajte me in ne mučite me!« je zakli-cal sin z obupnim glasom.

»Nič te ne skušam, sin moj, in te nočem mučiti. Sa-mega sebe preizkušaj in premisli, če imaš zares do-volj moči, da izpolniš, kar si obljubil, in da se vse svoje življenje ne boš kesal zaradi tega koraka.«

* *

V kuhinji pri Dolinarjevih so sedeli mati, gospod Anton, Podgornikova Anica in stric Luka. Župnik jim je bil razjasnil Francetovo željo in izročil Anici nje-govo pismo. Imel je težko delo. Kakor otrok je iskal besed, ker je previdno pazil, da ne poreče kaj preveč ali napak. Toda iz njegovih prikrivanih in neizgovor-jenih besed, so vsi trije zaslutili, da mora biti Fran-cetovo stanje zelo nevarno. To je potrjevala še mati s svojimi skrivnostnimi slutnjami. Ta žalostna za-vest je ležala nad njimi kakor neznosna mora.

Polagoma sta se mati in stric Luka sprijaznila z mislijo na poroko in črpala iz tega neko nejasno in bolešno tolažbo. Anica je prebiralala Francetovo pi-smo in tiho jokala. Odgovorila ni še na nobeno be-sedo.

Mati ji je prigovarala:

»Anica, glej, jaz sem s to poroko zadovoljna in bi zelo rada videla, da izpolniš Francetovo željo. Stric Luka je tudi zadovoljen. S teboj pride k hiši in bo delal naše in vaše; zelo ga rabimo in nam ne bo v napotje, temveč v korist.«

»In če France umrje!« je obupno zaplakala Anica.

»Če bi res moral umrti, boš imela vsaj to zavest, da si mu izpolnila zadnjo in najsrečnejšo željo. Kako bridko bi te po njegovi smrti mučila zavest, da mu nisi hotela uslišati te prošnje in da je moral umreti, kakor da bi bil od tebe zapuščen. Če on umrje, potem bom jaz sama in zapuščena tu na svetu. Anica, ako ljubiš Franceta, imaš pač tudi njegovo mater rada. Ali se ti prav nič ne smilim, da me hočeš pustiti tako samo in nesrečno.«

Anica je skočila k njej, jo objela in se razjokala na njenih prsih. Ko se je nekoliko pomirila, je rekla:

»Danes vam še ne morem odgovoriti. Vse to je prišlo prenapro nepričakovano. Pustite mi vsaj toliko časa, da se pogovorim s svojim srcem in svojo pa-metjo.«

Mati jo je posadila poleg sebe in ji govorila:

»Anica, ti nimaš matere in jaz ne hčere. Ako bi moral France umreti in bi ta poroka ne združila vaju dveh, da si bosta mož in žena, združi pa naju dve, da si bova mati in hči. Združi naju ljubezen do njega in če nama on umrje bova skupno laže prenašali to iz-

gubo in tolažili druga drugo. Vedno sem te rada imela. Že preden mi je France povedal, da boš nekoč ti gospodinjala na našem domu, sem vedela, da je tebe izbral, in bila sem zadovoljna. Ako bi ne bila tako naglo izbruhnila vojska in bi ne bila ti tako mlada takrat, bi bila danes že naša gospodinja. Ko je odhajal na vojsko, mi je prav posebno priporočal, naj skrbim zate. Ako bi ne imela strica doma in če bi naša hiša ne bila polna vojaštva, bi morala pri nas stanovati; tako je on hotel. Pomisli, da je to hiša, kjer se je on rodil in kjer je on vzrastel. To je zemlja, ki jo je on obdeloval in ljubil. Ta hiša in zemlja hočeta gospodinje. Moje moči pešajo. Kako težka bi bila Francetu smrt, če bi moral misliti, da bodo ho-dili po tej hiši tuji ljudje. Ali ne čutiš, da te hoče on zaročiti s svojim domom in svojo zemljo, ki jih je tako ljubil in jih ne more in noče prepustiti drugim kakor samo tebi. Še v grobu bi ga srce bolelo, če bi se drugače zgodilo, kakor on želi. To premisli.«

»Oh, mati, težko se je odločiti tako naglo in v taki reči.«

Na ta Aničin odgovor se je oglasil še župnik, ki je ves čas, ko je mati prigovarjala Anici, molčal in po-slušal.

»Anica, mater lepo poslušaj in Francetovo pismo še dobro premisli. Jutri pa poskrbi za družico. Druga že imaš. Gospod major se je sam od sebe ponudil in za drugo pričo bo stric Luka. Kaj ne da?«

Stric Luka, ki je sedel v kotu in držal glavo oprto na dlani, je potresel z glavo in pripoomnil:

»Ne vem, če gre to dobro skupaj: gospod major in stric Luka. Frajtar sem pa res bil pri vojakih.«

»Bo že prav, nič se ne boj.«

»Obleko imam črno, sukнено, novo, za pogreb sem jo hranil, ker nisem mislil, da jo bom še za kaj drugega rabil.«

»Že dobro stric. Jutri, ko se vrnem, pod večer en-krat, pripelji Anico k meni, da opravimo še nauk.«

»Vse naredimo, kakor zaukažeta Bog in pa vi, go-spod fajmošter,« je pritrdil stric.

»Sedaj pa lahko noč in z Bogom ostanite!« je po-zdravil župnik in odšel.

Ko je bil odšel župnik, je vstala tudi Anica in se pripravljala k odhodu. Mati jo je prijela za roko in jo ustavila:

»Tu pri meni ostani. Preveč hudo bi mi bilo, če bi morala ostati nocoj sama. In tebi bi tudi ne bilo lah-ko. Zraven moje sobe je Francetova, ki bo sedaj tvoja. Vrata bodo odprta; bova skupno molili in se razgovarjali o Francetu. Veš, da on misli nocoj na naju. Hudo ga bolijo rane in spati ne more in samo na naju misli in na smrt morda.«

»Oh, mama moja, mama moja!« je zajokala Anica in objela Dolinarico.

»Ako je tebi hudo, otrok moj, pomisli, kako hudo je šele meni, ki sem mu dala življenje in moram mi-sliti, da sedaj trpi in umira. In ti me hočeš zapustiti samo v tej bridkosti!«

»Ne, mati, nikoli več vas ne zapustim!«

Stric Luka si je v kotu brisal z rokavom nos in oči. Ko je videl Aničino odločitev, je rekel:

»Grem pa sam domov; ti le pri materi ostani.«

Odšel je in pozabil vile, ki jih je bil prinesel s seboj.

Mati je odvedla Anico v zgornje prostore. Ko sta prišli v izbo, katero ji je odkazala, se je Anica zgru-

dila ob postelji na kolena in krčevito zaplakala. Mati jo je pogladila po glavi in rekla z mehkim glasom:

»Izplakaj se, revica; blagor tebi, da lahko izjokaš svoje gorje v solzah. Jaz sem jih v življenju že toliko pretočila, da mi jih malo preostaja za moje gorje.«

Na predalniku je pustila gorečo luč in odšla v svojo sobo. Vrata je pustila odprta. Sedla je na posteljo in začela moliti. Z napeto pozornostjo je prisluševala v sosednjo sobo. Polagoma se je Aničin jok razgubljal v pridušeno vzdihanje in naposled utihnil. Zaspala je v Anici v svojih solzah ob postelji klečeča. Mati je čez dolgo zadremala v svoji molitvi.

Zjutraj zgodaj je privedel stric Luka k Dolinarjevim tri šivilje. Na hrbtu je nosil šivalni stroj in gnal šivilje pred seboj. Nič določnega jim ni bil povedal. Ker niso hotele takoj z njim, jim je začel groziti z vojaščino in z gospodom majorjem. Dekleta so mislila, da jih vojaštvo rabi za kako nujno delo in se niso več upirala. Ko so vsi štirje vstopili v Dolinarjevo hišo, sta bili mati in Anica ravno pri zajutrkju. Začudeno sta pogledali na prišlece.

»Tu jih imate in dajte jim takoj dela. Povejte samo, kaj rabite in kaj vam moram nakupiti.« Tako je pozdravil stric Luka.

»Stric, kaj pa pomeni to, kaj hočete?« ga je vprašala Anica.

»To hočem, da bo vse v redu in kakor se spodobi. Kaj misliš, da pojdeš od doma kakor beračica!«

»Teh skrbi bi ti res ne bilo treba, Luka!« ga je pokarala Dolinarica.

»Veste, mati, na svetu je tako, da ima vsak človek svojo pamet in stric Luka ima svojo, — tako, kakor mu je Bog dal. Če se mora zgoditi, kar drugi hočejo, se bo zgodilo tudi to, kar jaz hočem. Baroni nismo, berači pa tudi ne. Kar sem si prihranil, sem le za tole hranil. Kar jaz naročim in naredim, pojde le na moj račun in ne na njen. Jaz ji nisem samo stric, tudi za očeta sem ji. Naj bo taka nevesta, kakor se spodobi in kakor ona tudi zasluži.«

»Nevesta!« so se začudile šivilje.

»Babe, jezik za zobe, ko vas nihče po ničemur ne vpraša. Najel sem vas, da boste šivale in ne jezikov brusile. Do drevi ne sme nobena iz hiše, da ne boste kvant raznašale po vasi.«

Vse so se morale ukloniti stričevi volji. Naročil je, da morajo izdelati Anici do večera lepo, belo, novo poročno obleko. Anica se ni upirala, ker ni čutila v sebi nikake odporne sile; preveč je bila prevzeta od dogodkov, ki so se nakopičili krog nje. Pa tudi zato se ni skušala upirati stričevi volji, ker je vedela, da bi ga vsak odpor hudo žalil, ko je mislil tako dobro z njo. Od srca je rada imela tega dobrega strica, ki jo je — siroto ljubil in skrbel zanjo kakor najboljši oče. Dekleta, ki jih je stric pripeljal s seboj, so bile Anici v sorodu in njene dobre prijateljice; najrajše pa so ostale zaradi tega, da bi kaj natančnega izvedele o tej nepričakovani in skrivnostni poroki, o kateri je stric govoril. Po dolgem izpraševanju je stric zvelkel iz Anice in deklet, kaj naj prinese od doma in kaj naj jim nakupi. Ko so mu vse natanko napisale, kar so potrebovale iz trgovin, jih je pustil in hitro odšel.

Pozno popoldan se je zaslišal z dvorišča ropot voza in konjski rezget. Dekleta, ki so bila v najsilnejšem delu, so planila k oknu. Na dvorišču je stal dvovprežen voz, ki je bil naložen s pohištvo. Poleg voznika je stal stric Luka in mu nekaj dopovedoval.

Zraven so stali štirje fanti, ki so bili še prav mladi; držali pa so se že prav po fantovsko. Ko so zagledali dekleta pri oknu, je eden zavihtel klobuk in zavriskal. Stric Luka ga je sunil v hrbet in rekel jezno:

»Pob, vriskali pa ne bomo; tako se nismo zmenili. Niso časi za take reči. Vse mora biti, kakor je prav in kakor se spodobi.«

»Stric, kaj pa delate!« je zaklicala Anica z okna.

»Balo vozimo; menda vidiš.«

»Kaj pa ljudje porečejo k temu?«

»Kaj bi rekli šele, če bi je ne vozili in bi ti prišla gola in prazna k hiši. Fantje, sedaj pa začnimo! Ti poženi konje v hlev, vi drugi pa poprimite se dela.«

Začeli so razkladati in znašati v hišo. Dekleta so z začudenjem ogledovala lepo, novo opravo.

»Stric, mislila sem, da ste dal prepeljati našo staro opravo od doma. To je pa vse novo!« je vzkliknila Anica.

»Otročaj nespametni, kaj misliš, da se stara šara spodobi za balo taki nevesti, kakor si ti in ki pride v tako hišo, kakor je ta. Slabo poznaš ti strica Luko.« Tako se je s ponarejeno nevoljo znesel stric nad njo.

»Kje ste vse to nakupili?«

»To so moje skrbi. Ti si pa zapomni, da se za denar vse kupi na svetu in da stric Luka ni brez groša. Kaj misliš, da sem hodil pohajati po svetu skozi toliko let? In tudi to si zapomni, da kar sem prihranil, ne bom nosil s seboj na drugi svet; tam bodo že drugi skrbeli zame. Na tem svetu pa nimam nikogar drugega kakor samo tebe.«

Anica ga je objela in poljubila na čelo in mu rekla:

»Stric, ne za to, kar mi hočete dati, za vaše zlato srce vam Bog obilo poplačaj!«

»To se reče, da je bila enkrat pametna beseda.«

»Samo to mi je hudo, stric, da ste že raznesli po vasi o moji poroki.«

»Nič nisem raznesel. Ženske nekaj ugibajo in samo toliko vedo, da je ravno prav razdražena njih radovednost. Zvedo itak vse, ko bo čas. Skrivati ne bo mogoče in ne potreba, ker ne delamo nič slabega. Sedaj pa poskrbi ti za svoje stvari; mi moramo še te reči urediti.«

Med tem je prišel Grivarjev Janez in vprašal strica:

»Ali ste me vi poslali klicat? Kaj hočete?«

»Lepa ta! Kaj hočem? Poglej vendar! Boš pač zraven, ko ti balo vozimo!«

»Meni ne!«

»Če si namestnik, bodi namestnik, kakor se spodobi.«

Anica je stopila k Janezu in hotela z njim govoriti. Janez se je umaknil k vozu, njo je pa stric porinil v sobo.

Ko je bila bala spravljená, je mati povabila moške v kuhinjo. Stric pa ji je rekel:

»Fantom postrezite tu; mi se imamo še marsikaj pomeniti.«

»Dobro. Stopimo v malo izbo, da se pogovorimo.«

»Anico pokličite in ti Janez pojdi z menoj.«

Ko so bili v izbi vsi skupaj, mati, Anica, stric Luka in Janez, je stric izpregovoril:

»Brez bale in brez dote ni prave poroke, vsaj po moji pameti ne. Bala je doma. Za doto bo imela Anica zemljo in hišo, ki jih je podedovala po očetu. Ni ravno veliko, a je vendar nekaj, ker je vse v dobrem stanju in za Dolinarje toliko več vredno, ker se drži

njih posestva. Jaz imam v hiši kot in preužitek, ki sem si ga na pošten način kupil, ko je bil brat v takih razmerah, da je rabil denar. Moram povedati, da takrat nisva delala tako grde kupčije kakor Jakob in Ezav. To vam tudi povem, da bom delal pri hiši, pri naši ali pa pri vaši, kolikor bom mogel. Mislim, da bo vse združeno. Za delo ne bom zahteval drugega kakor kot in preužitek, in pa tobak, ki mi gre. Hrana naj bi bila taka, kakoršno bodo imeli gospodarji; in da bom smel sedeti z njimi pri mizi. Se ne bom delal gospodarja; za hlapca me pa tudi ne smete držati. Mislim, da se v tem sporazumemo.«

»Jaz mislim tudi!« je rekla mati.

Anica je molče in nalahko se smehljaje prikimala.

»Kaj pa ti Janez praviš?«

»Jaz molčim, ker nimam k temu nič govoriti.«

»Ali nisi Francetov namestnik? Če govorim s tabo, je kakor da bi govoril z njim. Da mu torej poveš, kako smo se zmenili. Mislim, da bo veljalo tudi brez pisem, ker jih ni časa delati. Če pa hočete, jih pojdemo delati.«

»Ni potreba pisem, Luka; kregali se ne bomo!« mu je rekla mati.

»Jaz mislim tudi da ne. Sedaj pa še nekaj. Tole knjižico pogledjte. To so moji pošteni prihranki. Danes sem jo v trgu nekoliko olajšal; pa še ni prazna. Še vedno je vrédna nekaj okroglih števil. Tu spodaj imate rdeče zapisano, koliko velja. Do smrti bo v mojih rokah, če bi imel še kaj potrebovati. Veliko, mislim, mi ne bo potreba, če bom pri hiši preskrbljen s tobakom in hrano. Obresti mi bodo za kak priboljšek. Po moji smrti je vse to Aničino.«

»Luka, kaj je treba vseh teh besedi?«

»Mati, zato da bo vse, kakor mora biti. K vaši hiši ne sme priti nevesta prazna in gola.«

»Kaj misliš, da hoče France ženiti Aničino hišo in zemljo in tvojo balo in doto?«

»Vem, da mu tega ni treba; on je baron proti nam; mi pa tudi nismo berači.«

»France te ne vpraša po drugem kakor po Anici. Če ne bo mogla biti njemu žena, bô pa vsaj meni hči in hiši gospodinja.«

»Saj mu je ne branim Anice; toda vse mora biti, kakor se spodobi, da se ljudem zavežejo jeziki.«

»Za ljudi se meni!«

Stric se je navidezno nevoljen obrnil k Janezu in Anici.

»Sedaj morata vidva k župniku na nauk; so mi rekli, da je že doma. Potem pa k spovedi.«

»Meni ni treba k nauku in za spoved že sam poskrbim!« mu je odvrnil Janez.

»Ženini morajo k nauku in spovedi; to je stara krščanska navada in postava. Ali ti mar nisi kristjan?«

»Kristjan sem, ženin pa ne. Če bi se imel kdaj ženiti, bom že sam poskrbel za nauk; k spovedi pa pojdem, kadar se bo meni prav in potrebno zdelo.«

Tako mu je odvrnil Janez, vstal, pozdravil in odšel.

Ko je zvečer po končanem nauku pri župniku opravila Anica v cerkvi svojo spoved in se umaknila v klop, da bi se poglobila v molitev, je opazila na vratih zakristije moško postavbo, ki je čakala župnika in se potem umaknila z njim v mrak. Bolj je slutila kot spoznala v tej postavi Janeza. Stric Luka, ki je stal za njo in prebiral jagode rožnega venca, je zamrmral s pridušenim, a zadovoljnim glasom:

»Sem vedel, da pride; ni tak, kakor se dela. Pošten fant.«

Dolgo ni bilo nikogar iz zakristije; stric je nestrpnost čakal, ker je hotel naročiti Janezu, naj zjutraj ne zamudi. Od časa do časa se je zaslišal izza priprtih vrat glas zadušenega, a zelo živahnega govorjenja.

»Dolga je ta!« je mrmral stric Luka. »Huda mora biti taka spoved. Vojska je. Bog ve, koliko jih je poklal in postrelil.«

Anico je pretresla pri teh besedah taka groza, da se je sesedla in naslonila glavo na poklek. Nič ni opazila, kdaj sta odšla gospod Anton in Janez, kateremu je stric naročal, naj bo zgodaj pripravljen. Šele ko jo je potresel stric za rame, se je ozrla po cerkvi, ki je bila od večne luči slabotno razsvetljena.

»Pojdiva, Anica; boš pa doma še molila. Moram nesti Drejcu ključ.«

Odšla sta mirno in počasu v jasno noč.

Zjutraj zarana so stali v Dolinarjevi izbi, kjer so imeli častniki svojo obednico, stari major v paradni obleki, Janez v novi munduri, katero mu je bil major preskrbel, in stric Luka v svoji najboljši, črni sukneni obleki, katero je skrbno hranil za svoj pogreb. Stali so resno zamišljeni in čakali molče.

Iz zgornjih sob je privedla mati Anico in družico, njeno sestrično. Anica je bila kakor lilija, od nog do glave belo oblečena, odeta v bel pajčolan in ovenčana z drobnim belim cvetjem. Tudi njen obraz je bil bel kakor sneg. Njene globoke, temne oči, polne zadrževanih solz, so tajinstveno žarele kakor črn ogenj iz te čudežne beline njenega obraza. Tudi njena družica je bila vsa bela.

Nevesta se je ozrla po možeh, ki so jo čakali, in na njih pozdrav nalahko priklonila glavo. Oko se ji je ustavilo na Janezu, ki je bil bled kakor ona. Ko mu je pogledala v oči, jo je spreletelo, kakor da bi stala pred strašno in nerazrešljivo uganko; tesna, nejasna slutnja jo je zbolela v srcu.

Major je prejel Anico pod roko in jo peljal iz sobe. Janez je ponudil roko družici. Dolinarica, ki je bila tudi praznično opravičena, se je v zadregi obotavljala. Stric Luka je stopil k njej in rekel:

»Stara sva in menda ne bo z gledovanja, če greva v par tudi midva. Greva kakor oče in mati s tem otrokom, ki nima na svetu drugega kakor naju dveh.«

Šla sta počasi za drugimi; stric Luka pol koraka naprej in bolj ob strani poti, da je laže videl Anico, lepo nevestico in svojo ljubljeno nečakinjo in hčerkico.

»Dolinarica, ne morem vam dopovedati, kako imam rad tega zlatega otroka. Zdi se mi, da sem to šele danes prav spoznal. Bodite dobra z njo. Tako se mi smili sirotka, da bi na glas zajokal nad njeno bridkostjo in žalostjo.«

Stopil je bližje k Dolinarici in ji stisnil roko, kakor da bi hotel dati poseben poudarek svoji prošnji.

Do cerkve je bilo blizu. Prostor pred cerkvijo je bil poln ljudi, ki so stali tiho in samo nemo z glavo pozdravljali svate. Ko so prestopili cerkveni prag, je stopilo nasproti troje deklet. Ena je izpregovorila:

»Anica, v imenu vseh tvojih tovarišic ti prinašamo pozdrave in voščila k današnjemu dnevju. Pri tvojem prvem koraku v to novo življenje gredo s teboj naše najprisrčnejše molitve, ki jih pošiljamo k Vsemogočnemu zate in za njega, ki bi te moral, a te žal ne more spremljati danes kot nerazdružljivi drug življenja na

tem važnem potu do oltarja. Njemu želimo in prosimo skorajšnjega ozdravljenja in srečne vrnite.«

Po končanih besedah ji je poklonila šopek belih nageljev, ki so bili povezani z belim svilenim trakom in napol poviti v bel pajčolan.

Anica ni mogla odgovoriti niti besedice zahvale. Zagrabila jo je obupna žalost pri spominu na Franceta. Svoj obrazček, ki je bil kakor umetnina, izdelana iz voska, je skrila v šopek in tiho zaplakala.

Skoraj-s silo jo je major otrgal z mesta in jo povedel pred oltar.

Župnik, ki jih je že čakal, je prebral najprej odlomek Pavlovega pisma in Matejevega evangelija iz poročne maše. Glas se mu je tresel, ko je bral:

»Tisti čas so pristopili k Jezusu farizji, da bi ga skušali rekoč: Ali se sme mož ločiti od svoje žene iz kakršnegakoli vzroka? — On jim je odgovoril in rekel: Ali niste brali, da je oni, ki je v začetku ustvaril človeka, ustvaril ju moža in ženo, in dejal: Zavoljo tega zapusti človek očeta in mater in se bo držal svoje žene in bosta dva v enem mesu? — Torej ništa več dva, temveč eno meso. Kar je pa Bog združil, naj človek ne loči.«

Ko je prebral te besede, je odložil knjigo in začel svoj nagovor zopet s Pavlovimi besedami:

»Če ljubezni nimam, nisem nič!... Ljubezen je potrpežljiva, je dobrotljiva; ljubezen ni nevoščljiva, ni prešerna, se ne napihuje, ni časti lakomna, ne išče svojega, se ne da razdražiti, ne misli hudega; ne veseli se krivice, veseli se pa resnice; vse prizanese, vse veruje, vse upa, vse pretrpi. Ljubezen nikoli ne mine... Ljubezen premaga smrt...«

Njegov govor je bila velika beseda o čudežni moči udejevtvovane ljubezni, ki je svetu kakor toplo solnce in duša življenju človeškemu; ki poraja srečo in daja moč in deli tolažbo; ki manjša bridkosti in topi žalost. Ni imenoval imen in oseb, a govoril je o vseh navzočih; — govoril o nesebični ljubezni ženina in po-zrtvovalni ljubezni neveste, o zvesti in vdani ljubezni prijateljev in sorodnikov, o usmiljeni ljubezni do siromakov in hvaležni ljubezni do dobrotnikov, o otroški ljubezni mladih ter očetovski in materinski ljubezni starih družinskih članov, o neprisiljeni ljubezni blagih src do vseh, ki so dobri in živijo po božji volji in postavi. Ljubezen je oživljajoča, osrečevalna, odrešilna in zveličujoča sila. Celo naše življenje je velika šola ljubezni in vse, kar nas v tem življenju doleti, je preizkušnja za to ljubezen. Vojska je izbruh zbesnelega in razdivjanega sovraštva. Iz tega zla pa nas more rešiti samo ljubezen; samo ona nas bo mogla ozdraviti od strašnih ran in žalostnih posledic tega groznega zla. Ta naša ljubezen mora biti velika in močna, ki vse objame in vse prenese. Ta naša ljubezen mora biti odsev tiste večne ljubezni, ki je rodila svet in oživila človeka na njem; odsev tiste ljubezni ki objema ves svet in vse ljudi in ki vse odrešuje. Stoletni apostol in ljubljenec Gospodov ni poznal ljubšega nauka kakor odmev najvišje zapovedi Gospodove: »Otročiči, ljubite se med seboj!«

Govoril je mirno, neprisiljeno, globoko iz srca; zato so šle njegove besede tudi do srca. Vsakdo je čutil, da ima župnik tudi zanj toplo in bodrilno besedo. Te besede so kapale kakor blažilni balzam v srce Anici, ki je pod njih vplivom postajala vedno bolj mirna in pokojna. Tudi Janezu so dobro dele te besede; v njih luči je videl svojo nalogo, ki jo je imel

dovršiti, bolj kot vzvišeno in plemenito delo nesebične ljubezni in se več kot tako neznosno težko breme. Vedel je, da kleči v zadnji klopi njegova mati in da tudi njo tolažijo te besede.

Ko se je po končanem govoru obrnil župnik k oltarju je pristopil cerkovnik in pomolil posrebrnjen plošček, da bi mu deli nanj prstane za blagoslovitev. Prišli so v veliko zadrego, ker niso imeli prstanov. Janez se je prejel za glavo in stric Luka se je popraskal za ušesi. Med tem je major segel v žep in izvlekel iz njega črno škatlico, ki jo je odprl in položil na plošček. V škatljici sta se lesketala dva zlata prstana. Nalahko se je priklonil proti Janezu in Anici in rekel tiho:

»Moje darilo ženinu in nevesti.«

Janez se je v zahvalo priklonil in tudi stric Luka je zadovoljno prikimal z glavo ter tiho pošepetal Dolinarici:

»Vsi smo butci in jaz največji; major pa je zares pameten mož, bolj kot sem mislil.«

Župnik se je zopet obrnil od oltarja in vprašal z resno in slovesno besedo:

»Ker mora ta sveta zveza biti sklenjena s prosto in resnično voljo, zato te vprašam, krščanski mladenič Janez Grivar, ali hoče France Dolinar, katerega ti tu postavno zastopaš, to tukaj pričujočo nevesto Anico Podgornikovo vzeti za svojo pravo ženo po postavi naše svete matere katoliške cerkve? Odgovori!

Z glasno, razločeno in trdo besedo je odgovoril Janez na to vprašanje:

»France Dolinar hoče s prosto in resnično voljo vzeti za svojo zakonsko ženo tu pričujočo Anico Podgornikovo; to izjavljam kot njegov pooblaščenec in namestnik.«

Župnik se je obrnil k nevesti in ponovil njej vprašanje:

»Ravno tako vprašam tebe, krščanska nevesta Anica Podgornikova, ali hočeš po postavi naše svete matere katoliške cerkve vzeti za svojega pravega moža odsotnega Franceta Dolinarja, ki ga zastopa tu pričujoči Janez Grivar? Odgovori!«

Komaj slišno je dahnila Anica kratko besedico:

»Hočem.«

»K večjemu potrjenju tega svetega sklepa podajte si roke.«

Janez je bil za hip v zadregi, potem je hitro ponu: dil Anici roko.

»Sklenitev rok pomeni, da ženin in nevesta pred Bogom in cerkvijo sveto potrđita, da ne zapustita drug drugega, akoravno bi jima Bog nadloge poslal, temveč da hočeta vedno v ljubezni in drug drugemu v pomoč tako dolgo ostati, dokler ju smrt ne loči.«

Po teh besedah je ovil župnik sklenjeni roki s štolo in položil nanjo svojo desnico ter spregovoril s počasnim in važnim poudarkom:

»Združim vaju v sveti zakon. V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen.«

Poškropil ju je z blagoslovljeno vodo in pri tem s sočutjem pogledal Janeza, kateremu je pri tem važnem obredu trepetala roka kljub vsemu silnemu pre-magovanju, ki mu je odsevalo iz oči in obraza.

Potem, ko je blagoslovil še prstana, ju je ponudil Janezu in nevesti z besedami:

»Vzemita prstana, ki naj ženina in nevesto vedno opominjata, da morata zakonsko zvestobo, ki sta si jo tu obljubila, do smrti natančno držati.«

Janez je vzel manjši prstan in ga dal Anici na prst. Ko je v zadregi hotela Anica vzeti drugi prstan, da bi ga njemu nasadila, je vzel prstan on sam, ga spravil v škatljico in dal v žep.

Župnik je med tem napravil križ z roko nad njiju glavama z blagoslovom:

»V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. Amen.«

Po končanem opravilu je začel moliti:

»Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis...«

»Potrdi, Gospod, kar si v nas dovršil...«

Med mašo sta bila Anica in Janez kakor v polsnu. Stric Luka jih je na tihem učil in opominjal, ko je bilo potreba, kaj imata storiti. Po končani maši so se vrnili k Dolinarjevim.

V veži so jih čakali častniki, ki so bili hišni gostje. Eden je stopil pred Anico in jo pozdravil:

»Naši mladi gospodinja in nevesti vrlega vojaka naš pozdrav in naša voščila. Ta skromen dar blagovolite sprejeti kot spomin na današnji dan.«

Prijel je njeno drobno ročico in ji pripel na zapestje zlato verižico z uro.

Anica je prišla v tako zadrego, da se je le s težavo zahvalila. Pri tem se je spomnila tudi majorjevega daru iz cerkve in se obrnila k njemu z besedami:

»Gospod major, tudi vam se najlepše zahvaljujem.«

Pristopil je pri teh besedah Janez in rekel:

»Sprejmite tudi mojo zahvalo, gospod major, ker ste me s svojim darom rešili velike neprijetnosti.«

Obrnil se je k Anici:

»Ana, odpustite mi; France mi je naročil, naj kupim v Ljubljani prstana; ker pa je to pot opravil gospod župnik, sem v včerajšnji zmedi na to pozabil. Tu imate drugi prstan.«

Ponudil ji je škatljico, katero je bil spravil v cerkvi.

Anica jo je odprla, vzela ven prstan in ga poljubila. Potem je rekla Janezu:

»Janez, reci mi Anica; bodiva si kakor prej, ne delaj mi žalosti, potem ko si mi storil tako dobroto. Ta prstan pa nesi mojemu možu in z njim mu nesi mojo prisego zvestobe in prvi pozdrav njegove žene.«

Janez se je hotel posloviti, da pozdravi še mater in župnika, a major mu ni pustil oditi:

»Moj voz te popelje do postaje, da nič ne zamudiš, če se ustaviš z nami toliko, da trčimo na zdravje neveste in ženina.«

Stopili so v obednico, kjer je bila miza lepo pogrnjena in obložena s preprostimi, a izbranimi zajutrkom. Sedli so za mizo nevesta in mati, družica. Janez, stric Luka, potem major in drugi gospodje. Najbolj imeniten se je zdel samemu sebi stric Luka, ki ni nikdar v svojem življenju sanjal o takih časti, kakor ga je danes doletela, da je on, star frajtar, sedel zraven majorja pri mizi. S čudnim ponosom in veliko zadovoljnostjo se je oziral okrog.

Med tem je prišel župnik in izročil Janezu pismen zavitek s pripombo:

»Janez, tu imaš poročni list za Franceta, kakor si želel.«

Major je dvignil čašo in izrekel prvo napitnico-zdravico nevesti in ženinu, mladim hišnim gospodarjem. Za njim je spregovoril župnik kratke in prisrčne besede materi, Janezu in stricu Luki, kateremu je pri tem ponos še bolj zrasel. V prvem ognju radosti je mislil sam spregovoriti, pa se mu je zazdelo bolj pametno, da je dregnul Janeza pod rebra in ga pomenljivo pogledal. Janez ga je razumel in vstal ter spre-

govoril nekoliko v zadregi in počasi, a razumljivo in dobro:

»V ženinem imenu se zahvaljujem vsem, ki so ob tej priliki pokazali svojo ljubezen ženinu in nevesti. Zahvaljujem se gospodu župniku in gospodu majorju, materi in stricu Luki, družici in dekletom in vam, gospodje. Tebi, nevesta, napijem ta kozarec v imenu tvojega moža, kateremu nesem s poročnim pismom in prstanom tvoj pozdrav in tvojo prisego. Bog ohrani Tebe in njega!«

Ko je izpil svoj kozarec, se je poklonil s kratkim pozdravom in naglo šel. Anica je hotela za njim, pa jo je stric Luka pridržal:

»Kam kočeš, otrok moj. Saj veš, da k Francetu ne moreš in ne smeš. Pozdravov pa ti ni treba več naročati; saj si slišala, da mu nese tvoj pozdrav.«

Še nekoliko so posedeli in stric Luka se je od veselja in ponosa in pijače tako raznel, da se je opogumil in naredil majorju napitnico, — po svoji pameti, kakor je sam poudaril. Major mu je napitnico vrnil v splošno zabavo.

Vse se je ravznelo v veselju, le Anica in mati sta sedeli tihi in otožni; njih misli so odšle za Janezom. Kmalu se je družba zavedla, da se spričo te srčne bridkosti, ki so jo videli v svoji sredi, ne spodobi šala in smeh; zato so se razšli.

Stricu Luki je bilo žal, da mora že domov, a pokazal tega ni.

Po treh dneh težkega pričakovanja je prejela Anica pismo z bojiščca. S trepetajočo roko ga je nesla v svojo sobo in ga odprla. Sedla je na posteljo in brala:

»Moja preljubljena žena! Predraga moja Anica!

Najprisrčneje se ti zahvaljujem, da si izpolnila moje željo in uslišala moje prošnjo. Bal sem se, da ne boš dobro razumela vzrokov, ki so me nagnili do tega. Prvi in poglavitni vzrok pa je bila moja ljubezen do Tebe; ravno ta, ko vidim tudi v tvoji odločitvi Tvojo veliko ljubezen do mene. Bog Ti povrni. Janez mi je mesto Tebe nasadil na prst poročni prstan, ki si mi ga poslala s prvim poljubom in pozdravom kakor moja žena. Z ravno tako prisrčnim poljubom sem ga tudi jaz sprejel. Ta prstan, ki mi je priča Tvoje velike ljubezni, mi je velika tolažba in veliko veselje.

Tebe, Anica, ljubim najbolj na svetu, za teboj prideta moja mati in moj dom. Ljubi jih tudi Ti. Bodi materi hči in domu mati in gospodinja. Ne dopusti, da bi ta dom kdaj propadel. Če bi se kdaj zgodilo, da mene ne bo, skrbi za dom.

Veliko bi Ti še pisal, toda danes sem preveč truden in moje misli so tako težke, da ne morem več narekovati. Janezov prihod in veselje in sreča so me preveč prevzeli. Jutri bomo še pisali.

Anica, bodi mi prisrčno pozdravljena Ti in mati in dom in vsi, o katerih mi je pravil Janez, da so tako dobri. Ti in mati in župnik molite zame. Pozdravi tudi strica Luko in naj on vodi gospodarstvo.

Z Bogom, Anica, moja mlada ženica! Pozdravlja Te do smrti zvesti in ljubeči in hvaležni Tvoj mož France.«

Ko je prebrala pismo, jo je pretresel jok. V tem pismu ni bilo njegovega lastnoročnega podpisa kakor v prvem listu, ki ga je bil Janez prinesel. Izmed vrstic ji je dihala nasproti neka pritajevana in žalostna sprivnost.

Drugi dan je čakala zaman in tudi tretji dan ni bilo pisma.

Na večer tretjega dne je prejel gospod Anton brzojavko, ki se je glasila:

»Dolinar France umrl. Sporočite domov. Odprite oporoko. Janez.«

Te kratke in trde besede so dobrega gospoda hudo potrle.

Težka je bila njegova pot k Dolinarjevim. Spremljal ga je na tej žalostni poti major.

Anica je stala na pragu kakor v tesnem pričakovanju. Za hip se je nehote pri pogledu nanjo ustavila župniku in majorju noga. Ko jih je Anica zagledala in videla njih obraze in njih oči, je v strašnem spoznanju obupno zakričala:

»Moj France, moj France!« Zgrudila se je v naročje materi, ki je prihitela iz hiše in jo ujela v svoj objem.

Žalost je ti dve objeti ženi, staro mater in mlado nevesto, zvarila v en sam kip posebljene bridkosti.

Župnik in major sta s solznimi očmi gledala ta kip in tako brez besed odpravila svojo nalogo.

Drugi dan je bilo mrtvaško opravilo po pokojnem Francetu Dolinarju. Cerkev je bila polna. Vsi so gledali z velikim sočustvovanjem na mlačo vdovico, ki je klečala med Dolinarico in stricom Lukom.

Tudi vojaštva je bilo mnogo v cerkvi. Častniki so stali v gruči skupaj in se ozirali na Anico ter se tiho menili med seboj.

»Deviška vdovica!« je rekel major polglasno.

Od tistega dne so jo imenovali med seboj — s spoštovanjem vedno — le deviško vdovico.

Bila je vedno črno oblečena; obraz bel, oči otožne in v daljavo zasanjane.

Vojska je minula in vojaki so se vračali. Nekatero so zaman pričakovali; ni bilo ne glasu ne sledu po njih. Tudi Janeza Grivarjevega ni bilo nazaj. Materi je sporočil, da je zdrav in da si poišče zaslužek na Goriškem, kjer je veliko dela.

Pri Dolinarjevih je gospodaril stric Luka; a to breme je bilo pretežavno za njegova leta. Tudi ni bil posebno več kmetovalec, ker je delal prej večinoma po rudnikih. Podgornikovo malo posestvo je po bratovi smrti že še lahko vodil, Dolinarjevo pa je bilo mnogo večje in je zahtevalo veliko več dela in skrbi. Anici je tožil:

»Zame je to preveč. Janez pozna najboljše vse delo in vse razmere pri hiši, ker je bil od mladega tu. On naj pride nazaj. Plačo mu obljubite dobro. Danes ni lahko dobiti dobrega in poštenega posla, ko je vojska toliko ljudi pomorila in jih toliko izpridila. Ali se pa ti Anica zopet moži. Jaz ne morem več naprej s tem bremenom.

Anica ni hotela slišati besede o možitvi. Takoj je začela jokati, če ji je kdo to omenil.

Dolinarjeva mati se je večkrat oglasila pri Grivarici in jo prosila, naj ona skuša spraviti sina domov, ker brez njega ne morejo več naprej v gospodarstvu.

Na vsa materina pisma ji je Janez odgovarjal, da ne mara in ne more še domov in da se mu dobro godi in ima dober zaslužek. Naj bo zanj brez skrbi. Tudi denar ji je poslal večkrat.

Dolinarica je bila vsled tega močno užaljena in te svoje užaljenosti ni prikrivala nasproti Grivarici.

»Nič ne maram očitati, a boli me pa le hudo, da se tako malo zmeni za nas. Kakor doma je bil pri nas; bolj za svojega smo ga imeli kakor za posla. Hudo se mu ni godilo in nekaj si je tudi prihranil. Ako mu je

bilo premalo, bi bil povedal in radi bi mu bili dodali pri zaslužku. Nikdar bi ne bila mislila, da je tako lakomen, da nas zaradi dobrega zaslužka pozabi in nas pusti v stiski, ko ga najbolj potrebujemo. Samo pove naj, koliko zahteva in plačamo mu, kar bo hotel. Imela sem ga za boljšega človeka, pa vidim, da ima malo srca.«

Janezova mati je težko prenašala ta neopravičena očitanja in ni mogla več zadrževati skrivnosti, katere Dolinarica ni slutila in katere bi Janez v svojem ponosu ne bil dopustil nikdar izdati. Ko se ni mogla več zatajevati, je Dolinarici vse razodela.

»Janez ni nehvaležen in ne brezsrčen; a revež ne more drugače kot tako. Zaradi vas bi rad prišel; zato ga srce boli, da ne more priti in vam vsaj nekoliko povrniti dobrote, ki ste jih izkazala meni in njemu. Toda zaradi Anice ne more nazaj.«

»Kaj pa mu je uboga reva storila, da jo tako sovraži in noče več v hišo zaradi nje?«

»On je ne sovraži. Preveč jo ljubi in zato ne more nazaj v hišo.«

Mati Dolinarica je zastrmela v Grivarico in gledala presenečeno, kakor da bi se ji v hipu razrešila neslutena uganka.

»Od kedaj pa utegne to trajati?«

»Od otroških let menda.«

»Pa se ni nikdar izdal? Ničesar nisem opazila.«

»Zaradi Franceta je prikrival, ko je videl, kako je. Nikdar bi se ne bil sam izdal. Jaz sem vse opazila in mu omenila takrat, ko je prišel zaradi poroke. Nič ni tajil. Vam sem povedala samo zato, da ga ne boste napačno sodila in boste razumela, zakaj noče priti domov. Ako bi prišel, bi moral služiti pri vas; tega pa ne more in zato tudi domov ne pride.«

»Dobro. Za hlapca noče in prav ima, če je tako. Naj pride pa za gospodarja.«

»Kako bi mogel hlapec postati gospodar!« je vzkliknila Grivarica.

»Anico poroči in je stvar v redu. Jaz ne poznam za našo hišo boljšega gospodarja in za Anico ne boljšega moža. Ona ne more dolgo ostati sama. Nekoč se mora sprijazniti z m'slijo na možitev. Mislim, da rajše izbere Janeza kakor koga drugega. Ako jo ima Janez zares rad, jo lahko popelje še enkrat pred oltar zase, ko jo je že peljal za drugega. Anica je po testamentu prava gospodinja in zaradi možitve je France poudaril v testamentu, da ji prepušča popolno svobodo, ker je prepričan, da bo tako volila, kakor bo najboljše zanj in za dom. Če vzame Janeza, bo to najboljše.«

»On ne bo Anice nikdar snubil, ker je preveč ponosen. Toliko ga že poznam. Noče, da bi se zdelo, da gleda po njenem premoženju in da si želi postati sedaj gospodar tam, kjer je bil prej hlapec. Ako bi Anica bila revna kakor prej, bi jo še morda snubil; tako pa je ne bo nikdar.«

»Ni potrebno, da on snubi Anico; bom jaz njega snubila zanj.«

»Ne vem, če bo kaj iz tega. On bo imel tudi ta obzir do Anice, da ji bo najbrže zelo težko iti z njim drugič pred oltar.«

»To so prazne reči. Prvič jo je peljal za Franceta, drugič jo popelje zase. Tako bo in mora biti. To bo prav zanj in za Anico in za dom.«

Zvečer se je Dolinarica dolgo pogovarjala z Anico. Ko se je poslavljala, ji je govorila:

»Nočem, da bi se takoj odločila. Polagoma se privadi tej misli. Ali boš mogla sama vzdrževati posestvo, ki ti ga je France zapustil z naročilom, da skrbi zanje in ne pusti je propasti? Ker ti je pustil v oporoki popolno svobodo glede možitve, je s tem povedal, da pričakuje, da se boš zopet možila. Ko je on slutil smrt pred seboj, ni bil ljubosumen na te; hotel je, da boš ti srečna in da bo dom v redu. Kaj počneš sama revica, ko še mene zgubiš? In pomisli, da stric tudi ne bo vekomaj živel. Gospodarja boš morala dobiti. Boljšega moža ne dobiš izlepa, kakor je Janez; boljšega gospodarja za našo hišo prav gotovo ne. On pozna vse najboljše. Pomisli tudi, kaj je on storil zate. In spomni se, kaj nam je pisal, ko nam je poslal Francetovo zapuščino z bojišča. France je njemu zapustil za spomin svoj poročni prstan in mu naročil, naj ga ne prepusti nikomur drugemu. Ali ni morda s tem France dovolj jasno namignil svojo željo, da si izbere Janeza. Naravnost ti ni hotel reči tega, ker ti je hotel pustiti popolnoma svobodno izbero. Nikar se ne boj, da bi se kaj pregrešila nad Francetovim spominom, če vzameš Janeza; s tem izpolniš le njegovo tiho željo.«

Tisti večer Anica ni niti zatislila očesa. Mislila je težke misli.

Čez štirinajst dni je bila tretja obletnica po Francetovi smrti. Po končanem cerkvenem opravilu ste stopili stara in mlada Dolinarica k župniku, da poravnata račun. Mati je prišla največ z namenom, da bi se v pričo Anice pogovorila z župnikom o nameravani možitvi, ker je upala, da se pod vplivom župnikovega sveta Anica laže odloči po njeni želji. Razjasnila je župniku vso zadevo in ga prosila, naj bi on povedal svoje mnenje.

»Mati, vi imate povsem prav, ko sodite po svoje; vendar je treba soditi take reči tudi po drugih ljudi pameti in spoznanju in tudi po srcu. Zato je težko reči: da ali pa ne. Premislimo dobro vso to zadevo od vseh strani in potem mora tudi Janez še govoriti o tem.«

Dolgo so se razgovarjali in pri tem so polagoma vedno bolj ginili razni pomisleki, ki jih je imela Anica zoper to poroko. V srcu pa je le še ostalo neko čuvstvo neodločnosti in nek strah pred Janezom.

»Prenaglitu se ne maram.«

»Se tudi ne smeš! A v tem se ne prenagliš, ne boj se. Dobro bi bilo, če bi bil nekaj časa tudi Janez doma; potem bi bilo laže se odločiti.«

Župnik je tiho prikimal.

Pozdravili so in odšli.

Čez teden dni je prihitel v koč, kjer je gostovala njegova mati, Grivarjev Janez in vprašal ves prestrašen:

»Mati, kaj se je zgodilo, da ste me brzojavno poklicali domov.«

Mati se je razveselila sinovega prihoda in mu z radostnim nasmehom pohitega naproti ter ga potolažila:

»Bog te sprejmi, Janez. Nič hudega ni. Nič se ne razburjaj. Nisem jaz brzojavila, ampak nekdo drugi je moral to storiti.«

»Kdo bi mogel to biti, da se tako norčuje iz mene.«

»Le potolaži se! Mislim, da se ni hotel nihče norčevati iz tebe. Mora biti pač sila, da so te poklicali na ta način, ker so vedeli, da bi drugače ne prišel.«

»Kdo me je klical?«

»Tega ne vem; mislim si pa lahko in ti tudi utegneš uganiti.«

Janez je hodil razburjen po sobi. Mati mu je prinesla okrepčila in ga prisilila, da je sedel in nekoliko zaužil.

Ko se je bil že nekoliko pomiril, je prišla čez dobre pol ure Dolinareva mati.

»No Janez, si vendarle prišel; bala sem se, da te ne bo.«

»Vi, mati, ste me klicali?« je vprašal Janez razdraženo.

»Jaz sem te klicala, da. Pa ni prav nič potreba, da bi se zaradi tega kaj jezil.«

»Kaj hočete od mene?«

»Brez tebe ne moremo pri nas več naprej. Moraš nazaj k nam.«

»Če bi bil tudi jaz padel na vojski, kakor je France, bi morali vendar tudi brez mene opraviti kakor opravljate brez njega.«

»Bog je hotel, da nisi padel, zato ker je vedel, da si nam vsaj ti potreben, potem ko nam je vzel Franceta. Čudne so sodbe božje, pa so modre; četudi jih mi ne razumemo, se jim moramo vendar ukloniti.«

»Menda je to bolj vaša volja kot božja, da moram nazaj k vam. Pisal sem vam že, mati, da ne pridem več k vam za hlapca. Ne zamerite mi, a povedati vam moram, da mi ni mogoče tega storiti. Bodite prepričana, da imam za to važne vzroke.«

»Vem vse in dobro razumem. Ne prosim te, da bi prišel za hlapca; za gospodarja pridi.«

»Kaj govorite?«

»Da pridi za gospodarja k nam, ti pravim!«

»Mati, tega res nisem zaslužil, da se tako norčujete iz mene.«

»Povej mi, kedaj sem se jaz norčevala iz tako resnih reči. Anico poročiš, in bo vse v redu. Ona je gospodinja in ti boš gospodar. Za oba bo tako prav in za hišo, da nam jo ne snedo v teh hudih .asih.«

Janez ji je ves bled odgovoril:

»Mati, ne govorimo več o tem. Vam ne zamerim, ker vem, da mislite dobro z menoj.«

»Za danes ni potreba, da še več govorimo; se že še bolj natančno domenimo. Toliko, da veš, kaj hočem. Bomo morali tudi z Anico govoriti. Samo spomin na Franca jo še zadržuje in neki prazni pomisleki; a to vse izgine. To si zapomni, da je ne boš napačno sodil, če se bo še nekoliko obotavljala. Siliti je ne smemo, ampak počakati moramo, da se s časom sama odloči.«

Ko se je poslavljala, je prosila Janeza:

»Drevi pridi k nam, da nam poveš kaj o našem ubogem Francetu. Dosedaj si nam prav malo sporočil. Toliko vemo, da je bil ranjen in da je umrl. Radi bi kaj več izvedeli. Prve rane so tudi že toliko zaceljene, da ne bo to prav preveč hudo bolelo, ampak bo bolj v nekako tolažbo. O drugih rečeh ne bomo še govorili nocoj. Prideš?«

»Pridem.«

Zvečer je bila zbrana vsa Dolinarjeva družina: mati, mlada gospodinja, stric Luka, posli in nekaj dninarjev. Janez je sedel za mizo in pripovedoval o vojski, o Francetovi nesreči, o njegovi boleznin in o njegovi smrti.

»Hudo je bil ranjen; če bi bilo le nekoliko manj hudo in bi bilo kaj upanja, da ozdravi, bi ga bili poslali v Ljubljano. Še dolgo je vzdržal; zdravniki so

mislili, da prej umrje. Zdi se, kakor da bi ga bila držala samo še želja po poroki pri življenju. Ko sem se takrat vrnil od tu in mu vse sporočil, je začel naglo slabeti. Pri zavesti je bil do zadnjega. Zbrani smo bili pri njegovi postelji. Držal me je za roko in mi naročal s šepetajočim glasom: »Anico mi pozdravi in mater in dom in vse doma!« S težavo si je snel poročni prstan, ga poljubil in ga dal meni z naročilom: »Ohrani ga za spomin in v zahvalo. Ne pripusti ga nikomur drugemu!«

Po teh besedah je Janez snel s prsta Francetov prstan in ga dal Anici z besedami:

»Anica, tebi ga menda smem dati v spomin. To je najdražji spomin, kar sem jih prejel v življenju; odstopim ga tebi, ker je na njem zadnji poljub in zadnja solza tvojega moža. Upam, da mi on tega ne zameri.«

Anica je vzela prstan, ga poljubila, ga krčevito stisnila med dlani in se razjokala nad njim.

Med tem je Janez mirno pripovedoval dalje:

»Lepo je umrl in tudi brez velikih bolečin, ker so zdravniki za to skrbeli, da ni hudo trpel. Imeli smo dobrega vojnega kurata, Dalmatinca, ki je stal pri njem do zadnjega vzdihljaja in zmolil prvo molitev nad ranjnim.«

»Sedaj pa je čas, da tudi mi odmolimo in gremo počivat!« se je oglasila mati.

Molili so kakor po navadi; molitev za ranjkega Franceta je bila tisti večer daljša in posebno prisrčna.

Janez je prišel že drugega dne k Dolinarjevim na delo in potem prihajal redno vsak dan. Večkrat je nanesla prilika, da sta se srečala z Anico in se kaj pogovorila. Največ sta se menila o delu pa o Francetu. Drugega govora ni bilo med njima.

Minil je že dober mesec, odkar je bil Janez doma. Neke nedelje popoldne je prišel Janez s stricom Lukom k Dolinarjevim. Posedela sta pred hišo. Pridružila se jima je tudi Anica. Govorili so o delu za prihodnji teden. Matere še ni bilo od blagoslova in poslov tudi ne. Stricu se je zdelo, da v hlevu nekaj ni v redu; zato je vstal in odšel.

Janez in Anica sta obmolknila. Zagledala sta se v daljavo in se zamislila.

Čez dolgo je Anica spregovorila v veliki zadregi:

»Janez, tisti večer pred mojo poroko si bil tudi ti pri spovedi v zakristiji.«

»Da.«

»Dolgo je trajala tista spoved.«

»Misliš. Ne vem. Ti slutiš kaj je bilo.«

»Nič ne slutim. Stric Luka je tisti večer izgovoril besedo, ki mi ne gre več iz spomina in mi je kakor neprestan strah.«

»Kakšna more biti tista beseda, da je tako strašna?«

»Huda mora biti taka spoved! Tako je rekel. Vojška je. Bog ve, koliko jih je poklal in postrelil. Tako je rekel.«

Janez se je nasmehnil in vprašal:

»Te besede so te tako prestrašile?«

»Janez, ti se smeješ temu. Mene stresa groza, če pomislim, da imaš s človeško krvjo omadeževane roke. In tudi France jih je morda imel. Od tistega dne me je bilo strah pred teboj in pred njim. Še danes se te bojim.«

»O, ta stric, kakšne misli ga begajo! Je res pravi stric! Anica, zakaj je bila tista moja spoved tisti večer tako dolga, tega ne morem tebi praviti. Toliko ti povem, da sem pri gospodu Antonu iskal bolj tolažbe

kakor pa odpuščanja od grehov. Tisti tvoj strah pa je prazen. France prej ni bil na bojišču, ampak v ozađu, ko je prišel na bojišče, je bil prej ranjen, nego je prišel do boja. Jaz pa sem imel to srečo, da sem postal postrežnik pri našem vojnem župniku in imam opravila le z ranjenci in bolniki. Nisem še imel prilike, da bi bil na vojski prisiljen ljudi moriti, ampak le umirajočim pomagam in jim bolečine lajšam. Posebno od kar sem v bolnišnici in vidim toliko trpljenja in take strašne rane, ki jih zadaja vojska, bi bilo zame nekaj strašnega in groznega, če bi moral v vrtince klanja in boja. To ti lahko zagotovim, Anica, da so moje roke ravno tako čiste kakor tvoje.«

Anica je prejela Janezove roke in jih stisnila med svoje dlani:

»Janez, ne veš, kako sem ti hvaležna za te tvoje besede in to tolažbo.«

Odšla je v hišo in se kmalu zopet vrnila. V rokah je držala zlat prstan. Stopila je pred Janeza in ga nagovorila:

»Janez, ta prstan je tvoj. Nihče drugi ga ne sme nositi. Nosi ga ti. France je tako želel. Ta prstan je drug mojemu prstanu. Zato ne sme moj prstan iskati nikjer drugje in nikakega drugega tovariša. Janez, Francetu si bil do smrti zvest tovariš. Bodi tak tovariš tudi meni.«

Utihnila je, ker ji je sramežljivost vzela besedo.

Janez, ki jo je ves čas poslušal z nestrpnostjo, je vzdihnil:

»Anica, ne prenašli se. Mati te je prisilila k tej besedi.«

»Ona mi je svetovala in mi večkrat prigovarjala; sili me pa ne. Sama sem prišla po njenih besedah do spoznanja, da je tako prav in da sama ne bom mogla ostati, kakor sem bila spočetka sklenila. Potrebujem tovariša in pomočnika v življenju. Ne poznam boljšega zame, kot si ti.«

»Ana, mati in pamet ti tako svetujeta, tvoje srce pa molči pri tem.«

»Janez, dolgo sem premišljevala o tem in izpraševala svojo vest in svoje srce. Danes si mi odvzel največji strah, ki me je zadrževal pred to odločitvijo. Najprej sem se bala tudi tega, da me bo spomin na Franceta zadrževal pred tem korakom, sedaj pa se mi zdi, da me ravno spomin nanj še posebno vleče k tebi, ki si mi bil tako velik in požrtvovalen prijatelj in si naju ti združil v zakon. Mati mi je povedala, da ti ne spregovoriš nikdar besede v tej zadevi. Ona te je že prosila. Želela je, naj še jaz spregovorim. Govorila sem. Sedaj govori ti!«

Sedla je kakor utrujena od velikega napora. Janez je vstal in ji ponudil roko;

»Ana, zahvaljujem se ti za tvojo besedo. Vem, kako težko ti je bilo spregovoriti. Danes ne sprejemem ne prstana in ne besede. Čez teden dni pridem nazaj. Dobro premisli! In če se do tedaj tudi drugače premisliš, kakor si danes govorila, ti ne zamerim. S svojim srcem se dobro razgovori. Ako mi takrat ponudiš prstan, ga sprejemem in ti povem važno besedo.«

Čez osem dni se je Janez vrnil in Ana mu je ponudila prstan. Sprejel ga je in ji rekel:

»Anica, tega ti še nisem povedal: Ko mi je France izročil ta prstan, mi ni samo naročil, naj ga nikomur ne odstopim, ampak me je tudi prosil, naj tebe poročim. Jaz mu nisem mogel nič obljubiti. Nate nisem hotel vplivati ne s svojo prošnjo in ne z njegovo be-

sedo. Bal sem se, da bi se ti ne mogla odločiti pristo-
voljno zame. Danes si se odločila. Anica, kar bi ti imel
biti France, to ti bom skušal jaz biti.«

Pod večer sta se oglasila pri gospodu Antonu. Po-
nudil jima je sedež in se jima prijazno nasmehnil:

»Vem, da vama je težko začeti, zato začnem jaz.
Pametno sta sklenila, kar nameravata storiti. Bal sem
se, da se boš ti, Anica, zgubljala v prazne sanjarije in
nekako malikovala s svojo ljubeznijo in s svojim
spominom na Franceta. Življenje te kliče in te rabi;
zato je dobro, da si pustila sanje. Nevarnost je bila
pri tebi toliko večja, ker si tako mehke duše in se je
tvoja poroka vršila na tako nenavaden način. In ti
Janez bi se bil mučil po svetu s svojo ljubeznijo in
svojim ponosom, ko lahko veliko več storiš kot gospodar
in oče. Draga moja, zapomni si to, da s prazni-
mi sanjarijami in otožnim čuvstvovanjem in bolešno
občutljivim srcem in brezplodnim ponosom ne bomo
pomagali ne sebi in ne narodu, kateri nujno potrebuje
dela in življenja. Zlasti sedaj po vojski je potreba do-
brih in moralno in telesno zdravih in trezno mislečih
in vztrajno udeležujočih se ljudi. Kakor ne sme biti
ljubezen živinska razbrzdanost, tako tudi ne sme
biti tajinstvena sanjavost; biti mora sveže in krepko
živlensko udejstvovanje. Treba je narodu našemu
treznih in resnih delavcev in zdravega in svežega po-
tomstva. Zato pravim, da je vajin sklep pameten. Dva
taka človeka, v zakonski zvezi strnjena, storita in da-
sta narodu veliko. Bog vaju bo blagoslovil in France
bo z radostjo gledal na vajino zvezo.«

Čez mesec dni je bila poroka. Tiha in skromna, a
pristrčna in polna mirne zadovoljnosti. Anica je šla
pred oltar v isti obleki kot prvič. Imela je isto družico,
Stric Luka je še enkrat oblekel svojo črno suknjo, o
kateri je mislil, da je ne obleče več pred smrtjo.

Gospod Anton je gledal nanju z očetovsko ljubezni-
vostjo, ko sta zopet pokleknila pred njega kakor pred
trema leti in odprla isto škatljico in podala ista dva
prstana za blagoslovitev.

Razložno je bilo slišati iz njegovega vprašanja po-
udarek:

»... ali hočeš to tukaj pričujočo nevesto Ano Doli-
narjevo vzeti za svojo pravo ženo...«

»Hočem!« je odgovoril Janez s krepko besedo.

Pri drugem vprašanju se je slišal zopet poudarek:

»... ali hočeš tukaj pričujočega Janeza Grivarja za
svojega pravega moža...«

Mirno in razložno je odgovorila Ana:

»Da, hočem!«

Takoj po poroki sta se odpeljala Janez na Gori-
ško, na Kras, na bojišče, na Francetov grob. Prinesla
sta s seboj velik venec.

Na grobu je stal preprost, a lep spomenik iz sivega
kamna.

Ana je prijela Janeza za roko in mu jo hvaležno
stisnila:

»Janez to si ti poskrbel. Ne morem ti dopovedati,
kako sem ti za to hvaležna.«

Pokleknila sta na grob in se poglobila v molitev. Ko
sta zopet vstala, je govoril Janez s tresočim glasom:

»France, pripeljal sem ti tvojo deviško vdovico. Pri-
šla je, da se poslovim od tebe in svoje mladosti. Prosila
me je, naj ji bom — siroti — spremljevalec na potu
življenja. France, izpolnila se je tudi tvoja želja; po-
stal sem ji tovariš in pomočnik. Zdaj čakava tvojega
blagoslova. Tu na svojem grobu ti prisegam, da jo ho-
čem ljubiti in zanjo skrbeti do smrti tako, kakor bi to
samo ti mogel storiti. Z Bogom France!«

Ana je stopila k njemu, se mu v solzah nasmehnila
in ga prvič v življenju objela in poljubila.

UMETNIŠKO ZGODOVINSKI SPOMENIKI.

Cerkev M. D. Oberšljanske B. Nemeč.

stoji na prijaznem obraščenem gričku v sredi med Komnu in Tomaževico. Vidis jo daleč od vseh strani in spoznaš takoj po lepem zvoniku, ki je zidan v podobi kupole. Ko prideš blizu, te prešine tiha samotna bogatega borovega in hrastovega gozda. Začudiš se veličastnemu svetišču, ki je dolgo 33 m in široko 12 m. Še bolj kot zunanost vpliva na te notranjost lepe cerkve z mogočnim marmornatim glavnim oltarjem, s katerega deli Devica Marija Oberšljanska vernemu ljudstvu svoje milosti. Krasna stranska marmornata oltarja iz l. 1736. sta posvečena sv. Ani in sv. Antonu. Prostorni prezbitenij krasijo popolnoma dobro ohranjene fresko-slike slovečega slikarja Julija Qualeusa iz l. 1724., ki so sedaj po vojni mogoče najlepša znamenitost v nadškofiji. Slike predstavljajo življenje Marijino.

Ta cerkev je zelo stara. Sezidali so jo l. 1585., kakor kaže letnica nad glavnim vhodom. In latinski napis istotam priča, da je bilo to svetišče sloveča romarska cerkev. Z »bulo« (posebnim pismom sv. Očeta) je prejela izredno čast. Bila je obdarovana z odpustki za vse čase. Teh milosti se je ljudstvo vedno posluževalo in še dandanes ljubi to svetišče. To pričalo Marijini prazniki; posebno na praznik Vnebovzetja Marijinega se tu zbere vsako leto množica vernega ljudstva. Kadar pa pritiska suša, roma kraško in bližnje vipavsko ljudstvo v procesijah k Devici Mariji Oberšljanski s trdnim zaupanjem, da bo uslišano; prepričano je, da v 36 urah po procesiji pride dež. —

Naj sledi še latinski napis, ki stoji nad glavnim vhodom:

FAUTORE ILLmo S. R. J. COMITE DNO
LAURENTIO DE LANTHERY ET PA.
ECCLESIA VOCATA IN OBERSHLAN DICATA
B. M. V. PRIVILEGIATA INDULGENTIIS PERPETUIS A SSmo DNO NOSTRO PAPA URBANO VIII.
OUARUM TENOREM VIDERE EST IN BULLA
IBIDEM RESERVATA PROCURANTE R. D. PA.
STE. PESLER AN. 1639.
REAEDIFICATA VERO ANNO 1644. SUB ADMINISTRATIONE G. ZOLLIA ET THOMAE NUMISEL.

Slovenski bi se glasilo:

Pod pokroviteljstvom Vzvišenega S. R. J. Grofa Gospoda Lavrencija de Lanthery in Pa.

Cerkev imenovana v Oberšljanu, posvečena blaženi Devici Mariji, obdarovana za vse čase z odpustki od sv. Očeta Papeža Urbana VIII., kakor je razvidno iz bule tam shranjene po posredovanju č. g. Pa. Šte. Pesler l. 1639.

Prenovljena l. 1644. pod upravnitvom G. Colja in Tomaža Numisel.

Letošnji praznik vnebovzetja Marijinega pa je sklical v Oberšljan na tisoče Marijinih častilcev. Na izvanredno slavje se je pripravljalo ljudstvo z govori vnetih pridigarjev in z obilnim prejemanjem sv. zakramentov. Jedrnate in prisrčne besede so prepričale ljudstvo, da so Marijine družbe najbolj gotovo za-

vetje in rešitev mladine, ako hoče ostati čista, zvesta Bogu, cerkvi in narodu. In trdno imamo upanje, da zagospoduje Marija tudi na Krasu. Kraška poštena dekleta ne bodo zaostala za vipavskimi v ljubezni do prečiste Device Marije... O dokler bo naše ljudstvo častilo Marijo in ko se bo tudi naša kraška mladina oklepala prečiste Device, se nam ni bati. Naš rod bo zdrav ter kljuboval vsem viharjem in izšel bo iz boja krepak. — Višek slovesnosti pa je bila veličastna procesija s kipom Oberšljanske Matere božje iz župne cerkve v Komnu v Oberšljan, ki so ga nosila in spremljala belo oblečena dekleta. Udeležilo se je procesije 5000 ljudi. (Glej sliko na prvi strani koledarja!)

Cerkev D. M. na Polju pri Bovcu.

Ta lepa gotška stavba je bila do XVIII. stoletja bovška župna cerkev. Predvojna oblika te cerkve je bila izza časa okrog l. 1500. Iz tiste dobe so bile tudi zanimive nastenske slikarije v cerkvi: okoli oltarja je bilo naslikanih dvanajst apostolov. Stavbinsko jedro pa je bilo gotovo še starejše, kajti cerkev M. b. je stala v Bovcu že v starodavnih časih. Bula papeža Celestina III. omenja samostojno bovško duhovnijo že l. 1192. — Cerkev je imela pred vojno lep lesen oltar v baročnem slogu. Vojna je vse uničila.

Notranjski gradovi.

Baron Jan. Valvazor je proslavil kranjsko deželo v znamenitem delu »Slava vojvodine Kranjske«, ki je izšlo leta 1689. V naslednjem smo poslovenili opise štirih krajev ter priobčili slike natančno po Valvazorjevih risbah.

Bistriški grad.

Bistriški grad leži na Pivki osem milj od Ljubljane, četrti del ure od vasi in župnije Trnovo. Grad so sezidali na kamenitem gričku, kakor je tudi vse gorovje v bližini kamenito. Takoj pod gradom pride na dan Bistrica. Grad ima ime po vodi, ki je poleti ledenomrzla in bistra kakor biser. V vodi je vedno dosti postrvi in lososov, Bistrica gonj 45 mljnskih kolč in 16 žag.

Bistriški grad leži na Pivki osem milj od Ljubljane, četrti del ure od vasi in župnije Trnovo. Grad so sezidali na kamenitem griču, kakor je tudi vse gorovje v bližini kamenito. Takoj pod gradom pride na dan Bistrica. Grad ima ime po vodi, ki je poleti ledenomrzla in bistra kakor biser. V vodi je vedno dosti postrvi in lososov. Bistrica goni 45 mlinških koles in 16 žag.

Bistriški grad je zelo star. Na vsak način je stal že pred letom 1380., ko je frančiškan Bertold iznašel smodnik.

V tem gradu so gospodovali bistriški gospodje. Zadnji člen te rodovine je bil gospod Aloh, ki se je v vojski bojeval zelo hrabro, zlasti takrat, ko je šel Štajercem na pomoč proti sovražniku. Kakor pa se mora hrabrost tupatam rdečiti v lastni krvi, tako je tudi Aloh padel leta 1291. v boju zoper poganske Ogre, ki so vzdignili vojsko zoper vojvodo Albrehta. Z Alohom je izumrla rodovina bistriški gospodov.

Kdo je po Alohoji smrti podedoval grad, ni znano. Pač pa vemo, da spada že nekoliko let pod postojnsko gospodstvo in je danes last Ferdinanda Auersberga.

V gradu stanuje le par oseb: čuvaj z družino. Čuvaj pazi na grad, v katerem hranijo bližnji kmetje svoje bolj dragocene stvari, ki bi sicer bile v kmetjskih hišah ogrožene, ker se klatijo po okolici malovredneži.

Bistriški grad.

O Jablanici pri Bistrici.

Grad Jablanica leži na Notranjskem 9 milj od Ljubljane in tri od Reke. Včasih so ga prištevali k Liburniji, dandanes pa na Gorenjo Pivko. Grad stoji na precej visokem hribu sredi gorovja, ki meji na divje gozdove.

V tej graščini, ki je zgrajena po starih šegah, sta dve kapeli, prva je posvečena v čast sv. Florijana, druga v čast sv. Uršule. Takoj pod graščino v dolini stoji velika in lepa kmetija. Ime ima graščina od divjih jablan, ki precej pogosto rastejo v okolici. Jablanica pomeni malo jablan.

V starih časih so imenovali Rimljani ta kraj »Ad malum«, kar bi moglo imeti dva pomena: pri slabem, pri hudem (Sed libera nos a malo = temveč reši nas hudega), ker je okolica obdana od pustih, divjih gozdov, ki se vlečejo doli do turške dežele. beseda pomeni lahko tudi jablan (Lahi pravijo jabolku v čistem jeziku la mela), ker je tukaj rastla izredno velika jablan, ter so Rimljani, ki so tod mimo hodili, imenovali ta kraj Pri jablani.

Graščina je bila včasih last nekega gospoda Jurija Haller, potem je pripadla gospodu Cvetkoviču (Zuetkoviču), potem plemenitim de Fini in sedaj gospodu Vincencu Lazarini-ju.

Jablanica l. 1689.

Iz zgodovine Prema.

Devet milj od Ljubljane se na Pivki dviga trg in grad Prem na vrhu strmega hriba. Ob vznožju teče voda Reka, ki se pri Škocjanu na Krasu skriva v zemljo, a se zopet prikaže pri Sv. Ivanu (poleg Devina) pod slavnim imenom Timav.

Grad ima močno in debelo ozidje in se je v davnih časih zelo izkazal. V notranjosti pa je zidan na starinski način ter ima kapelo sezidano 1615. na čast sv. Marjete. Tik pred gradom leži trg, ki pa je majhen in ima samo nekaj hiš. Graščinsko ozemlje sega daleč naokrog in je prava gospoščina. Graščina je bila zdavna last deželne gosposke, kateri so plačevali gotovo davščino. Šele kasneje so oddali graščino gospodu Ravnahu proti gotovi svoti denarja. Že leta 1313. je bil gospodar graščine neki E. Ravnah. Konečno je vsled neke poroke pripadla graščina grofu Porzia (izgovori Porcija). Nad vratni v grad se vidi grb, ki kaže da je nekoč pripadal grad družini Hallern. Poleti je bivanje v gradu jako neprijetno, tako se bliska in grmi. Ko sem pred 11. leti (torej leta 1658.) prenočil v gradu, je nastal ponoči vihar. Grmelo je, kakor da bi kdo neprenehoma iz kanona streljal. V tej noči je zapustil grom nad 40 spominov. Med drugim je jezik plamena švignil skozi okno moje sobe (jaz spim vedno ob odprtem oknu). To sem sam videl, pa tudi to, kako je plamen izginil skozi drugo okno, ki je bilo tudi odprto.

Skalnica pri Jelšanah.

Baron Valvazor piše o Skalnici tole:

Grad Skalnica leži v Liburniji, ki spada sedaj na Notranjsko, od Ljubljane 10, od Reke 2 milj. Ime Skalnica pride od mnogih peči in skal, ki so tu v ve-

Grad Skalnica.

Grad Prem.

liki množini razsejane. Okrog gradu vidiš same skale. Pozimi veje tod močan veter. Grad stoji na visokem hribu in takoj pod njem sta dve kmečki hišici; v bližini ni ne vasi ne hiše. Na vrhu gore se nahaja hišica, do katere pa si skoro nihče ne upa zastran groznih goščav, ki se raztezajo tja do turških dežel.

Okolica Skalnice je plodonosen okraj za tolovaje, ki potnike napadajo in morijo. Deželna gosposka kranjske dežele je dala krčmarje ob cesti, tistega v Skalnici, v Lipi, v Dolenjah, ujeti in v Ljubljano prepeljati, kjer so bili zaprti na gradu, ker so roparjem potuho dajali s tem, da so jim dajali jedačo in pijačo. Da bi omogočili trgovcem pot v Reko na sejme, je gosposka naročila kmetom, da so ob semanjih dnevih nastavili ob poti straže, tako da so se smeli sejmariji nemoteno vračati z Reke domov. Tako so prišli do neke varnosti.

V teh krajih redijo jako trpežne konje. Sedanjii graščak ima lepo kobilarno. Pred dvema letoma je graščina popolnoma pogorela. Dne 26. februarja 1687. je neki mož lastno ženo ustrelil s pištolo. Ta zlobnež je šel z ženo na Reko, kjer jo je spravil k spovedi in k obhajilu, ker ji je hotel vzeti le telo, ne pa duše. Ko sta se vračala, jo je v bližini Skalnice umoril, nakar je zbežal.

Pred časom je bil grad last gospodov Bardarini. Eden teh Bardarinov je bil en čas ritmoister v hrvatski telesni kompaniji na dvoru na Kur-Saksonskem. Tega ritmojstra so povzdignili v grofovski stan. Vzel si je za slugo nekega krščenega Juda. Ko je sluga opazil, da je gospod precej petičen, ga je ponoči, ko je trdno spal, umoril.

Leta 1687. je prišel grad v last Andreja plem. Oberburga,

Legenda o sveti Marjeti.

Joža Lovrenčič.

Sveta Marjeta devica
cerkev pod Stolom ima.
Sveta Marjeta devica,
pozdravljena!...

* * *

Prišla je sveta Marjeta
v davnih dneh, kdove odkod,
ko je pred zmajem bežala
v naš kobariški Kot.

V Kredu se je ustavila,
lep se ji zdel je kraj:
„Tu bom cerkev zidala,
sem ne pride zmaj!...“

Ni se še oddahnila,
po Nadiži je zmaj prihrumel:
„O Marjeta, Marjetica,
zdaj, zdaj te bom imel!...“

Sveta Marjeta prestrašena
kar so jo nesle noge
v klanec bežala je in breg,
zmaj po Nadiži sopol je hreščé.

Prišla je v strmo Borjano:
„Tu bom varna zdaj!“
A iz Nadiže se vzpne in hlasta
[po njej
divji, ogabni zmaj.

Iz nozdrv plamen mu šviga
in zeleno mu žare oči. —
Beži, beži, Marjetica,
sicer izpije ti srčno kri!

V reber po stezi naprej in
[naprej
Marjetica tekla je,
zmajska pošast pa za njo
po Nadiži se vlekla je.

Vlekla se je in sopihala
žveplo strupeno in dim;
sveta Marjeta je vzdihala:
„O moj Bog, kam naj bežim!“

Že je skoraj omagala,
ko nad Breginj je prišla,
in na griču pod Stolom
se je oddahnila.

Ko se ozrla je po dolini,
ves jo minil je strah:
sveta Helena pod Sedlom
križ je držala v rokàh.

Prvič se je zmaj zagnal,
da bi iz Nadiže se vzpel,
križ je dvignila sveta Helena —
zmaj je oslepel.

Drugič se je zmaj zagnal,
da bi dosegel svoj plen,
sveta Helena spet dvigne križ,
zmaju je ugasnil žvepleni
[plamén.

Tretjič se je še zmaj zagnal,
sveta Helena tretjič je v zrak
dvignila križ pred njim
in postal je ko jagnje kroták.

Še mu je rekla sveta Helena:
„Zdaj le pojdi za sveto
[Marjetico,
ki bo na griču pod Stolom
zidala cerkvico!...“

Vzdignil se je zmaj in je šel
k sveti Marjetici,
legel je k njenim nogàm
in varoval jo do konca dni...

Ko je sveta Marjeta umrla,
angeli so v nebeški sijaj
nesli jo, — a ob Nadiži
spet zagospodaril je zmaj.

Slep je bil, a v slepoti,
hujše je hlastál in divjál
in je strah in grozo budil
sred naših lepih tal.

Od blizu in daleč pod Stol
romali so naši ljudje
v cerkev svete Marjete
in jo prosili, naj jih otmè.

Sveti Marjeti devici
smilil se je naš rod
in pred zmajem otela
je kobariški Kot. — — —

* * *

Sveta Marjeta devica,
kot nekdam naš rod te časti,
sveta Marjeta devica,
izprosi mu lepših dni!

Cerkvica sv. Marjete „Pod Stolom“ je podružnica breginjska. Cerkvica sv. Helene stoji pod Sedlom ob Nadiži v Podbeli. Kakor pravi svetniška legenda, je sv. Helena našla križ Kristusov; ona je mati Konstantina Velikega, ki je videl na nebu prikazen križa z napisom: „V tem znamenju zmagaš“. Domačo legendo, katera še živi v nekoliko spremenjeni obliki v kobariškem Kotu, je pesnik na prav pesniški način obdelal. Kdor bo znal pesem prav brati, bo čutil v njej sicer nekoliko prost, a krepak in po narodni pesmi posnet ritem z lepozvenečo daktilično dominantno. (Urednik.)

NAŠI MOŽJE.

Josip Pagliaruzzi - Krilán.

K štiridesetletnici njegove smrti. Sestavil V. B.

„Slovan“ je prinesel v 7. številki od 1. aprila 1885. leta na naslovni strani Pagliaruzzijevo sliko in spis, ki nosi gornji naslov in začenja z besedami: »Krilána ni več!« Pod spisom stoji mesto pisateljevega imena samo beseda: Prijatelji. Ta prijatelj, ki je napisal mlademu pesniku nekrolog, je bil Simon Gregorčič, Pagliaruzzijev sorojak, iskren prijatelj in pesniški učitelj. Letos dne 1. marca bo štirideset let, odkar je Krilána zagrnila temna gomila in 1. aprila štirideset let, odkar je bil objavljen v »Slovanu« omenjeni spis. Ker nam beseda najboljšega poznavalca Pagliaruzzija podaja njegovo najbolj verno sliko, navajamo v naslednjem podatke o Pagliaruzzijevem delu in življenju po tem Gregorčičevem spisu.

nikova mati Marija je bila vrla gospodinja, dobrotnica siromakov, ljubeča mati in vzor prave pobožnosti. Josip je bil v tej vzgledni družini najvzlednejši otrok. Podedoval je vse lepe lastnosti svojih roditeljev: od očeta vestnost v izvrševanju svojih dolžnosti, vztrajnost, trden, jeklen značaj; po materi nežno rahločutnost in iskreno pobožnost: od obeh pa bistro glavico.

Začetne šole je obiskoval v Kobaridu, srednje šole pa v Gorici, kjer je bil v vseh razredih prvi odličnjak. Na goriški gimnaziji (1870.—1878.) je močno vplival nanj mladi Levec kot učitelj slovenščine. Po dovršenih srednjih šolah se je vpisal na Dunaju med pravoslovce. Bil bi si morda izbral raje modroslovje, ki je bolj ugajalo njegovemu čuvstvovanju in pesniškemu mišljenju, a oče, ki je želel svojemu sinu obširnejšega in svobodnejšega delokroga, mu je namignil, da bi iz njega dobil raje dobrega jurista. Ta migljaj je bil dovolj vseskozi poslušnem »Pepiju«, kakor so ga domače imenovali. Iz zdravstvenih ozirav se je učil večinoma doma, le po nekatere mesece je bival na Dunaju. V učenju je bil priden, neutruden; včasih je sedel po petnajst ur na dan pri knjigah. Pravoslovne nauke je dognal do prvega rigorosa, ki ga je prebil l. 1884., in se pripravljaj na drugi; hotel je postati pravdni doktor. A ni se učil samo pravdoznanstva; vedoželjnemu duhu je bilo to vse premalo. Učil se je tudi raznih jezikov: govoril in pisal je dovršeno slovenščino, nemščino in italijanščino, poleg tega je govoril in bral francoščino in srbohrvaščino, učil se je pa ruščine in angleščine, govoril je tudi najčistejšo furlanščino. Stenografiral je slovensko in nemško. Naredil je poštarško izkušnjo in jo nameraval prebiti tudi iz brzojavljenja.

Vrhu vsega tega je več časa praktical pri okrožnem sodišču v Gorici, kjer so njegove moči in njegovo pridnost jako cenili; sam predsednik sodišča je izrekel, da takega tolmača pri obravnavah še ni imel. Pozneje je vstopil pri izbornem odvetniku Fraportiju. Poleg vsega tega dela je tudi mnogo in premišljeno bral. Slovensko leposlovno literaturo je poznal prav dobro in o vsakem spisu si je naredil samostojno, utemeljeno sodbo. Tudi je prebral veliko nemških in italijanskih umotvorov. Italijanske novejšje pesnike je poznal temeljiteje kakor mnog Italijan; in o teh italijanskih pesnikih je tožil dostikrat, kako polteno in umazano pišejo, ter z veseljem kazal na našo, — takrat — mlado, v primeri z italijansko, deviško literaturico. Obžaloval je tudi, da Hrvati najraje citirajo laške pesnike, dočim bi lahko našli primernejših virov. Pridno, z radostjo je prebiral srbske narodne pesmi in da ne brez ploda, prizna vsak, kdor pozna njegove pesmi. Pri vsem tem mnogostranskem delu se je čuditi, kje je našel še časa za produktivno pesniško delovanje. Kako ga je veselilo vse, kar je lepega, dobrega, vzvišenega! Kako je bil vesel posebno lepih pesmi in koliko jih je znal na pamet! Kako dobro jih je umel in čutil! Že zgodaj je

Josip Pagliaruzzi - Krilán.

Josip Pagliaruzzi, ki si je nadel pesniško ime Krilán, se je rodil 26. maja l. 1859. v Kobaridu. Njegov oče Izidor je bil izšolan, omikan in izkušen mož, mnogoletni župan kobariški in deželni poslanec goriški. Po njegovem trudu je Kobarid veliko pridobil glede lepote in zdravja. Z uravnavo struge reke Idrijce in z izsušenjem kobariškega močvirja si je postavil stalen spomenik. Pri tem delu je pokazal jeklenost svojega značaja in energijo volje. Pes-

začel tudi sam skladati pesmi. Prva njegova pesem je bila tiskana v »Zvonu« l. 1878. »Na junakovem grobu«, tedaj ko je imel pesnik šele devetnajst let. Spočetka je skladal lirске pesmi, a pozneje je pisal po večini le balade (pripovedne pesmi bolj resnega značaja) in v manjšem številu romance (pripovedne pesmi, katerih dejanje bolj zadovoljivo konča). Sam je priznal Gregorčiču, da čuti v sebi več moči za epiko (pripovedno pesem) kot za liriko (čuvstveno pesem). Napisal nam je res lepih balad, ki so se z veseljem brale, a še z večjim veseljem deklamovane poslušale. Kdo se ne spominja balade »Stara mati«, »Smrt carja Samuela«? Koliko bi bil lahko še storil s takimi zmožnostmi in s tako neumorno delavnostjo, ko bi nam ga bila božja sodba pustila! Toda njegovo telo je bilo prešibko za takega duha in njegovo delo presilno za take telesne moči. Nas druge ljudi treba vedno priganjati k delu, a našega Krilána sem moral tolikokrat prositi, naj se ne presiljuje. — Tako piše Gregorčič in pristavlja dalje: — A zastoj! Notranji ogenj, hrepenenje po dovršenosti, nista mu dala miru in tako so morale telesne sile obnemoči. Toda recimo iskreno: kratko je živel, a za ta čas je storil vendar veliko. Že ob njegovi smrti je bilo že precej njegovih pesmi natisnjenih in v njegovi zapuščini so naši šest knjižic pesmi.

Ako svet pozna in čisla Krilána pesnika, čisla še bolj tisti, ki ga je поблиže poznal, Krilána človeka. Koliko kreposti je bilo v njem združenih. Bil je dober, pokoren sin, zvest prijatelj, ljubeč brat (Goričani so o tem rekli: »un fratello al modello!«), goreč domoljub in dober katoličan. Ni ga pokvaril svet, ne zapeljivo veliko mesto; ostal je zvest Bogu, domu in svetim vzorom vsem. Bil je strogo pošten, pravičen in ljubezniv do vseh. Zato je pa užival splošno ljubezen in spoštovanje. Blagor naši domovini, ako bi imela veliko takih mladeničev, kakršen je bil Krilán! — Te besede je napisal njegov najboljši prijatelj.

Gregorčič je ob tej priliki zložil tudi pesem, naslovljeno: »Venec na grob Krilánu«. Natisnjena je bila v isti številki »Slovana«. V tej pesmi pravi pesnik med drugim: »Saj dušo vso si mi odprl, in jaz ji v dno, ji v dno sem zrl...

Srce ti je svetišče bilo,
a v njem častit in svet oltar,
kjer Večnemu si žgal kadilo,
kjer domu žgal si vreden dar, —
in čednost slednjo, slednjí vzdr
ta sveti družil je prostór.

Tvoj duh zakladnica bogata...
Srce ti vzorno, um sijajen...
Značaj ti čist in neomajen:
Bil cel si mož, čeprav še mlad!

Oh, zlati moj ljubljeneč ti,
zdaj grobni pletem venec ti.

A tudi ti si ga izgubil,
oj narod moj, ne jaz samó;
Kako te on srčno je ljubil,
kako ti služil je zvestó!...

Pagliaruzzijev svak, deželni šolski nadzornik Anton Klodič-Sabladoski je poskrbel za natis pesnikove zapuščine. Prvi zvezek poezije je založil sam in jih dal natisniti v Hilarijanski tiskarni v Gorici l. 1887. Drugi zvezek je izšel l. 1895. Ponatis v Gabr-

ščekovi Slovanski knjižnici I. zv. šte. 48/49. II. zv. šte. 44/45. Leta 1896. je izšla v tej zalogi šte. 52/54 III. knjiga Pagliaruzzijevih zbranih spisov in sicer proza, ki ima povečini pripovedni značaj.

Slovstveni zgodovinar Iv. Grafenauer piše (Kratka zgod. slov. slovstva I. izd. str. 247.) o Pagliaruzzijevih pesmih: Kmalu po maturi se je oglašil v dunajskem »Zvonu« z lirskimi pesmimi, ki se jim pozna Stritarjev in Gregorčičev vpliv (Na planine!). Poneje pa se je posvetil pripovedni pesmi. Po vzorcu narodne pesmi je pesnil balade in romance iz idiličnega selskega življenja (Ljubica, Kupci, Lovčeva nevesta, Dekle in ptica i. dr.). Posebno močno so vplivali nanj boji na Balkanu za osvoboditev jugoslovanske raje proti dednemu sovražniku krščanstva. Balkanska vojska, zasedanje Bosne sta mu z boji Slovanov proti Bizatincem in Turkom dala največ snovi za njegove balade: »Na bojišči«, »Stara mati«, »Trije grobovi«, »Rada«, posebno pa za najlepšo balado njegovo, »Smrt carja Samuela«. Pagliaruzzi je spesnil tudi več daljših pripovednih pesnitev (Smrt Indža vojvode i. dr.).

Iz Pagliaruzzijeve zapuščine.

(Naslednje še neobjavljene Pagliaruzzijeve pesmi nam je poslal g. Joža Lovrenčič. Kakor kažejo letnice, so te pesmi po večini prav iz zadnjega časa pesnikovega življenja.)

Popotnik.

(6. IV. 1881.)

Že solnčece svetlo hiti na zapad,
po cesti koraka popotnik mlad.

Na ozko dolinico vlega se mrak,
popotnik samotni pospeši korak.

Glej, tamkaj med drevjem zvonik kipi,
možu zablíšče se radostno oči.

»Oj kmalo, oj kmalo kot ženo ljubó
pritisnem te srečen na srce zvestó!

Pri tebi od truda počival bom jaz,
pri tebi osrečen prebival bom jaz:

Saj ti si edina, oj ljubo dekle,
kar tukaj na sveti mi ljubi srcé!...«

In kakor da nova navdaja ga moč,
koraka urneje v mračno noč.

Pri kočici nizki pred malo vasjó
ustavi popotnik hitéčo nogó:

»Oj mati, oj mati, kje vaša je hči?
povejte, povejte, zakaj je sem ní?«

»Tam doli, kjer križič za križem stoji,
tam doli, tam dolj je moja hči!...«

Bolestno postava se zgane mu
in sapa u grlu zastane mu.

»Oj zbogom, oj zbogom, ti zlati sèn!
In plane obupno iz kočé vèn.

Po cesti, po kateri prišel je v kraj
po cesti drví (se) popotnik nazaj.

Na mostu, kjer divje valovje šumi,
na mostu popotnik samo postoji —

Iz vleče iz žepa debelo možnjó,
zažene jo doli v globoko vodó:

Kaj hoče, kaj hoče mi vse zlató,
za njo, za njo sem je zbiral samó!...«

In dalje, in dalje skoz temno noč
ga žene in tira obupa moč.

Po sveti se klatil je brez mirú
nikdar, nikdar ní več videl domú — —

Pesmi.

(V Gorici 24. VI. 1884.)

Kaj hoče v srci ta trepèt,
kaj hoče v srci ta šepèt,
ko v polji, ko po zimskem hladi
zaveje prvi dih pomladi?
Umes oglašá zdaj pa zdaj
sladkó se mi prečuden klic
ko prva pesem lastavic,
pozdravljajoča nežni stan,
ko spet iz juga k nam nazaj
pomladni priletijo dan —
Kaj hoče to, kaj hoče to?
Saj vendar nisi se vrnila
spet v srce moje pesem mila,
da to kipenje, to vrvenje,
da to prenovljeno življenje
od tebe, pesem bi biló?
O da, o da, o to si ti,
veselje, sreča mojih dni! —
Sedaj po dolgem pustem časi
prišla si zopet v polnem krasi,
poslal te je nebeški Bog,
da siješ v temi mi nadlóg,
da z mehko, nežno ti rokó
otiraš bridko mi solzó,
da kvišku dvigaš mi duhá —
Kako sem te, oj pesem rad,
pozdravljam te iz dna srcá,
pozdravljam te stotisočkrat!¹⁾

Sreča.²⁾

(V Gorici 18. VII. 1884.)

Kakor v morji solnca
luč ugasne mla,
v morji tuge moje
sreča je utrnila.

Solnce zjutraj zopet
sveti z neba doli,
sreča moja več ne
oživi nikoli! ...

Pozdrav — odzdrav.

(V Kobaridu 8. VIII. 1884.)

Krog mene svita se raván,
po ravni veter gre lahán,
okrog glavé trepeče mi,
sladko v uhó šepeče mi,
kot bil od tebe bi pozdráv,
poslan iz cvetnih mi nižáv ...

Glej, ptiček se je dvignil tam
in proti jugu švignil k vam,
ko misel pluje čez polje,
željnó mi zre za njim srcé
in pó njem z rojstnih teh višáv
gorák pošilja ti pozdrav! —

V poštnem vozu.

(Med Kobaridom in Gorico 11. VIII. 1884.)

V zadnji vasi ura
bila je poldán,
kakor ogenj sije
solnce na raván.

Od vročine silne
vsa narava spi,
videti nikoder
žive ni stvari.

Leni se konjiči
gibljejo težkó,
zevajoč otira
si voznik okó.

Tu slonim v gorečem
poštnem vozu sam,
dolzega jaz časa
vendar ne poznám.

Oj kako pač mučil
mene dolg bi čas,
saj v prijetni družbi
vozim zdaj se jaz!

Vozi tu se z mano
sladkih misli roj,
misli oh o tebi,
sladki angelj moj!

Ob očetovi smrti.

III.³⁾

(Med Kanalom in Kobaridom 1. XII. 1884.)

Groba več tam ne kopljite,
oj sosedje dragi vi,
kjer iz zemlje mahovite
sedem križev skup molí!

Rodbentki naši skupno
pokopani tam ležé
in iz groba v grob zauprio
tiho s sabo govoré.

Sami tam ležé po vrsti,
tujca ni med njimi vmes —
O zato pa tuji krsti
ne kopljite tam, zares!

Še za grobe tri⁴⁾ prostora
v onem kraji je samó,
nam trem grob tam biti mora —
Oj kako bo to lepó!

Malo časa vkup v življenji,
večno bomo vkup poslej
po tej bedi in trpljenji
v sreči združenji vselej! —

¹⁾ Od leta 1878., zlasti od 1880. dalje skoraj ni bilo dneva, da bi Pagliaruzzi ne napisal vsaj ene pesmi. V umevanje verza »sedaj po dolgem, pustem časi — prišla si zopet...« naj povem, da je po pesmi, zloženi v Gorici 23. XI. 1833., napisal le še dve drobni pesmi — eno v bodrilo bolnemu prijatelju 8. I. 1884. (ne one, ki je priobčena v II. zvezku) in eno dekletu 31. V. 1884. Od 24. VI. 1884. dalje, ko je vnovič zaslučil »kipenje in vrvenje«, bi mogel zopet reči: Nulla dies sine linea — ni bilo dneva brez pesmi! —

²⁾ Ta pesem, ki je v originalu brez naslova, kakor sporoča g. J. Lovrenčič, nam nudi posebno lepo priliko, da se prepričamo o veliki sorodnosti, ki jo kaže Pagliaruzzijeva pesem z Gregorčičevo. Večkrat se nam zazdi, da »zazveni iz Pagliaruzzijeve pesmi pristen Gregorčičev akord. V III. zvezku Gregorčičevih poezij se glasi prva pesem, str. 5:

Tone solnce, tone
za večerne góre,
z njim le moja toga
vtóniti ne more.

Zjutra solnce vstane
lepše še žareče,
ž njim pa radost meni
vstati nikdar neče.

Toni solnce, toni,
drugim tópi bóli,
njim na srečo vstajaj,
če zamé nikoli.

Oblika in ideja gornje Pagliaruzzijeve pesmi je povsem Gregorčičeva.

³⁾ V ta cikl se spadata kot I. in II. pesmi »Nov grob« in »Mrtvim«, zloženi isti dan z isto opombo. Priobčeni sta v »Poezijah« II. zv.

⁴⁾ Za pesnika in njegovi dve sestri. Primerjaj tudi zadnjo kítico v V. pesmi.

IV.

(Med Tolminom in Kanalom 3. XII. 1884.)

Ko dan za dnevom si bolj hiral,
pri tebi bil sem jaz vselej
in grenke ti solze ofiral,
ki kdaj privrele ti skrivej.

Bogú v molitvi sem odkriti
zahvaljeval se pregorkó,
da tebi dano mi služiti
nekoliko vsaj je biló...

Oh, da me ni pri tebi bilo,
predragi oče moj, tedaj,
ko tvoje se okó sklenilo,
sklenilo se za vekomaj!

Da še enkrat ti v mroče óko
pogled se moj bi bil vglobil,
na glavo bi mi trudno róko
blagosloveč me položil.

Dokler še živel bom na sveti,
bolelo bo me srcé,
da mile ti oči zapreti
so tuje morale roké!

V.

(V Gorici 25. XII. 1884.)

Božični dan, presveti dan,
takó težkó pričakován,
radost in srečo nosiš ti
in v srca vsa jo trosiš ti!

Kdor vse dni v miru bival je,
življenje v sreči vžival je,
Božič, blagosti nove vir,
podvaja srečo mu in mir.

A komur tolikrat obraz
od solz rosan bil prešnji čas,
Božič otrè solzé grenké
in srečo vlije mu v srcé! —

Božični dan, ti dan mirú,
dobrotnik zemskega rodú,
pa nam trem še solze otrí,
miru še nam trem v srca vlij!

Na zimskem polju.

(V Gorici 19. I. 1885.)

Oj kje je tvoj kras,
polje zeléno,
cvetice in klas —
vse pokošéno!

Tu pusto ležiš
in dolgočasno,
nazaj si želiš
krilo prekrasno.

Le čakaj poljé —
klas in cvetice
spet skoro nad té
vzpnejo glavice!

Ti nisi kot mŕ,
rávan zelena,
saj spet ti vzkípi
bil zamorjéna.

Ko nam pa kedaj
cvet se posúši,
ne vstane nazaj
nikdar več v duši.

Ko nam posmódi
klasje kdaj slana,
na vek nam leži
duša požgana!...

Klic solncu.

(V Gorici 19. I. 1885.)

Z močjó novó raz néba
zdaj žarko solnce sije,
po vsej široki zemlji
goreče žarke lije.

Vsa zmrzla zemlja taja
v njegovem se plameni,
topljo v njem potoci
in hribi se ledeni.

Pa da ne moreš, solnce,
ti raztopiti leda,
ki dan na dan krog srca
težeč se mi uséda!...

Mlada grajska gospa.

(V Gorici 23. I. 1885.)

»Kaj bela zastava nad gradom
v jùtranji sapi vihrá,
kjer dviga nad temnim prepodom
najvišji se stolp do neba?»

Svoj god li v dvorani visoki
praznuje danes graščak?
Veseli morda poroki
zastava bela je znak?»

Že davno glasi veseli
umrli so v sobah gradú;
ni to zastava, kar beli
z visocega zdaj se zidú.

Na stolpu ob brezdnú brezdanjem
gradú je mlada gospá,
a v lahkem pihu jutranjem
zavoj jej beli igra.

V daljave zdaj nedozorne
strmí in strmí od gor,
kedaj spet mladi povrne
graščak v visoki se dvor.

V ljubezni čisti in srečni
že dolgo ljubila sta se,
pred leti tremi pa v večni
obljubi združila sta se.

Le tri prekratke nedelje
živita v ljubezni vkup,
cesarjevo kliče povelje
graščaka na bojni hrup.

S solzami se stolpa zrla
ves dan je po cesti za njim
in mlada jej duša mrla
v ljubezni je zvesti za njim.

V visocega stolpa lino
hodila je dan na dan,
upirala čez ravnino
v daljavo pogled želján.

Za dnevi prešli so dnevi,
prešli so že meseci tri,
a v grad k jokajočej reví
graščaka le vedno ni —

Ko bil je že mesec peti,
prišel je hlapec nazaj,
ki v boj v graščakovej četi
podal se je bil tedaj.

Povedal je v grajskem dvoru,
da vse je sovrag poklal,
da v divjem pogubnem boru
sam mladi graščak je pal.

Prinesel je gospej v gradi
graščaka zadnji pozdrav,
izročil je gospej mladi
gospodov prstan krváv,

Na oči jej je tema pala,
obup jej objel duhá,
do neba je krik zagnala,
na trda omahnila tla...

Ko spet po smrtni bolesti
zapústil jo sèn težák,
ležál jej na duši zvesti
brezuma je strašni mrak.

In dan za dnevom zdaj hodi
na stolp nad temni prepad,
pogled pa po dolu jej blodi,
ne ide gospod li v grad.

Josip Stritar.

V. Belè.

Josip Stritar je tako važna osebnost v našem kulturnem življenju, da ne moremo mimo spomina njegove smrti, ne da bi poudarili njegove pomembnosti za naše narodnostno življenje in slovstveno delovanje.

Josip Stritar.

Porodil se je dne 6. marca 1836. v vasi Podsmreka pri Velikih Laščah na Dolenjskem, prav blizu tam kakor Fran Levstik, s katerim sta postala v dijaški dobi velika prijatelja in pozneje tovariša v slovstvenem delovanju. Obiskoval je najprej domačo šolo in se šolal potem od l. 1846. dalje v Ljubljani. Ker je bil v prvem razredu latinske šole odličnjak, je bil sprejet v Alojzijevišče, kjer se je seznanil in prijateljil s pet

let starejšim sorojakom Levstikom. V Alojzijevišču so bili tedaj zbrani najboljši dijaki ljubljanske gimnazije. Levstik je bil duša vsemu življenju in gibanju v tem zavodu. Pod njegovim vodstvom so nadarjeni fantje pisali, pesnikovali in igrali razne igre. Pod vplivom njegovih pesmi je začel Stritar že kot četrtošolec zlagati prve pesmi. Stritar, ki je bil v šoli vedno med prvimi učenci, se je poleg obveznih predmetov učil tudi italijanščine in francoščine. Potem, ko je prebil zrelostni izpit z izvrstnim uspehom, je odšel l. 1855. na dunajsko vseučilišče študirat grško in latinsko jezikoslovje, ker se je bil odločil za profesorski stan. Med dunajskimi tovariši je užival neomejen ugled zaradi svoje široke naobrazbe in živahnega in zelo uglašenega obnašanja. To mu je tudi pripomoglo, da je dobil službo domačega učitelja v odličnih družinah, kjer je bil prav posebno priljubljen. Kot domači učitelj je potoval po Nemškem, Francoskem, Italijanskem, Švicarskem in Češkem in si tako zelo razširil svoje duševno obzorje. Ker je občeval v odličnih družinah, mnogo potoval, mnogo čital in imel poleg svoje pridnosti, s katero je študiral, tudi veliko prirojeno nadarjenost, je bil njegov vpliv na slovenske dijake na Dunaju posebno velik. V vsakem oziru, posebno pa v književnih stvarih, je imela njegova beseda odločilno veljavo. V njegovi družbi so zrastle in se pod njegovim vplivom razvile med drugimi sledeči slov-

stveniki: J. Jurčič, Fr. Levec, Iv. Tavčar, Jan. Keršnik.

Ob času, ko je vstajal Stritar, je bila naša književnost še prav revna. Imeli smo že Prešerna, a takrat ga povečini niso niti prav poznali niti prav cenili. Takrat so najbolj cenili in proslavljali Koseskega, ki je danes pozabljen in nepoznan in čigar pesmi nihče več ne prebira.

Prva velika zasluga Stritarjeva je bila ta, da je Slovencem pokazal in povedal, kaj jim je Prešeren. Napisal je Prešernov življenjepis in oceno njegovih pesmi. Besede, katere je napisal ta svetovno naobrazeni mož, ki je prav dobro poznal slovstvo najkulturnejših narodov, so padle na rodovitna tla in rodila dober sad. Prešerna so Slovenci izpoznali po zaslugi Stritarjevi in ga priznali za svojega največjega pesnika. Da je pa ta estetično in umstveno najizobrazenejši mož prijel za pero in začel pisati, to je zasluga Levstikova in Jurčičeva; ona dva sta ga pritegnila h književnemu delovanju.

Druga velika zasluga Stritarjeva je bila ta, da je s svojimi spisi začel nekak temeljni nauk za slovenske pesnike in s svojimi drugimi spisi nadaljeval veliko delo, ki ga je bil s spisom o Prešernu začel. On nam je ustvaril pravo razumevanje in spoštovanje resnične lepote in prave umetnosti v leposlovju. Veliki preokret od spoštovanja Koseskega do izpoznanja Prešerna je simbol njegovega dela in uspeha v tej smeri. Njegova šola je imela velik vpliv na razvoj našega lepega slovstva. Iz njegove šole sta poleg mnogih drugih vzšla tudi naš najpriljubljenější narodni pesnik lirik Simon Gregorčič in največji pripovedni pesnik slovenski Anton Aškerc.

Tretja zasluga Stritarjeva je bila ustanovitev dunajskega »Zvona«. Ta list je postal velik mejnik v zgodovini slovenskega slovstva. Zbral je krog sebe najboljše moči in vse slovstveno delovanje usmeril v nov tir. Brez Stritarja in njegovega dunajskega »Zvona« bi bilo slovensko slovstvo daleč zaostalo; tu je dobilo krepak sunek k močnemu in zdravemu razvoju.

Četrta zasluga Stritarjeva je ta, da je poleg novega duha in umetniškega stremjenja zanesel kot učitelj v naše leposlovje lepo obliko in čist jezik na podlagi narodove govorice. On je pisal za svoje čase najelegantnejšo in obenem najpristnejšo slovenščino. Delo, ki ga je bil v tej smeri Levstik začel, je Stritar uspešno nadaljeval.

Peta zasluga Stritarjeva so njegovi spisi podučne vsebine, pripovedi in pesmi. On je za lep predal obogatil knjižnico našega naroda; dandanes je slovenska knjižnica, katera nima Stritarjevih del, brez prave veljave in vrednosti.

Še sta posebna zasluga Stritarjeva je njegovo delo v mladinskem slovstvu. Kdo ne pozna njegovih knjig »Pod lipo«, »Jagode«, »Zimski večeri«, »Lešniki«? Kdo ne pozna »Griškega gospoda« in »Janka Božeta«?

To so prav na kratko naštetje glavne zasluge Stritarjeve za naše slovstvo. Poudarjamo, da je njegova največja zasluga prepored v naši književnosti in je v tem oziru on velika prikazen v našem kulturnem življenju.

L. 1873. se je Stritar oženil in l. 1875. je postal gimnazijski profesor na Dunaju, kjer je podučeval do l. 1904. To leto je stopil v pokoj in živel v Aspangu blizu Dunaja do pomladi l. 1923. Ker se mu je po vojni radi velike draginje in malenkostne vrednosti avstrijskega denarja hudo godilo, ga je Slovenija povabila domov in mu v Rogaški Slatini dala lep dom ter mu poskrbela za boljše življenje. Žal, da je to življenje le malo časa užival.

Umrl je 25. novembra 1923. v Rogaški Slatini, od koder so ga prepeljali v Ljubljano in z veliko slovesnostjo pokopali na državne stroške v pisateljski grobnici pri sv. Krištofu.

Josip Stritar je zapustil oporoko, v kateri pošilja svojo poslednjo misel slovenski domovini. Zlate besede velikega Slovenca se glasijo:

»Iskren zadnji pozdrav moji ljubi slovenski domovini, kateri sem ostal, čeprav živeč daleč od nje, do današnjega dne zvest ter ljubeč sin in kateri sem se prizadeval nesebično in z vsemi svojimi duševnimi sposobnostmi vneto, zvesto in pošteno služiti.

Hvaležen pozdrav vsem mojim prijateljem! Vsem mojim domačim prisrčen: Z Bogom! Naj se me spominjajo v ljubezni!

Še en pozdrav vsem dobrim ljudem na zemlji!

Josip Stritar.

Valentin Stanič.

Kje je bil rojen Valentin Stanič? Rojen je bil v Bodrežu pri Kanalu v hiši pri Cerovščokovih dne 12. februarja l. 1774.

Kaj je bil Valentin Stanič? Bil je mož tako vsestranskega delovanja, da je težko na kratko povedati, kaj je bil. Poskušajmo naštet:

1. Duhovnik. Posvečen v Solnogradu na praznik sv. Treh kraljev l. 1802. Kaplan na Banjšicah od novembra 1802. do marca 1809. Vikar v Ročinju do l. 1819. Stolni kanonik in školastik v Gorici do svoje smrti.

2. Učitelj in vzgojitelj. Ustanovil je šolo na Banjšicah, ustanovil in sezidal šolo v Ročinju.

Banjšice.

Podučeval je otroke in odrastle. Njegov šolski zistem je bil soroden sedanjim najmodernejšim: s posebnim veseljem je podučeval petje, telovadbo, kmetijstvo. Ustanovil v Gorici gluhonemnico in bil temu zavodu pravi oče do svoje smrti. Postal je v Gorici višji šolski nadzornik. Preskrboval je v takratnem velikem pomanjkanju šolske knjige in potrebščine. Izkazal se je izrednega prijatelja mladine s svojimi zapuščinami in šolskimi ustanovami.

3. Pesnik in pisatelj, tiskarnar in knjigotržec. Spesnil je veliko pesmi in prevedel več pesmi in spisov iz nemščine. Pisal je tudi v nemškem jeziku. Sam je lastnoročno natisnil in vezal ne-

K stopetdesetletnici njegovega rojstva. V. B

kaj knjižic. V Gorici je otvoril in sam vodil prvo slovensko knjigarno, ki je bila za razvoj narodnega življenja izrednega pomena.

4. Delavec in rokodelc. Vešč je bil in delaven kot kovač, tesar, mizar, kolar, zidar in stavebenik, ki je sezidal med drugim ročinjsko šolo in prezidal domačo hišo ter postavil začasni most v Kanalu čez Sočo. Veliko je delal kot kmečki delavec.

5. Umni kmetovalec. V cerkvi in šoli je dalj tozadevne nauke. Sam je vodil na Banjšicah in v Ročinju vzorno kmetijstvo; nadzoroval in podučeval ljudi pri poljskih delih in ustanovil v Ročinju znamenito drevesnico. V kanalskem okraju je dvignil zlasti sadjarstvo na visoko stopinjo. Bil je odbornik goriške kmetijske družbe in njen podpredsednik; širil je v velikem številu »Novice«, ki so prinašale kmetijske nauke.

6. Zdravnik. Pri vseh boleznih je ljudem pomagal; bil pa je tako napreden zdravnik, da je v naših krajih prvi cepil proti kozam in si sam pripravljaj serum; veliko ljudi je rešil smrti.

7. Socialni delavec. Veliko je storil za procvit kmečkega stanu. Ob času lakote je veliko pomagal; po vojski je stradajočim preskrbel dela in jela. Do samega cesarja se je obrnil za to.

8. Veleturist in prijatelj narave. Obhodil je veliko sveta in prvi splezal na mnoge gore in jih prvi premeril, ko je bilo hribolestvo še prav malo ravzvito in še nikakih poti po visokih hribih. Pisal je tudi precej o teh svojih poteh in razkrival lepote naše zemlje.

9. Ljubitelj živali. Ustanovil je prvi v Avstriji družbo proti trpinčenju živali, v tem oziru veliko storil in pisal.

10. Bil je izredno delaven in nadarjen, dobrasrčen in originalen mož.

Profesor in pisatelj Levec, ki je spisal obširen življenjepis Staničev, pravi o njem med drugim:

»... Pravi mož, kolikor ga je bilo.... Ni bil samo dober dušni pastir, nego bil je v vseh občinskih zadevah prvi svetovalec, v sadjereji in kmetovanju

najboljši voditelj, iz kratka: pravi ljudski učitelj v najširšem pomenu besede.»

»... Zdi se mi Staničeva vse obsegajoča delavnost za goriške Slovence neizmerno znamenita in plodonosna... On je brez ugovora pričetnik narodnega življenja in gibanja v naši deželi, zato se slovenski liberalci in klerikaleci lahko združita, kadar gre častiti spomin tako vrlega moža...«

Kakšne postave je bil Valentin Stanič?

O njegovi zunanji postavi nam poroča njegov življenjepisec Levce sledeče:

Valentin Stanič.

Stanič je bil velik, košččen, suh, močan mož; glavo je nosil nekoliko naprej nagnjeno; čelo je imel visoko, obraz podolgast, nos šiljast, oči rdeče. Padel je bil namreč še kot otrok na domačem ognjišču v ogenj in od tedaj so mu ostale trepalnice krvave, tako da ga je bilo na prvi pogled strašno videti. Goričani so ga imenovali: »Canonic con voli ros«. Govoril je na glas in zelo trdo. Od nekdanj je bil velik prijatelj peš-koraka, hodil je široko; v hoji in sploh pri de-

lu, ki zahteva trdno telesno konstitucijo, ga ni kmalu kdo prekosil. Vzdignil in nesel je več nego marsikateri težak. Bolan ni bil nikoli v svojem življenju; pač pa je večkrat tožil, da ga tišči želodec; toda odleglo mu je, če se je spotil. Zato je bil velik prijatelj hoje, dela in vseh telesnih vaj.

V svojem tri in sedemdesetem letu se je pri delu v vrtu gluhonemih v Gorici prevzdignil, ko je hotel prevaliti težak kamen. Hude bolečine v križu so ga vrgle na posteljo, s katere ni več vstal. Ohranil je popolno zavest do zadnjega trenutka. Ko je molil zadnje molitve, se je prejel za žilo na roki, štel udarce in čutil, da se mu življenje izteka. »Ravno zdaj umrjem!« je rekel, vzdihnil in — ni ga bilo več tega tako znamenitega moža. Umrli je 29. aprila 1847. ob 11. uri predpoldne v nunskih ulicah. Pokopan je bil 1. maja. Po Goriškem se večkrat vidi slika tega velikega Kanalca, katero je naslikal monakovski slikar Gail I. tisto leto pred Staničevo smrtjo. Poglej podobo!

Kakšnega značaja je bil Valentin Stanič?

Levec piše tako: Stari Banjškarji Staniča tako-le popisujejo:

Bil je »gospod«, bil je zdravnik, bil je kmet, zidar in mizar; za vsak nauk je bil, pa bil je tudi šaljiv; bil je oster pa tudi otročji, dober pa tudi hud, potrepljiv pa tudi nagle jeze gospod. Nikoli ni bil pri mi-

ru, vse je delal, vse skušal, vse uganjal; nobeno delo preveliko, da bi ga ne bil omagal, nobeno premajhno, da bi se ga ne bil poprijel. Vse, kar je videl in slišal, vse je hotel tudi sam znati, delati, narediti, vse, vse! — Hip časa ni potratil, vedno je imel kaj v rokah, bodisi še tako malenkost, vedno je delal. Z vsakim je moral govoriti, bodi-si tudi otrok v srajčici; če ni imel drugega opravka, se je igral in norčije uganjal z njim. Vsakega je ustavil na potu ter ga kaj povpraševal brez razločka na spol, starost ali osebno veljavo — vsi so mu bili enaki. Vse je pregledaval, vse prehodil, na vsako višočino se je splazil, vsako norčijo uganjal, a vedel je vse s svojo šegavostjo osoliti, da se mu je moral vsak smejati.

Anekdote iz življenja Valent. Staniča.

(Posnete po Levcu.)

Ko je bil Valentin Stanič kaplan na Banjšicah, ga je prišel nekoč obiskat neki tujec. Ker ni dobil Staniča doma, se je zopet vrnil. Dober streljaj od kaplanije je srečal moža, ki je nesel breme stelje za živino. Tega moža je vprašal, ali ve, kje je gospod, ker ga ni doma. Mož mu odgovori: »Preden bo pet minut, bo gospod doma.« — Mož, ki je nesel steljo, je bil Stanič sam. Takrat so bile Banjšice še kaplanija in ne kuracija kot sedaj.

* *
*

Ko je bil Valentin Stanič stolni kanonik v Gorici, je stanoval v Šolskih ulicah za cerkvijo sv. Ignacija. Šolskim paglavcem je moral suhi dolgi kanonik z rdečimi očmi posebno ugajati, kadar je na svojem dvorišču cepil drva; kajti večkrat so mu na poti iz šole radi ponagajali, da se jih je s težavo odkrižal. Ko je nekoč tako drva cepil, so prišli trije gospodje in ga našli pri delu v domači obleki. Ker ga niso spoznali, so ga vprašali, ali stanuje kanonik Stanič v tej hiši. »Da!« pravi Stanič, »precej ga pokličem!« Pusti delo in pelje gospode v hišo. Na vrhu stopnic jim reče, naj nekoliko počakajo. On sam gre v sobo, se preobleče, obuje rdeče nogavice, obesi zlat križec na prsi, se pokrije s svojim širokim klobukom in tako napravljen odpre vrata in se vstopi pred omenjene tri gospode z besedami: »Hier ist der Stanič« (Tukaj je Stanič). Gospodje se niso mogli dovolj nasmejati šali tega originalnega gospoda.

* *
*

Ko je bil Stanič kanonik v Gorici, ni nikoli jedel belega kruha, ker mu je ržen bolj teknil in se mu zdel veliko bolj zdrav in redilen.

Goriški čevlji mu niso bili po volji, ker so bili prelahki in pregospodski. Svojega čevljarja je imel v Kanalju, kjer so delali boljše in trdnjše čevlje kakor v Gorici.

Perilo je vozil sam na Sočo prat. Naložil je na svoj voz, ki si ga je bil sam v Ročinju naredil, perilo, perico in samega sebe in hajd na vodo.

Ker je prej prišel za kanonika v Gorico, kakor je dokončal šolo v Ročinju, katero je začel nekoliko pred svojim odhodom, je v Gorici sam lastnoročno stesal in zgladil pod za ročinjsko šolo. Ko je bil pod dovršen, ga je naložil na voz, sam pripeljal v Ročinj in ga tudi sam v šoli vložil.

* *

Po francoskih vojskah je nastopila silna lakota. V zimih l. 1816./17. in na spomlad 1817. je nastopilo tako pomanjkanje, da so ljudje travo kuhali in jedli; mnogo jih je od lakote umrlo. Stanič je v tem času sestavil posebno molitev, katero je s svojim ljudstvom molil v ročinjski cerkvi. Vsak teden je povabil po enkrat uboge cele duhovnije na kosilo, da so se vsaj takrat najedli. Preskrbel pa je dela in z njim kruha v tem strašnem času ne samo Ročinjcem, nego vsem bližnjim vasem s tem, da je v tej splošni lakoti sestavil poročilo do vlade, v katerem je z ognjeno besedo popisal revščino po soški dolini ter je naposled prosil, naj pripravi stradajočim kaj zaslužka s tem, da začne v Kanalu delati čez Sočo velik zidan most, katerega so bili l. 1813. Francozi pri svojem umikanju porušili. Ker je vedel, da pride njegovo poročilo samemu cesarju v roke, je sklenil prošnjo z originalnimi in močnimi besedami:

»Uns drückt Not,
Franz, gib Brod!
Sonst, o Gott!
Schneller Tod!«

(»Mi smo v stiskah, Franc, daj kruha; s'cer, o Bog! bo hitra smrt!«)

Cesar je njegovo prošnjo uslišal in zapovedal, naj se začne zidati kanalski most. Tako so ljudje dobili zaslužek in težave so se vsaj nekoliko polajšale.

Ko je Stanič spomladi l. 1817. našel prvi klas, ga je prinesel v cerkev, ogovoril zbrane s primernim nagovorom, potem ga vtaknil v monštranco in dal z njo blagoslov. Nobeno oko ni ostalo pri tem suho.

* *

Stanič je v Ročinju ljudem lastnoročno konje koval. Ako je videl Ročinjca, da ima bosega konja, ga je brž ustavil rekoč: »Ti, prijatelj, počakaj vendar, da ti konja podkujem!« Med kovanjem mu je pripovedoval, koliko bosa živina trpi. Učil ga je ali pri tem ga tu in tam po strani z besedo tako usekal, da je drugič gotovo konja podkoval, preden je prišel vikariju pred oči.

Tolmincem je izdelal umeten voz, v katerem so teleta stoje v Gorico vozili. Brezplačno ga jim je naredil, samo zato, ker se mu je žival smilila, katero so prej trdo povezali in pometali na vozove kakor drva.

Njegovo ljubezen do živali vidimo tudi v sledečem: Bilo je v Raštelu v Gorici, ko nekoč ni mogel nekdo izpeljati težkega, s senom naloženega voza. Neusmiljeno je udrihal po volih. Kanonik Stanič pride ravno iz cerkve mimo. Najprej voznika hudo ošteje

zaradi njegove surovosti do živali, potem se upre z vso močjo v voz ter poriva, da ga je mogla živina izpeljati.

Večkrat se je hodil sprehajat po solkanski cesti. Nekoč se primeri, da sreča neusmiljenega voznika, kateri je konje preobložil in surovo in neusmiljeno pretepal. Stanič pokliče stražnika in ukaže neusmiljenega voznika zapreti. Nad Solkanom pod Svetogoro je dal napraviti korito in korec, da so lahko vozniki svojo upehano živino napajali.

* *

Stanič je bil vedno originalen mož, kar se je pokazalo ob raznih prilikah. To njegovo originalnost nam poleg drugih kažejo tudi sledeče dogodbe: Nekoč ga je v Gorici pri njegovem delu zalotil čas, ko bi moral takoj v stolno cerkev. Hitro se preobleče in široko in naglo koraka čez Travnik in skozi Raštel proti stolni cerkvi. Čudno se mu zdi, da se vsak, kdor ga sreča, ustavi in ga gleda. Ko mu je tega ustavljanja in gledanja že preveč, se sam ustavi. Ker je videl, da so vse oči le v njega obrnjene in da se vsi le njemu muzajo, se začne še sam ogledovati in vidi, da je v naglici, v kateri se je po delu preoblekel za cerkev, obul eno samo rdečo nogavico, drugo pa belo pustil. Kanoniki so nosili namreč kratke hlače in dolge rdeče nogavice. Doma pa je bil Stanič vedno bolj preprosto obleden.

Nekoč, ko je tudi hitel čez Travnik, se mu je dolga suknja nataknila na žebelj, ki je molel iz zida in se mu hudo raztrgala. Stanič se vrne domov, vzame kladivo in pride spet na Travnik, kjer brez ozira na radovedne gledalce, ki so se zbrali okrog njega, hudobni žebelj v zid zabija, češ, sedaj ne bo nikomur več oblike trgal.

* *

V l. 1836. je dal doma prizidati hišo in hlev. Vse zidanje je — dasi je bil takrat že nad 60 let star in stolni kanonik — sam nadzoroval in vodil. Spal je doma na slami in vso noč prepeval »kranjske pesmi«. Bil je do smrti poseben ljubitelj petja.

Ob času kužne bolezni je koze cepil — s trnjem, ker ni imel drugega primernega orodja. V zadrego ni prišel nikdar.

* *

Ker so Francozi porušili kanalski most in ga vlada takoj po vojski ni mogla brž pozidati, je sklenil Stanič, da ga on postavi; kajti ta most je bil za celo dolino zelo važen. Ker bi lesen most, izdelan po načrtu kakega izvedenca veliko stal, vzame Stanič sam to stvar v roke. Najprej je bilo treba izmeriti globočino Soče. Ker ni bilo čolna pri roki, da Stanič napeti čez Sočo vrv in privezati nanjo sod, ki je imel izbito eno dno. V ta sod stopi Stanič, se da vleči v njem čez Sočo in tako izmeri z dolgimi drogi njeno globočino. Ko je bil potem izdelal načrt in so po njem gradili most, je stal cele dneve s sekuro v roki pri delavcih, jih nadzoroval in jim pri delu pomagal.

Nekaj spominov na Gregorčiča.

Blazij Grča.

Pošiljam Vam nekaj spominov na občevanje z g. Simonom Gregorčičem. Seznanila sva se v centralnem semenišču v Gorici. On je bil glavni prefekt, jaz pa prvoletnik - eksternist.

Blazij Grča.

Srečala sva se zopet leta 1873., ko sem se jaz selil iz Rihemberga v Kobarid na njegovo mesto, on pa od tam v Rihenberg. Dopisovala si nisva razen uradno. Spoznala sva se pa in postala prijateljca, ko je čital v naših časopisih o delovanju in uspehih moje Katoliško-politične čitalnice v Čepovanu. Potem ko sem se leta 1892. preselil v Šempas, sva pa pogosto osebno občevala.

Pri neki priliki, ko je bil pri meni na obisku, morda na godovanju, smo govorili o njegovih pesmih. Moj sosed iz Oseka g. Fran Frankè je pri tej priliki omenil, da ima tudi Grča zbirko svojih pesmi. Ni bilo miru! Moral sem prnesti svoje »Cvetje in trnje«, zvezano v oslovsko kožo, ovitek bivšega vojaškega molitvenika. Gregorčič je vzel knjigo v roke, prelistal nešteto vsebino, popravil nekaj mest, vzel svinčnik v roke in na platnice zapisal oceno:

Saprament,
zvezal si jih v pergament;
le še mnogo takih zloži,
kot so te v oslovski koži.¹

Oglašča se mi pa dvom, ne vem ali na račun samoljubja ali spomina. Nisem bil namreč nikdar poet, ampak samo kovač, zato mi prihaja misel, da Gregorčič ni zapisal »takih«, ampak »drugih«. Razložek v oceni naj si tolmači čitatelj sam. Besedilo pa ostane dvomljivo, ker zvezek ni več v mojih rokah. Bil je v tistem zaboju, ki mi je bil dne 13. avgusta 1916. ukraden v Logatcu na begu iz Šempasa v Šent Jurij.

Tista leta, ko sem hodil v Gorico v deželni zbor, me je Gregorčič večkrat zvečer po zboru pričakoval »pri Zvezdi«, kjer sem imel voz, da me je odpeljal

domov. Neki večer pridem tja. Pričakoval me je g. Šimen in njegovi prijatelji, slovenski profesorji. Komaj vstopim, vstane pesnik, pokliče natakara in zakliče:

»Hitro natočite mi dva vrča,
da na zdravje pijem Blažu Grča!«

Pri drugi priliki ravno tam me je pozdravil z daljšim nagovorom in bolj laskavimi verzi, pa kdo se more spominjati vsega!

Zelo na srcu mu je bil dr. Anton Gregorčičev »Šolski dom«. Kadar je zvedel, da smo Vipavci v Gorici opoldne pri »Treh kronah«, je prišel med nas in vselej izgovoril kako besedo za »Šolski dom«, da je povzročil nabero. Neki dan smo tam govorili o njegovem Jobu. Pride med nas. Nadležno smo ga nagovarjali, da naj Joba izroči tiskarni. Branil se je trdovratno. Konečno je privolil v objavo pod pogojem, da založnik daruje 1000 kron za »Šolski dom«. In Job je izšel!

Drugič smo pri »Treh kronah« hvalili Gregorčičeve rime. On odgovori, da rim tudi pesnik ne iztresa iz rokava, ampak je treba misliti, iskati. V zglede navede besedo »dober«, ki ji ne more dobiti rime v nobeni slovenski besedi. Jaz mu ugovarjam in navedem oktober... On pa s tujkami ni bil zadovoljen, hotel je čisto slovensko besedo. Prišlo je do stave za sto kron v prid »Šolskemu domu«. Jaz sem stavo sprejel. Prihodnji dan sem mu poslal svoje rime:

1. Kot pastir sem pobiral koconober,
ki za stroj je pomoček jako dober.
2. Ker sem mož brezzober,
mi je močnik dober.
3. Menih je dva dni šel na póber,
uspeh za en dan bil je komaj dober.

Drugi teden se je vršila razsodba v hotelu »Tri krone« pri slovenski mizi. Pesnik je imel prvo besedo. Koconober mu ni ugajal, češ, da je pokvarjena tujka; brezzoberne, te besede nima slovenski slovar; póber ni napačna beseda, a preveč krajevna; rabijo jo baje samo v Rihembergu. Razsodba ostane torej nerešena. Veljavnega ugovora ni bilo, zato sva pa z Gregorčičem vsak sam sebe obsodila, da plačava stavo za »Šolski dom«. Omizje je razsodbi vneto pritrdilo in jo sankcioniralo z nabero med seboj in póber je bil za isti dan dober.

Blazij Grča, upokojen župnik, zlatomašnik in konzistorjalni svetnik, se je rodil 29. januarja 1846. v Preddvoru blizu Kranja na Gorenjskem. V mašnika je bil posvečen v Gorici 6. septembra 1871. Kaplanoval je v Kobaridu in Rihembergu, župnikoval v Čepovanu in Šempasu. Sedaj živi v pokoju v lastni hiši v Šenčurju pri Kranju. Grča je bil ves čas svojega gorečega delovanja v dušnem pastirstvu zelo agilen kulturni delavec v raznih strokah. V okviru društvenega čitalniškega življenja je storil veliko za povzdigo prosvetnega življenja in pokrepitev narodne zavesti. S podukom in praktičnim delom in vzornim zgledom se je ncmurno trudil za precviti kmetijstva. Posebno aglnost je razvil kot goriški deželni poslanec. Veliko je posegal v politiko, a ostal v svojem političnem delovanju vedno zmeren in objektivni. Bil je mož širokega obzorja, dovtipen in duhovit, ljubezniv in gostoljuben. Ostal je do svojih visokih let vedno mladeniško živahen. Njegovo delovanje v javnem življenju na Goriškem je zapustilo globoke sledi.

¹) J. Lovrenčič, ki je imel ta zvezek v rokah, nam navaja v Mentorju L. IV. str. 164. te verze tako:

»Saprament,
zvezal si jih v pergament;
kot so tē v oslovski koži
le še takih nam zakroži!«

Lovrenčič je te verze prepisal iz originala, g. Grča pa jih navaja po spominu.

Ivan Kokošar.

Vinko Vodopivec.

Dne 16. maja leta 1923. smo izročili materi zemlji telesne ostanke rajnkega skladatelja Ivana Kokošarja. Bil je vztrajen delavec v glasbi in zasluži, na mu postavi mo skromen spomenik v Mohorjevem koledarju. Rodil se je 13. 4. 1860. v Hudijužni na Goriškem, šolal se je v Gorici in bil v mašnika posvečen leta 1883. Služboval je v Cerknem, v Šebreljah in v Gorici. Ko je stopil v pokoj, se je preselil v bližino svojega rojstnega kraja na Grahovo in tudi tukaj opravljal dušnopastirsko službo do svoje smrti. Rajnki je nad vse ljubil glasbo in je tej umetnosti žrtvoval vse svoje moči. Pred 50. leti je bila glasba pri nas na Goriškem in tudi drugod na zelo nizki stopinji. Tedaj je zavel iz Bavarske nov, oživljajoč duh, duh cecilijanstva, ki je stremel po tem, da povzdigne cerkveno glasbo do višje stopinje. Po vsem kulturnem svetu se je oživilo zanimanje za pravo cerkveno glasbo. Tudi na Goriškem je ta ideja našla ugodna tla in eden prvih in najboljših delavcev je bil Kokošar.

Ustanavljal je pevske zборе, poučeval je pevce, poučeval organiste, skladal cerkvene in svetne pesmi, bil trdna opora goriškemu »Cecilijanskemu društvu« ter sploh vse svoje življenske moči posvetil slovenski glasbi, cerkveni in svetni. In uspeh ni izostal. Da se je glasba pri nas povzpela na tako visoko stopinjo, je v prvi vrsti zasluga Cecilijancev in njih najvne-

tejšega delavca Kokošarja, ki so začeli orati ledino na našem glasbenem polju. Rajnki je bil sin

priprostih kmečkih staršev, ubožen sin ubožnega naroda. Zato je vedno z narodom čutil, zato je posebno vzljubil slovensko narodno pesem, pesem, ki jo je narod sam zložil, da z njo izraža svoje veselje in svoje gorjè, svojo ljubezen in svoje hrepenenje. Zato je že v rani mladosti začel nabirati in zapisovati narodne pesmi in je to delo nadaljeval do svoje smrti. Sad tega truda je zaklad neprecenljive vrednosti — zbirka 752 narodnih pesmi, svetnih in nabožnih, z besedilom in napevi.

Še ene lastnosti Kokošarjeve ne smemo pozabiti. V 40 letih duhovske službe si ni prihranil ničesar, umrl je kot siromak. Najdražje kar je imel — harmonij — je prodal, da je tako še med živimi poskrbel za kritje pogrebnih stroškov. Par dni pred smrtjo je na originalen način v cerkljanskem narečju opisal svoje ubožstvo:

»Kukajca paje,
k' nima 'ne naje,
kaku bi jaz peu,
ka b' u klit kaj imeu.«

Bil je neutrudljiv delavec v prosveti in v dušnem pastirstvu, goreč in vzoren duhovnik. Bog mu bodi plačnik!

Ivan Kokošar.

Operni pevec Mario Šimenc.

(i. r.)

Rodil se je 23. januarja 1896. v Gorici v Nunski ulici. Šolal se je na državni vадnici, kjer mu je bil učitelj gospod Ivan Mercina, zaslužni goriški glasbeni pedagog, ki mu je vzbudil že v rani mladosti ljubezen do petja.

Mario Šimenc je bil kot gimnazijalec član Zveze katoliško-narodnega dijaštva v Gorici in ko je zveza dala Finžgarjevega »Divjega lovca«, je prvič nastopil na odru ter igral in pel vlogo pastirčka. To mu je tako ugažalo, da je od tlej vselej sanjal o gledališču in njegov cilj je bil, da postane gledališčni pevec.

Starši niso bili za to željo ravno navdušeni in zato je umljivo, koliko težav je moral naš Mario prestopiti, da je prišel do cilja. Tedaj je prestopil z gimnazije na slovensko učiteljske v Gorici. Šolski predmeti ga splošno ni-

Mario Šimenc.

so veselili, le slovenščine se je oklenil z vso ljubeznijo. Pridno je čital slovensko lepo knjigo ter posečal slovenske gledališke predstave v »Trgovskem domu« ter se tako posredno pripravljaj za poznejši poklic.

Po vojni je bil Šimenc angažiran na slovenskem gledališču v Trstu. Po požitju Narodnega doma se je preselil v Maribor, kjer ga je angažiral ravnatelj Hinko Nučič. Leta 1922. ga je pozvala ljubljanska opera, kjer je nastopal kot prvi tenor v operah (Verdi: Aida, Puccini: Tosca, Manon, Smetana: Prodana nevesta, Boito: Mefistofeles, Foerster: Gorenjski slavček, Šubic: Zrinski, Kovačević: Pasjeglavci, Čajkovski: Pikova dama, in v drugih).

Po sijajno uspelem gostovanju v Zagrebu je sprejel Šimenc ponudbo zagrebške opere.

Pevski zbor Zveze slovanskega učiteljstva.

S ponosom smemo zreti nanj, ki se odlikuje med vsemi našimi primorskimi zbori in ki tekmuje celo z zborom Glasbene Matice v Ljubljani. Strokovnjaki so izrekli sodbo, da zbor primorskih učiteljev nima ravno tako dobrega materiala, to je ne toliko lepih glasov kot ljubljanska Matica, vendar da ga prekaša v razumevanju in izvajanju. To je za nas Primorce prav laskevsko, če pomislimo, da je naš zbor še zelo mlad. Osnul ga je pozimi l. 1922. naš goriški rojak Srečko Kumar, ki si je znal s svojo izredno spretnostjo pridobiti zaupanje pevcev; kajti kako bi mogli razumeti dejstvo, da so hodili učitelji in učiteljice k pevskim vajam iz najrazličnejših krajev? Shajali so se pevci od Kvarnera pa do bovskega Kota. Čeprav sta namen in pomen tega zbora prav vzvišena, vendar bi se marsikdo ne udeleževal pevskega idealizma. In vendar, vse je šlo, vse so premagali, kakor je storil tudi zborovodja sam, ki ni imel malo težkoč in ovir. Trdna mora biti volja, velika mora biti moč človeka, ki si naloži tako težko breme

na svoje rame. A Kumar je hodil le za ciljem: pokazati je hotel Italiji, da ina omikane drugorodce, da se ona prepriča, da tudi Slovani znamo kaj. Zato

Učiteljski pevski zbor. Na sredi: gospa Lovšetova (1), pevovodja Kumar (2), operni pevec Rijavec (3)

je sklenil, da se zbor napoti jeseni 1923. v razna italijanska mesta, kjer nastopi s koncertom. In ta misel se je uresničila, ker je zbor nastopil v Benetkah in v Bolonji. V obeh krajih so časniki naše pesmi in pevce na vso moč pohvalili. In to je dovolj, ker pevci niso šli na turnejo, da bi z njo zaslužili denar, temveč zato, da bodo še pozni rodovi znali: proslavili so svoj rod.

na svoje rame. A Kumar je hodil le za ciljem: pokazati je hotel Italiji, da ina omikane drugorodce, da se ona prepriča, da tudi Slovani znamo kaj. Zato

Franjo Selak.

Starovaški.

V drugi polovici meseca avgusta leta 1902. smo sedeli pod košatim orehom na Kofolovi senožeti v Čepovanu in čakali pošte kakor vsak božji dan popoldne. Tam je bila naša kavarna, toda brez — k a v e. Sedeli smo na debelih hlodih, ležali na travi, kakor se je komu ljubilo in uživali po ceni čisti gorski zrak in prijeten hlad ter hvalili dobrega Boga, da nismo »taki, kakor so drugi«, ki se v dolini dušijo v gostem prahu in potijo v neznosni vročini... Lahek vetrič se ziblje nad orehom in skozi goste veje se prikaže tu pa tam košček modrega neba. S Kobilce nad Tribušo se sliši rezko klepanje svetle kose, pod lokovškim hribom poje pastirica veselo pesem, v Kofolovem hlevu zamuka tele, zarezegeče konj, moj lovski pes leži stegnen pred mojimi nogami, sanja o jerebicah in zajcih, z dolgih uhljev podi sitno muho, solnčni žarki se igrajo

nad pokošeno otavo, z eno besedo — počitnice povsod, vsaj za nas letoviščarje.

»Dolgo ni pošte,« toži gospod Žef (profesor I-č) in vzame obilno »presiculam pretiosi pulveris unam«.

»Seve, mudi se ti popravljati latinske naloge za jutri,« se pošali profesor B-č in si pogladi dolgo brado.

»Rad bi že čital kakšno sprejemljivo ženitbeno ponudbo v časopisih,« ga podraži šior Ernesto K.

»A-bèdne,« se odreže gospod Žef z najkrepkejšo nikalnico čepovanskega kmeta, kateremu mešetar ponuja premalo za voz sena na trgu. »A-bèdne, ti pravim, in za tvoje gobezdanje dobiš še danes, preden solnce zatone za gozdom, tak kontra pagatu, da padeš, že veš, kam...«

Od župnišča sem se prismeje vedno veselji gospod Jakob: »Šment vendar, kako se potite za ljubi

vsakdanji kruhek, dokaz tvoja okrogla lica in tvoj trebuh.«

»Tudi tebi ni sile, sicer bi ne bil imel časa izrediti tako obilnega trebuščka pod suknjo,« podražim prijatelja.

Od Farbarjeve hiše se bliža visoka postava. Malo upognjeno hodi, z desno se opira na palico, levo pa drži ob boku. Izpod očali gleda dvoje dobrih, prijaznih oči, visoko, lepo oblikovano čelo razodeva globok um, a ostre poteze okoli ust in po licu pričajo o bridkih urah, razočaranjih in o trnju, obilo posutem po potih življenja...

Bil je naš — **Pesnik**, ki je tisto leto bival na počitnicah v našem lepem Čepovanu in rad posedeval in se šalil z nami.

Kmalu po našem pozdravu prikrevsa star, onemogel konj in privleče za sabo poštni voz, s katerega nerodno skoči stari **Drobant** z ravno tako staro poštarško kapo na glavi. Dobrih pet minut pozneje smo že čitali svoja pisma in časopise.

»Gospod **Pesnik**,« prikriči stari poštni sel **Kumar**, ki je bil revež gluhi in na pol slep. »Ta vo za **Bas!**« (Čepovanci izgovarjajo **b** za **v** in narobe). »Vo že kaj dovrega u tist cajn' c', stab'm, da vo tako.«

Dobri naš **Simon** je dobil košarico grozdja s svojega posestva na **Gradišču**, pa nas je uljudno povabil na slastno južino.

Prav nič se nismo branili. Ko da spustiš škorce v látnik, tako smo ga obirali in zobali.

»Pod trto bivam zdaj...« začne šior **Ernesto**.

»Čedna pesemca,« ga prekinem, »toda preveč znana, ščinkavci na orehu jo že pojejo.«

Pesnik se namuza, ker je vedel, da hočem **Ernesta** malo potegniti.

»Pa povejte vi drugo,« se ujezi **Ernesto**.

»Gregorčičeve pesmi znam že od svoje četrte latinske šole sem, kar vse po vrsti. A predstavim vam jo na nemško kar **ex abrupto**.«

»Pa dajte, ako znate!«

Postavim se ko igralec na odru in s pretiranim patosom začnem:

Ich wohne unter Rebenlaub,
Im Land voll Licht und ohne Staub,
Doch sehnsuchtsvoll ich blick'
Ins stille Alpenreich zurück...«

Pesnik se posmeje, gospod **Žef** zagodrnja svoj »abèdne«, šior **Ernesto** pa začne svojo kritiko: »Prosim vas: ... und ohne Staub... To je profanacija tega umotvora!«

»Pomirite se in slušajte moj odgovor!« **Rebenlaub** mora vendar imeti svojo — **rímó**. Morda se vam

zdi izraz malo banalen, a pesnikova misel je le sijajno zadeta.

Dežela, ki jo obseva to božje solnce, ki je poleg tega brez prahu, potem tudi brez bacilov, radi tega brez kužnih bolezni, tam živi narod, zdrav na duši in telesu. Prosim vas vse skupaj in vas gospod **Ernesto** še posebej, recite in povejte nam, ali ni taka dežela v resnici **rajskomila**?«

Vsestransko ugovarjanje. Samo **Gregorčič** je razumel šalo...

»Ako niste s tem prevodom zadovoljni, dragi moji poslušavci, vam povem drugega, ki je še boljši in lepši. Le poslušajte:

Es zieht auf die einsamen Gräber
Mich oft das ruh'lose Herz,
Es ahnt ja, dass hier erst entschlummert
Die Sehnsucht und jeglicher Schmerz.

Gar mancher Gedanke beschleicht mich,
Gar manches Gefühl hier erwacht,
Und nahe Verwandtschaft umweht mich
Aus stiller Grabensacht.

Beim Anblick der Gräber bedünkt's mich,
Ich blick' in mein Herz hinein,
Es ruht ja drinn, da drinnen
Unzähliger Toten Gebein.

Was teuer und lieb mir gewesen,
Der Tod hat mir alles geraubt:
Erstickt ist mein feuriges Hoffen.
Zerstört ist, worauf ich gebaut.

Die Sehnsucht hab' selbst ich ertötet,
Mein Planen der Welt rauhe Luft,
Nun ruh'n die verstorbenen alle
In ungeweihter Gruft.

Kein Denkmal erhebt sich darüber,
Und niemand trauert darauf,
Mein Lied gedenket noch ihrer
Und meiner Thränen Lauf.

Die Toten in all diesen Gräbern
Erwecket das jüngste Gericht,
Die Toten jedoch meines Herzens
Erwachen, erwachen nicht...¹

Rečem vam, da sem stopil v vilinski hram in da sem globoko zrl v dušo navzočega pesnika, ko sem citiral ta dovršeni prevod »Iz grobóv«.

»Ta pa velja,« me pohvali gospod **Jakob**.

Pesnik vzdihne globoko in me vpraša, kdo je prevedel to njegovo pesnitev.

»Jaz ne, žal,« odgovorim, »a bil sem navzoč, ko je po mojem nasvetu prevajal moj nepozabljeni prijatelj **Franjo Selak**...«

»To ime sem že slišal,« reče **Pesnik**.

»Povejte vendar, kdo je bil ta **Selak**,« me silijo drugi.

¹) Nemški prevod je priredil **Selak** iz **Gregorčičeve** pesmi „Z grobóv“, ki se glasi takole:

Nu tiho selišče nekdanjcev
pogosto me goni srcé;
pač sluti, da tukaj mu bóli
in želje nemirne zaspé.

Tu misli nabroj se mi vzbuja,
nabroj se bují mi čutfl,
in bližnja sorodnost mi diše
iz tihih in tóžnih gomfl.

Ko gledam po gróbih, se zdí mi,
ko gledal bi v tvoje srcé,
saj tudi tu nótri, tu nótri
mrličí nešteti ležé.

Kar bilo je duši najdražje,
pobrala mi v cvetji je smrt,
zatrla mi nado za nado,
podrla načrt na načrt.

Pač mnoge mi svet je zamóril,
a mnoge zamoril sem sam;
zdaj tiho ležé zamorjenci
na dnu neposvečenih jam.

Nad njim pa ni spomenika,
ne vklonjenih vrb ne ciprés:
le spev moj se vécsi jih spomni
in solza iz mojih očés.

In ranjke, ki spé po gomilah
spet rajski bo vzbudil klicár;
a mojega srca mrličí
nikdár ne dvignó se, nikdár!

»Pa ne tu pod orehom,« svetuje gospod Jakob. »V župnišče pojdimo in tam nam bodeš pripovedoval pri čaši vinca.«

»A-bèdne,« se umeša gospod Žef. »Peter Šavle v Tesnem se hvali, da toči pristno vino Gregorčičevega pridelka.« Pri tem naj omenim, da sta bila Pesnik in gospod Žef najbližja rojaka in dobra prijatelja. »Ti, Simon, boš znal soditi, ako je res tvoj pridelek, kar nam toči Šavle po štirideset krajcarjev liter. V lopi na griču pa naj Starovaški pripoveduje, ako ne bo kaj latinščine vmes, ker loveu pač ni nikoli verjeti vsega.«

»Brez strahu! Slišali boste čisto resnico!« sem dejal prijateljem.

Deset minut pozneje smo sedeli na prijaznem griču in pili prvo čašo kapljice, ki je rastle na onem krasnem hribu pri Prvačini, dozorela na Gregorčičevem posestvu, ki je razvedrila dušo in polnila srce, se penila kot Gregorčičeva pesem....

Na vogalih zagrebških ulic je bilo nabito prijazno vabilo: »Danas i sutra poslije podne od 4 dalje kod M a n d a l i c e odojak¹⁾ i janje na ražnju pečeni. Sviraju tamburaši.« Bilo je v soboto, v žepu sem čutil

Gostilna pri Mandalici v Ilici v Zagrebu.

srebrn goldinar, pa hajdi pol ure peš v gornjo Ilico do Mandalice, v gostilno, ki je še nisem poznal. Na prostornem vrtu je sedelo že mnogo ljudi okoli navadnih, nepokritih miz, na klopeh, narejenih in zbitih iz širokih desak. Poiščem si prostor v gornjem delu vrta med gostim sadnim drevjem, kjer sem strpljivo čakal »odojka« in merice vina. Kmalu pride postaren gospod v ponošeni in zanemarjeni obleki, z dolgo, razkuštrano brado, v slabih, izhojenih čevljih, prisede z običajnim »dovolite« k moji mizi in se predstavi: »Profesor Selak, žurnalist«. Ko mu povem svoje ime in da sem profesorski kandidat, je bil silno vesel. Ko sva v daljnjem pogovoru doznala, da sva rojaka iz zelene Štajerske, je bil naravnost ginjen, posebno ko sem omenil, da sem z zanimanjem čital nekatere njegove spise v praški »Politiki«. Prijateljstvo je bilo sklenjeno, iskreno in pošteno. Privlačile so me njegove velike, rjave oči in mehke, nekam otožne poteze okoli usten. Žal pa mi je bilo, da je bila njegova zunanost tako revna. Ker še vedno ni bilo ne odojka ne vina, vstane Selak in gre klicat nemarne postrežnice. Kmalu se vrne z gospodinjo samo, z obče spoštovano gospo -- Uršo. Zanimalo bo vas, spoznati to ženo, vsa-

kemu Zagrebčanu dobro znano, ki je po humorističnih listih slovela kot »domovine prva hči«. Tudi ona je bila Štajerka, nekje z Bizeljskega doma. Takrat je morala imeti svojih 45 let. Bila je močna žena, prijazna, kadar se ji je zdelo, ako pa je bila slabe volje, ni bilo varno bližati se ji, ne njenemu možu, ne gostom... Leta 1865. je bila prišla s svojim možem v Zagreb, kupila za par sto forintov staro, drveno hišico z velikim vrtom in odprla skromno gostilno »Kod Mandalice*»), ker je baš takrat poleg hiše cvetelo to drevo v svoji pomladanski krasoti. V začetku je šlo počasi, k »Mandalici« so zahajali kmetje iz okolice, delavci iz tobačne tovarne, popili so merico kislega vina za štiri krajcarje in šli zopet svojo pot. Ko se je Urša malo opomogla, je kupovala pristnega bizeljčana in kmalu je zaslovela Mandalica kot prvovrstna vinarna. Posebno privlačljivo moč so imeli njeni pečeni »odejci, velika porcija po 30, mala pa po 20 krajcarjev. V malen gostilniškem prostoru se je pozimi trlo gostov, kakor v kaki pivnici v Monakovem. Na leseni klopi se je drenjal postrežček med dvema »šenatorjima«, pri drugi mizi zopet vesela družba vseučilišnikov med priprostimi zagorskimi kmeti, a gospa Urša toči in nosi.

Malo krstov in svatov je bilo v gornji Ilici, pri Sv. Duhu in drugod brez dobre Urše: tu botra pri krstu, o binkoštih je imela svojih 20 birmank v cerkvi sv. Štefana na Kaptolu, pa zopet o sv. Martinu »kuma« na tej ali na oni veseli svatbi, kamor ni prišla nikdar praznih rok. Tikala se je s polovico zagrebških meščanov... Ko je izza absolutizma zavladal ban Levin Rauch, se je odločna postavila proti madžaronski stranki in imela na svojem vrtu cele politične shode. Ker sta Sv. Duh in gornja Ilica tvorila poseben voliven okraj, je Urša, sporazumno s političnimi voditelji, postavljala kandidate za hrvatski sabor in za mesno starešinstvo... O takih prilikah je stopila kar na mizo, v roki je držala liter vina in je v pristni zagrebški kajkavščini klicala na volivni boj. Vino je teklo v potokih, Urša je govorila, njeni pristaši so verno poslušali.

»Horvati, mi stari, pošteni Horvati, smo bili od vajkada svoji i slobodni na svoji zemlji. Grom nek ubije izdajice...!«

Vsi njeni botri do tretjega kolena z vso žlahto vred, vsi njeni pristaši so prisegali z »Bog i bogme«, da ne bodo glasovali za drugega kandidata, kakor za onega, ki ga postavi in imenuje gospa kumica Urša. Zato so jo imenovali »domovine prvo hčer«. Njeni velik vpliv na volivce je priznal sam baron Levin Rauch, ko je rekel o neki priliki: »Ona babnica v gornji Ilici nam je vničila vsako upanje na zmago naše stranke...«

»Hej, gospa Urša, predstavljam ti rojaka, ki je tudi »pesnik«, pravi Selak. »Obenem sem ti prinesel pesem za krst tvojega kumčeta, najmlajšega Ivaniča.«

»Čitaj, čitaj!« dé Urša, ki je bila velika prijateljica takih prigodnih pesmi, ktere je čitala ginjenim gostom pri krstu, pri svatbi ali birmi. Pesem je shranila v nedrje in me ogovorila: »Dakle, i oni su Kranjec.«

»Ne, doma sem prav iz Stare vasi na Štajerskem.«
»Kaj budu tak divanili, mi v Zagrebu smo vsi Kranjci, kaj smo došli prek Sutle. Tak nas zoveju,

¹⁾ odojen prašiček.

taki ostanemo... Pak znaju, mladi gospon, kaj se bume mi vikali, verak smo prijatelji...»

Urša natoči čaše, povabi s sosednje mize poleg Selaka še eno pričo, pa sva se pobratila in poljubila v belo lice, da so se prestrašile mlade siničke v mehkem gnezdu na stari slivi. — Po njenem naročilu nama prinese »cura«¹⁾ kos pečenega »odojka«, da sem še med vojsko z veseljem mislil nanj. Z bistrim očesom je pazila Urša na svoje goste. Dobrim znancem in prijateljem je ukazovala dajati najlepše kose, a marsikdo je obiral le suha reberca. Ako se je morda pritožil, ga je nahrulila Urša: »Kaj misliš, magarec, da ima odojak sedem šunk? — Ako ti ni prav, pa hodi v »Kranhotel« na večerjo...»

Račun najine obilne južine je bil poravnan s Selakovo prigodnico in še dva srebrna goldinarja mu je stnila za nagrado. Ako bi bila ugovarjala, bi naju bila oštela po svoji navadi, in Urša je imela krepkih izrazov kar na mernike. Taka je bila Urša Mandalica, »domovine prva hči«, ki še danes živi v spominu starejših Zagrebčanov, in tam sem se seznanil z dobrim mojim Selakom, s katerim sva bila iskrena prijatelja, navzlic temu, da je bil dvajset let starejši od mene.

Bila je brez otrok. Posinovila je z možem sorodnika Franja Zemljaka, ki še danes vodi gostilno. Umrla je 7. sušca 1899. Ob velikoštevilni množici ljudstva so jo nesli na »Mirogoj« in slavni pesnik in senator Gijuro Deželić ji je napisal na spomenik:

Prva hči si našeg roda bila
Hrvatskome domoljubu svakom,
Zborom tvorom javno si zaslužila,
Da nad Tvojom proplačemo rakom.
Jošte veče boli nam i veče tuge,
Jer Ti zamjenice nema druge.

Franjo Selak se je rodil leta 1847. v Rečici v gornji savinjski dolini. Gimnazijo je končal v Celju, vseučilišče pa v Gradcu, a bil je nekaj časa tudi na Dunaju. Študiral je klasične in moderne jezike, bil je človek izredno nadarjen in učen, ali izpitov ni delal nikoli... Že na vseučilišču je pisal duhovite razprave, feljtone in kritike o slovenski in hrvaški književnosti, ki so bili pravi umotvori po vsebini in obliki, prevajal je v nemščino pesmi St. Vraza, Fr. Levstika, Gregorčiča, Aškerca in drugih pesnikov. S temi prevodi je pokazal obenem svoj pesniški talent, ker pesnika po božji milosti more dobro prevesti le — pravi pesnik. Doživel je usodo novinarjev, na katere svet tako rad in tako hitro pozabi, in v resnici se ga ne spominja ne slovenska ne hrvaška zgodovina književnosti. Zbirko svojih nemških feljtonov, ki vsebujejo večidel dogodke iz njegovega učiteljevanja po zasebnih hišah, je s Harambašičem prevedel na hrv. jezik in jih izdal menda l. 1891. v knjigi »U ženskom društvu«. Ta knjiga je žela obilo hvale in pohvale kritikov, a dobička mu je prinesla le malo. V celem tem delu se vidi njegova čista in poštena duša v razmerju do ženskih oseb, ki jih je srečaval v svojem življenju. To so dobre, plemenite žene, katrim je postavil v omnjeni knjigi in v svojem srcu blag spomin. Živel je silno skromno, a vendar ni obupal nikdar, vedno je živel v prepričanju, da mu zasije sreča in boljša prihodnost. Ako se mu je bližala »Sreča«, je zatisnil oči in šel mimo nje. Ko je bil za domačega učitelja razvajanemu sinu neke plemenite, lepe vdove-miljonarke, je svojo

smotreno vzgojo in s finim nastopanjem pridobil vso ljubezen svojega gojenca in zaupanje njegove mlade matere.

Ta je znala vplivati na Selaka, da je opustil ponočno posedanje po krčmah in kavarnah, ostajal je doma, kjer so si kratili dolge jesenske in zimske večere s čitanjem in glasbo. Ko je plemenita vdova videla nežno ljubezen sinovo do njegovega učitelja, mu je na jako delikaten način — ponudila svojo roko, ali Selak jo je po kratkem slovesu ubral po svoji samotni poti v negotovo življenje...

Ko se je naveličal učiteljevanja po zasebnih hišah, se je z vso vnemo hotel posvetiti profesuri. Na priporočilo neke vplivne osebe je dobil mesto suplenta v Rusiji. Vlada mu j bila poslala denar za pot in Selak je v pozni noči čakal na mariborskem kolodvoru, da odpotuje v daljno Rusijo. Ker je imel še celi dve uri časa do odhoda vlaka preko Pragarskega, je šel v kavarno pri postaji, kjer so štiri ponočnjaki igrali neko hazardno igro. Selak gleda od sosednje mize, kadi svojo viržinko in pije počasi svojo črno kavo. Ko je eden izmed igralcev zastavil in izgubil svoj zadnji denar, povabijo ostali trije Selaka na igro...

»Odpotujem, nimam časa.« —

»Do vlaka v Pragarsko imate čakati še dve uri.«

Selak sede k igralni mizi, in še prej, ko je prišel vlak, so ga navihanci oskubli do zadnjega novčiča...

Drugi dan proda svojo uro in se odpravi v Gradec, kjer so ga sprejeli v uredništvo »Grazer Tagespost«. Toda rad bi se bil iznebil nestalne službe in bohemenskega življenja, pa je s prihodnjim šolskim letom zaprosil za suplentsko mesto na gimnaziji v Varaždinu. — Nu, rednemu življenju se ni mogel privaditi, večkrat so ga morali klicati iz postelje v šolo. Gostoljubni Varaždinci in njegovi kolegi so duhovitega mladega profesorja radi imeli v svoji družbi in Selak je večkrat pozabil na šolo, pa tudi na izpite ni mislil navzlic svojim izrednim zmožnostim. Govoril in pisal je slovenski, hrvaški, ruski, nemški, francoski, angleški, italijanski in španjolski jezik, poznal je temeljito latinske in grške klasike in tako učen mož ni maral delati izpitov, še za doktorat mu ni bilo mar! O njegovem pedagoškem znanju priča knjižica »Zur Reform unserer Gymnasien«, ki jo je spisal v Varaždinu l. 1874.

Iz Varaždina je prišel zopet v Zagreb in začel svoje navadno življenje: pisal je članke in podlistke v »Agramer Tagblatt«, v »Prager Politik«, ako je bil ravno razporežen, posedal po kavarnah in krčmah, ako je imel slučajno kaj denarja. Kadar je bila suša, je taval zamišljeno po zagrebških ulicah. Neki dan ga srečam pred vseučiliščem.

»Kaj delaš, kaj pišeš lepega, prijatelj?« ga ogorim.

»Nič,« odgovori Selak. »Pa ravno danes imam nekaj dobrih misli, a nimam — denarja.«

»Koliko bi potreboval?«

»Malo: dva groša za dve viržinki, ker brez kajenja ne morem misliti, ne pisati.«

Povabim ga k »Lovačkomu rogu« na skromno južino in pivo, mu kupim par viržink in mu zabičam, da mora spisati članek do jutri.

»Kaj, do jutri? Podlistek bo o polnoči v tiskarni!« se odreže, »pa bo zopet šest forintov nagrade.«

¹⁾ deklica.

Nekoliko dni pozneje se dobiva na Jelačičevem trgu. Selak me veselo ustavi in povabi v kaptolsko pivovarno, kjer so točili pivo pocéni. Pred neko trgovino mi reče, naj ga počakam, ker gre kupit gnjati za prigrizek. Prinese za deset krajcarjev — odrezkov in odpadkov gnjati, zavitih v čisto navaden papir, kakor jih kupujejo le najbolj revni ljudje. Tudi jaz sem živel skromno, a kaj takega pa le ne bi bil maral. Selak pa je jedel, da še mu je kar cedilo od razmršene brade. Kar mu je ostalo, je zavil v masten papir in vtaknil v žep, kateremu se je videlo, da je navajen spravljati take reči. Ko si prižge svojo viržinko, začne: »Prager Politik« me prosi za daljnje prispevke o novejši slovenski književnosti. Sem že začel, le poslušaj.«

Iz žepa privleče obrabljen in nevezan izvod Levstikovih pesmi in mi prečita prevod pesmi »Deklica in ptič«, napisan s svinčnikom poleg slovenskega besedila v knjigi:

Es schöpft mit dem Eimer blank und hell
Ein Mädchen frisches Wasser am Quell,
Da schaut es ins Wasser, erblickt sein Gesicht
Und rühmt sich geblendet vom eigenen Licht:
»Die Schönheit, welche mein Antlitz verklärt,
Ist mehr als drei schimmernde Burgen mir wert.«

Am Baume ein munteres Vöglein springt,
Zur Jungfrau schelmisch also es singt:
»Und stellt sich der Wahre, Richtige ein,
Umsonst wohl die Schönheit nennet er sein.« —

»Wie garstig du lügst, mein kleiner Wicht,
Ach, hätt' ich nur Schwingen, ich duldet es nicht.«

»Und hättest du meiner Schwingen Wahl,
Du zögest sofort über Berg und Tal.
»Und fändest du einen nach deinen Sinn,
Und wär' er auch arm und ohne Gewinn,
Es würden sogleich ihm aufgemacht
Die drei schimmernden Burgen Deiner Pracht.«

Kaum spricht' s das Vöglein und flattert schon
Zum Himmel, am Himmel weiter davon.

Das Mädchen erst sinnt, dann leise es spricht:
»Ich zürne dem kecken Schnabel nicht!
Gar viele Menschen das Vöglein sieht,
Es weiss wohl, was rund in der Welt geschieht...«¹⁾

»Franjo, ti si zanikrnež,« ga oštejem.

»Oprosti, zakaj?«

»Zato, ker ti je Bog dal pet talentov, ti pa še enega pol ne izkoriščaš. Zaklade imaš v svoji glavi, pa hodiš v ponošeni suknji po svetu, piješ to slabo, grenko pivo in ješ odrezke in odpadke gnjati!«

»Veš, prijatelj, morda imaš prav. Nu, pa zdaj bo boljše tudi zame. Dr. Frank, čigar glasilo je bil že takrat »Agramer Tagblatt«, me vabi, naj sprejemem mesto v uredništvu. Ali žid mi ponuja samo trideset forintov na mesec in honorar za podlistke posebej. Ako mi plača vsaj 35 goldinarjev, bi prišel na svojih šestdeset na mesec, pa bo dobro izhajal in si uredil

življenje.« — V resnici je bilo življenje v Zagrebu jako pocéni. Pomislite, da sem prinesel ob sobotah purana s trga za en goldinar; šest tednov stari prašički so bili po tri goldinarje p a r itd.

»Glavno pa je to,« je nadaljeval Selak, »da pride moja dobra mamica k meni... Vse druge svoje otroke je preskrbela, samo radi mene, starega fanta, je vedno v skrbeh... Kupim čedno pohištvo na obroke, poleg moje sobe ima gospodar še eno s kuhinjo na razpolaganje, pa bom imel svoj dom, svoj red, svoje skromno gospodarstvo in še ljubo mamico pri sebi. Ej, to bo lepo! — Na to pa morava piti še en vrček.«

Tako je sanjaril ta dobri človek, delal načrte za prihodnost, zibal se v sanjah in v ulogi solidnega človeka in si ogreval srce.

Službo je v resnici nastopil, tudi svojo sedemdesetletno mater je povabil v Zagreb in se kazal zadovoljnega in srečnega.

Nekega dne me povabi in mi pokaže svoje stanovanje v prvem nadstropju na hodniku v mračnem dvorišču stare hiše v Ilici. V temni kuhinji je pripravljala revna starka borno kosilce. Dve sobici, počrneli, neprijazni in brez solnca, pohištvo, za šestdeset forintov na obroke kupljeno — tako je bilo Selakovo »udobno« stanovanje...

Videl sem takoj, da to ni mesto za ženo, navajeno trdega dela na zelenem polju, na božjem solncu, poleg senčnatega gozda, v beli hišici na bregu, ki za trdo delo vendarle nudi, kar potrebuješ... Kakor da zapreš lastovko pozimi v ozko kletko! — Dobra žena se res ni mogla privaditi mestnemu življenju, in tudi Franjo je vedel, da ne bi preživela hude zime v Zagrebu.

Spremila sva jo na kolodvor, in Selak je božal uvela lica svoje dobre matere, obetal, da se vrne spomladi domov, da bo tam delal in pisal in služil denarja več kakor samo za sproti, poleg tega pa je jokal kakor prvošolec, ki prvič zapušča domačo hišo. Ko ga je pred odhodom prekrižala, je snel klobuk, nagnil glavo kakor v setišču in poljubljal roko svoje skrbne mamice. —

Kmalu zatem je zapustil uredništvo »Agramer Tagblatta«, ker se ni hotel priučiti redu in ni hotel verjeti, da ni vseeno, ako pride v pisarno ob devetih, ali še ob enajstih, ali pa — sploh ne. — Vpliv materin pa ni ostal brez dobrih nasledkov. Selak je pisal celo vrsto duhovitih člankov za Politiko in druge časopise, večidel literarne vsebine in težko pričakoval nagrade.

Ko pridem nekega dne iz Stankovičeve palače na Jelačičevem trgu, kjer sem poučeval dva dijaka, srečam prijatelja, ki je čakal pismonošo. Tisti dan ni hodil zaman v svojih ponošenih čevljih po trgu na prežo, pismonoša ga je že od daleč pozdravljaj z ru-

¹⁾ Original se glasi:

Deklè je zajemalo v vedro vodé,
v kovano vedro vodice hladné,
pogleda se v vódo, uzrè si obraz,
začudi se svojemu licu ta čas:
»Lepote, ki jo na obrazu imam,
za tri gradove bele ne dam!«

Po vejici skakal je ptiček vesel
ter deklici mladej peti začel:
»A kádar bi jeden praví prišèl,
vso tvojo lepoto zastonj bi imèl!«

»Kar poješ mi, ptiček! to sama je laž;
a vjeti ne morem te, perje imaš,«

»Da moji peruti imela bi ti,
denèš preletela bi bribe, dolí;
a kder bi se tebi po volji dobil,
i najsi ubožec največji bi bil,
pod tremj gradovi mu streho podaš,
katere na svojem obrazu imaš.«

To rekel je ptiček ter letel iz vej,
iz vej pod nebó, pod nebóm naprej.
Deklè za njim gleda i reče mu to:
»A kaj, ko bŕlo vse res bi takó?

Ptič leta nad nami ter vidi ljudi,
vè dobro, kakó se po svetu godí.«

menim listom, za katerega izplača poštni urad zapisano vsoto.

»Sto in šestdeset forintov!« zakliče veselo. »V štirinajstih dnevih sem več zaslužil ko najstarejši profesor na gimnaziji celi mesec... Pojdiva kosit, popoldne pa naročim izvoščeka za v Šestine!«

»Počasi, Franjo!« mu rečem. »Kosit pojdem s tabo, a v Šestine pojdeva peš.«

»Pri lovačkom rogu« je hotel naročiti polovico jedilnega lista in kar dve steklenici — šampanjca... Bil je vedno ko otrok, ki ga skrbi desetica v ročici in komaj čaka, da se je iznebi. Da je prisedlo par dobrih prijateljev in veselih bratcev, bi bil Selak drugi dan iskal po žepih končkov viržink, da more napisati nov podlistek.

Po črni kavi sem ga proti njegovi volji spremil v modno trgovino in ga nagovoril, da si kupi novo obleko, čevlje, perilo in klobuk. Celo v brivnico je moral z menoj, da so mu pristigli razkuštrane lase in brado. Ostalo mu je še približno dvajset forintov, katere bi bila morala po njegovem nasvetu vsekakor — zabiti. Nu, šel je z menoj v gledališče k Hamletu, kjer so imeli glavne vloge priznani umetniki Fijan, Ružička-Strozzi in Mandrović. In ni mu bilo žal, ne umetniške predstave, ne nove obleke. Po predstavi sva šla v kavarno, kjer sva se našla z dr. Augustom Harambašićem, malo domišljavim, a nadarjenim pesnikom »davorij«, z mojim nepozabljivim prijateljem prof. dr. Josipom Florschützom in z Lojzetom Kovačičem, katerima pozneje enkrat napišem par vrstic v hvaležen spomin. Selak je takoj naročil steklenico Nosanove graševine (rizlinga) in jaz sem mu nazdravil in poudarjal njegove zasluge, ki si jih pridobiva s tem, da širi poznavanje naše književnosti med Nemci.

Selaku je napitnica ugajala, njegove lepe rjave oči so kar sevale zadovoljnosti in odgovoril mi je, da njegova doba šele začenja, ko vidi tudi materialne uspehe svojega književnega delovanja. Harambašiću se je zdelo te hvale preveč, ker zaenkrat je bil moj prijatelj Selak v ospredju. Dejal je, da prevodi nimajo nikdar vrednosti izvirnika, in kdor hoče poznati nas in našo književnost, naj se uči naših jezikov itd. Ugovarjal mu je dr. Florschütz, ki je trdil, da je velika umetnost, d o b r o prevajati, posebej pa lirične pesmi, ker prevajatelj se mora poglobiti v pesem, jo nekam usvojiti, vežeta ga rima in ritem, poleg tega mora temeljito poznati eden in drugi jezik.

»Napravimo poizkus in prevedimo začetek kake hrvatske pesmi,« sem predlagal. »Ti, Avgust, predloži izvirnik, ki še ni znan po prevodu!«

Harambašić deklamuje prve verze Preradovićeve himne »Domovini«.

»Skidam kapu, do crne ti klanjam se zemlje...«

Selak sede k bližnji nezasedeni mizi, podpré z levo roko svoje visoko čelo in začne z vso vnemo pisati kar po belem mramorju...

Mi smo ostali, kakor smo sedeli prej.

»Hudirja, res ni lahko,« pravi Harambašić. »Skidam kapu... Kako naj se to dobro prevede... Ich ziehe den Hut ab vor dir...«

»Herunter mit der Mütze!« se pošali Florschütz.

»Ne tako. Malo bolj po vojaško jo zasukni, že spričo tega, ker je bil Preradović — general. Tedaj morda: Tschako ab!«

Mi se smejemo, natočimo čaše, Selak piše...

Prej ko je minilo pol ure, primakne Selak svojo mizo k naši in čita s svojim simpatičnim glasom:

»Ich beuge mein Haupt, zur Erde neig' ich mich nieder...«

Še danes mi je žal, da mi ostali verzi tega prevoda niso več v spominu.

»Izvrstno,« je priznal Harambašić sam. »Prevedi celo odo in daj jo natisniti.«

»Se zgodi,« je obljubil Selak, pa še onih verzov na mizi ni prepisal.

Spomladi naslednjega leta sva spremljala k zadnjemu počitku dobrega znanca na ono prekrasno zagrebško pokopališče, ki ima tako lepo, značilno ime »Mirogoj« in se razteza vrh prijaznega griča pod Slemenom. Drugi spremljevalci so se bili že razšli, s Selakom pa sva obiskala še grob mojega očeta in moje dobre sestre, ki je revica ugasnila komaj eden in dvajset let stara. Na obeh grobovih so rastle in cvetele prve pomladanske rožice. Nazaj gredé sva se ustavljala pred veličastvenimi nagrobnimi spomeniki Petra Preradovića, Stanka Vraza, Lisinskega, Šenoe in mnogih drugih. Na samotnem vrtu gostilne v Novi vasi pod Mirogojem je čital Selak drugo pesem »Iz grobov...«

»Oj, kako je to lepo! Te globoke misli, ta lirika, ta oblika, te rime, to blagoglasje! Da Gregorčič ni spenil drugega kakor »Iz grobov«, bi zaslužil ime pesnika... Da je Nemeč, Italijan, Francoz, Anglež... bi ga poznal in čislal ves svet.«

Tretji dan zatem mi je čital dovršen prevod, kakor ste ga slišali v začetku mojega pripovedovanja.

* * *

Jeseni leta 1893. sem se poslovil od belega Zagreba, od Selaka in drugih prijateljev in sem se preselil v G. — S Selakom se nišva več videla, samo redkokdaj sva si pisala par vrstic; pa še to je s časom prenehalo, posebno ko se je preselil v Sarajevo, kjer je pisal in urejeval »Serajeve Nachrichten« in »Bosnische Post«.

Kako se mu je tam godilo, ne vem. Menda ne predbro, ker se je zopet vrnil v Zagreb, kjer je dne 9. junija 1906. umrl, zapuščen, pozabljen od svojih prijateljev, v največji revščini... Le malokdo se ga je spomnil v njegovih težkih zadnjih dnevih, a Selak še tedaj ni prosil in beračil. Po smrti njegovi so časopisi pisali dolge članke o njem, hvalili so njegove zasluge, njegov um in polagali vence na grob. Jaz pa še danes mislim z našim pesnikom:

»V življenje trnja, a cvetja na grobi
Pač boljše bi bilo narobe:
Sadite nam raje v življenje cvetic,
A trnje shranite za grobe.« —

Nepoznan učenjak, naš rojak.

V. Belè.

Logu pod Mangartom se je rodil dné 3. avgusta 1951. Mihael Strukel, zakonski sin Mihaela in Katarine. Pri hiši v Gorenjem Logu pravijo »pri Mostarju«. Letos (1924.) je umrl Mihaelov starejši brat Ferdinand, ki je bil gospodar ter gostilničar na domu.

Mihael Strukel s svojo ženo.

Mihael je hodil nekaj časa v šolo k domačemu duhovniku Kutinu. Iz Loga je šel v Gorico in tam obiskoval najprej ljudsko šolo in potem realko. Takrat je imela realka samo šest razredov. Sedmi razred je bil otvorjen šele l. 1871. Realko je dovršil Strukel z

maturó leta 1869. Iz šolskih izveštij je razvidno, da je imel Strukel za učitelja slovenščine v I.—IV. razredu Franca Zakrajška, ki je priobčil v šolskem izveštju l. 1861. sestavek »Abriss der neuslovenischen Literaturgeschichte« (Obris novoslovenske slovstvene zgodovine) in l. 1867. v slovenščini »Vodilo za lepo pisavo in razlaga prozaičnih in pesniških spisov«. Zakrajšek je razen tega izdal že prej »Goriški letnik za čitatelje vsakega stanu«. L. 1864. Dalje je priredil za Mohorjevo družbo v Celovcu l. 1865. ljudsko povest »Oglenica ali hudobija in nedolžnost«, ki je izšla pozneje v novem natisu l. 1894. Poslal je v svet l. 1885. tudi zbirko pesmi »Lira in cvetje«, ki pa nimajo posebne vrednosti. V V. in VI. razredu je imel Strukel za slovenski jezik profesorja Viljema Urbasa, ki je l. 1869. priobčil v šolskem izveštju spis »O pregovorih in prilikah, sosebno slovenskih«. L. 1877. je objavila Matica Slovenska v Ljubljani Urbasov spis »Dr. E. Costa«. Nedved Anton je l. 1872. uglasbil Urbasovo pesem »Želje«, ki jo je izdala ljubljanska Glasbena Matica. Kaže, da je imel Strukel za slovenščino dobre učitelje, ki so se na nemški realki zanimali za poglobitev učenja našega jezika.

Ko je Strukel, star 18 let, izdelal realčno maturó, je odšel na Dunaj in se tam vpisal na politehniko. Da bi starejšega brata rešil vojaške službe, je kmalu na to vstopil kot prostoljec k vojakom. Služil je najprej na Dunaju, ker se pa tam ni dobro razumel s svojim majorjem, se je dal premestiti k ljubljanskemu pešpolku. Kot vojak ni pretrgal svojih študij, ampak študiral in delal izpite. Dosegel je čin rezervnega poročnika.

M. Strukel v družini.

Po končanih študijah je nastopil najprej službo kot strojni inženir v Gradcu v tovarni »Caresi«. Kmalu na to je prišel za nekaj časa domov v Log in po par mesecih na to (l. 1877.) odpotoval na Finsko. V Avstriji ni mogel dobiti svojim

stim in obsežnemu in temeljitemu strokovnemu znanju primerne mesta. Zato je vstopil v službo ruske vlade. Dobil je mesto profesorja na politehniku v Helsingforsu. Sprejet je bil s pogojem, da bo po preteku enega leta predaval v finskem jeziku in ne več v nemščini, kakor mu je bilo za začetek dovoljeno. Strukel pa se je tako hitro naučil finščine, da so ga že po preteku treh mesecev dijaki poslušali v domačem jeziku. Ker se je l. 1878. zbal, da ga Avstrija pokliče pod orožje, je zaprosil za finsko državljanstvo. Od tedaj je trajno bival v Helsingforsu in se čutil tam za domačina. Kot profesor tehnike je z državno podporo zelo veliko prepotoval — skoro celi svet — v študijske svrhe.

Poročil se je na Finskem in imel dva sina in eno hčer. En sin mu je umrl, drugi je postal inženir; njegova hči je poročena tudi z nekim inženirjem v Stockholmu. Po nekaj letih javnega delovanja, ko je postalo njegovo ime že znano v učenem svetu, ga je bajé avstrijska vlada vabila nazaj, a Strukel je največ zaradi svoje soproge to povabilo odklonil. Ob času svetovne vojne je bil že vpokojen, ker mu pa radi vojnih razmer pokojnina ni povsem zadostovala, je opravljal v vseučiliški knjižnici posel knjižničarja in imel tudi razna zastopstva, da je lažje zmagoval vojno druginjo. Svojega doma ni pozabil in je večkrat prihajal domov in tudi pisal je svojemu bratu, pok. Ferdinandu prav do zadnjega.

Umril je v Helsingforsu dné 5. marca 1923.

Pokojni profesor Mihael Strukel je bil svetovno znan učenjak in tehnični strokovnjak. Zelo veliko je pisal v nemškem in v finskem jeziku. Vseh njegovih spisov mi ni mogoče navesti, ker nisem mogel dobiti zadostnih podatkov. V rokah sem imel njegovo delo »Der Grundbau. Nach Vorträgen, gehalten am finnlandschen Polytechnischen Institut in Helsingfors von M. Strukel, — Professor der Ingenieurwissenschaften. II. Auflage. Mit 118 Textfiguren und 36 Tafeln.« (Temeljno stavbinstvo. Po predavanjih v finskem politehničnem zavodu v Helsingforsu od M. Strukla, profesorja inženirskih znanosti. II. naklada. S 118 slikami in 36 tablami). V uvodu k II. nakladi te svoje knjige piše med drugim: »Potem ko se je I. naklada mojega »Grundbau«, ki je bila v prvi vrsti namenjena dijakom naše visoke šole kot vodilo pri nauku in kot poznejši pripomoček, tudi v drugih krogih tu- in inozemstva tako zelo razširila, da je bila objava te druge naklade potrebna, se je porabila priložnost za to, da se je s popolno predelavo in izpopolnitvijo dela kolikor mogoče zadostilo boljšemu obravnavanju predmeta in zahtevam novejših napredkov tehnike. Tako je narasel obseg knjige od 273 strani teksta in 20 tablic prve naklade na 347 strani teksta in 36 tablic....« Že iz teh besed izpoznamo, kako temeljit in vesten delavec je bil Strukel. Risbe k svojim delom je vse sam izdelal; narisane so s posebno skrbnostjo. Kot vire k svojemu delu navaja poleg nemških knjig tudi francoske, angleške, danske, norveške, švedske in finske, kar nam priča, kako učen je bil ta mož, ki je obvladal poleg svoje stroke tudi toliko jezikov.

Zasledil sem v književnosti še sledeča Strukleva dela:

1) Der Brückenbau (Mostno stavbinstvo). To delo je izšlo v dveh delih v Leipzigu, in sicer I. del l. 1900., II. del l. 1906.

2) Der Wasserbau (Vodno stavbinstvo). V prvem delu te svoje knjige obravnava o postanku in obstojanju vode. Prvi del je izšel v II. nakladi v Leipzigu l. 1906. Kjer in kedaj je izšel drugi del, nisem mogel dognati, ravno tako tudi ne naslovov drugih njegovih spisov. Ustmeno sem izvedel, da je Strukel zelo veliko pisal in to ne samo v nemškem, ampak tudi v finskem jeziku. Ker je bil ta mož v tehniki učenjak-strokovnjak, a je nam rojakom še tako malo znan, bi bila zelo hvaležna naloga kakega tehnika, ki bolj pozna tehniško literaturo, da bi nam pokazal vse znanstveno delovanje tega moža, na katerega je hotel ta članek samo opozoriti, da ne bi ostal pri nas nepoznan ali pozabljen.

Republika Finska.

Dr. V. Šarabon

Ta nova država leži visoko gorj na severu Evrope, med Rusijo na eni strani ter Švedsko in Norveško na drugi. Na jugu in zahodu jo obliavata Finski in Botniški zaliv in tudi na severu sega sedaj do Atlantskega oceana. Dobila je namreč od Rusije tam toliko sveta, da gre do morja. Nekako od leta 1000. do 1809. je bila Finska združena s Švedsko in ta nekdanja zveza se kaže še v vsej njeni kulturi; od l. 1809. naprej je bila v zvezi z Rusijo; ruski car je bil finski vladar, sicer je bila pa samostojna. Po vojski je postala popolnoma samostojna in je dobila nekaj sveta še od Rusije. Prej je merila 374.000 kvadratnih kilometrov, sedaj jih meri skoraj 388.000. Je torej dosti večja kakor Italija. A je še zelo redko poseljena, ljudi je tam komaj tri milijone in pol.

Finsko imenujemo deželo tisoč jezer, pa jih je še dosti več. Saj merijo eno osmino vse dežele. Največje jezero Sajma meri s svojimi odrastki 6800 kvadratnih kilometrov (Julijska Benečija jih meri 9.300). Zelo veliko je tudi močvirja in zato imenujejo Finci svojo domovino Suomi, to se pravi: dežela vode in močvirja. Večina jezer leži na približno 300 metrov visoki notranji plošči, obrobjeni od ledeniških grobelj. Številne reke morajo groblje prodreti v brzicah in slapovih, če hočejo do morja. Iz jezera Sajma teče reka Voks in tvori znamenite slapove Imatra, znane po vsem svetu. Ob obali je okoli 75.000 majhnih otočkov, šeri imenovanih.

Dosedaj je obdelanih samo 6% sveta, a to je pri tako veliki deželi že dosti in ker je prebivalstvo tako redko, niti 10 na 1 kvadratni kilometer, žito skoraj zadostuje. Gotovo pa je, da se bo dalo obdelati še več sveta, in nekateri strokovnjaki trdijo, da ima Finska prostora še za 20 milijonov ljudi, in še ne bodo na tesnem.

Sicer je zima zelo dolga in zmrzal traja štiri mesece do šest, a trije poletni meseci z dolgim dnevom in precejšnjo toploto zadostujejo, da žito dozori. Glavno mesto Helsingfors ima v juliju skoraj 17° Celzija poprečne toplote, samo za 3 do 4 stopinje manj kakor Gorica. Januar je pač za 10 stopinj mrzlejši kakor Gorica. Prav isto, dolgo zimo in kratko, a to-

plo poletje, vidimo v Kanadi in Sibiriji. Tudi tam uspeva pšenica, in v kakšni množini! Na Finskem je v zadnjem času poljedelstvo tako napredovalo, da pridelujejo celo sladkorno peso. Skrbno negovana živinoreja omogoča izvoz surovega masla, sira, mesa, kož in živine. S travniki in pašniki je pokritih 5% sveta. Največ je na Finskem gozda, pokriva 73% površine, torej skoraj toliko, kakor je površina stare Italije. Največ je bora in smreke izborne kakovosti, posebno bor.

Je pa tudi listovcev dosti, zlasti breze. Bogastvo na lesu je tem pomembnejše, ker se les lahko odvažajo. Snežna odeja v dolgi zimi omogoča lahek dovoz do rek na saneh, ogromno omrežje rek, prekopov in jezer pa na plavih dohod do žag in tovarn. Zato je lesna industrija na zelo visoki stopinji, in prav tako papirna.

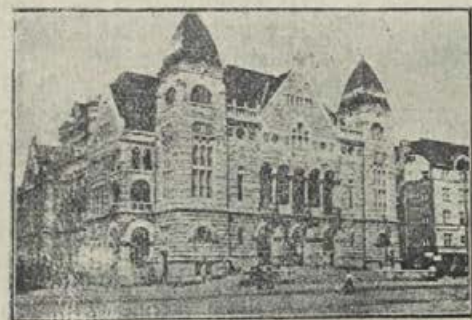
Dosti je na Finskem granita, bakra in železa, a so zaloge še kaj malo izčrpane. Slapovi dajo že sedaj veliko vodne sile, pa jih bodo lahko še dosti bolj izkoristili.

Dve tretjini prebivalstva se bavite s poljedelstvom, živinorejo, gozdarstvom itd., 15% z obrtjo in industrijo, drugi s trgovino, prometom itd. Od leta 1918. ima tudi Finska svojo agrarno reformo; število posestnikov je od 130.000 leta 1910. poskočilo na 165.000 leta 1920., v istem času je padlo število najemnikov i. dr. (kolonov) od 65.000 na 45.500. Industrija je štela leta 1913. 2460 obratov in je zaposlovala 107.000 delavcev, leta 1922. sta bili številki 3300 in 133.000.

Po narodnosti je prebivalstvo po večini finsko mongolskega plemena; okoli 360.000 je Švedov, ob obali, spomin na zgodovinsko preteklost; nekaj je še Laponcev itd. Po veri so prebivalci večinoma luterani. Kultura je zelo visoka, brati in pisati znajo vsi. Znanstveni zavodi, muzeji itd. so na višku. Prebivalstvo je pridno, ponosno, ljubi svobodo in ljubi naravo in telovadbo.

Železnic je nekaj nad 4000 km, notranjih vodnih cest je 5500 km, trgovsko brodovje vsebuje 210.000 ton. Izvažajo les, leseno blago, papir, celulozo, surovo maslo, sir, meso, kože, živino, vžigalice, ribe itd. Za denar imajo finsko marko, merijo in tehtajo pa po metrih, litrih in kilogramih.

Glavno mesto Helsingfors (ime je švedsko, Finci pravijo Helsinki) šteje 200.000 prebivalcev. Ustanovljeno je bilo leta 1550., a staro mesto je ležalo 5 km od današnjega. Leta 1640. je bila ustanovljena univerza, l. 1642. so mesto prestavili na sedanji kraj, 1812. je postal Helsingfors glavno mesto Finske. 1819. pa sedež vlade.

Vseučilišče v Helsingforsu.

NAŠA ZEMLJA.

Rezija.

Dr. Henrik Tuma.

Na lipa mà Osòjska vás
ka tó joe tàkoj nà cità,
dá na kuncè da lípi hrad
koj počtjy zóbe kážejo¹⁾

(Prelepa si Osojska vas,
si kakor mestece,
na koncu pa je lepi grad,
kjer kažejo peči zobé).

Rezijan ljubi svojo zemljo. Na dnu duše mu je še za-vest, da je nekedaj na lastni grudi svobodno živel pastirsko življenje, da so njegovi predniki volili prosto svoje starešine in župane ter zborovali in odločevali o svojih zadevah.

Tu v Bjeli.

Krasen je pogled na rezijansko dolino iz griča nad Rávnico! V podanku srebrna nit Bele-vode, obrobljena z zelenimi travnatimi gredinami, ki se naslanjajo na temna gozdnata pobočja gor, okoli in okoli pa je vsa dolina obrobljena s pečnatimi robovi visokih Alp, na jugu sivi Muzci, na severu pa bela ogromna grmada Kaninova!

Rezijan se pa tudi zaveda, da mu danes mali kos rodne grude ne zadošča več, da ga kruta uprava goni po svetu na delo. Zato z lahko ironijo poje: Lepa je moja vas — a peči mi stiskajo prostore!

Zadnja veja nekdanj mogočnega drevesa južnozapadnih Slovenov so Rezijanje. Prebivajo v samotni dolini Rezija, od katere imajo svoje ime. Od nekedaj so vzbujali nase pozornost po svoji legi in svojem jeziku. Že ob koncu XVIII. stoletja je o njih pisal poljski grof Potocki, l. 1801. je o njih poročal Čeh Pišel, sredi XIX. stoletja so pisali o njih Hrvat Stanko Vraz, Rus Sreznevski in Nemeč Bergmann. Na podlagi teh poročil sta razpravljala češki učenjak Safarik in laški jezikoslovec Ascoli. Najtemeljitejša je razprava ruskega vsučilišnega profesorja Poljaka I. Baudouin de Courtenay »Rezija in Rezijanje« v III. zvezku Slavljanskega zbornika St. Peterburg l. 1876. Baudouin je bil že leto prej izdal »Rezijanski katekizem« ter obdelal glasoslovje rezijanskega narečja. Slovenski profesor Simon Rutar je v izdaji Matice Slovenske

»Beneška Slovenija« l. 1899. opisal na podlagi zbrane gradiva Rezijo.

Italijanski geograf Ivan Marinelli izvaja ime Rezija iz slovenskega »rečje«, dočim Rezijanje imenujejo potok, ki teče od vzhoda na zahod cele doline, le »Bila« t. j. Bjela ali Vélika voda. Stari Rezijanje, ki dobro znajo tolmačiti krajevna imena po Reziji in daleč okoli na pr. Humin za Gemono, Púšja ves za Venzone, Húdice za Pianj - Stazione della Carnia, Beli vrh za vas Pioverno in za vrh Zuc de Boor, Zlebe za planino Slips, Svlečje za hrib Sflincis nad Resiutto i. t. d., ne morejo dati najmanjše opore za tolmačenje imena Rezija.

Najstarejše ime po listini anonima Ravenatskega »Ris« ničesar ne pojasni, tolmačenje iz neke namišljene keltščine: ris, res, ros, kar naj bi pomenilo potok ali tudi ledenik, pa je golo ugibanje, kajti nikjer ni sledu o keltskih besedah ne v rezijanščini ne v furlanščini. Rezijanje, ki so hodili po svetu, se radi čutijo za Rosjane, Ruse — a ime Rezija nam vedno ostaja še brez svojega pomena.

Rezija tvori eno samo občino, do l. 1851. imenovano uradno »S. Giorgio di Resia«, rezijanski »Tu v Bjeli«, sedaj Comune di Resia z glavnim krajem Prato di Resia, slovenski Rávnica, rezijanski Rávanca. Obsega celo dolino potoka Bjele do malo pred iztokom v Fello (slovensko tudi Bela) in Ovčjo dolino, Učeja - Uceca do malo pred iztokom v. Sočo pri Žagi.

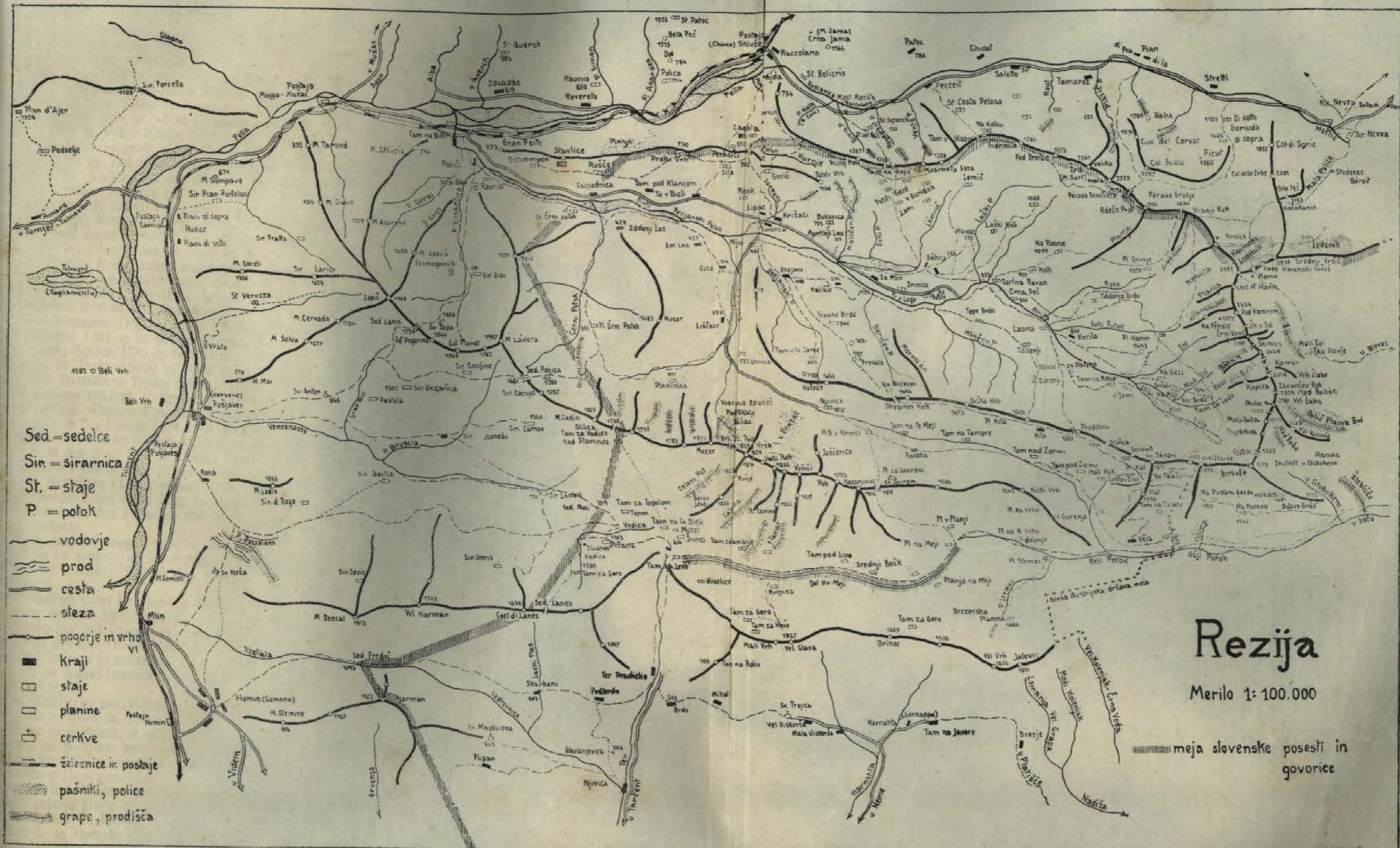
Rezijo od vseh strani obdajajo strme gore, tudi izhod proti Resiutti je skrit v dolgem tesnem, debrem. Resiutta sama je kakor stisnjena med hribi Sflincis 713 m (Svlečje) in Gran peits (Vélike peči) 572 m, da tudi iz doline Felle ni videti vhoda v rezijansko dolino. Od Svlečja se dvigajo proti jugu raztrgane gore »i Croz« t. j. krutice do Plauris-a, 1959 m nekedaj slovenski Lopič t. j. mala lopa, od koder se zavije lanec

Rávanca.

skoraj nepristopnih Muzcev, Monti Musi na vzhod: Kadin 1820 m, Muzec 1851 m, Vrh Zelenega Potoka, Vršič 1874 m, pred njim Plahuta, Votli Rob 1856 m, Vršiči, Cime dei Musi, od 1850 do 1735 m, Rob, Kozárjuvac 1816 m ter odpade do Nizkega Vrha 1242 m,

¹⁾ Rabim pravopis profesorja Baudoulna.

- Sed. = sedelce
- Sir. = sirarnica
- St. = staje
- P. = potok
- vodovje
- prod
- cesta
- steza
- pogorje in vrha
- Kraji
- staje
- planine
- cerkve
- železnice in postaje
- pašniki, police
- grape, prodišča

Rezija

Merilo 1: 100.000

meja slovenske posesti in govornice

Sporodno na severu pred Vršiči se vleče nižji gozdnati in travnati lanec: Kóčace 1430 m, Strop, Nizki Vrh, Strijunov kolk 1454 m, Biska (Bjelska) Kila 1473 m in Kila 1424 m, Sjenovik 1602 m, Banèra 1619 m, Vrh Planje 1670 m in Skutnik (v Žagi) - Palena (v Reziji) 1719 m. Klin od Sjenovika doli, Kal 1296 m, porinjen proti jugu naproti Nizkemu Vrh 1242 m zatika gorenjo dolino Učeje. Od Skutnika gorski raz zavije na sever čez Ojstrk - Guarda 1682 m do Male Babe 1997 m, pod njo čukla Mulec, Vel. Baba 2161 m, Vrh Kamna ali Žlebé 2336 m, Vrh Laške Planje 2449 m, Črni Vogel (v Bovcu) — Ukronjena glava (v Reziji) 2386 m, »Pod Kaninom« 2334 m, Mali Kanin 2573 m, Veliki Kanin 2592 m. Od Velikega Kanina na severozahod sledé: Vrh Krnice 2434 m, Grubje 2251 m, Žrd (Sarto) 2324 m, »Nad Indrinico« 1976 m, Na Kolku 1782 m (Pic di Mezzodi) sedlo Buje, od koder se lanec zniža v gozdnate in travnate hribe, ki tvorijo zadnji rob Rezije proti dolini Raccolana in Fella: Kosmata gora (Monte Peloso) 1388 m, Kope, Pusti gozd, Vranji Kuk 1257 m, Tusti (tolsti) Vrh 1130 m, Planja, Stávlice 822 m, ki v Gran Peits 572 m (Velike Peči) dolino zatisnejo pri Resiutti.

Čez imenovane gorske lance vedejo le strmi prehodi: Forcella Lanis (Čez Lanež ali Laški Plaz) okoli 1600 m iz doline Resartico od Resiutte v Venzone (Púsja ves); Póljica (Forca Campidello) 1461 m iz doline Črnega potoka v Púšjo ves; Stíllica 1730 m (v Reziji), »Tam za Vodico« (v Trski dolini) in »Čez zeleni Potok« iz doline Barmán v Trsko dolino; sedlo »Tam za Javorom« 1612 m, iz Krnice v »Tam za Mejo« in dolino »Belega Potoka«; Prédolina 1315 m, Vratca in čez Planje 1574 m iz Bjele na Žago ob Soči; Med Babán 2025 m »Čez Kamen« okoli 2250 m in čez Mali Dol ob Črnem Voglu iz zakotja Bjele v Bovec; čez Péravo Grubje 2034 m, Péravo Senožeče (Terra rossa) 2131 m iz Rezije v Nevejo; čez sedlo Buje iz Rezije v dolnjo Raccolana, čez Pèračice 855 m iz Rávance v Chiusaforte.

Vsa ta bogata imena vrhov in prehodov, s katerimi se ne morejo nikjer v Alpah ponašati ne Nemci ne Ladinci, kažejo na pradaavno slovensko naseljenje.

Geologično tvori Rezijanska dolina z Učejo, s Tilentom Sočo in Idrijo podolje, ki predstavlja veliko zemeljsko poč od vzhoda do zahoda. Tla rezijanske doline so gredine (terase) iz rahótine, t. j. puhlice z zasutimi kameni in orjaškimi izmitimi bolvani, ki kažejo, da so dolino izdelali predpotopni ledeniki in potopni nalivi.

Vasi Rezije so postavljene na take gredine, tod so tudi pičle oranice in travniki. Pobočja gor so strma, gozdnata in skalnata, le njih police in obronki služijo drobnici za pašnike, kjer so položnejši, tam pa so marljivi Rezijani postavili staje. Strugi Bjele in Učeje sta prodnati, le v gorenjem delu se Bjela preriva skozi globoki in v skale zarezani sopót »Korita«.

Večji pritoki Bjele od desne so: Žlebe - Ronk, Laški - Lomniški in Malični potok ter Sükavec, od leve Berični — in Osojski potok, Barmán in Črni potok. Levi zadnji pritok Resartico in Gai spada že pod furlansko Resiutto. Pritok Barmán izvira iz orjaških sten pod Muzci v številnih curkih, ki skupno tvorijo veliki slap »Zahúnčč« (Zagonič), v blesku jutranjega

solнца med zelenim mahovjem in temnorusim skalovjem, obrobljenim z bukovjem, velikolep prizor, kojega opeva narodna pesem rezijanska. Mal pršeč vodopad tvori Sükavec na Rávanco, priljubljen sprehod letoviščnikov.

Učejska dolina ima še strmeja pobočja kakor dolina Bjele ter edini pritok »Bjeli potok« (Rio Bianco), čegar dolina po večjem ne spada pod občino Rezijo.

Vse površje občine Rezija obeh dolin Bjele in Učeje obsega 119.8 km². Prebivalstvo štelo je l. 1848. 2879 duš, l. 1870. 3275, l. 1880. 3703 in l. 1890. nekaj čez 4000, l. 1910. 4671, pri zadnjem ljudskem štetju 1920. pa le 3689. Ta števila niso prav točna, ker se dajo ugotoviti le prebivalci, ki so stalno doma, ne pa število izseljevalcev. Navedene številke kažejo močno naraščanje do pred vojne, zadnja številka pa bi nasprotno kazala znatno umanjšanje. Razlika se pojasni v tem, da se radi svetovne vojne precejšnje število stalnih izseljencev, ki pred vojno še niso bili izbrisani iz ljudskih registrov, ni več priglasilo. Ker so rezijanska obdelana tla premajhna, da bi redila ves narast, so stalno doma le otroci, ženske in starejši ljudje, vsa moška mladina in možje hodijo v svet po zaslužku. Velik

Osejane.

del njih ostane v tujini. Razmerje najtočneje kaže štetje l. 1880. Vas Osejane (Oseacco) imela je 1451 vpisanih, a le 892 dejanski bivajočih, Súbica (Stolvizza) 905 in 530, »Tu v Bjeli« z Ravanco (S. Giorgio, Prato di Resia) 712 in 658, Njiva (Gniva) 635 in 460 in Učeja (Uccea) na sploh 215. V glavnih štirih vaseh je bilo toraj stalno doma 66.6%. Najstarejše znano štetje iz l. 1764. za vas Osejane kaže 650 duš.

L. 1920. je bilo štetih: »Tu v Bjeli« 827, Rávanca 313, Njiva 514, Osejane s Koriti na levem bregu 1022, Subica s Koriti na desnem 721 in Učeja 321. — Od teh je bilo priglašanih 295 iz inozemstva in 624 iz raznih krajev kraljevine, skupno 919 ljudi, toraj približno 25% odsotnih. Ta števila in dejstvo, da število rojstev prekaša precej število smrti, dokazuje, da se prebivalstvo množi, da pa se je zadnje desetletje precejšnje število izselilo za vedno. Največ moških je doma čez zimo, čez poletje pa so po svetu, oni iz Subice so znani brusiči in dežnikarji, oni iz »Tu v Bjeli« zidarji, oni iz Osejan in Njive po večjem prodajalci južnega sadja. Rezijani so dobri, trezni in varčni delavci in obrtniki, da prinesó iz sveta velik del svojega zaslužka prihranjenega domov. Vas Subica je imela

pred vojno preko 1 milijon lir v poštni hranilnici, Osejane mnogo več. Hiše so lično zidane, često dvonadstropne, prostori snažni. Spomladi, ko travniki ozelenè, se skoro vsa družina preseli na staje, t. j. manjše hramove s štalami po solnčnih policalih in obronkih pobočij gor. Tako gre na pr. moj vodnik Simon Šega (Siega), ki ima svoj dom v Osejanah, spomladi na stajo v Bukovici, za vročega poletja na stajo v Klinu, odtod se vrne v Bukovico in, ko prestane planinsko življenje, zopet nazaj v Osejane.

Glavni vir življenja je živinoreja. L. 1880. so šteli 420 govedi, toliko koz in 470 ovac, l. 1920. pa 9 konj, 5 volov, 536 krav, 163 junic, 140 telet, 246 ovac in 1008 kozà.

L. 1880. nam toraj kaže eno goved na skoraj 9 oseb, t. j. precej številno družino, dočim je istočasno na Goriškem prišla ena goved na 3 osebe, na Štajerskem na poldrugo osebo in na Koroškem na eno. Po vojni se je to razmerje znatno izboljšalo, ker pride sedaj približno ena goved na približno pet oseb, poleg tega pa se je število kozà več ko podvojilo. Vsekakor to razmerje kaže, da Rezija ne more preživljati prebivalstva brez dela in pridobivanja po svetu. Ob enem nam Rezija predstavlja stari gospodarski sistem zapadnih Slovencev, preseljevanje iz dola v gore v raznih letnih časih z družino in čredo na staje in tamarje. Predno je Rezija prišla pod Italijo, je bilo življenje zgolj pastirsko, izseljevanje se je intenzivno pričelo, ko so jeli pritiskati novi težki davki.

Največja planina Kanin 1443 m nad morjem je last furlanske občine Resiutta, ostale planine so last Rezijanov: Grubje (Groblje) 1375 m, Kot 1170 m pod Kaninom; Kila in Nizke okoli 1350 m v panogi Sjenovika, Za Javorom okoli 1400 m, Planinica 977 m in Črni potok 861 m pod Muzci. Planina Slips - Žlebi 1526 m nad zakotjem potoka Resartico je že izven rezijanskega prostora.

Po ustnem sporočilu je bila prvi rezijanska naselba na Gospódnici nasproti izlivu Črnega potoka, tam kjer je na vojaškem zemljevidu zaznamovana krčma pod Rušči do sela »Pod Klancem«. Jezikovna meja je bila za davna do mostu čez Bjelo v Resiutti. Imena sel tik Resiutte, Povici - Pobiči in Ravni ter hribov nad Resiutto: Gran Peits, t. j. vélike peči 572 m na desnem bregu iztoka Bjele in Sflincis 713 m, t. j. Svlèče (sleč - rhododendron) na levem bregu kažejo, da je bilo prvotno naseljenje slovensko, naseljenje, ki je segalo daleč ob bregovih Felle nizdoli, kar kažejo imenu Hùdice - Piani - Stazione della Carnia, Vrata - Portis, Pùšja ves Venzone in Beli Vrh - Pioverno, ter ob Felli gori in pritokih Raccolana in Dogna -- kar kažejo imena Morèž, Polica, Potok, Dunja in dr.

Najbolj obljudena je vas Osejane, središče pa je postala Rávnica -- Prato di Resia, kjer je županstvo - municipio in farna cerkev, Rávanca ima tri dele: Lipovac, Rávanca in Križaci. Sela so: Lisèace, Gozd, Dolenji in Gorenji Laz, Tam pod Klancem. Ostali domovi so staje, najštevilnejše okoli 30 v Pustem Gozdu pod Sartom od 1200—1300 m in Njivica 1082 m pod Muzci, po leti kar cela vas, kjer se pase do 120 govedi. Dober kilometer pod njo stoji mična cerkev Sv. Marije Device Krnici, na preválu iz doline Bjele v dolino Učeje. Po legi ena najlepših staj so solnčna Gorenja Brda 1241 m pod Laško planjo nad zakotjem Bjele. Manjše staje so Bukovica, Zá-gata, Šije, Pèračič, Rušci, Lazina, Travnobrdo, Topo-

brdo, Hlívac Jama, Zaslátina, Brčaci, Za Mejo, Tu v Bezah, Klin, — sama pristna slovenska imena, tu-jeja imena sploh ni v Reziji ne za sela, ne za gore, ne za vode! Ime Sart za goro 2324 m, kar bi pomenilo »krojača« je slovenski Žrd, podolgovata gora, ki od Kanina proti zahodu moli kakor žrd in tudi ime Kanin »Pasji ali Sivi vrh« 2592 m je spakedrano od starega prehoda iz Bovca v Rezijo »Čez Kamen«.

Pisane zgodovine Rezija nima in je ne more imeti ker je od pravekov bila od vseh strani po gorah, vodah in gozdovih zaprta dolina slovenskih pastirjev. Rezijanski može se v prvič omenjajo v listini l. 1242. A že v oporoki Kocelja, koroškega grofa, ki je imel v oblasti Mužski okraj (Moggio - Mužac), se l. 1079. navajajo meje visokih planin in pašnikov: Canin, Sart, Ursinus (Vršič) Confin (Črneljska Špica).

Prvotno faro so oskrbovali benediktinci iz Mužaca že okoli l. 1400. Po ustnem sporočilu Rezijanov pa je bila prva cerkev za Rezijo v Nemah - Nimis v furlanski nižini, nekedar čist slovenska vas. Še danes kažejo rezijanski oltar. Rezijani so hodili v to prvo svojo cerkev ure in ure daleč čez Krnico 1101 m, gorsko sedlo »Tam pod Javorom« 1612 m in po Trski dolini do Nem. Benediktinci iz Mužaca so ustanovili prvo samostojno cerkev v Resiutti, potem »Tu v Bjeli« - S. Giorgio.

Farna cerkev Sv. Marije Vnebovzeta v Rávnici je l. 1711. zgorela in ž njo vse stare listine.

L. 1420. je beneška republika zasedla celo Furlanijo in ž njo Rezijo. Postavila je grad nad Subico, na katerega kaže še razvalina. Kakor Šempeterskim Slovenom je pustila republika tudi Rezijanom vse svoboščine in med temi lastno županstvo in sosese. »Tu v Bjeli«, kjer je stala najstarejša rezijanska cerkev, so zborovali občinski starešine. Občinske svoboščine je ukinila šele Avstrija, ko je po francoskih vojnah dobila Rezijo v oblast. Še hujše nego Avstrija pa je občinsko avtonomijo zatrla italijanska centralistična uprava od l. 1866. naprej, kakor to čutijo sedaj tudi goriške občine.

Rezijani so živeli vedno svoje življenje. Najčistejša slovenska vas so Korita. L. 1910. je bilo ondi med ženami 98% nepismenih, sedaj, ko ima vsa vas svojo italijansko šolo, postaja drugače. S sosedno furlansko občino Resiutta so stari Rezijani imeli le malo stika, če tudi je Resiutta bila mala rimljanska postojanka in so ondi našli kovan denar še izza bronceve dobe 1000.—600. l. pred Kr.

Šele l. 1836. za cesarja Franca I. se je zgradila državna cesta po dolini Felle, iz Resiutte v Rezijo pa je vodila slaba tovorna pot ob ozkem debru Bjele pod Stavlicami, skoraj uro hoda po neobljudenem kraju. To nam pojasni, zakaj so Rezijani ohranili svoj zavičaj.

Priimki Rezijanov so do malega - Kos, Šega, Močnik, Letič, Puška, Bolac in Srna — italijanski: Barbarini, Beltrame, Bortolotti, Buttolo, Chinese, Clemente, Colombo, Colussi, Copetti, Di Battista, Di Floriano, Di Lenardo, Foladore, Fontana, Forgianini, Giusti, Longhino, Madotto, Martini, Marzocco, Micelli, Negri, Pinzani, Paletti, Perisutti, Rusconi, Tosoni, Valente, Venturini, Zanetti. Zato pa so hišna imena izključno slovensko-hrvatska: Arnej, Balotič, Bilač, Biskič, Bizjak, Brčac, Čeh, Drikac, Golida, Juri Hludjac, Hudičan, Kalac, Kec, Kovač, Kozač, Krokač, Kudulič, Kukec, Kukič, Kulav, Kuluč, Lipa,

Lizac, Martinec, Medic, Moc, Munih, Pidrč, Pakič, Patuh, Peč, Polh, Preslica, Rep, Ronk, Starac, Širokac, Šiš, Šupelj, Urša, Voglič, Vojávac, Zabelinkič, Zdraš. Po ustnem sporočilu se to razmerje pojasni ne po priseljevanju moških Furlanov v slovenske domove, ampak po dejstvu, da so Rezijani do avstrijskega zasedenja poznali le krstna in hišna imena, avstrijska uprava pa jim je dala priimke, deloma prevode hišnih imen, deloma pa kar samovoljno.

Hrvatsko-srbska hišna imena, prihodnjik s hoteti in pretekli čas, šivaše etc., čisti izgovor glasov dj, tj, končnica — ac in telesni stas — po ljudskem popisu l. 1880. so imeli Rezijanje počrez najvišji stas v celi Italiji 168,9 cm — kažejo brez dvojbe, da je na slovensko pastirsko plemo vcepljeno hrvatsko-srbsko. Tudi ime gore v ozadje doline »Sjenovik« je srbsko. Vsaka hiša v Črnigori ima po Jirečkovu zgodovini Srbov svoj sienovik, t. j. šjen prednikov.

Govor po glasovnem pravilu sozvočja, t. j. vokalne harmonije, pa kaže brez dvojbe na uraloaltajski primesek. Rezijanski govor pozna temne in jasne, široke in ozke samoglasnike — Jasni so e, i, o, u, temni oe, y, ö, ü, široki so e, o, oe, ö, a ozki pa i, u, y, ü. V Njih imajo tudi nosnik e. Samoglasniki poudarjanega zloga vladajo zvočje cele besede, na pr. žaná = žena, žoenóe = žene, žiní - žen, ritíit - reči, roëkal - rëkel, böhövö - božje, zölön, zalana, zölöno - lik na pr. v sedanji madjarščini: ur - gospod, urak - gospodje, uraknak - gospodom; nö - žena, nök - žene,

nöknök, ženam. Način tega rezijanskega govora je tako izrazit, da tvori pravi otok med obdajajočimi Ladini in Sloveni, hočeš - nočeš moraš sklepati, da je v rezijanščini primesek obrščine.

Ohranila pa se je tudi v krajevnem imenu turška beseda péravo - vrata, srbski brava, Péravo - Senožče in Peravo - Grubje, dva visoka prehoda iz Rezije v Nevejo ter Péračaci, t. j. vratca, prehod iz Ravence v Klužo (Chiusaforte). Ker je zgodovinski znano, da so bojne čete Obrov, v družbi Slovenov in Hrvatov plenile v VI. in VII. stoletju po Kr. po Furlaniji, velja nujni sklep, da so se v samotno rezijansko dolino zatekle njih manjše čete pred Longobardi ter naselile med slovenskimi pastirji. Čistejša hrvatska četa je ostala med Trskimi Slovenci, radi tega so v njih govoru le hrvatsko-srbski živilji, mešana obrsko-hrvatska četa pa je zašla v Rezijo, radi tega je v govor zanesla izrazit znak sozvočja obrščine.

Jezik Rezijanov in imena njihovih gora, voda in sel ter prirodna lega Rezije nam odpira tako edini mogoči pogled v danino zapadnih Slovenov: bili so, odkar so Alpe dobile današnje obliko, prvi prebivalci, mirni pastirji in poljedelci po solčnih obronkih in pocalah, ki so se preseljevali s svojimi čredami iz doline v staje in tamarje.

Rezijani so še danes krepko slovensko plemo in tako se ohrani z ljubeznijo do svojega narečja in do svoje grude. (Glej prilogo z zemljevidom Rezije).

Iz tolminskega podzemeljskega sveta.

(Raziskal P. K. Krpelj.)

Ing. Fr. Štrukelj.

Malo so znane jame na Tolminskem, kvečjemu po imenu. Lepot njihovih notranjščin pa marsikak Tolminec, posebno pa tujec niti slutiti ne more. Zato hočemo v letošnjem Koledarju začeti z obdelovanjem te snovi.

Postanek jam je različen, preobraževanje njihovo pa isto pri vseh, ki leže na »Krasu«,¹ imenovanem tako v najširjem pomenu besede. »Kras« sestoji iz apnenca ali spojini, ki ga vsebujejo v najvišji meri. Voda raztaplja apnenec, posebno pa izpodnebna voda (deževnica), ker ima slednja vsled večje čistote tudi večjo topilno moč. Taka z apnencem prenasočena voda pronica po razpokah v globino. Na primernem, oziroma ugodnem mestu pa ga zopet izloča s hlapenjem: voda se spremeni v paro in pusti apnenec v vseh mogočih oblikah, ki jih je imela ravno tedaj, ko se je vršilo hlapenje (kapniki, balvani, zagrinjala itd.) Najugodnejši prostor za to izpreminjanje pa so votline in podzemeljske jame.

Omenili smo že, da so jame glede postanka jako različnega izvora. V glavnem razlikujemo sledeča dva načina: Pri premikanju zemeljskih plasti nastanejo na površini zemlje kakor tudi v globini razpoke; oboji vrsti razpok se širita, ker oboje izbere voda kot svojo pot, kjer opravlja delo topljenja, oziroma izluževanja. Ker pa so te razpokline podolgovate oblike in zavzamejo včasih veliko dolžino, dobimo tako rav-

no vsled tega na našem Krasu cele vodotoke pod zemljo. Izbrali so si to pot, ker je najbližja. Na dan pridejo včasih v celi velikosti in potem spet poniknejo,² da nadaljujejo svojo pot proti morju. Na ta način izlužuje voda čim več stene (bregove) in jama se širi. Zgodí se celo, in sicer večkrat, da se je to izluževanje sten tako stopnjevalo, da je izgubil strop vso oporo in se udril. Od tega nastanejo potresi, katere je večkrat čuti na našem Krasu; pretresejo se zemeljske plasti in spet je nastala nova »dolina«, ki je tako značilna za naš Kras. V njih se nabira zemlja, ki je preostanek apnenca, ki ga voda spet izloči ob izhlapevanju. Ako pa nima taka »dolina« odtoka, nastanejo kaluže, katerih je mnogo najti na našem Krasu (N. pr. na Tolminskem: Ponikve, ki pa le prepočasi puščajo pronicasti vodo, zato kaluže le ob nalivih).

Drugi razlog, oziroma razlaga, kako nastanejo votline pod zemljsko površino, je sledeča: V morju živijo male živalice, ki imajo podoben oklep kakor polži naše vrste, samo da so one jako male, tako da jih je opaziti komaj pod drobnogledom. V velikih množinah živè skupaj; po več tisoč milijonov na enem kupu tvori eno družino. Snov za oklep, ki jim služi za zaščito pred sovražniki, pridobivajo te živalice iz morske vode. Te male živalice imenujemo korale. Jako malo časa žive te korale in ko poginejo, padejo na dno; tako se gromadi ta snov, sestavljena iz samih takih okle-

¹) Kras, imenovan v geološkem pomenu; vse pogorje južno od Krna do Kotora.

²) ponikniti = počasi propuščati večjo množino vode; odtod ime Ponikve.

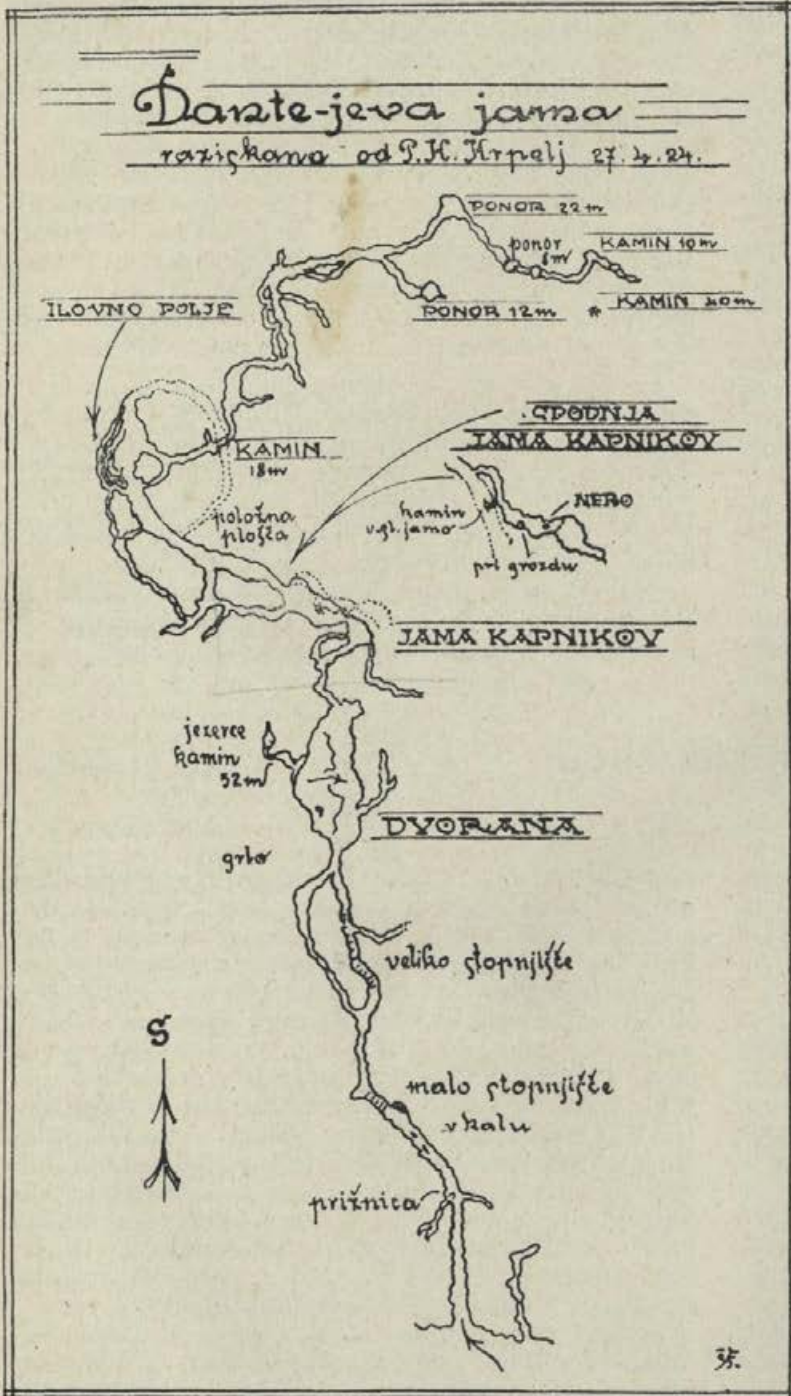
pov, včasih več sto metrov na visoko. Kot je pa bilo že gori omenjeno, da je to ena družina koral, tako se združi tudi po več milijonov takih družin na enem mestu in iz tega nastane koraljnik. Ako pa se združi tudi po več koraljnikov skupaj, tvorijo ti koraljišča in iz teh koraljišč nastajajo posebni otoki. V vseh dobah ze-

širjavo 150 km in v daljavo 1000—1800 km. Res prav ogromen obseg! Omenili smo že, da so se koraljišča trosila v vseh dobah naše zemlje. — Zdaj smo govorili o tem? Ali je to v kaki zvezi z našimi kraškimi jamami? Stari nekdanji koraljniki, člani ogromnega koraljišča kredne in juradobe tvorijo naš Kras, ki se je v predzgodovinski dobi dvignil iz morja. Koraljišča pa niso tako enotno izdelana, ampak nastanejo že vsled one razdelitve na razne družine obrežni prostori med eno in drugo družino. Marsikatera jama ali duplina našega Krasa ima izvor v oni davni dobi in marsikatera se je tudi preobrazila iz one predzgodovinske votline v velikansko jamo. Marsikatero veliko votlino one davne dobe pa je zalil obratno spet apnenec tako, da sedaj ni niti več pristopna. Tako se preoblikuje narava, ki vedno spreminja svoje lice na površju in pod zemljo. Koliko krasot pa nudi Tolminski podzemeljski svet človeškemu očesu, razvidimo iz opisov naših jam, ki leže na najsevernejšem delu našega Krasa.

Dantejeva jama.¹⁾

Dobro je znana ta jama po imenu, toda notranjščina njena je marsikomu tajnost. Zato pogledjmo malo, kakšna je notri, kamor ne po-sije nikdar beli dan; pogledjmo v prostore, kamor ni nikdar preje stopila človeška noga.

Skozi Zalog pri Tolminu — $\frac{3}{4}$ ure hoda ob desnem bregu Tolminke — se pride po skrbno izdelani in dobro zavarovani poti do vhoda v jamo. Preide pa se na tej poti iz desnega brega Tolminke na levi breg po mostu, ki je smelo razrostrt nad 80 m globoko strugo. Raz njega je tudi lep razgled na eni strani v strme čeri Rdečega roba in Bogatina, na drugi strani pa na tolminsko ravan ter hribe Bučenica. Senice, Jalovnik in Kozvod z Lomom. Tudi tesno strugo Tolminke je z mostu dobro videti, ker ravno tam prehaja iz ozkih sotesk v prostejšo ravan. Že z mostu ugledamo visoko v skalah vhod v jamo in ko preidemo čez par serpentin, smo že pred jamo; tu počakamo, da se dovolj razhladimo. Medtem pripravimo vse potrebno. Potem ko smo prižgali plinove svetilke, stopimo v prostore, po katerih hrepeni oko in srce. Vhod nima pomembne oblike. Mrka in ozka jama pa se dviga vedno višje. Ob straneh nas spremljajo oblike iz apnenca - kapljavca v najrazličnejših podobah. Kakih 60 m od vhoda obrne jama svojo smer navzdol, velikost ohrani pa isto kot ob vhodu. Tla postajajo mehkejša in mokra; mlakuže so v njih. Smo pri »Kalu«. V njem stoji mirna voda, ki je skoraj edina v tej jami z lahkoto dostopna. Za vsak slučaj si zato napolnimo z vodo vse posode, da bomo imeli za sè in za hrano karbidnim svetilkam, ki so najboljše rešiteljice iz te večne teme. Takoj pri »Kalu« zavije pot

meljskega razvoja so se tvorila koraljišča in tako jih najdemo tudi še sedaj na sredi velikih oceanov kot iz morja štrleče čeri. Da so koraljišča jako razsežna, nam povejo sledeče številke. Na Avstralski obali se n. pr. razteza koraljiše, ki je sedaj še v razvoju, v

¹⁾ Pripoveduje se, da je patrijarh Pagano della Torre (1318—1332) gostil l. 1319 slavnega italijanskega pesnika Danteja v Tolminu; istotako je baje zložil on tukaj nekaj spevov svoje »božje komedije« (o peklju). Noči je preživel na Tolminskem gradu, dneve pa v jami, ki je dobila po njem to ime. (Rutar: Zgodovina Tolminskega 32 str.) Toda vse to je le legenda, kakor dokazuje Rutar na drugem mestu svoje Zgodovine Tolminskega na podlagi zgodovinskih virov. (Glej stran 225—226.) Dante te jame in Tolmina ni poznal.

strmo navzor in prehaja slednjič v stopnice, ki so bile pred nekaj leti napravljene. Na »Malem stopnišču« smo. Strmo kot po lestvah se dviga pot navzgor, skrbno se mora paziti na vsako stopinjo, ker so stopnice opolzke in že močno zalite z apnencem. Vrh strmine smo. Krasen balvan, t. j. jajčasta oblika iz apnenca, se leskeče ob svetlem siju naših svetilk in napolnjuje prostor z nekakim čarom, ki lega v srce in ne pusti dalje. Nehote obstoji noga in ne more naglo mimo lepote, ki je nakopičena v tem delu. Precej vodoravno nas pripelje pot do »Velikega stopnišča«. To je razcepjeno v dva dela; levi je težje prehoden, desni pa še precej dobro nadelan, ker so o njem mestoma vsekane stopnice. Vrh stopnišča se združita levi in desni del te strmine in skozi ozek hodnik, »Grlo« imenovan, stopimo v »Veliko dvorano«. Po pravici jo imenujemo dvorana, ker je ta prostor nekaj velikega, dvorani prav podobnega. Tla so poševna ploskev, 8—10 m visoki strop se preliva iz sneženosvetlih kapnikov v marogasto-rjave preproge, ki imajo smer poševnih tal pod nami. Veličastno je v tej dvorani, ko je razsvetljena in ko zadoni v njej naš vrisk in naša pesem. Še mogočnejše, pa vpliva nje veličina na srce, ko leži ta dvorana tako mirno pred nami in smejo le male kapljice, ki padajo od stropa, motiti to tišino s svojimi lepo ubranimi glasovi. Spodnji del poševne ploskve prehaja v nagromadene ogromne kose skal, ki napravijo vsak prehod v tej (ozhodni) smeri nemogoč. Gorenji del ploskve prehaja v steno, katera se na enem mestu, odpre v mal, ozek kamin,¹ po katerem dospemo do malega jezera, ki pa usahne večkrat na leto. Spustimo se po kaminu spet v dvorano in nadaljujmo pot, ker čas hiti in bogve še kako dolga pot je pred nami! Smer iz dvorane dalje je severna. Tukaj se mora prelesti mokro steno, ki je gladko zalita z apnencem, tako da je treba precej pazljivosti, da ne zdrsnemo nazaj v globoko pod nami ležečo dvorano, ki odmeva od udarcev okovank na skalo. Kmalu smo na vrhu, ki je okrogla oblikovan ter zalit v čisto belem kapniku. Še enkrat se ozremo dol v dvorani in na »prepgosti« strop ter nadaljujemo našo pot. Sključenim moramo dalje, ker vise od stropa kapniki in delajo ovire pri hoji. Vedno lepše in vedno popolnejše kapniške oblike srečujemo. Vedno bolj veselo je tudi v srcih, ki neutešljivo iščejo lepote in krasote.

Na robu kakega prepada smo, bi mislil, ko ugledamo tik pod seboj črno praznino — komaj označijo svetilke dno male kotlinice, vso obdano s kapniki najrazličnejših oblik. Ozke špranje, ki so neizpolnjene, dokazujejo, da je bil nekaj ta prostor bolj obširen ali pa, da se je od tu dalje pred davnimi tisočletji cepila druga jama izven naše, ki nadaljuje prejšnjo smer skozi malo špranjo na dnu te kotlinice. Nekako domače se počuti človek v tem prostoru, ki je tako lepo urejen kljub veliki oddaljenosti od zunanjega sveta. Naravne stolice iz kapnika, stopnice, prižnica, svečniki, lestenci na stropu, vse iz kristalnoobelega apnenca, ki lesketa ob svitu naših luči. Vse to opazi pozorno oko in se čudi natančnosti narave, ki dela in oblikuje neprestano že davna tisočletja. Težko je zapustiti ta kraj lepote, toda mi moramo dalje. Skozi malo odprtino na dnu v smeri proti severozapadu nas vede pot; močno sklonjeni moramo skozi njo. Jama

se bolj razširi, tla so močno razjedena, široke špranje v njih kažejo, da deluje voda komaj spodaj nižje pod nami. In res! Malo dalje se jama še bolj razširi; na desni ugledamo mal vhod navzdol. Močno sklonjeni, na nekaterih mestih plezaje, dospemo do ozkega hodnika. Dalje po njem! Stene so deloma zlepljene z apnenčevo maso, mestoma se vidijo mali kapniki. Pri »grozdu« smo. Mogočen kapnik visi od stropa v obliki grozda; jagode na njem so izražene z ostro zarezanimi podolgovatimi jamicami in malimi strugami, ki jih je zajedla vanj od stropa kapajoča voda. Lepo mojstersko delo! Prejšnja še precej ozka jama se razširi v okroglo podolgovat kotel. Kakih 10 cm debela kapniška plast je napravila v enem kotu tega podolgovatega prostora most. Na njem stojimo ravno sedaj. Nek prejšnji obiskovalec je prebil to plast v obliki okrogle luknje in skozi njo se spuščamo v 1.5 m globoko dno te kotline. Čuden občutek zajme človeka, ko visi skozi to odprtino v nepoznan prostor; veselje je ko doseže trda tla — dno. Ko se ogledamo, vidimo pred seboj oni »most«, skozi katerega smo prišli; plast, ki ga tvori, se preliva na obeh stenah jame v krasnih gubah, sličnih nabranemu zagrinjalu, katero visi skoraj do tal. Na nasprotni strani je balvanu podobna oblika, na kateri je spet manjši balvan, ki se slednjič zliva na več mestih v strop. Videti je natančno, da je jama na tem mestu zalita; ozke špranje, ki so še neizpolnjene, onemogočajo vsako nadaljno prodiranje. Na malem gorenjem balvanu malo počijemo, da se nadvimmo krasote tega prostorčka. Zagrinjalo tam v kotu se blesketa, balvan odseva od žara naših svetilk; voda kaplja svojo tisočletno, enakomerno pot ter poje pesem svojega dela. Krasni izdelki pred nami so sad njenega neprestanega snovanja.

Vrnimo se do prehoda skozi »most«, ki se boči nad nami in je podoben nebu, na katerem sije polni mesec — okrogla odprtina, skozi katero je edini povratek. Par korakov od grozda dalje najdemo na levi tesen kamin; tega si izberemo za pot, ker smo pustili nahrbtnike v glavni jami. Tesne so stene, vedno tesnejše postajajo čim višje lezemo. Pomagamo si samo z gvozdenjem. Hrbet in kolena nosita vso težo telesa; le malo jima pomaga roka, ki išče oprijemov. Kaj čudno postane človeku v takem položaju, še bolj čudno pa mu je, ko pride na vrh in ugleda spet oni prostor pred seboj, ki ga je še pred kratkim časom prehodil. Prišli smo spet v glavno jamo po čisto drugi poti, in sicer na mestu, kjer smo preje videli razpokline na tleh; v nas pa se je še bolj utrdilo mnenje, da je potrebna še večja pazljivost, ko stopamo po neznanih jamskih tleh. Še precej daleč od tam najdemo nahrbtnike, nato dalje. Jama se kmalu cepi v levi in desni rov; levi pelje čez strmo ploščo navzgor, desni pa nas vodi še nekaj časa skoraj vodoravno dalje, nato pa zavije tudi on v strmino. Levi se potem še večkrat cepi, se enkrat tudi zveže z desnim po ozkem rovu, nadaljuje pa svojo smer vzporedno z desnim in se slednjič združi z njim v širjem prostoru, imenovanim »Ilovno polje«. Tukaj izberemo izmed mnogih rovov enega, ki ima smer natančno proti vzhodu. Pod steno ogromnega kamina se prerijemo plezaje po tleh skozi ilovnata tla 4 m na dolgo. Strop se nato zviša, jama

¹) Kamin je navpičen del jame, ki se dviga nad opazovalcem in konča navadno v stolpasti obliki; ko stopi opazovalec pod kamin, je kakor bi bil v spodnjem delu stropa.

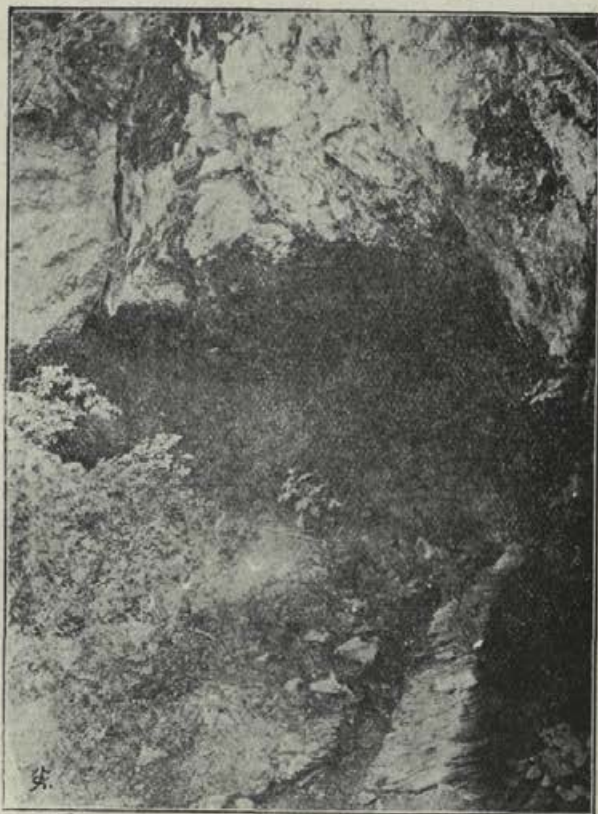
prehaja v strmino navzgor. Treba je velike pazljivosti, ker gladka plošča, po kateri stopamo, bi nas pri vsaki najmanjši neopreznosti kaj hitro spravila v globino. Vrh plošče, ki se večkrat menjuje s stopnicami, dospemo do dveh rogov, ki gresta skoraj vzporedno drug nad drugim. Na več mestih je strop med obema predrt in ker smo si zbrali zgornjega, je treba velike pazljivosti pri teh udrtinah. Ker so tla na debelo pokrita z jamsko glino in ker so stene v močnem razkroju, je kaj težko dobiti v njih varno stopinjo ali oprijem brez cepina, ki je ravno na tem mestu skoraj neobhodno potreben. Ta dva rova, ki imata natančno severno smer, se nepričakovano združita in jama zavzame tukaj vzhodno smer. Blato, v katero se udiramo do polovice čevlja, napravlja pot težavno, toda kljub temu bolj varno kot v prejšnjem rovu. Slednjič se jama razcepi. Desni rov pelje do 12 m globokega brezna, v katerem konča. Levi rov se dvigne malo višje do praga, ki meji spet na brezno, ali kakor se splošno imenujejo tukaj v jamah take oblike navpičnih rogov — pónor,¹ ki je globok 22 m. Le z dobro vrvjo si pomagamo v globino. Približno v sredi tega ponorja se ta cepi v navpični smeri v drug manjši, do 8 m globok ponor, medtem ko se prepleza po prvem do globokega dna, kot že gori omenjeno, 22 m nižje od onega praga. Smo v prostoru samih visokih kamninov, v katerih so zagvozdene skale, ki ogrožajo vsak dostop vanje. Spomnimo se spet mogočne narave in naše malenkosti, ki ji hoče kljubovati. Vrnemo se, kajti dolga je pot nazaj, saj smo že 3,8 km daleč od vhoda. Z zadovoljnostjo v srcu, da smo videli del lepote naše zemlje, se vračamo. Ko dospemo na prosto, se skoraj nehote izvijne iz vseh grl vrisk veselja nad posrečenim delom.

Smogonica.

Malo nad Drobočnikom pri Sv. Luciji se odcepi od ceste, ki vodi v Tolminski Lom, mala stezica. Pripelje nas v petih minutah po gozdu do vhoda jame, iz katere teče mal potoček. Krasen je vhod, ki vodi v podzemeljske prostore, živa skala nad njim je gosto obraščena z bršljanom, kraj njega gost gozd, ki zapira pogled v globoko strugo Soče in na vasi Kozmerice in Sela, katera leže na nasprotnem bregu.

Ob vhodu v jama je zidan močan steber, ki je nekdanj branil stanovalce pred vojnim zasledovanjem; zdi se ti kot malo bruno, ki hoče nositi mogočen 25 m visok sklad nad vhodom ter tako pomagati stenam, ki nosijo ogromno težo. Mimo tega strebra stopimo v jama in tudi tukaj vidimo sledove nekdanjega prebivanja v teh prostorih, ki so široki in precej visoki. Desna stena jame je bolj razčlenjena in iz nje vodijo razni vhodi v našo jama. Ti rovi so med seboj združeni in slednjič prenehajo ob ogromnem stebru, ki stoji sredi jame in ima v premeru 4 m. Od tu dalje postaja jama vedno višja in slednjič ni več videti stropa. Tla so gladka, sestavljena iz velikih plošč, med katerimi teče potoček, ki prihaja iz jame na prosto. Slednjič smo na »Velikem križišču«. Pojdimo na desno, vhod v »Gorenjo jama« je to. Čez razne pra-

gove in mimo mnogih križišč stopamo in dospemo tako v pravi rov, ki nas privede do širjega prostora. Smo ob robu širokega prepada, na katerega dnu teče voda. Previdno stopamo dalje ob levi steni brezna in dosežemo tako nasprotni rob. Smo ob vhodu v »Medvedji rov«. Vstopimo! Stene so gladko izbrušene, posebno robovi bolj ven strlečih kamnov so popolnoma uglajeni od predzgodovinskih jamskih medvedov. Skrivali so se tukaj pred silo narode, ki jim je pretila s poginom. Da je bila ta zverina strah vsem takratnim

Jama Smogonica.

živalim, jasno pričajo izkopsnine, ki kažejo njegovo velikost ter moč zobovja. Poginili pa so v teh jamah vsled onemoglosti; včasih pa jim je prirodna sila vzela trumoma življenje (potres, udor stropa v jami, poplava, ki zamaši vhode, nanese blato in pokrije trupla). Tako slučajno zakopane kosti se ohranijo v jamski ilovici dobro in vidimo jih v marsikakem muzeju razstavljene — obiskovalcem na ogled. Idimo dalje po tem prazgodovinskem rovu, kjer vlada sedaj smrtina tišina; odmev naših okovank od tesnih sten se rezko odmeva in kmalu smo »v Koncu«. Je to okrogel prostor, dno kakih 10 m visokega kamina, ki se močno ruši, kot je videti na tleh, ki jih pokrivajo veliki kosi skal.

Vrnimo se nazaj do »Velikega križišča«. Po levem rovu sledimo vodni strugi v kateri šumlja potoček. Po dolgih ovinkih dospemo na dno že zgoraj omenjenega brezna tik pod vhodom v »Medvedji rov«. Prijetna je hoja po lepo oblikovanih stopinjah, pod nami

¹) Pónor je navpičen del jame, ki se pogreza navzdol. Razlika med breznom in pónorom je ta, da je brezno — pónor manjše velikosti in je njegovo dno polno nagromadenega kamnja. (Pónor je v besedni sorodnosti z izrazom ponikva. Pleteršnik.)

pa žubori potoček ter se vije med ostro sklenjenimi skladi. Križišče! Desna jama, imenovana »Dolgi rov«, konča z izvirkom malega studenčka, drugih zanimivosti nima. Idimo rajše dalje po levem rovu, ki se imenuje »Rov pod ploščo«. Strop njegov tvori pravilna plošča, ki je tako nizko položena čez jamo, da je možno lesti pod njo edino po vseh štirih. Na desni izvira iz skale mal studenček in se izliva v strugo potočka, ki je naša nadaljna pot. Vedno bolj se niža jama in mestoma tudi zoži, toda le dalje priganja srce, ker hoče vedeti, kaj se tam skriva. Poglobiti je treba strugo, da se more dalje. V vodi leže moramo naprej in to kakih 20 m. Ob velikem tolmu na koncu »tenci« si raztegnemo ude, nato dalje. Belkasto siva barva velikega stebra se kaj ostro odloči od sten, ki imajo temnejšo, skoraj črno barvo. Ko natančno ogledujemo steber opazimo, da mu dovaja »rastočo« snov mala odprtina tik pod stropom. Skozi to odprtino se pride na dno visokega kamina,¹⁾ ki je zalito z gladko in belo apnenčevo skorjo. Malo dalje od tega stebra je spet drugi kamin, ki je slično razvit kot oni nad preje omenjenim stebrom. Stene jame od onega stebra dalje so iz trde, sivkasto črne opoke, le nekatera mesta so

prevlečena z belo plastjo »oblikovnega« apnenca. Velika je ta sprememba za oko, še bolj pa vpliva na notranjost, ki čuti, kako globoko pod zemljo so skriti ti čari prirode. Dalje! Voda žubori, mestoma moramo celo stopati po njej, tako ozka je struga in jama. Spet je treba na kolena in spet smo pod kaminom, najširjim in najvišjim v celi jami (blizu 25 m). Ima pa tudi posebno obliko, ker se združujeta dva kamina mestoma v enega — loči ju le tenka stena, ki je na več mestih predrta. Zato se imenuje ta »Precepljeni kamin«, ker se zdi, da je nekako res precepljen s tanko plastjo, ki visi med obema prostoroma. Od tu dalje je jama močno zrušena, med kamenjem se pretaka potoček in oživlja to grobno tišino. Skozi ozko razpoko pridemo spet v nov kamin in iz tega se odcepi mal rov, ki vsebuje na koncu izvir našega potočka, kateri nas spremlja od vhoda sem. Oddahnemo se ob viru in pijemo njegovo vodico — v srcih pa kraljuje zadovoljnost, da smo dosegli kljub vsem težkočam cilj, ki leži skoraj 3 km od vhoda. Z zavestjo v srcu, da smo bili na prazgodovinskih tleh, dotodaj še neznanih, se vračamo iz jame, zavedajoč se lepe narave, ki krije v sebi toliko lepega in razveseljivega.

Reška luka.

Dne 27. januarja 1924. sta Italija in Jugoslavija končno rešili reško vprašanje, o katerem je sam Mussolini dejal, da je to vprašanje trn v hrbtu italijanske

luge. Italija je priznala baroški pristan ter Delto Jugoslaviji samo zato, da bi Jugoslavija priznala Italiji gospostvo nad Reko. Na levi in v sredini leži reško

države. Po reški pogodbi je pripadla Reka Italiji, Delta ter pristanišče Baroš pa Jugoslaviji. Iz risbe je razvidno, da je baroško pristanišče samo del reške

mesto, na desni strani stoji mesto Sušak. (Dolge sporedne črte v ospredju značijo morje, v katero molita dva velika pomola z 8 majhnimi jeziki).

¹⁾ Sploh se odlikuje ta jama po množestvilnih visokih kaminih, katerih višina dosega celo čez 20 m.

MLADINSKI KOTIČEK.

Daritev nedolžnih otročičev.

V. Belè.

Odperta je nebeška dvorana, ki je vsa bela in zelena v zavesah in vejevju. Sredi dvorane prestol, do katerega vodijo stopnice. Prestol in stopnice so pregrnjene z dragocenimi preprogami. Nad prestolom je velika slika Jagnjeta božjega. Od desne strani prihajata v dvorano dva velika angela. Njih oblačila bela kakor sneg, na glavah nosita zlate krone in v rokah palmove veje.

Ves čas gledata na desno, kakor bi videla od daleč prikazen. Pojeta slavospev:

»Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus! Alleluia! Alleluia!¹⁾«

Med tem slavospevom sta se ustavila vsak na eni strani prestola in potem zapela psalm (ton. VI.):

»Kakor mlade cvetke mučeniške,
kakor bele ovčke betlehemske,
zgodaj zamorjene in zaklane
žrtve so zverji jeruzalemske.

V rokah palme in na glavah krone
v snežnih oblačilih se blestijo
sveti in nedolžni otročiči:
Jagnje ljubijo in ga častijo.«

Po končanem psalmu, med katerim sta zrla vedno v prikazen na desno, zapojeta slavospev:

»Agnus Dei, qui tollis peccata mundi — Hosana! Alleluia!²⁾«

Iz daljeve se med tem zasliši petje:

»Sanctus! Sanctus! Sanctus! — Benedictus, qui venit in nomine Domini!³⁾«

Oba angela ob prestolu sta se pridružila temu petju.

Med tem petjem pride v dvorano spreved. Jezušček, ki je odet v dragocena oblačila in nosi bogate kodre razpuščene po ramah, stopa sredi med dvema nekoliko večjima angeloma, ki sta belo oblečena, nosita krono na glavi in palmovo vejo v roki.

Oba angela ob prestolu stopita Jezuščku nasproti, se mu poklonita in mu vsak za eno roko pomagata po stopnicah na prestol. Angeli se razvrstijo tako, da sta na vsaki strani prestola en večji in drugi manjši.

Jezušček gleda stoje s prestola na prizor pred seboj.

Za Jezuščkom prihaja v dvorano spreved nedolžnih otročičev, ki so vsi belo oblečeni, nosijo v rokah palmove veje in zlate krone na glavah. Po dva in dva imata popolnoma enako krono, obleko in palmo. Vsem valovijo zlati kodri izpod kron.

Prva dva, ki sta prišla v dvorano za Jezuščkom, nosita v sredi med sabo bel križ, ki je približno tako visok kakor Jezušček. Ustavita se na drugi stopnici prestola in se poklonita. Druga dva za njima nosita na beli svilnati blazinici, ki je počez pregrnjena z rdečo svilnato preprogo, t r n j e v o k r o n o. Ustavita se na prvi stopnici prestola in se poklonita. Tretja dva

nosita na srebrnem podstavku, ki je počez pregrnjen z rdečo svilnato preprogo, k e l i h k r v i. Ustavita se pod prvo stopnico in se poklonita. Otročički držijo na sredi med seboj svoje darove pred Jezuščkom tako, da je videti pod Jezuščkom najprej križ, pod križem krono, pod krono kelih. V zunanjih rokah držijo palmove veje. Nepremično stojijo pred Jezuščkom in zrejo z globokim spoštovanjem nanj, ki gleda ljubkotožno ta lepi prizor pred seboj.

Za temi tremi pari se zgrne v dvorano spreved drugih nedolžnih otročičev, ki nosijo palme v notranjih rokah in se razvrstijo ob angelih navzdol po dvorani tako, da si stojita po dva enaka nasproti. Najmanjši stojijo v ospredju in preko njihovih glav gre črta zlatih kron vedno nekoliko višje navzgor do angelov in se ustavi ob prestolu. Vsi so napol proti prestolu obrnjeni, stojijo nepremično na svojem mestu in gledajo v Jezuščka.

Že ob svojem prihodu v dvorano so peli psalm in angeli so peli z njimi, dokler se skupina ni razvrstila pred prestolom: (Ton. VI.)

»Nedolžni otročiči, hvalite Gospoda,
vsi narodi ime Gospodovo častite!
Vsa ljudstva hvalite od roda in do roda
nedolžno, sveto božje. Jagnje betlehemske!«

Po končanem psalmu se prvi par otročičev zopet pokloni pred Jezuščkom in prvi otročiček spregovori:

»Tebi se klanjamo, (vse glavice se pri teh besedah globoko poklonijo)
Tebe slavimo,
mi mučeniški, nedolžni otroci!
Jezušček, Tebe kot kralja častimo
in Ti prinašmo svoje darove.«

Drugi otročiček, ki drži križ, ponudi Jezuščku svoj dar z besedami:

»Sprejmi, sin Davidov, kralj in mučenec,
križ kot prestol, ki na njem zakraljuješ!«

Izročil Jezuščku križ, ki ga on poljubi in drži potem objetega z desnico.

Ko sta prva dva otroka izročila Jezuščku križ, so angeli ob prestolu zapeli:

»Ecce lignum crucis!⁴⁾«

Ta dva otroka sa odstopila na desno in levo in druga dva s krono sta stopila na njih mesto. Potem ko se poklonita, spregovorita:

»Sprejmi to krono, ta trnjevi venec,
ki ga boš nosil na glavi kraljevi!«

Otročiča dvigneta blazinico s krono, katero Jezušček poljubi in mu jo potem angel na desni položi na glavo. Drugi angeli so med tem peli žalostinko:

»Popule meus, quid feci tibi
aut in quo contristavi te, responde mihi!⁵⁾«

Ko sta odstopila druga dva otročička, stopita tretja dva s kelihom na njihovo mesto, se poklonita in rečeta:

1) »Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem!«

2) »Jagnje božje, ki odjemlješ grehe sveta!«

3) »Svet! Svet! Svet! — Blagoslovljen, ki prihajaš v imenu Gospodovem!«

4) »Poglejte les križa!«

5) »Moje ljudstvo, kaj sem ti storil, ali v čem te razžalil, odgovori mi!«

»Sprejmi ta kelih, v njem cvet je življenja,
kri je v njem, ki smo jo zate prelili,
žrtev prevdana, daritev trpljenja,
kelih nedolžne detinske krvi.«

Dvigneta nastavek s kelihom, da ga Jezušček prime
v roke, se poklonita in odstopita na desno in levo.

Jezušček stoji na prestolu. Z obema rokama drži
kelih dvignjen pred seboj, oči ima uprte proti nebu in
moli glasno:

»Sprejmi, dragi Oče moj nebeški,
kelih te krvi nedolžne v dar!

Sprejmi v žrtev jo za cvet človeški,
za odkup detinskih duš in src.

Naj mladina bo kot cvet spomladi:
vsaka duša bela lilija.
Naj otroci Tvoji so zakladi:
vsako srce naj bo rdeč rubin.«

Ob sklepu te molitve, ko ima Jezušček svoje oči še
v nebo uprte, zapojejo angeli s slovesnim in mogočnim
glasom, ki odmeva v daljavi po nebesih. zahvalnico:

»Deo gratias!«¹⁾

Otroške pesmi.

Karel Širok.

O ujetem polžu.

(Po narodni.)

Polž na gredo se je splazil,
a čuvaj ga je zapazil;
hitro sklical je ljudi,
prišli so od vseh strani,
polža v grmu so dobili
in ga k hrastu priklenili.

Od strahu je polž zbolel,
od trpljenja omedlel.
Pa so mu verigo sneli
in s kožuhom ga odeli,
brž po padarja so šli,
da bi puščal polžu kri. —

Padar močno se jezi —
polžu noče teči kri.

Polžek in vrana.

Vrana steza perotnice —
polžek leze čez stezice;
vrana lačna v zraku kroži —
polžek Bogcu se potoži;
vrana jezna v zraku vpije —
polžek v hišico se skrije;
vrana sede sredi veje —
polžek v hišici se smeje;
vrana pravi: »Bomo spali!« —
polžek Bogcu se zahvali.

Jezusček in dušica.

Marija po rajju hodi
in Jezusčka za ročko vodi.
In dušica majcena pride pred raj,
ne more naprej, ne mora nazaj.

Sveti Peter pa reče Mariji:
»Poglej, Devica,
tale majcena dušica
priti hoče v raj.
Na svetu tam pa ni Boga molila,
na svetu Tebe ni častila,
le to je počela, le to je počela,
po belih stezicah hitela
in rožice v polju nabirala,
na gosli in pesemce svirala
in tihih lepot je iskala,
na trdih je posteljcah spala.

In Jezusček reče:
»Tale dušica, tale dušica,
po svetu je mene iskala,
zdaj skupaj se bova tu v rajju igrala.«

Polžek pogleda skoz vrata...

Solnce pomladno žari,
v hišici polžka zbudi,
polžek pogleda skoz vrata —
lučka obsije ga zlata.

»Glejte, no, glejte,
saj res je pomlad!
Vodé kлокotajo
in žabe regljajo,
že detelja rase
in ovčka se pase.
Bogata je paša
na solnčni dobravi,
oj hvala in slava
Bogu na višavi!«

¹⁾ »Bogu zahvala!«

VERSTVO IN NRAVNOST.

Sveto leto.

V. B.

Leto 1925. je katoličanom sveto leto, jubilejno leto. Leta 1924. so praznovali Judi svoje sobotno leto.

V Mojzesovi postavi imamo lepe predpodebe našega svetega leta. Kakor je bil Judom svet vsak sedmi dan — sobota, tako jim je bilo sveto tudi vsako sedmo leto, ki so ga imenovali sobotno leto. Lampe piše v svojih Zgodbah svetega pisma stare zaveze str. 246: »V sobotnem ali sedemskem letu se kaže ravno isto, kar v tedenski soboti. Sedemsko leto je Izraelce spominjalo Boga, da je vse Bogu posvečeno. Zato so to leto na praznik šotorov očitno brali vso sveto postavo, da jo je ljudstvo čulo in si jo zapomnilo, pa se učilo bati Gospoda. To leto se je začeljal s sedmim mesecem, ko so Izraelci začeli obdelovati zemljo za nove pridelke. V tem je bila čudovita božja previdnost, da so se Izraelci živili, četudi niso onega leta nič sejali in želi. Po Mojzesovi postavi niso smeli Izraelci v sobotnem letu obdelovati zemlje. Kakor je imel človek svoj dan počitka vsak sedmi dan, tako je imela zemlja počitek vsako sedmo leto. Z izpolnjevanjem te postave je Izrael priznal Boga kot pravega in resničnega lastnika vse zemlje in cele dežele. Kar je zemlja v tem letu sama rodila, je bilo prepuščeno revežem in siromakom. V tem letu se tudi niso smeli terjati dolgovi, zato se je to leto imenovalo tudi leto odpuščanja.

Toda ne samo sedmo leto je bilo Bogu sveto, ampak zlasti ono, ki je prišlo za sedemkrat sedmim, t. j. petdeseto leto; tako sta bili Bogu sveti dve leti zapored. Vsako devet in štirideseto leto je bilo Bogu posvečeno kot sobotno leto. Da se je pa ta pomen pokazal še bolj, bilo je naslednje leto sveto prav posebno. V tem jubilejnem letu je postal prost suženj, ki je bil izraelskega rodu. Kdor je prodal njivo, ali če je levit prodal svojo hišo in je ni odkupil pred jubilejem, ob jubileju jo je dobil nazaj, ako je ni morebiti posvetil Bogu. Tako so se nehali v jubileju tudi dolgovi, katere so imeli na svojih njivah in hišah. Vse se je pomirilo in prenovilo v tem letu, ki je bilo leto splošnega odpuščanja. Kdor je pri Izraelcih kupil kaj polja, ni kupil v popolno last, ampak samo za užitek do jubileja.

Namen te postave je bil ta, da bi se po možnosti vzdržala prvotna enakost posesti pri družinah in izravnale tekem pol stoletja nastale izpremembe. S tem je bilo tudi preprečeno popolno obubožanje te ali one družine.

Judovsko sobotno leto je bilo kal jubilejnega leta in judovsko jubilejno leto je predpodeba našega svetega ali jubilejnega leta. Kar je bilo jubilejno leto Judom v časnem oziru, to naj bi bilo kristjanom sveto leto v duhovnem oziru. Kakor so bili pri Judih v jubilejnem letu ujetniki odpuščeni, sužnji osvobojeni in dolgovi izbrisani, tako naj bi se v svetem letu kristjani osvobodili iz suženjstva zlega duha, odvrgli naj bi verige greha in izbrisali pred Bogom dolg krivde. Kakor so bili Judje takrat upostavljeni v očetovsko dediščino, kakor so se vrnili v naročje svoje družine, tako naj

bi se mi v jubilejnem letu vrnili v pravico otrok božjih in dedičev nebeških.

Cerkev pozna dve vrsti svetih let: redno in izvanredno sveto leto.

Redno sveto leto se povrača sedaj vsakih pet in dvajset let, traja celo leto od božiča do božiča in potem ko se je praznovalo najprej v Rimu, se praznuje naslednje leto po vsem svetu.

Prvo jubilejno leto v krščanstvu je razpisal z veliko slovesnostjo papež Bonifacij VIII. v l. 1300. z določbo, da se ima vršiti tako sveto leto vsakih sto let za one, ki obiščejo v Rimu cerkvi apostolov-prvakov sv. Petra in Pavla. Zato je pomenil jubilej spočetka toliko kakor odpustek, ki ga je mogoče zadobiti vsakih sto let, ali novo stoletje milostipolnega rojstva Odrešenikovega. Povod za uvedbo takega stoletnega jubilejnega svetega leta je bil sledeči: V ljudstvu v Rimu in še bolj izven Rima je živelo trdno prepričanje, da je vsakih sto let v Rimu poseben, velik odpustek, vsled česar se je ob začetku leta 1300. začelo shajati v cerkvi svetega Petra ne samo veliko Rimljanov, ampak tudi izvanredno veliko tujcev, ki so hoteli zadobiti ta stoletni odpustek. Ker je naval ljudstva vedno bolj rasel, je papež Bonifacij VIII. začutil potrebo, ugoditi tej splošni ljudski želji in je 22. februarja 1300. razpisal za isto leto in za vsako prihodnje stoto leto prav poseben odpustek za vse one, ki bi se skesano spovedali in obiskali cerkvi sv. Petra in Pavla po tridesetkrat, če so Rimljani, po petdesetkrat pa, če so tujci. Neštevilno romarjev je poromalo po razpisu tega odpustka v Rim.

Ker pa le malo ljudi doseže tako visoko starost, da bi doživeli jubilejno leto in postali deležni odpustka svetega leta, je na prošnjo vernikov določil papež Klement VI. v l. 1343. vsako petdeseto leto za jubilejno leto. Vsled te določbe je bil naval ljudstva v Rim leta 1350. tako velik, da je vsak dan tega leta dohajalo in odhajalo do 5000 tujcev iz vseh dežel. Ker bi pa tudi petdesetletnega jubileja doživelo primeroma le malo katoličanov, je določil papež Urban VI. l. 1389. praznovanje svetega leta na vsako tri in trideseto leto in papež Pavel II. je določil l. 1470., da se ima praznovati sveto leto vsakih pet in dvajset let in pri tem je ostalo da naših dni. Zadobitev jubilejnega odpustka tudi ni ostala navezana več samo na romanje v Rim, temveč je že papež Aleksander VI. l. 1500. raztegnil ta odpustek na ves krščanski svet.

Na praznik Kristusovega vnebohoda potem ko je podelil v cerkvi sv. Petra navzočim vernikom svoj blagoslov, da papež ob glavnem cerkvenem vходу razglasiti sveto leto. Na četrto adventno nedeljo se ta razglasitev ponovi pred Kvirinalom potem, ko so tri dni prej zvonili vsi zvonovi v Rimu. Na dan pred božičem zapoje pred večernicami papež v Sikstinski kapeli »Veni Creator Spiritus« (Pridi Stvarnik sveti Duh) in gre s kardinali, ki nosijo vsi goreče sveče, in v spremstvu rimskega plemstva in drugih odličnih osebnosti pred sveta vrata v cerkvi sv. Petra; to so vrata, ki so jih bili ob sklepu zadnjega jubilejnega

leta zazidali. Ko dospejo pred ta vrata, prejme papež iz rok velikega penitenciarija zlato kladvice, s katerim udari trikrat na sveta vrata in poje pri tem verz: »Aperite mihi portas iustitiae!« (Odprite mi vrata pravice!) Zidarji takoj na to poderejo steno in papež vzame križ v roke in kleče zapoje zahvalno pesem; med nadaljevanjem zahvalne pesmi gre potem skozi novoodprta vrata do glavnega oltarja, kjer se konča zahvalna pesem in začnejo večernice. Ob istem času opravijo v treh glavnih cerkvah rimskih trije kardinali enak obred. Ta štiri vrata ostanejo odprta skozi celo sveto leto. Naslednje leto na isti dan in ob isti uri zapoje papež po slovesnih večernih antifono: »Cum iucunditate exibitis«. (Z radostjo izidete). Nato gredo vsi navzoči skozi sveta vrata; papež blagoslovi kamne in omet, s katerimi se imajo vrata zopet zazidati, in vzida s srebrno zidarsko žlico sam prvi kamen. Zidarji dovršijo delo in zazidajo vrata, sredi katerih vdelaajo bakren križ. V zid vdelaajo tudi dvanajst posodic, napolnjenih s srebrnimi in zlatimi novci, da se tako ohrani spomin na to slovesnost.

Lep je ta obred, pa tudi pomemben in vzvišen. Sveta vrata so na desni, krstni kamni na levi strani cerkve — v znamenje, da sta oba vhoda človeku odprta, da lahko pride v nebesa. O božiču — času odpuščanja — se odprejo sveta vrata; papež — namestnik Kristusov — jih odpre in gre prvi skozi nje; ne odklene s ključem navadnih vrat, ki se lahko zopet zaklenejo, ampak s kladivom poruši steno, da je vhod vsakemu prost. (Prim. Wetzer u. Weltes Kirchenlexikon VI.² 1906 ss).

Kar smo povedali, velja o rednem svetem letu, ki se povrača sedaj samo vsako pet in dvajseto leto in kakršno praznujemo v l. 1925.

Cerkve pa oznanjajo večkrat tudi izredno sveto leto ali posebne svete čase, ki trajajo manj časa (le kak mesec) in so raztegnjeni ali na vso cerkev ali pa so omejeni samo na posamezne dežele. Tak izvenredni jubilejni odpusti se razpišejo ob posebnih prilikah. Tak jubilej je dovolil Lev X. v l. 1518. Poljakom, da bi jih s tem vzpodbudil na složen odpor zoper Turke, ki so ogrožali krščanstvo. Trideset let pozneje je oznanil tak odpustek Pavel III. v Rimu, ko se je širil luteranizem. Pij IV. je dovolil splošen jubilej, da bi izprosil srečen zaključek cerkvenega zbora tridentinskega. Sikst V. je oznanil splošen jubilej ob svojem nastopu na Petrovem prestolu, da bi dosegel božji blagoslov za svoje vladanje Kristusove cerkve. Slične jubileje so ob izrednih prilikah razpisovali tudi

skoraj vsi njegovi nasledniki. Tudi v novejšem času je bilo dovoljenih več takih jubilejnih odpustkov. L. 1842. za rešitev hudo skušane cerkve na Španskem; 1847. ob nastopu Pija IX.; 1848. za pomoč zatiranim katoličanom na Irskem; 1852., da bi Bog obvaroval cerkev in krščanske države pred grozečim valom ugnanosti; 1854. ob razglasitvi dogme o brezmadežnem spočetju D. M.; 1858. v zahvalo za tolažbo, ki jo je zajel Pij IX. o priliki svojega romanja v Loreto; 1869. za blagoslov cerkvenega koncila; Lev XIII. je razpisal tak jubilej 1881. in 1886. zaradi splošnih stisk cerkve; 1904. je bil zadnji tak izredni jubilej o priliki izvolitve Pija X. in petdesetletnice razglasenja dogme o brezmadežnem spočetju.

Sveto leto se visoko odlikuje pred drugimi navadnimi odpusti. Pred vsem se kaže tu trdna in neomajna vera cerkve v moč, ki jo je Bog obljubil s k u p n i molitvi. Tisoči in tisoči se ob istem času in z istim namenom združijo v duhu z Bogom. Silen duh molitve preveva in tesno druži vse krščanstvo. Zraven moči skupne molitve mogočno deluje tudi moč z g l e d a velikih množic, ki ob istem času in na istem kraju in z istim namenom obiskujejo cerkev in iščejo milosti. Zastarani in zakrknjeni grešniki se omeščajo in spreobračajo; mlačni in omahljivi se razplamtijo in zajmejo poguma in zaupanja. Sveto leto je doba močne poglobitve in okrepitve verskega prepričanja in religioznega življenja; je doba intenzivne koncentracije na znotraj in krepkega razmaha na zunaj v krščanskem duhovnem svetu. Fundamentalna podlaga temu pa je individualno prerojenje posameznikov v globoki spokornosti in samospoznavnem kesanju ter v osvobojenju od krivde in kazni greha. Sad tega je potem vesela zavest svobode in prostosti pomiloščenih otrok božjih, ki diha iz prerojenega moralno-religioznega življenja.

To bi po namenu cerkve imelo biti jubilejno leto v krščanstvu; da pa ni v polni meri to, kar bi biti moralo, tega je kriv nedostatek pravega spoznanja in blage volje in prevladovanje slabejši strani narave človeške.

Naj bi svet spoznal to leto kot milostipolni čas prerojenja iz moralne gnilobe in verske indiferentnosti naših dni! Naj bi se z resno voljo oprijel velikega trenutka, ko izredno deluje milost božja! Upajmo, prosimo, molimo, da bi nam to leto prineslo boljše in lepše čase!

Srebrni jubilej Marijinih družb na Goriškem. 1899 - 1924.

Leopold Cigoj.

»Pridi k nam tvoje kraljestvo po Mariji!« S tem geslom je vladika dr. Anton Bonaventura Jeglič l. 1898. prevzel vodstvo ljubljanske škofije. Svoj program za versko vzgojo in prepoved izročene mu črede je začel na najizrazitejši način udejevtvovati zlasti s pospeševanjem Marijinih družb. Ob nastopu svoje službe jih je našel le malo število, a že l. 1901. piše poln vesele tolažbe: »Imam že 120 kongregacij za mladenci in dekleta in te delujejo naravnost reformatorično na verskem polju.«

Uspeli marijanske organizacije so bili očitni. Zato je slovensko katoliško ljudstvo povsod vzljubilo Marijine družbe.

Velika in praktična ideja je kmalu zajela tudi naše kraje, kjer so vele veri in moralj zelo nasprotne sapa. Takrat so bile ustavnovljene prve Marijine družbe na Goriškem. Potrebe so tako zahtevale. Leto 1899. je ustanovno leto Dekliških družb v *Drežnici, na Ljubušnjem, v Pevmi in v Kamnjah,*

Razvoj je šel potem stopnjema dalje. Krepkega razmaha pa so dobile Marijine družbe, ko je l. 1906. vzel v roke nadpastirsko palico goriške nadškofije naš ljubljani vladika dr. Frančišek Borgia Sedej. Že takoj v prvi poslanici je priporočil svoji duhovščini skrb za Marijine družbe. Ta poziv se potem skoro redno ponavlja v vseh pastirskih listih in v govorih ob priliki kanoničnih vizitacij. Prevzvišeni vidi v Marijinih družbah izvrstno sredstvo za reštev mladine.

Njegov visoki klic ni bil zaman. Družbe so mu bile v tolažbo. Že l. 1911. piše Presvetli v uvodu k »Skupnim pravilom Marijinih družb«: »Z velikim veseljem opažamo, da se v naši nadškofiji od dne do dne množijo in lepo razcvitajo Marijine družbe. To je dokaz, da preč. sobratje in naši sotrudniki v Gospodovem vinogradu goreče delujejo v čast božjo, posebno pa v zveličanje naše nadepolne mladine.«

Pred vojsko smo celo upali, da bo prišla organizacija Marijinih družb do polne veljave v celi škofiji, po vseh duhovnijah. Pogoji zato so bili dani, ker je bila katoliška zavest že povsod močno probujena. Pa je vojska naenkrat povzročila velik zastoj. Pod težo razmer so začele družbe vedno bolj pešati. Mnoge so le klaverno životarile, druge so se razpršile na vse vetrove v begunstvo in so morale ukiniti delovanje, nekatere so celo razpadle in le malo število jih je moglo razvijati nekaj več zdravega življenja. Splošno pa so Mar. družbe doma in v tujini dokaj častno prestale težko vojno preizkušnjo in nam ohranile marsikteri mladi cvet, ki bi bil drugače tudi pomandran in vmičen. Že to dejstvo je najboljšo priporočilo za družbe.

Prav zato smo se začeli takoj po vojski zopet intenzivneje zanimati za Marijine družbe. In res smo mogli zaznamovati vsako leto nekoliko napredka.

Koncem l. 1923. je bilo stanje Marijinih družb v starih mejah slovenskega dela goriške nadškofije naslednje: 35 dekliških družb, 1 mladeniška, 8 za žene in matere, 33 Marijinih vrtcev za deklice in 22 Marijinih vrtcev za dečke. (Marijine družbe v priključenih ljubljanskih in trbiškem dekanatu niso tukaj vštete.)

To število je sicer razveseljivo, a v očigled povojnim potrebam še veliko premajhno. Vse prenizko tudi, ako je primerjamo s številom Marijinih družb po drugih katoliških deželah in škofijah. Znano je, da ima n. pr. v ljubljanski škofiji skoro vsaka duhovnija po eno, dve, tri in celo štiri Marijine družbe — torej za vsak stan svojo posebno družbo. Holandska, ki šteje nekaj nad dva milijona katoličanov, ima nad 600 Marijinih družb, v katerih je organiziranih nad

stotisoč članov iz vseh stanov. Dunaj sam pa jih ima 355 — nad temi 61 za može, 29 mladeniških, 32 dijaških, 7 za visokošolce, 6 za dijakinje itd., hkrati pa kar pet posebnih marijanskih listov. Podobno ponekod v Nemčiji, v Španiji in drugod.

Slovenecem je zgodovina nadela častni naslov Marijinega naroda. Vsekako odlika, s kakoršno se ne morejo ponašati niti drugi veliki narodi. Če že nismo tako številni in mogočni kakor druga ljudstva, čuvajmo in ohranimo si vsaj to prečastno odliko pred vsemi, da ostanemo Marijini.

Vsakdo, ki torej zares ljubi naše ljudstvo, se mora napredka Marijinih družb le veseliti in bo marijansko gibanje podpiral.

Marijine družbe zbirajo mladimo, da jo čuvajo in nepokvarjeno ohranijo cerkvi in narodu. Zato se borijo proti vsem zlom, ki zastrupljajo mlada srca in jih zabljujejo na nevarna stranpota. Svoje člane navajajo k lepemu, čednostnemu življenju z najkrepkejšimi naravnimi in nadnaravnimi sredstvi.

Marijinih družbam more biti nasproten le oni, ki ne pozna zgodovine našega ljudstva ali pa vedoma zatajuje vso njegovo versko in marijansko tradicijo.

Čisto prav je torej, da je škofijsko vodstvo proglasilo jubilejno leto Marijinih družb na Goriškem za Marijino leto. Proslavili smo je z večjimi družbenimi prireditvami po celi škofiji — ves sijaj pa so razvile družbe na kongresu v Logu, v dneh 2. in 3. septembra. Najlepši in najtrajnejši spomenik pa so postavile vse na novo ustanovljene in poživljene kongregacije v mnogih duhovnijah škofije.

Naša pot pa pelje kvišku. Zato le še več — vedno več čvrstih Marijinih družb! Naj mogočno zakraljuje Marija povsod, koder biva njeno ljudstvo!

Prihodnje leto se ima vršiti v večnem Rimu, kjer je l. 1563. stekla zibelka Marijinih družb, pod pokroviteljstvom sv. Očeta *mednarodni marijanski kongres*. Tudi iz naših krajev pojdejo takrat zastopniki v Rim. O, da bi mogli tam pred vsem svetom poročati o čvrstem marijanskemu pokretu v naši deželi!

Log.

PRAVNE ZADEVE.

O civilnem stanju.

Dr. Vladimir Orel.

Civilno stanje imenujemo pravni položaj, v katerem se nahaja oseba kot državljan in ki se nanaša na rojstvo, poroko in smrt posamezne osebe. Te posle opravlja župan ali njegov namestnik ali pa za to določeni starešina. Za rojstvo in smrt lahko določi župan tudi občinskega tajnika.

Odlok, s katerim določi župan svoje namestnike pri teh opravilih, se mora poslati državnemu pravdniku v odobritev. Namestnik se lahko sam odpove službi, lahko ga pa tudi župan odstavi. Vsak odlok se hrani v občinskem arhivu in pri kraljevem pravdniku.

Vsak zapis pred stanovskim uradnikom (civilnega stanja) se opravi v prisotnosti dveh prič, ki ju privede navadno stranka s seboj.

Stanovski uradnik ali uradnik civilnega stanja opravlja:

1. vsa opravila civilnega stanja;
2. vodi register civilnega stanja;
3. izstavlja izvlečke, prepise in potrdila, ki se tičejo civilnega stanja.

Ti uradniki stoje pod neposrednim nadzorstvom kraljevega pravdnika.

Ako si je župan postavil namestnika za ta opravila, je vzlic temu on še vedno pravi stanovski uradnik in opravlja lahko, kadar hoče, tudi sam opravila, ki spadajo v ta delokrog.

Vsak stanovski urad ima sledeče matične knjige:

1. državljanski register;
2. register porodov;
3. register porok;
4. register smrti.

V teh registrih morajo biti vse številke izpisane s črkami in ne s številkami. Vpisi morajo biti razločno pisani, brez kratic, brez popravkov. Ako je zapis napisan v drugem jeziku, se vpiše v register v italijanskem prevodu.

Dné 1. januarja vsakega leta zaključi stanovski uradnik vsak register z opazko, da je leto zaključeno.

Vsak stanovski register se vodi v dvojniku (dveh originalih); ob koncu leta se en izvod shrani v arhivu občine, drugi se pa položi v pisarni sodnije (tribunala). Vsak stanovski register je javen in vsakomur na razpolago. Stanovski registri so pravi dokazi tega, kar je v njih vpisano (t. j. podatki o rojstvu, poroki, smrti). Proti tem dokazom je mogoče nastopiti le s tožbo, v kateri se mora dokazati, da je posvedočba v registru nepravilna.

ZAPIS o ROJSTVU označa občino, hišo, dan in uro rojstva, spol novorojenčka in ime, katero so mu dali. Rojstvo se mora naznaniti 5 dni po porodu (dan poroda se ne šteje) stanovskemu uradniku, kateremu se mora prinesiti novorojenček. Uradnik pa iz tehtnih razlogov ali sploh navadno oprostí od te dolžnosti, da bi se mu predstavil novorojenček, toda mora se iz verodostojnih izpovedi prepričati o istinitosti rojstva.

Kot razlog te oprostítve pripiše opombo: iz zdravstvenih oziróv.

Prijavo je dolžan napraviti oče osebno ali pa po pooblaščenču; ako je bil zdravnik pri porodu, naznani rojstvo on ali babica; sploh je vsaka oseba, ki je bila navzoča pri porodu, dolžna ga naznaniti. Mati novorojenčka tudi lahko naznani rojstvo, nima pa dolžnosti to storiti.

O rojstvu sestavi stanovski uradnik zapisnik, v katerem označi v slučaju, da niso prinesli novorojenčka k temu zapisu, vzrok, zakaj se to ni zgodilo.

Pri dvojčkih, trojčkih i. t. d. je treba v zapisniku označiti, kateri se je rodil prvi, drugi, tretji i. t. d. Ako je prijavljen novorojenček mrtev, zapiše stanovski uradnik samo to okolnost, ne da bi vzel na zapisnik kake druge izjave, ali je bilo živo ali mrtvo rojeno. Pri zakonskem porodu se navede ime očeta in matere, pri nezakonskem porodu se navede ime staršev, ako sami prijavijo porod; ako so naznanile porod druge osebe, se navede samo ime matere, ako je ona v posebnem poverjenem zapisu to dovolila. Po določbi obč. drž. zakona par. 146 in 165 obč. drž. zak. pa mora stanovski uradnik navesti ime matere tudi brez njene posebnega dovolila, ako novorojenček res ni najdenček.

Kdor najde otroka, ga mora izročiti, kakor ga je našel, stanovskemu uradniku civilnega stanja, ki napravi natančen zapisnik o tem. Ime in priimek določi otroku neznanih staršev stanovski uradnik. Ne sme mu pa dati imena znanih rodbin ali kako neumestno ali smešno ime. Te otroke pošlje uradnik javnemu sirotišču, ako ga ne vzame morda kdo v izrejo.

Ako se rodi otrok izven občine, v kateri imajo starši svoje navadno bivališče, pošlje stanovski uradnik, ki je napravil zapis, prepis uradniku tiste občine, v kateri imajo starši bivališče.

Ako kdo prizna očetovstvo, se napravi tudi o tem zapisnik z vsemi podatki o rojstvu.

Po določenih čl. 372 civ. zak. ne more stanovski uradnik sprejeti prijave rojstva po preteku petih dni. V tem slučaju se mora prijavljajoča stranka obrniti na sodnijo (tribunal) in sicer z rekurzom, v katerem predlaga, da se pooblasti stanovski uradnik, da sprejme to zakasnelo prijavo o rojstvu novorojenčka, ter navede vzroke, zakaj ni mogel v petih dnevih po porodu, kakor je to v zakonu predpisano, prijaviti županstvu novorojenčka, in podkrepi z dokazi svoje razloge.

O tem rekurzu odloči sodnija ter dovoli županstvu, da sprejme zakasnelo prijavo in vpiše novorojenčka. Zakasnele prijave sporoči stanovski uradnik kraljevemu pravdniku.

GLEDE POROK je treba omeniti, da morajo biti pred poroko objavljeni dvakrat oklici. To preskrbi stanovski uradnik; razglasijo se v občini, kjer imata ženin in nevesta svoje bivališče.

Ako biva kdo manj kot eno leto v občini, se morajo razglasiti oklici tudi v občini, kjer je bilo prej njegovo bivališče. Oklici se razglasijo na ta način, da so izobešeni dve nedelji zaporedoma na občinski deski, kjer ostanejo pribiti nepretrgoma od 1. do 2. nedelje in še tri dni po drugi nedelji. Oklice morata podpisati ženin in nevesta osebno; če je kateri od njiju mladoleten, podpiše oče, varuh ali pa pooblaščenec, kateri ima za to posebno pooblastilo. Oklici se vpišejo pri onem stanovskem uradniku, kjer se nameravata ženin in nevesta poročiti. Zato morata ženina, katera nameravata priglasiti oklice, priti osebno k stanovskemu uradniku, ali pa tudi namesto njih oče ali mati, varuh ali pooblaščenca oseba.

Za oklice je potrebno, da se navedejo vsi podatki, ki jih zahteva stanovski uradnik glede ženina in neveste, t. j. ime, priimek, poklic, rojstni kraj, bivališče v zadnjem letu, ali so mladoletni ali polnoletni, ime, priimek staršev, bivališče, ali je glede poroke kak zadržek med njima in ali so bili že prej poročeni. Ti podatki morajo biti od dveh prič potrjeni s prisego pred stanovskim uradnikom.

Ako je stanovski uradnik mnenja, da ne more dovoliti oklicev, napravi potrdilo o tem. Ako smatrata ženin in nevesta odklonitev oklicev za neopravičeno, imata pravico rekurirati na sodnijo (tribunal).

O rekurzu odloči sodnija na javni razpravi ter razsodi o tem s sodbo ali odlokom. Proti razsodbi, ki zavrne rekurz, je dopusten rekurz na višjo sodnijo, t. j. prizivno sodnijo v Trstu.

Oklici se morajo vršiti v tisti občini, kjer biva ženin in kjer biva nevesta. Ako ne biva ženin ali nevesta leto dni v isti občini, se morajo vršiti oklici tudi v občini prejšnjega bivališča. V oklicu mora biti navedeno, je-li to prvi ali drugi ali edini oklic in kje bo poroka. Ako se morajo oklici vršiti v različnih občinah, zaprosi stanovski uradnik, pri katerem so bili priglašeni oklici, uradnika druge občine, da tudi tam izvrši oklice in mu pošlje prepis celega zapisa.

Občina pribije oklice na poseben prostor na občinski deski, in sicer poleg vrat občinskega urada z velikim napisom: **Poročni oklici**. Uradnik zapiše v register, da so bili oklici nabiti na deski nepretrgoma, kakor je predpisano; stranka dobi potrdilo o tem. Poroka se sme vršiti šele četrta dan po zadnjem oklicu, vsekako pa se mora vršiti v teku sto osemdesetih dni po zadnjem oklicu.

Oprostitev od oklicev dovoli kralj ali zato določena oblast sicer je v to določen kraljevi pravdnik, v kate-rega okoliš spada stanovski urad, kjer se ima vršiti poroka. Ta sme oprostiti od enega oklica iz jako tehtnih razlogov. Od obeh oklicev oprostí generalni kraljevi pravdnik iz jako nujnih in zelo tehtnih razlogov in v bližnji smrtni nevarnosti.

V slučajih spregleda od enega ali obeh oklicev se napravi zapis javnega znanja, v katerem petero oseb s prisego izjavi pred sodnikom svojega okraja, da poznajo ženina in nevesto in da pod svojo vestjo potrdijo, da jim ni znan zakonit zadržek za poroko.

Prošnja se glasi:

»Podpisani Peter Anžlovec pok. Janeza in Ana Kozlevšček pok. Blaža, oba iz Števerjana, se nameravata združiti v zakon pred stanovskim uradnikom v Števerjanu. Ker ima Peter Anžlovec kot delavec v rudnikih na Vestfalskem nastopiti službo dne prvega

prih. meseca, kakor je razvidno iz priloženega pisma ravnateljstva rudnika v Düsseldorfu, bi se morala vršiti poroka takoj s potrebno naglico.

Zato podpisana prosita Vaše Blagorodje, da jima po zakonu spregledate prvi oklic.

Prilaga se: rojstni list Petra Anžlovec in Ane Kozlevšček ter pismo rudnika v Düsseldorfu.«

Prilčno tako se glasi prošnja na generalnega kraljevega pravdnika z dotičnimi spremembami za spregled od obeh oklicev.

Moški, ki ni dopolnil pet in dvajsetega leta, in ženska, ki ni dovršila eno in dvajsetega leta, se ne more poročiti, ako nima dovoljenja od očeta ali od rodbinskega sveta.

Splošno pa tudi z dovoljenjem očetov in moškim ni dopustna poroka pred izpolnjenim osemnajstim in ženskam pred izpolnjenim petnajstim letom.

Dovoljenje k ženitvi dajo starši pred notarjem v posebnem zapisu, ako niso tega napravili ustmeno pred stanovskim uradnikom. Vsekako mora biti podpis onega, ki dovoljuje poroko, overovljen od notarja. Če da dovoljenje rodbinski svet, se razpravlja pri varuštvenem sodniku, ki izda tozadevni sklep.

Ako starši ne soglašajo glede dovoljenja k poroki, zadostuje dovoljenje očetovo. Ako je umrl oče ali mati ali ne more izjaviti svoje volje, zadostuje dovoljenje ostalega roditelja. Ako so pa starši umrli ali nihče od njiju ne more podati izjave, morajo oni, ki še nimajo 25 oziroma 21 let, dobiti dovoljenje za poroko od starih očetov ali starih mater. Če ne soglašata stari oče in stara mati, zadostuje privoljenje starega očeta v isti sorodstveni črti. Ako je nesoglasje med obema sorodstvenima črtama dedov in babic, je smatrati, da je podano privoljenje k poroki. Ako ni ne staršev in ne starih očetov in starih mater ali če nikdo teh ne more izjaviti svojega privoljenja k poroki, se mlajši od 21 let ne morejo poročiti brez privoljenja rodbinskega sveta. Tudi glede nezakonskih otrok velja isto. Če ni staršev, da privoljenje varuštvena oblast. Ako nočejo dati privoljenja stari oče in mati, rodbinski svet ali varuštvena oblast, se pritoži lahko na višjo prizivno sodnijo. Za mladoletne se pritožijo lahko sorodniki ali kraljevi pravdnik; o tej pritožbi se sklepa na razpravi pri zaprtih durih. K tej razpravi niso pripuščeni zastopniki.

Zakon, ki je bil sklenjen v tuji državi med ital. državljani ali ital. državljanom in tučcem, je veljaven, ako se je sklenil po predpisih dotične države in se je tuk. državljan držal določil in pogojev ital. civ. zak. t. k. splošnih pogojev za sklenitev zakona (čl. 55-69). Ako se ital. državljan poroči v tujini, se morajo vršiti oklici tudi v tuzemstvu in ako se dotični državljan vrne, mora pod kaznijo tekom treh mesecev vpisati poroko v register civ. stanja tiste občine, kjer ima svoje bivališče. Tudi tujec, ki hoče skleniti zakon, je podvržen glede zadržkov tuk. postavam; sicer pa sme tujec skleniti zakon po postavah svoje države, vsekako pa mora prinesiti od svoje oblastnije potrdilo uradnika civ. stanja, da po postavah njegove države ni zadržka glede njegove poroke. Oklici se vršijo, ako tujec prebiva tu, po tuk. predpisih.

Zakon ni dovoljen med krušnim očetom in posinovljencem in njega potomci, med posinovljencem iste osebe, med posinovljencem in otroci krušnega

očeta ali matere ter med posinovljencem in zakonskim drugom krušnega očeta ali matere in obratno.

Istotako se ne morejo poročiti oni, ki so pod skrbstvom radi umobolnosti.

Nadaljni zadržki so ti le: Kdor je že enkrat poročen, ne more skleniti novega zakona, tudi če je bil sodnijsko ločen, dokler živi ločeni zakonski drug. Žena-vdova se ne more poročiti pred 10. mesecem po razvezi (smrti prvega moža) ali razveljavljenju prejšnjega zakona.

NB. Veljavni niso zakoni, sklenjeni med sorodniki v ravni vrsti (med otroci in starši, med vnuki in dedji); ravno tako so neveljavni zakoni med brati in sestrami, polbrati in polsestrami iz zakonskega in nezakonskega pokolenja, kakor tudi z brati ali sestrami staršev (med stricem in nečakinjo, med teto in nečakom) ter med vsemi navedenimi in onimi, ki so z njimi v svaštvo.

Kdor je spoznan za krivega, da je ubil ali bil udeležen umora ali poskusa umora drugega zakonca, ta se ne more poročiti z ostalim zakoncem ubitega ali umorjenega. Ako kazensko postopanje še ni končano, se prekine poroka do končne rzsodbe.

Stanovski uradnik, kateremu je znan zadržek, ki ga stranke niso povedale, obvesti o tem zadržku kraljevega pravdnika, ki napravi svoje ugovore proti poroki ter se dotlej ustavi poroka, kakor glede vsakega znanega zadržka.

Zadržek se vpiše v zapisnik o oklicih ter se tam zaznamuje tudi odločitev višje oblasti glede zadržka. Spregled od zadržka svaštva za poroko med stricem in nečakinjo, med teto in nečakom dovoli iz tehtnih razlogov kralj; tudi glede starosti mora dati kralj dovoljenje za poroko med ne manj kot 14 letnim moškim in ne manj kot 12 letno žensko. Prošnje se po generalnem pravdniku pri prizivni sodnji pošljejo na ministerstvo pravde.

Upor proti nameravani poroki napravi oče ali mati. Ako ni teh, stari oče in stara mati glede njihovih otrok ali potomcev in sicer tudi, ako so ti prekoračili 25 oz. 21 léto. Če ni staršev ali dedov in babic, napravijo upor bratje ali sestre, stric in teta in bratranci, ki so že polnoletni, in sicer v slučaju, da rodbinski svet ni dal potrebnega privoljenja ali v slučaju umobolnosti neveste ali ženina. Iz teh razlogov napravijo upor proti zakonu varuh ali skrbnik po naročilih rodbinskega sveta. Upor pade tudi na zakonske osebe, ki se hočejo ponovno poročiti. Tudi vdova, ki se hoče poročiti pred zakonito dobo, naletj na upor svojih staršev ali vseh sorodnikov prvega moža. Tudi mož iz razveljavljenega zakona ima pravico do upora.

Stanovski uradnik, kateremu je znan zadržek, ki ni bil prijavljen, obvesti o tem takoj kraljevega pravdnika in odloži poroko, dokler ni o tem zadržku končno veljavno odločeno. Isto napravi tudi, ako prijavi zadržek opravičena oseba in iz postavnega zakona. Upor se napravi vselej pred poroko. V zapisniku o oklicih se napravi opazka o uporu ter odnosne odločbe. O uporu se obvestita ženin in nevesta s tem, da se jima dostavi ta upor. Ako se upor zavrne, se oni, ki je napravil upor, lahko obsodi na odškodnino; le staršev ali dedov in babic ter kraljevega pravdnika v takem slučaju ni mogoče obsoditi.

Zakon, ki je neveljaven radi pomanjkanja let (18 - 15), radi obstoječega zakonskega razmerja, radi preteklih 10 mesecev od zadnjega razvezanega zakona,

radi sorodstva ali svaštva, radi posinovljenja in radi ubojstva zakonskega druga, lahko izpodbijata zakonca, oče, mati, stari oče, stara mati, kraljevi pravdnik in vsi, ki imajo zakonito in takojšnjo korist. Isto tako tudi izpodbivajo zakon, ki je bil sklenjen pred nepristojnim stanovskim uradnikom in pri nezadostnem številu prič. Leto dni po poroki ni dopustno izpodbivati zakona, kateri je bil sklenjen pred nepristojnim stanovskim uradnikom.

Zakon izpodbiva oni zakonski, ki je bil prisiljen k poroki, bodisi z zvijačo ali po pomoti. Tudi stalna telesna nesposobnost ali impotenca, pred poroko pridobljena, je vzrok, da se izpodbija zakon kot neveljaven.

Tudi zakon, kateri je bil sklenjen brez dovoljenja staršev ali rodbinskega sveta, je neveljaven in ga lahko izpodbija zakonski drug, kateremu manjka dovoljenje, ali oni, kateri bi bili morali dati dovoljenje. Izpodbivati ne more oni zakonski, ki je zakon izrecno ali molče priznal ali če je že preteklo 6 mesecev brez ugovora. Istotako je neveljaven zakon, sklenjen od osebe, ki ne more samostojno vršiti svojih opravil. Tak zakon izpodbija radi ničnosti dotični nesposobni zakonski drug, rodbinski svet, kraljevi pravdnik. Ničnost in izpodbijanje se vrši potom tožbe pri pristojni sodnji.

Poroka se vrši v občinski hiši one občine, kjer ima ženin ali nevesta svoje bivališče. Na dan poroke, katerega določijo novoporočenci, prebere stanovski uradnik pred dvema pričama, ki sta lahko tudi sorodnika, določila člena 130, 131 in 132 civ. zak. o dolžnostih zakonskih in vpraša ženina, ali hoče imeti nevesto za ženo, in nevesto, ali hoče imeti ženina za moža; ko to potrdita, izjavi v imenu postave, da sta združena v zakon, nakar se vpiše poroka v register.

Izjava novoporočencev mora biti prosta in neodvisna, brez vsakih pogojev, sicer jih uradnik ne bi smel poročiti. Ako se vrši poroka iz posebnih, nujnih ali drugih vzrokov primernosti v drugi občini kot oni, kjer bivajo novoporočenci, zaprosi pristojni uradnik pismeno onega uradnika, kjer se ima vršiti poroka, da jo on opravi. O poroki se obvesti prvotno pristojni uradnik s prepisom zapisa. V boleznj ali ako radi drugega tehtnega zadržka ne morejo poročenci na občinski urad, gre uradnik k novoporočencu ter opravi tam poroko v prisotnosti dveh prič.

Pri poroki nemega ali gluhomemega, ki zna brati, mu predloži stanovski uradnik člene 130, 131 in 132 civ. zak., da jih prečita; ako zna pisati, napravi pismeno izjavo, da vzame nevesto za ženo ali obratno. O tem se napravi v zapisu dostavek. Ako je gluhomem in ne zna pisati ne čitati, vzame stanovski uradnik tolmača izmed sorodnikov ali njegovih znancev; tolmača zapriseže. O vsem tem se napravi opazka v poročnem zapisu.

Če se v boleznj vrši poroka na domu bolnega poročenca, se napravi o tem zapis, prej pa je treba predložiti tozadevno zdravniško spričevalo.

Ako hočejo novoporočenci pripoznati njihove nezakonske otroke za svoje, se napravi zapis o poroki s tozadevnim dodatkom ob koncu.

Ako se poroči vdova, mora naznaniti stanovski uradnik poroko takoj nato sodniku (preturi). Ako je bival ženin ali nevesta v okrožju drugega stanovskega uradnika, dopošlje nastopnega dne uradnik, ki ju je poročil, onemu poverjen prepis poročnega zapisa,

V slučaju, da zaprosi stanovski uradnik uradnika druge občine, naj tam opravi poroko, mora prošnjo podkrepiti z razlogi potrebe in opravičenosti. Uradnik, ki opravi poroko, mora o tem obvestiti kraljevega pravdnika onega okoliša, v katerem se nahaja občina rojstva obeh novoporočencev.

Stanovski uradnik ne more odkloniti izvršitve poroke kakor samo iz zakonitih vzrokov ter izda v tem slučaju potrdilo z razlogi.

Proti tej odklonitvi se pritoži na sodnijo (tribunal), ki odloči, da-li ima uradnik opraviti poroko ali pa potrdi odklonitev stanovskega uradnika. Proti temu odloku gre pritožba na višji, tako zvani prizivni dvor.

Nikdo si ne sme nadeti naziva zakonski, ako ne more dokazati to z izvlečkom iz poročnega registra.

ZAPIS O SMRTI napravi uradnik na podlagi izjave dveh prič, ki morata o smrti vedeti. Brez dovoljenja stanovskega uradnika se mrtvec ne sme pogrebsti in ne pred štiri in dvajsetimi urami po tem, ko je nastopila smrt.

Zapis o smrti omeni dan in uro ter kraj smrti, ime in priimek, poklic in bivališče onih, ki so smrt prijavili stanovskemu uradniku.

Pri smrtih v bolnišnicah, vzgojevališčih ali drugih zavodih mora vodja, oz. njegov namestnik tekom štiri in dvajsetih ur naznaniti smrt stanovskemu uradniku. Tudi policijski uradnik mora prijaviti smrt stanovskemu uradniku, kjer je oseba umrla, in mu dati po-

datke o smrti iz svojega zapisnika. Dokler ni ta zapisnik sestavljen, se ne sme zakopati mrlič, ki je umrl nasilne smrti. Ako ni mogoče spoznati mrliča, napravi župan zapisnik in ga pošlje kraljevemu pravdniku. Ako se je pokopal mrtvec brez dovoljenja stanovskega uradnika, se ne sme vpisati v register, dokler ni sodnija o tem odločila. Uradnik obvesti o tem kraljevega pravdnika.

Umrje li kdo v ujetništvu ali jetnišnici, mora paznik prijaviti smrt.

O izvršitvi smrtne obsodbe mora kancelist prijaviti stanovskemu uradniku smrt. V register se ne zaznamuje vzrok smrti radi obsodbe v ječi ali pa nasilnim potom.

Umrje li kdo izven svojega bivališča, pošlje stanovski uradnik tekom desetih dni prepis stanovskemu uradniku, kjer je pokojnik imel svoje bivališče.

Najde stanovski uradnik glede smrti osebe kak znak, ki da sumiti, da se je izvršil zločin, obvesti takoj o tem sodnijo. Stanovski uradnik obvesti sodnijo tudi, ako je umrla oseba, ki je zapustila mladoletne otroke.

Ako ni novorojenček v času naznanitve poroda več živ, zaznamuje to stanovski uradnik pri vpisu in ne vpiše smrti v register smrti. Ako pa umrje novorojenček šele, potem ko se je bilo rojstvo že prijavilo, je treba tudi smrt vpisati v register.

KAJ SI JE TREBA ZAPOMNITI.

Registracijske pristojbine.

Po zakonu z dne 20. maja 1897. št. 217. se morajo v Italiji nekatere listine, ki se tičejo spremembe imetja in posesti, vpisati pri posebnem uradu (Ufficio di registro) in plačati tako znano registracijsko pristojbino. S kraljevim odlokom z dne 11. januarija 1923. št. 158. se je ta zakon razširil tudi na naše kraje, kjer je stopil v veljavo dne 1. julija 1923.

Vpisati jih moramo tekom dvajsetih dni in šele tedaj dobe take listine pravno moč. Pri vpisu jih moramo predložiti registracijskemu uradu v dveh izvodih, v izvorniku (na kolkovanem papirju 2 lir: stane 3 lire) in v poverjenemu prepisu (na kolekovanem papirju ene lire: stane 2 liri), ki ostane na uradu, kjer se vpiše v register v skrčeni vsebini. Če takih listin pri registracijskem uradu ne prijaviš ali ne prijaviš njihove resnične vsebine, te zadene občutna kazen. Če hočeš tako listino uveljaviti pred sodnijo, jo moraš prej vpisati pri registracijskem uradu in plačati kazen.

Vpisati pa moraš sledeče listine:

Kupno-prodajne pogodbe, darilne pogodbe, menjalne pogodbe, preživninske pogodbe, ženitne pogodbe, združne pogodbe, najemninske (zakupne) pogodbe, pobotnice, ki se nanašajo na zadolžnice in druge listine, razsodbe, vknjižbe itd.

Vpisati ni treba trgovskih pisem, ki vsebujejo ponudbe in sprejem istih, dalje naročila, potrdila, obveze in druge podobne predmete, prav tako dopisovanje med trgovci in zasebniki, katero se nanaša na kupčije. Od listin zasebnega značaja ni treba vpisavati najemninskih pogodb, če letna najemnina ne znaša več kot letnih 160 lir. Brezplačno se sprejemajo vpisi ustanovljenih na podlagi člena 228 trgovskega zakonika in listine, ki se nanašajo na pristop in odstop članov.

Vpisne pristojbine se vedno spreminjajo. Po kr. odloku dne 30. decembra 1923. št. 3269. bi bile v veljavi med drugimi sledeče pristojbine:

A) Za kupne pogodbe:

- a) od kupne cene (vrednosti) nepremičnin do 200 L. — 4 odst.
- b) od kupne (vrednosti) nepremičnin nad 200 do 400 L. — 5.20 odst.
- c) od kupne (vrednosti) nepremičnin nad 400 L. dalje — 8 odst.
- d) če se kupljene nepremičnine spet prodajo v teku dveh let, znaša pristojbina pod a) b) c) eno četrtino manj.

Za kupne pogodbe glede novih stavb veljajo olajšave.

- e) od kupne cene (vrednosti) premičnin — 4 odst.
- f) od kupne cene (vrednosti) živine in poljskih pridelkov — 1 odst.
- g) od kupne cene (vrednosti) za navadne predmete med trgovci — 1 odst.

h) od kupne cene za razkošne predmete med trgovci 2 odst.

i) od kupne cene za šumeča vina, mineralno vodo v steklenicah, medicinske specialitete in dišave med trgovci — 3 odst.

B) Za darilne pogodbe, sklenjene med bližnjimi sorodniki 10 L in morebitna vpisnina, med drugimi osebami po kr. dekretu od 20. avg. 1923. št. 1802.

C) Za najemne (zakupne) pogodbe — pol odst.

D) za zadolžnice — 1.30 odst.

E) Za pobotnice nanašajoče se na zadolžnice in druge listine — pol odst.

F) Za pobotnice posebej izdane, ki se nanašajo na kupno-pogodbene cene — 0.30 odst.

Pristojbine za zemljiško - knjižne vpise znašajo:

1) za vpis lastninske pravice za vsakih 100 lir, — 0.75 odst. (ta pristojbina ni všteta pod A) a, b, c).

2) za vpis zastavne pravice:

a) na prvih 10.000 lir, za vsakih 100 — 2 odst.

b) za vsak višji znesek, za vsakih 100 lir — 2.50 odst.

Kolkovne pristojbine.

Vse listine, ki jih vpisujemo pri registracijskem uradu, moramo prej kolekovati. Kolkovne pristojbine, ki se spreminjajo od dne do dne, so nekaj drugega kot registracijske pristojbine. Za kolekovane listine uporabljamo danes največ tako zvani kolkovani papir (Carta bollata), ki ga dobimo v tobakarnah.

Kolkovani papir ima obliko navadne pole papirja in ima kakor ta štiri strani. Na vsaki strani ima 25 vodoravnih in 2 pokončni črti. Popisati smeš le tisti prostor, ki je med vodoravnimi in navpičnimi črtami. Prostora izven vodoravnih in pokončnih črt ne smeš popisati. Pisati moraš razločno in čitljivo. Zapisati moraš vsaj 14 zlogov, a ne več kot 28 zlogov na vsako črto. Izjeme so dovoljene le, če je besedilo listine tiskano ali litografirano na kolkovanem papirju. Pa tudi ne sme besedilo obsegati več kot 102 vrst. Čez kolek na kolkovanem papirju ne smeš pisati. Vsak kolkovan papir smeš uporabljati le za en predmet, četudi ta predmet ne obsega več kot eno vrsto.

Trgovci, tiskarji, gostilničarji in vsi tisti, ki morajo imeti kolkovane knjige in spise, morajo dovoliti uslužbencem finančne uprave, ki čuvajo, da se predpisi točno izvršujejo, vpogled v svoje knjige in spise.

Menice in druge trgovske listine, ki niso v redu kolkovane, so neveljavne.

Za prestopke so odgovorni vsi tisti, ki so pri nepravilno kolkovanem spisu soudeleženi s svojimi podpismi.

Ako ena in ista oseba zakrivi več prestopkov, se za vsako tako kaznivo dejanje posebej kaznuje.

Kazen znaša:

1. Za nepravilno kolkovano kopirno knjigo: Desetkratna pristojbina.

2. Za nepravilno kolkovano inozemsko menico (Devizo), ki je bila oddana v cirkulacijo v državi: Dvajsetkratna pristojbina.

3. Za nepravilno kolkovane menice izstavljene v državi: Sto dvajsetkratna pristojbina.

4. Sto dvajset lir znaša kazen za tistega, ki bi oviral uslužbencem finančne uprave vpogled v svoje knjige in spise.

Tudi sodnike zadene občutna kazen, če prevzamejo v sodno postopanje nepravilno kolkovane spise.

1. Prošnje za vpis v zemljiške knjige na nepremičnine in prošnje za izpiske iz zemljiške knjige, napišemo na kolkovani papir za 2 liri.

2. Zemljknižni izpiski, na vsako polo kolek za 3 lire, če se ne uporabi kolkovani papir z enakim kolkom.

3. Zapiske, zaključke in prepise naročil, če tudi niso podpisani, izstavljene po potnikih in zastopnikih trgovskih hiš, ne ozi-
raje se na vrednost naročenega blaga, kolkujemo s kolkom 10 stotink.

4. Pogodbe, razrešitev pogodb, zadolžnice, oprostive, opise, ugotovitve in inventarje napišemo na kolkovani papir za 2 liri.

5. Dovolila, ki jih izdajajo na poziv oblasti, starši na korist svojih otrok in možje na korist svojih žena, napišemo na kolkovani papir za 3 lire.

6. Specijalna pooblastila za poedina opravila, napišemo na kolkovani papir za 3 lire.

7. Menice pišemo na tako zvane menične blankete z vtisnjenim kolkom in predtiskanim besedilom. Koliko stanejo menične blankete, pove natančno »Gospodarska čitanka« na strani 28.

8. Potrdila navadna, pobotnice, računi in fakture, če tudi niso podpisane:

če svota presega 5 a ne 10 lir kolek za L —.05;
če svota presega 10 a ne 100 lir, za vsakih 100 lir ali odlomek L —.10;
če svota presega 1000 lir, za vsakih 100 lir ali odlomek — L —.20;

Za vsako liro kolka je treba doplačati 20 stotink za vojne po-hablence.

Prilepiti moraš kolek za eno ali za več lir in ne namesto teh več kolkov pod eno liro.

9. Izmenjava blaga med trgovci:

a) Za najnujnejše življenske potrebščine: Nad 1 do 100 lir —.10. Nad 100 do 1000 lir — L —.50. Nad 1000 dalje — L1.—.
b) Surovine, kovine, apno, kreda, cement, umetna gnojila, medicinalne specialitete, parfumi, peneča vina, mineralne vode in kmetijski pridelki:

do 100 lir za vsakih 20 lir ali odlomek — L.10;
nad 100 lir, za vsakih 100 lir ali odlomek — L —.50.
c) Izdelki, polizdelki in drugo blago:

do 100 lir od vsakih 20 lir ali odlomek — L —.20;
nad 100 lir, za vsakih 100 lir ali odlomek — L 1.—.

d) Luksurjozni predmeti:

do 100 lir, za vsakih 20 lir ali odlomek — L —.40;
nad 100 lir, za vsakih 100 lir ali odlomek — L 2.—.

Kolekovanje se izvrši na ta način, da se oni del kolka, ki nosi vladarjevo podobo, nalepi na fakture, drugi del pa na prepis fakture ali v fakturno knjigo. Čez kolke se napiše datum. Fak-turo in prepis moraš hraniti vsaj pet let.

10. Izvlečke in prepise računov, potrdila o bremenopsih in dobropsih na tekočem računu, potrdila o pravilnosti računske-ga izvlečka, kolkujemo, neoziraje se na višino zneska, s kol-kom 10 stotink.

Čez kolke na fakturah, računih, izvlečkih in drugih podobnih spisih, ki niso napisani na kolkovani papir, napišemo datum in jih s tem uničimo.

Kolke na knjigah, knjižicah in zapisnikih, ki so vezani v knjigi, prepečati registracijski urad in jih s tem uniči.

Kolke pri drugih spisih, ki jih moramo predlagati registracij-skemu uradu, da jih registrira, uniči ta urad; pri prošnjah, ki jih vlagamo na sodnijo, prepečati kolke sodnija.

Poštna pristojbine.

A. V notranjem prometu.

(Veljavne za kraljestvo Italija, italijanske kolonije in naselbine, republiko San Marino, Dodekanez in Albanijo).

1. Pisma, tiskovine in podobno.

Pisma navadna in zalepke za vsakih 15 g ali ulomek a) v kraju samem stot. 25 — b) iz kraja v kraj stot. 50 — c) vojakom, ki niso častniki, če ne presega 15 g stot. 25

Dopisnice a) v kraju samem stot. 15 — b) vojakom, ki niso častniki stot. 15 — c) iz kraja v kraj stot. 30 — d) z odgovorom = dvojne dopisnice v kraju stot. 30 — e) z odgovorom = dvojne dopisnice iz kraja v kraj stot. 60.

Razglednice a) ki imajo več kot 5 besedi kakor dopisnice; — b) če imajo samo 5 besed ali manj v kraju stot. 10 — c) če imajo samo 5 besed ali manj izven kraja stot. 15 — d) če imajo samo podpis stot. 10.

Posetnice (vizitke), ki nimajo več kot 5 besed stot. 20.

Obvestila o rojstvu, poroki, smrti, podobno stot. 20

Trgovski računi (fakture) posamezni, ki nimajo več kot 15 g stot. 25

Rokopisi, ki imajo v obliki pisma največ 45×45 cm in v obliki valja 10×75 cm in jim sme biti priloženo pismo, ki se nanje nanaša a) za prvih 200 g stot. 50 — b) za vsakih nadaljnjih 50 g ali ulomek do 2 kg stot. 15.

Vzorci brez vrednosti — a) za 100 g stot. 30 — b) za vsakih nadaljnjih 50 g ali ulomek do 350 g stot. 15.

Priporočitev (rekomandacija) poleg že navedenih pristojbin za pisma, dopisnice, tiskovine, rokopise, vzorce itd. stot. 50 — Za vsako izgubljeno priporočeno pošiljatev se prejme odškodnine 15 L.

Ekspresna pristojbina, zraven običajne pristojbine stot. 60 — Opomba: Navadne ekspresne pošiljatev se dostavljajo samo v mejah obveznega poštnega okrožja; izven tega okrožja se dostavljajo ekspresne pošiljatev proti sledečim *potninam*: a) do 500 m stot. 25 — b) nad 500 m za vsak km ali ulomek stot. 50. — Te potnine se v slabem vremenu in nočnem času podvojijo.

Zavarovanje vrednostnih (denarnih) pisem zraven navadne pristojbine in pristojbine za priporočitev še: a) za prvih 200 L. ali ulomek stot. 75 — b) za vsakih nadaljnjih 100 L. ali ulomek stot. 30 — c) doplačilo proti višji sili zraven gornje pristojbine stot. 50. — Opomba: Zavaruje se lahko do zneska 1000 L.; pri poštnih uradih III. razreda do 500 L.

2. Denarne pošiljatev.

Denarna pisma, glej zgoraj pod zavarovanje.

Poštna nakaznica navadne a) do L. 25 stot. 40 — b) do L. 50 stot. 80 — c) do L. 100 L. 1.20 — d) do L. 200 L. 2 — e) za vsakih nadaljnjih L. 100 ali ulomek stot. 50 — f) vojakom do L. 25 stot. 20 — brzojavne a) do L. 25 L. 3.90 — b) do L. 50 L. 4.30 — c) do L. 100 L. 4.70 — d) za vsakih nadaljnjih 100 L ali ulomek prištej k navadni pristojbini še L. 3.50. Opomba: Nakaznice ne smejo presegati zneska 1000 L.; za večje zneske je treba več nakaznic. Za nakaznico, ki se je izgubila, ali ki je zapadla (nad mesec stara), treba dobiti novo nakaznico in treba plačati za znesek do L. 10 stot. 10; do L. 100 stot. 30; nad L. 100 stot. 50.

3. Poštni zavoji.

Zavoji a) do 1 kg L. 2.50; b) do 3 kg L. 5.—; c) do 5 kg L. 8.—; d) do 10 kg L. 13.—. Opomba: V obče so dovoljeni le zavoji do 5 kg., le v večja mesta ali trge so dovoljeni zavoji do 10 kg. Zavoji, ki imajo navedeno vrednost, morajo biti skrbno zapečateni.

Prazne posode (zaboječki, steklenice, kovinaste posode itd. L. 3

Zavarovanje zabojev poleg navadnih pristojbin a) zavarovani znesek do L. 200 L. 1 — b) za vsakih nadaljnjih 100 L. ali ulomek stot. 50.

Odškodnina za navadne izgubljene zavoje brez navedbe vrednosti Lir 25.

4. Brzojavni in telefonski promet.

Brzojavke navadne za vsako besedo oziroma številko (do pet števil) stot. 20 — ob nedeljah in praznikih za vsako besedo stot. 30 — najnižja pristojbina L. 1.60.

Brzojavke nujne plačajo trikratno pristojbino za besedo stot. 50 — najnižja pristojbina L. 4.80.

Brzojavna nakaznica plača poleg nakaznične pristojbine še L. 3.50.

Telefoniranje a) v kraju (v telefonskem ali poštne uradu) za govor 3 minut stot. 60 — b) iz kraja v kraj (kakor gori) čim dalj, tem več se plača za govor 3 minut — c) kdor ima telefon na domu, plača po uporabljanju primerno svoto (500-1000 Lir letno).

B. V prometu z inozemstvom.

Navadna pisma v Austrijo, Češko-Slov.; Ogrsko, Rumunijo: a) do 20 g stot. 75 — b) za vsakih nadaljnih 20 g ali ulomek stot. 50. **Dopisnice in razglednice** v gorinavedene države: a) navadne stot. 45 — b) z odgovorom stot. 90.

Navadna pisma v Jugoslavijo in vse druge države, ki niso gori navedene a) do 20 g L. 1 — b) za vsakih nadalj. 20 g in ulomek stot. 50.

Dopisnice in razglednice v Jugoslavijo iz druge države razen gorinavedenih a) navadne stot. 60 — b) z odgovorom L. 120. **Razglednice** s samim podpisom stot. 20.

Rokopisi a) do 250 g L. 1 — b) za vsakih nadaljnih 50 g ali ulomek stot. 20

Vzorci a) do 100 g stot. 40 — b) za vsakih nadaljnih 50 g ali ulomek do najvišje teže 500 g stot. 20.

Semnji v naših krajih.

Ajdovščina: 10. vsakega meseca, križev petek, 24. junija in 15. okt. — **Avče:** nedelja po 5. avg. — **Bitnje:** dan sv. Ane 26. jul. — **Boljunec:** 24. dan vsakega meseca in 1. sept. — **Bovec:** 20. in 21. marca, 29. in 30. sept. — **Breginj:** prvi četrtek aprila in prvi četrtek oktobra. — **Brezovica:** 28. aprila, 3. jul. in 17. okt. — **Buje v Istri:** 17. jan. in 8. sept. — **Buzet v Istri:** pon. po sv. imenu Marijinem. — **Cerkno:** sredpostni pon., 23. aprila, 14. sept., 4. nov. — **Cerovo:** 25. apr., 16. maja, 26. jun., 12. jul., 16. avg. — **Cres:** 1. do 8. avg. — **Červinjan:** pon. po sv. Martinu, tri dni. — **Črniče:** prvo nedeljo po sv. Vidu. — **Devin:** 24. jun. — **Dekani:** 8. marca, 9. jun., 9. sept. 9. dec. — **Divača:** 26. dan vsakega meseca. — **Dolina:** 4. julija. — **Dornberg:** 15. sept. — **Dutovlje:** 3. febr. in 1. avg. — **Gorica:** vsak drugi in zadnji četrtek v mesecu, 16. marca 8 dni, 24. avg. 14 dni, 1. okt. 8 dni in pon. po sv. Andreju 14 dni — **Gradiška:** 25. marca, 1. in 26. okt. — **Herpelje:** vsak mesec na drugega — **Hrastovlje:** na praznik sv. Treh kraljev. — **Idrija:** v sredo velikega tedna, 16. maja, dan sv. Janeza, 15. sept., 15. okt., sv. Terezije dan, 16. nov. in dan sv. Barbare. — Spodnja **Idrija:** sv. Roka dan. — **Iirska Bistrica:** prvi pon. meseca jun., pon. po sv. Juriju, prvi pon. po Malem šmarnu in pon. po sv. Martinu. — **Jelšane:** 1. aprila. — **Kanal:** 22. sept. in pon. pred sv. Martinom. — **Kastav:** 22. maja, pon. po ned. rožnega venca in 13. dec. — **Klana v Istri:** na dan sv. Roka 16. avg. in na dan sv. Jeronima 30. sept. — **Kobarid:** 9. marca, 13. jun., dan po roj. M. D. in pon. po zahvalni nedelji. — **Kojsko pri Gorici:** v pon. po sv. Juriju in v pon. po posveč. cerkva. — **Komen:** 20. marca, 24. apr. in 10. nov. — **Koper v Istri:** 21. sept. in 21. okt. — **Kubed v Istri:** drugi pon. po rožni ned. in pon. po sv. Martinu. — **Labin (Albona):** 30. jun. in 7. okt. — **Lokev:** veliki pond. in 9. nov. — **Milje:** 7., 8. in 9. okt. — **Monfalcon:** (Tržič): 20. marca in 6. dec. do 2 dni. — **Moščenice:** 3. febr. in 29. nov. — **Naborjet:** pon. pred Vsemi svetimi. — **Nabrežina:** 5. apr. 17. sept. in 27. okt. — **Oglej:** 26. do 28. marca, 11. do 13. julija, 19. do 21. dec. — **Osp.:** zadnje nedeljo jun. in prvo ned. nov. — **Pazin v Istri:** 2. avg. — **Piran v Istri:** 24. apr. in 15. sept. po dva dni. — **Podgrad v Istri:** vsak mesec dne 8., le v nov. dne 27. Kadar je praznik napoti, prvi delavnik. — **Pontabelj:** 30. jun. in 16. okt. — **Poreč v Istri:** 21. nov. — **Postojna:** pon. po vnebohodu, sv. Luke dan, 24. avg. in 3. dec. in prvi dan vsakega meseca. — **Povirje:** pon. po sv. Antonu Padov. in po sv. Frančišku Ks. — **Prem:** pon. po sv. Gregoriju, pon. pred Malim šmarnom in pon. po sv. Uršuli. — **Prosek:** na god sv. Martina, 11. nov. (ako je ta dan nedelja, dan poprej). — **Rakitna:** pon. pred sv. Gregorijem, četrtek po sv. Juriju, sv. Medarda dan in pon. pred sv. Simonom in Judom. — **Renče:** 6. sept. in prvi pon. v sept. — **Rihemberg:** veliki terek, 4. jul., kvaterna sob. v sept., 21. dec. (če je 4. jul. ali 21. dec. nedelja, je semenj prihodnji dan). — **Ročinj na Kanalskem:** 30. nov. — **Rovinj v Istri:** 11. do 20. nov. — **Senožče:** 11. marca, 11. apr., 11. maja, četrtek pobink., 11. jun., 12. jul., 11. avg., pon. po kvat. nedelji v sept., 11. sept. in 11. okt. — **Sežana:** v pon. po 17. jan., 3. maja, 14. sept., 2. nov. in vsak 12. dan meseca. — **Slap pri Vipavi:** v pon. velikega tedna, 22. nov. in sv. Luciji dan. — **Slivje:** 15. apr. in 26. sept. — **Sveto pri sv. Tilhu:** 11. jul., 1. sept. in 10. okt. — **Sv. Anton poleg Kopra:** pon. po sv. Antonu Padov., 20. okt. — **Sv. Križ:** pon. po sv. Rešnjem Telesu in 14. sept. — **Sv. Lucija ob Soči:** 14. febr., velikonočni terek, prvo ned. po sv. Jakobu, prvo ned. po sv. Simonu, darovanje Marije Device, god sv. Lucije. — **Šmarje:** v tednu po jesenskih kvatrah, 3. febr. in 22. nov. — **Šmarje pri Kopru:** v pon. po prvi nedelji meseca okt. — **Štanjel na Krasu:** 7. jan., 21. maja, 30. jun., 22. avg. — **Št. Peter na Notranjskem:** 15. febr. za živino in blago, 17. marca, 18. aprila (za kramo, govedo in konje), pon. po sv. Rešnjem Telesu, 9. avg. in četrtek po nedelji rožnega venca. — **Šturje:** 1. februarja. — **Št. Vid pri Vipavi:** 14. marca, sv. Vida dan in 20. nov. — **Tolmin:** pon. po sv. Jožefu, na dan sv. Jurija, nedeljo po sv. R. T., pon. po sv. Uršuli in pon. po sv. Miklavžu — **Tomaj:** 29. jun. — **Trbiž:** prvo soboto meseca aprila, 30. jun., 16. okt. in prvo soboto v oktobru. — **Trnovo:** pon. po sv. Treh kraljih, 24. junija, pon. po sv. Petru in Pavlu in 19. okt. — **Turjak:** 20. apr., 10. okt. in 9. dec. po 2 dni. — **Ukve:** Zadnji pon. meseca marca in sept. — **Vipava:** pustni pon., prvi pon. sept. in dan sv. Simona in Juda. — **Vodnjan:** 10. avg. in 13. dec. — **Volosko v Istri:** 16. maja. — **Vrh (Idrijski okraj):** pon. po 3. ned. po Veliki noči, 27. julija in 9. sept. — **Vrhpolje pri Vipavi:** 22. jan., sv. Primoža dan. — **Zagorje:** 10. marca, terek po bink., 17. sept. in kvat. pon. pred božičem.

Pozdrav in blagoslov naših vladik.

Rade volje pristopim kot dosmrtni član goriške Mohorjeve družbe vsiči jej obilno blagoslova božjega da bi vedno uspešneje delovala za versko - moralno izobrazbo in prerajanje našega milega naroda.

V Gorici, dne 14. oktobra 1924.

+ Franc. Bogojna
neidškof.

Podpisani škof tržaško-koprski je z radostnim srcem vzel na znanje, da se je ustanovila bratovščina Goriška Mohorjeva družba, ki si je nadela plemenito nalogo, da širi med slovenskim ljudstvom krščansko kulturo na ozemlju, na katerem je deloval in katero je posvetil s svojo mučeniško krvjo sveti Mohor, po izročilu učenec evangelista Marka. Živo želim, da se bodo tudi verniki mojih združenih škofij oklenili te potrebne bratovščine. Od srca podelim častitemu vodstvu bratovščine, kakor tudi vsem udom svoj pastirski blagoslov.

Trst, na dan sv. Mohorja 1924.

✠ Alojzij, škof.

Goriški Mohorjevi družbi v Gorici!

Rad se odzovem Vašemu cenjenemu vabilu ter pristopam kot dosmrtni ud „Goriške Mohorjeve družbe“. Iskreno me je razveselilo poročilo o dosedanem delu družbe. Uspehi so v resnici sijajni! Bog Vas blagoslovi pri tem delu ter Vas v težkih razmerah, v katerih živimo, imej pod svojo posebno zaščito!

Iz srca želim, da bi se pod varstvom Matere božje Vaši uspehi stopnjevali, ter Vas prosim, da sprejmete srčne pozdrave od prevdanega Vam

Krk, 7. novembra 1924.

✠ Josipa dr. Srebrniča, biskupa na Krku.

Gospod profesor!

Rad se odzovem Vašemu prijaznemu vabilu, naj h Goriški Mohorjevi družbi pristopim kot dosmrtni ud.

Ker ste državno od nas odcepljeni, ste prav modro storili, da ste si ustanovili lastno Mohorjevo družbo.

Sploh vidim, da ste Slovenci v novi državi zares agilni in požrtvovalni v prizadevanju za gmotno in dušno kulturo mnogoštevilnih Slovencev. Bog Vam daj milost stanovitnosti na začetem potu in zmago nad raznimi težavami in zaprekami! Pozdrav in blagoslov!

V Ljubljani, dne 19. XI. 1924.

✠ Anton Bonaventura, škof.

To pismo je prejel od presvitlega vladike dr. Antona Bonaventure monsignor dr. Josip Ličan, bogoslovni profesor, predsednik Goriške Mohorjeve družbe.

Primorski Slovenci!

Ustanovitelj Mohorjeve družbe v Celovcu, naš nepozabni buditelj in vzgojatelj, knezoškof Anton Martin Slomšek, je svoj čas zapisal tele pomenljive besede: Vrli Slovenci! Ne pozabite, da ste sini matere Slave; naj Vam bo drago materno blago: sveta vera in pa beseda materina! Prava vera bodi Vam luč, materni jezik bodi Vam ključ do zveličanske narodne omike!

V svesti si istinitosti in pomenljivosti teh besedi je pred toliko leti z velikimi težavami in z neomajno trdno voljo ustanovil Mohorjevo družbo v Celovcu. Premnogi od Vas so jo poznali in marljivo čitali knjige, ki jih je pošiljala vsako leto v dežel... Od tačas se je po naši domovini mnogo izpremenilo. Ni se pa izpremenila živa potreba, da vstrajno skrbimo za ohranitev žive vere in besede materine med našim narodom. Ta zavest je dvignila najboljše može v Primorju, da so ustanovili Goriško Mohorjevo družbo s prosvetnim načrtom njenega ustanovitelja.

Uverjen sem, da se sveti škof Slomšek v nebesih veseli Vašega podjetja in raduje Vaše gorečnosti, s katero kanite med našimi rojaki čuvati, braniti, poživljati in hraniti najdražje svetinje slovenskega naroda: sveto vero in besedo materino. Zato sprejmite, dragi rojaki ob Soči in ob Jadranu, preljubi verniki goriški in tržaško-koprski, opomin tretjega Slomškovega naslednika na lavantinski stolici, ki Vam kliče: Bratje, prijatelji! Zberite se vsi pod zastavo Goriške Mohorjeve družbe, ki Vas bo družila pod geslom: za sveto vero in pa za besedo materino. Na tem temelju bo slovenski dom trdno stal in slovenski rod srečno živel do poznih časov človeške zgodovine.

Spisano v škofijskem domu v Mariboru dne 1. decembra 1924.

✠ Dr. Andrej Karlin, škof lavantinski.

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA.

Listnica družbe.

Razlogi ustanovitve.

Povojskino dogodki so nas odtrgali od splošno priljubljene celovško - prevajalske Mohorjeve družbe. Negotovost, da bi od tam neovirano prejemali njene knjige in previsoka cena istih sta bila vzrok, da so se potom zasebnikov na Goriškem začeli poizkusiti nadomestiti nam Mohorjeve knjige.

Ravno zato pa, ker so to le zasebna podjetja, ki morejo nuditi zagotovilo, da bodo izdajala dobre, krščanskemu duhu odgovarjajoče knjige, le dokler sedanjí izdajatelj živí, zato nam taka podjetja ne morejo nadomestiti stare Mohorjeve družbe. Potrebujemo nekaj stalnega, trdnega, ki se s premembo oseb nikdar ne odmakne od svoje začrtane poti, od mohorjanske misli. In to je bilo mogoče doseči le z ustanovitvijo cerkvene družbe.

Zato so sklenili vsi slovenski gg. dekani, zbrani na konferenci, naj se to stališče razloži izdajateljem privatnega podjetja, ki naj se povabijo, da svoje zasebno podjetje prestavijo na temelj cerkvene družbe po zgledu Mohorjeve družbe onstran meje. Tam pa, žal, nismo našli razumevanja za naše težnje; zato smo čutili v svoji vesti dolžnost, da se sami lotimo tega velevažnega posla.

Tako je nastala Goriška Mohorjeva družba, ki je kot cerkvena bratovščina kanonično ustanovljena po prevzvišenem knez nadškofu. Po svoji cerkveni naravi in po svojem verskem namenu je to splošna ustanova za vse Slovence v mejah Italije. Vodi jo odbor, ki ga voli vsa slovenska duhovščina, ki deluje med tem ljudstvom. Pri tem ustroju ni nobene nevarnosti, da bi družba kedaj prešla v tuje, morda cerkvi sovražne roke. Na daljevala bo kulturno delo bivše celovške Mohorjeve družbe ne kot njena tekmovalka, ampak kot njena naslednica med našim ljudstvom v Italiji.

Dosedanje delovanje.

Prvo delo je bila izvedba družbine organizacije. - Začasni ustroj do prvega običnega zbora je bil sledeči: Glavni odbor: Predsednik monsignor dr. Josip Ličan, profesor bogoslovja v Gorici; podpredsednik Alojzij Novak, dekan v Črničah; odbornik Venceslav Belè, dekan v Kanalu; tajnik Stanko Stanič, kurat v Podgori; blagajnik Josip Rustja, agrarni inženir v Gorici. Ožji književni odsek: Načelnik Venceslav Belè; člani: Stanko Stanič; Filip Terčel, profesor v Gorici; Janko Kralj, urednik v Gorici. Razširjeni književni odbor: Ignacij Leban, župnik v Batujah; Josip Abram, župnik v Sv. Luciji; Ivan Rejec, župnik v Sv. Križu; Franc Švara, kurat v Vrtojbi; Peter Butkovič župnik v Zgoniku, Dr. Engelbert Besednjak, državni poslanec. Cenzorji: Mons. dr. J. Ličan; Alojzij Novak; Venceslav Belè. Gospodarski odsek: Načelnik monsignor Anton Berlot, stolni kanonik v Gorici; David Doktorič, združni tajnik v Gorici; Josip Rustja, inženir v Gorici. Nadzorstvo: Fran Setničar, knez nadškofijski kancler v Gorici; Ignacij Leban, župnik v Batujah; Anton Rutar, semeniški ekonom v Gorici. Organizacija družbenikov, krajevnih in dekanijskih poverjenikov je razvidna iz imenika, kateri kaže na prvo leto lep uspeh. Organizacijo sotrudištva sta izvedla odbornika V. Belè (za leposlovje in poljudno znanstvo), J. Rustja (za gospodarske stroke). Kakor je razvidno iz letošnjih knjig, sta znala pridobiti lep krog odličnih sotrudičkov, katerih število se s prihodnjim letom še poveča. Že letos se je moralo odložiti veliko dobrega gradiva.

Letošnje publikacije. Družba je poskrbela, da s svojim članom dobrih knjig in se ni strašila velikih stroškov, ker nima namena varčevati, ampak hoče vsa razpoložljiva sredstva obrniti za knjige.

1) Koledar. Opremo je preskrbel naš goriški rojak, profesor S. Šantel iz Ljubljane. Skladno s koledarjevo opremo je izdelal tudi male sprejemnice za navadne družbenike in velike diplome za dosmrtno družbenike. Izbral si je za dekorativni motiv našo narodno ornametiko, ki je posneta iz peč. Pri mesecih imamo nekaj naših lepih pokrajin, ki se bodo pozneje izmenjale z drugimi. Šantlova umetniška oprema stavi naš koledar med najlepša dela slovenske grafike. Zemljevid Rezije kot prilogo k spi-

su »Rezija« naj strani 116. je izdelal naš odlični sotrudič dr. Henrik Tuma.

2) Gospodarska čitanka je izšla iz uredništva kmetijskega strokov. inženirja Jos. Rustje, kateri urejuje tudi »Gospodarski list«. Upošteval je najvažnejše potrebe in najbolj aktualna vprašanja iz gospodarskih strok. Ta čitanka, ki se že letos brez dvomno priljubi vsakemu resnemu človeku, ki ima opravila z gospodarstvom in gospodinjstvom, se bo nadaljevala po potrebi, da bomo imeli v njej lep gospodarski zbornik, ki bo obravnava splošne in posebej še naše tuk. gospodarske zadeve.

3) Danilevskega ruski roman »Na Indijo« iz dobe carja Petra Velikega nam je priredil znani prevajalec iz ruščine in poljščine Al. Benkovič. Roman je poučen in zelo zajemljiv. Zgodovinski dostavek nam je preskrbel g. župnik Ivan Rejec, ki je podal s svojim spisom romanu lep zgodovinski okvir.

4) Rais je znamenit češki sodobni pisatelj. Vseučiliščni docent v Ljubljani dr. F. Brađač nam je preskrbel prevod dveh povesti tega pisatelja pod skupnim naslovom »Preužitkarji«. To delo je namenjeno predvsem našemu preprostemu kmečkemu ljudstvu in kaže na veliko rano v našem družinskem življenju: trpljenje starih, ki so predali posestvo mlajšim; lakomnost dela mnoge ljudi brezsrčne.

5) Imenik udov Goriške Mohorjeve družbe, razvrščenih po škofijah, dekanijah ter krajih. Posebna brošura.

6) Molitvenik je založilo Katoliško tiskovno društvo v Gorici; Mohorjeva družba pa je naročila ta molitvenik za svoje člane, ki so ga želeli in so plačali zanj prav nizko ceno.

Pogled v prihodnost

mora spričo dosedanjega dela in uspeha navdajati z lepimi upi. Družba se potruji, da bo vršila svojo nalogo na najboljši način. Za prihodnje leto je v načrtu koledar, ki ne bo zaostajal za letošnjim, temveč ga bo skušal prekositi. Obljubljeni so nam že lepi prispěvki. Med drugim priobči koledar zelo zanimiv sestavek iz zdravniške stroke z mnogimi poučnimi slikami. Ing. g. Fr. Štrukelj in P. K. Krpelj sta nam obljubila nadaljevanje o svojih raziskovanjih podzemeljskega sveta. Ozirali se bomo na domače življenje in naše ljudi. Leposlopučnimi slikami. Ing. g. Fr. Štrukelj in P. K. Krpelj sta nam obljubili sodelovanje: Na mesto »Gospodarske čitanke« bomo prihodnje leto izdali »Socialno čitanko«. Kot poseben književni dar visoke literarne vrednosti bo zgodovinski roman »Mučeniška kri« od francoskega pisatelja Bertranda; to njigo nam je poslovenil g. Ivan Rejec, naš odlični sotrudič. Ta roman se sme staviti kot enakovreden v vrsto s »Quo vadis« in »Benhurjem«. Knjigo bo čital z enakim zanimanjem izobraženec in preprost človek. Ta knjiga je prevedena že na več jezikov.

Druga leposlovna knjiga se ni še določila, ker hoče odbor izbrati nekaj zares dobrega in čaka mnenja književnega odseka. Povest bo zajela iz slovenskega ali kakega drugega slovanskega slovstva.

Družbeniki so povabljeni, da glede knjig in spisov povedo svoje mnenje in svoje želje. Vsak družbenik lahko sporoči, kaj si želi glede koledarja, in drugih knjig. Kakih povesti si želijo in kakih sestavkov? Izobraženi družbeniki, ki poznajo svetovno slovstvo, naj bi nam sporočili, kakšne prevode naj si družba omisli za prihodnost. Vseh želj in vseh nasvetov najbrže ne bo mogoče vpoštevati; vsekakor pa se bo odbor oziral na pretežno večino želj in nasvetov, ki mu dojdejo od resne strani in v resni obliki. Pismen stik med odborom in družbeniki veliko pripomore k temu, da bodo knjige zares take, kakor jih ljudstvo želi in potrebuje.

Dopisi naj se pošiljajo na pisarno Goriške Mohorjeve družbe v Gorici, Riva Piazzutta 18.

Naj spremlja naše delo božji blagoslov po priprošnji sv. Mohorja, našega zaščitnika!

V Gorici, dne 14. novembra 1924.

ZA GORIŠKO MOHORJEVO DRUŽBO:

mons. Dr. Josip Ličan, predsednik; Alojzij Novak, podpredsed.; Stanko Stanič, Venceslav Belè, Josip Rustja, odborniki.

ZA SMEH IN KRATEK ČAS.

Kako je Laskar zdravil psa.

Starovaški.

Laskar ima hvalevredno navado, da vstaja, »k se dan zazori«, baš kot nekdanja lepa Mlada Breda, samo s to razliko, da ta ravnokar omenjena grajska deklica prav gotovo ni tako široko in glasno zehala, ko se je »sprehajala sem ter tja po dvori« kot naš Zuta, ampak da je v takih, gotovo le redkih slučaji, skrivala dražestna usteca pod svojo »pečo šlarasto«. Tako je tudi tisto soboto sredi cvetočega meseca majnika leta 1911. Laskar v samih hlačah in široko odprto srajco, bos in gologlav pred pragom svoje hišice že navsezgodaj delal velike križe čez široko zehajoča usta, da mu skozi to odprtino ne pridejo uroki v prsa, da mu vedomec ne zleze v želodec in da mu mōra ne leže na junaško srce. Prvi zlati žarki so izza Nanosa pozdravljali lepo vipavsko dolino, v gozdu okoli Dola in Otlice so se oglašali lahkokrili ptički k jutranjemu koncertu, mogočne smreke so zaspano kimale kot kmetje pri dolgi pridigi. Tam nekje pod Nemškim hribom je še brusil petelin, a nižje doli nad Lokavcem se je oglašala kukavica.

»Lep dan bo danes,« zazeha Leskar še enkrat prav na široko in stopi v hlev k Sivki, da jo nakrmi in oglešta. — »Za kašnih uos'm dni buoš mejla jünč'ka al' pa jenič'co — — — Žie prnies'm za tist' bot an par brenčelj (velik koš za listje) fajjn atave od haspuoda feršnerja z Mrzle Drage, se buova žie zglhala ž nim, ko ha ne buo dama, se vej...«

Nato gre k vodnjaku, kjer se je nabirala deževnica in snežnica, izvleče polno korito in se začne umivati, dasi je bila šele — sobota. Hotel je namreč po »opravkih« v Ajdovščino ali pa celo v Gorico. Reveža so trle skrbi: v žepu ni imel kot sedem desetih, gozdarji ga iz važnih razlogov niso marali na delo, radi dolge zime nimajo srnjaki ne mesa ne lepih rogljev, lisice nimajo več dobrih kožuhov, ponekod imajo samice že mladiče, masti pa komaj toliko, da si enkrat ž njo namažeš trde čevlje, meso pa je tudi nekam pusto... Ako še kje brusí divji petelin, je prav gotovo kak tržaški ali goriški škric s »feršnerjem« blizu. Tolažil se je, da se v dobrih treh tednih srnjaki podredijo, otrebijo in obrusijo roglje in da bo kmalu zabave, cvrčka in zaslužka.

Po takem globokem razmišljanju je sklenil, da se — obrije. Tega dela pa ni rad opravljal, a prst dolge, goste ščetine po licu in po bradi so po treh tednih prav cvilile po nožu in britvi. Stopi v izbo, da se loti nevšečnega dela. Prej pa pokliče svojo zvesto Barbo: »Ti, stara, vstan' no, vstan' in naprau an duob'r friješt'k: skúhaj poliento in pržgajno, ko naša Sivka nejma mlejka. Jest 'mam an oprau'k, pěj ne vej m šie, al v Aidušni al v Horic.«

Barba se izmota iz odeje, si popravi redke lase pod ruto in sede na posteljo, kjer so se pokazale najprej njene suhe noge gori do kolen. Laskar ni rad gledal tega prizora, pa se obrne, si odpne hlačni jermen, ga natakne na kljuko in začne brusiti svojo britev. Potegne jo še parkrat po trdi dlani in, ko je bila žena že v kuhinji, tajinstveno razvije papir, iz katerega je bil

izpulil svojo britev. V starem okvirčku se je svetil košček razbitega zrcala tako, da se je Leskar samo v obrokkih mogel prepričati o nujni potrebi polepšanja svojega obraza. Preko zrcalca so mu uhajali pogledi na oni kos razvitega papirja... Z vodo in kuhinjskim milom si je namazal ščetine in začel strgati, da je kar škripalo: britev ni bila prvovrstna, a imela je svojo zgodovino, v katero se je med olepšavanjem zatopil Leskar, škilječ na papir.

Pred dobrim letom je bil prišel pravi, pravcati beneški trgovec iz Rezije s svojo krošnjo do Prečmeje in je tam v Jelenčičevi krčmi ponujal in prodajal svojo drobnarijo. Laskar je dobro uro kupoval novo britev in se slednjič »brez likofa« pogodil za tri krone in štiri groše. Rezijan je trdil, da tako imenitne britve še gospod župnik nima in da jo proda samo pod ceno edino le iz tega važnega razloga, ker da bodo spričo toliko brezposelnih žensk — vnaprej samo lepe punce opravljale ta važni povsel v brivnicah in da se živ krst ne bo hotel več briti sam. V dokaz temu je kazal podobne iz nekega humorističnega lista, kjer je bilo vse to v živih barvah in podobah naslikano. Pravil in lagal je tudi, da sta oba brivca v Ajdovščini že naročila po dve Tržačanki za ta posel. Laskar je bil ves srečen, da mu je Rezijan zavil britev v kos omenjenega lista s sliko, kako mlada punca v kratkih rokavih in lepili čevljkkih brije očanca...

»Mejdūška, glih takuo buo! Glih za tako dejlo so mlade punce! Za okopavanje, za žietu in za senuò nejso, peji sej je šie na deželi in v gorah še prieuč žiensk! Tisto pa, tisto: v brivnice jeh pošl'te. Mejdūška, vsak tejd'n pojdem v Ajdušno, o pietkih, ko buo narmajn l'di! Vsak bot ji buom dau an groš duobre roke« (napitnine). Pa se je zopet zamislil: Sedeš v naslonjač, in lepa, mlada punca te z mehko ročico maže in gladi po licu, te obrije, pristriže dolge lase in te počeše, te umije in boža po obrazu, ti zavije brke navpik... »Desiet lejt buom mlajši izgliedu in kašne fajjn reči se buo vid'lo. Z žalostjo v srcu in še z drugimi občutki se spomni Zuta suhih kotrig svoje zveste Barbe. »Mhm,« je nadaljeval svoje premišljevanje. »Mejdūška, to bo en mal' dr'gač, ko zdaj, ko se polbiram sam s tem arodjem, ki rejže ko nesklepana kuosa po sūs'm strnišu.«

Po končanem delu obriše britev v hlače, jo skrbno zavije. A ko se zopet v obrokkih ogleduje v zrcalu, pride do prepričanja, da ga Hrvat v Ajdovščini vendarle boljše obrije za tista dva groša: ves razpraskan je, iz premnogih ranic mu teče kri, »da b' gnala mliuske kamne tri«, in na mnogih mestih še vedno štrlijo ščetine, ki jim britev ni bila kos, dasi je Laskar pritiskal jezik na obe plati obraza, da izravna gube, ki so se ondod vile liki jarki na zorani njivi.

Po zajtrku se preobleče in vtakne nogi v podkovane čevlje, brez vezil sicer, toda vestno in debelo namažane z jazbečjo mastjo. Po redkih in samotnih hišah poprašuje, ali nimajo kaj živine naprodaj, da gre ravnokar po »merkanta«.

Ker je itak imel v kratkem »obit'ngo« (po nemški besedi »Abhandlung«) na ajdovskem sodišču — hudobni jeziki so trdili, da je nekemu trgovcu zmanjkalo pet osmakov (tesani trami 6/8") nekje v gozdu blizu Predmeje in da je Laskar pomagal pri tem, se je danes napolnil v Gorico. Iz Predmeje do Nagnovca jo je mahal po cesti, od tam naprej po stezah in presekah, katere je kot ogljar, gozdni delavec, zlasti pa kot — lovec bolje poznal kot najstarejši gospod »feršner«. Kjerkoli je vedel za pašnike in dolince, skrite med gostim smrečjem, je hodil oprezno, napejal ušesa in oči, ne bi li iztaknil kje srnjaka. Med potjo je pobiral jurčke in druge gobe in jih mašil v svoj oguljeni nahrbtnik. Tam nekje nad Nemci zagleda v veliki lisi snega sledove. »Mejdūška, to mora bit' an velik kuos srnjaka,« se razveseli v svoji lovski duši. »Šie ni duogo, da je šou tuod na pašo ali pa s pašo.« Previdno gre za sledom in v resnici zagleda pod preseko srnjaka, ki brusi in čisti svoje močne roglje ob mladi smreki. Sevė, pri Trnovem je prei pomlad kot na Otlici, pa tudi zima ni tako huda. Ni bilo slišati podiranja lesu, tudi lanskih hlodov ni bilo videti, pa je vladal božji mir v tem delu gozda. Nikjer ni bilo poznati, da bi kdo hodil po tem samotnem oddelku... »Za anih uos'm dni se vid'va, žvau'ca muoja, in v Puštale te ponies'm k prjatlu Murovcu (znanemu divjemu lovcu). V listni kuoš te skrrije in te popielje v Soukan ali pa v Horico.«

V velikem ovinku in po tiho, kakor to Laskar zna, se ogne srnjaku, ki nemoteno brusi svoj fantovski nakit, ne vedoč, da ga je Zuta zapisal v — smrt.

Preko skalovitega hriba Sv. Gabrijele jo ubira Laskar s polnim nahrbtnikom pod Sv. goro proti Solkanu. Tam so sedele pod izdolbenim skalovjem jezične prekupčevalke in so se prepirale in trgale za živad, za jajca in maslo, ki ga nosijo kmetice iz gor v mesto, pa prodajajo svoje blago navadno že na tej borzi, ako se hočeje ubraniti psokvam. — Naj bo tu povedano, da so te prekupčevalke znane po svojih hudobnih jezikih in star goriški pregovor svari pred njimi: »La giustizia di Gorizia, il pantàn (blato) di Bucovizza, il ponte di Ranziano e le donne di Salcano...«

»Sosed, imate kaj masla, jajc, kokoši?« ga pozdravljajo z glasnim vriščem.

»Kaj vas to pravzaprav briga, klepetulje stare?« se odreže Zuta.

»Glejte to pokveko staro, neotesano! Vidi se, da je prišel iz gozda.«

»Novih brezovih metel vam prinesem prihodnjič!«

»Mezga krevljasta!«

»Maškalcon maledėt!«

Kot toča so se usipale na Laskarja te in še druge psovke in kletvice, pa tudi kamenje je deževalo za njim...

V majhni, nizki žganjarni v Solkanu si naroči Zuta frakeljček tropinovca in kos kruha. Stara Katarina, ki se je tudi bavila s prekupčevanjem, ga vpraša, kaj nosi v nahrbtniku.

»Huobe, haspa, strašno fajn huobe, kāržlje in prou kruoftne jūrčke.«

»Po čem jih prodaš?«

»Nejso naprodaj, haspa. Jih niesem an'mu haspuodu, ka sva prou duobra prjat'la.«

»Si mu že kaj dolžan, pa bi ga rad — zastupil z gobami, huncvet gorjanski!«

»Strejla vendar, jest nejs'm doužan kot pou litra vina v Predmeji pej 'mam še kreditla. Nu, po čem pa bi vi plačali te fajn huobe, jūrčke in karžlje?«

Po dva groša funt.«

»A-bėdne! — Rajš' jih vržem v Suočo, če ne dobim po tri groše za star funt.«

Naposled primakne branjevka tri solde. Laskar odneha za dva, ako dobi pol frakeljčka namečka, pa je bila sklenjena kupčija. Nekoliko najlepših pa je le skrtil za svojega »dobrega prijatelja.«

Po prašni cesti jo primaha Laskar v Gorico.

Po Gosposki ulici, po Travniku in Raštelju je pogledal v vsako brivnico, a na svojo žalost ni še nikjer našel ženskih brivk, prej ko slej so na vratih zehali dolgočasni pomočniki v dolgih, zamazanih haljah... Na Stolnem trgu se ustavi pred mesnico gospoda Ciuffarina. Bilo je že okoli enajstih, pa je mesar po obilnem zajtrku prešteval skupiček, ker je že bil odpravil svoje odjemalce.

»Bon žorno, šior Luiš!« (V Gorici je navada, da se ljudje pozdravljajo z imeni) pozdravi Laskar mesarja.

»O, haspõt Zuta, čemūt va?« (kako je kaj?) odzdravi mesar napol slovenski, napol furlanski.

»Kuši, kuši, šior Luiš, niente bene, niente lavoro, niente soldi.« jo lomi Laskar, pa se je mu zdelo le bolj pametno, da nadaljuje po slovensko, ker je bil z znanjem italijanščine pri kraju. »An par fajn teliet, pa ani dve jūnič'ki bi se ukūp'lo na Otelci.«

»Zdej na nucam: 'mam pet para velika vola in tri lepa krava u štala,« odgovarja mesar v pristni slovensčini goriških Furlanov. »Talata (teleta) pa vozi Tolminci in Čepovanci usak teden na placa.«

»Mešetije ne bo!« pomisli Zuta žalostno. »Pej srnjaka bi ukūp'li? Prve dni ivaniš'ka bi ha prniesu, ker prej se ne smej streljati, vejo. In fajn rogljiče ima, lejp kuos ha je! Prou luštno se pase.«

»Srnjak kupim, po deset groša plačam kilo.«

»Malu je, malu! Pej nej buo, ka sva pr'jat'la. Ana dva forinta nej mi dajo za aro, de ukūp'm babn'ci muoke in cikurje za kofé.«

»Tu 'mate aro, Zuta.«

»Šior, Luiš, an par fajn jūrčkov s'm jim prniesu, ka sma pr'jat'la. Na kisl žūp'ci so jūrčki ana pro kruoftna jed. Lie nej vzamejo!«

»Huala, haspõt Zuta! — Pa malu tripa je ostalu od kolacjòn (zajtrka). Hočete, Zuta?«

»Mhm, šior Luiš, tripe pej rad iem... Pruos'm, če jim je vsieč.«

Kmalu nato je stala pred našim junakom skleda vampov, dobro zabeljenih in s parmezanom debelo potresenih. Družina treh glav bi jih bila sita. Zuta je mlaskal z jezikom in z ustnicami, drobil kruh v mastno omako in zamaknjen užival tečno jed. Zato pa ni opazil, da se je prikradel mesarjev debeli pes »Bello« pod mizo in vohal Laskarjeve čevlje, z dišečo jazbečjo mastjo namazane. Že mnogo dobrega je Bello povohal in požrl v svojem življenju, a takega vonja pa še ni čutil v svojem nosu. V potrdilo tega moško vzdigne zadnjo nogo in krepki curki se ulijejo po Laskarjevih prazničnih hlačah, da kmalu začuti mokro gorkoto doli v desni nogi v odprtem čevlju. Ravnokar je bil z zadnjim kosom kruha pomazal in obrisal skledo, pa je začuden premišljeval, kaj bi moglo biti vzrok tem občutkom... Pogleda pod mizo, pa je takoj uganil, da je Bello vsemu temu kriv. Jezno

sune debelega psa, da se je liki valj dvakrat preobrnil po trebuhu.

»Ti frdamanska ž'vau, zdej mi je to kamišče (vipavski izraz za grdega psa) po.... muoje preznične hlače!« se je hudoval. Ker se je pravkar vrnil mesar, ni Laskar docela izvršil svojega maščevanja, ampak se je dokaj prisiljeno smejal: »Neh pes mi je use hlače po.... Pej vejo, neh pes je bolan... Jest to prieci poznam; neh pes 'ma nadího, slabuo srce ma in napiét žouč in bolan mehúřč'k, ka mu vuoda takuo grduo smrdi... Neh pes bo ukriepu, ako ha na dajo ozdrau't.«

Pri taki dijagnozi se mesar ustraši, ker je rad imel psa, ki mu je toliko let služil zvesto in vdano. Lep res ni bil, ni se ponašal z imenitnim rodovnikom, bil je bržčas Turinove ali celo Heroldove žlahte.

»Vejo kej, šior Luiš, nej ha dajo meni na Otelco, ka je fajn zrak pr' nas, v 14 dnejh buo zdrou in še lejpši ko zdej!«

»Hm, moja pàs ima usak dan župa in meso od pou kila lombul (plučna pečenka).«

»V Ajdušno bi hodu po mesuo,« svetuje Laskar, »nej mi dajo malu 'foršusa'... in fajn trau'ce in zeliša bi mu dajau, de si poprau želoud'c in mehúřč'k in srce... Vejo, pr' nas rasejo strašnu fajn zeliša, use jeh poznam in bi ih kuhu za neh Bellota, da se kmal' prezdrau, pol bi ga prpelu nem nazaj. Pej še ane stare hlače nej mi šenkajo, šior Luiš!«

Mesar se je dal pregovoriti, ker se je bal, da mu pes ne pogine spričo tolikih bolezni. Napiše listek na svojega tovariša v Ajdovščini z naročilom, naj daje skozi 14 dni na njegov račun Laskarju po 1 kg lepega mesa: pol kg naj bo za psa, pol pa za Zuto, da ne bo izkušnjave... Da se pes ne utruji, je mesar dal zapreči in spremil oba do šentpeterske postaje pri Gorici, odkoder se je Laskar s psom vozil do Ajdovščine. Na račun obskrbe in truda je dobil Zuta deset srebrnih forintov, ki jih je skrbno spravil v globoki žep mokrih hlač.

V Ajdovščini je šel najprej k mesarju, pa se je v svoje veselje prepričal, da so mu brez vsakega obotavljanja 'eskontovali' Ciuffarinov 'ček' s celim kg lepega mesa...

V marsikateri krčmi je počival Laskar na poti in povsod našteval bolezni mesarjevega psa. Naj bo še povedano, da se je maščeval za mokre hlače pod Gorenjem, kjer je na samotnem kraju z leskovko mazal psa, da je hripavo tulil. Ko je šel preko ozke brvi nad Lokavščekom, ga je pošteno okopal in ga vozil na vrvi po hladnih valovih. Pri tem opravilu pa ni pozabil očitati psu nesramnosti njegovega početja, storjenega na račun njegovemu sedanjemu krušnemu gospodarju. Tudi mu je dal podišati meso, ki ga je nosil v žepni ruti: »Viš, Bello, fajn diši, al' ne? — Pej to ni zate, ka si kamišče bouno in nadluožno.« Pes se je udal nemili usodi in klaverno hodil po prašni cesti in strmih bližnjicah do Otlice.

Poleg Laskarjeve hišice je stala pozimi okoli visoke žrdi kopa sena, ki ga je Sivka večjidel že pohrustala. Samo na vrhu, pod starim piskrom, ga je še nekaj viselo in delalo strehe za dober dežnik. Na to žrd je Zuta privezal psa in postavil predenj veliko skledo — vode. »Vidiš, kamišče, le pij, če si žejnu, jūtri dobiš kej kosilca, če buoš lačnu.«

Utrujen od dolge hoje leže Bello na kupček listja, ki mu ga je Laskar privoščil.

Drugo jutro je neprijetno zadišalo po Laskarjevi kuhinji; Barba je kuhala repo in drugo oblodo za domačega ščetinovca. Zuta vzame tri oblice, šele na pol kuhane in jih nese Bellotu »za friješt'k«. Pes jih je povohaval kot dan prej Laskarjeve čevlje, z jazbečjo mastjo nazamazne. Najrajše bi bil vzdignil zadnjo nogo, pa se ni upal.

»Nejsi lačnu, kamišče? Pej jūtri ih buoš žrlu kot 'ombul' v domači kühnji.«

V resnici se je Bello v dveh dneh privadil novi 'dijeti', ako ni hotel poginiti. Vsakdo ve, da je repa, zlasti v oblicah in na pol kuhano, prvovrstno sredstvo in čistilo za pokvarjeno prebavo. Bello, navajen snagi in ređu, je natezal dolgo vrv in v velikem krogu gnojil travo okoli kope.

»Še tri lejta potem je rasla diet'la okoli žrdi, prou lepuo je je b'luo vid't, glih ko v risu je stala,« se Laskar še danes hvali.

Znatno boljše kot psu se je godilo našemu junaku: zredil se je pri dobrem mesu, ki mu ga je Barba »tijenfala« in kuhala za kosilo in za večerjo. Vsak drugi dan je hodil v Ajdovščino in ga prinašal kar za dva dni skupaj. Po potu pa se je ustavljal po krčmah in pripovedoval svoje dogodke, resnične in izmišljene. — Bello je v resnici izgubil naduho in druge nadloge, a izgubil je tudi svojo mast: sama kost in koža ga je bilo. Kedar se je nagnil nad skledo, mu je zlezla ohlapna koža s hrbta preko debele glave in mu zakrila ušesa in oči... Laskar pa je bil prepričan, da je za popolno in trajno zdravje 'rejenčka' potrebno vsaj še osem dni. Ko je pritihotapil srnjaka v Gorico, je tako prepričevalno govoril in pihal na dušo dobremu gospodu Ciuffarinu, da je ta podaljšal letoviščno dobo svojemu zvestemu kužetu in obenem naročil tovarišu v Ajdovščini dalnje dobavljanje mesa.

»Haspõt Zuta, pa moja pàs je rada meso?«

»Ne prou dosti, vejo, šior Luiš, žūp'co pej, žūp'co s tistimi zeliši. Prou fajn ha je 'sphiralo', zdej lahkuo diha in spi... Lušt'n pesek je, vsi ha imajo radi... Takuo poskuoč', ko mu prnies'm rej'ce za kosilo in an kuos mesa pol kg, sevej... Zrediu se nej; rejs je, pej zdrou je usak dan buolj.«

Zopet se je naš Zuta najedel trip, dobil je tudi ponošene hlače, v katerih bi moglo plesati par trebuhov Laskarjevih, zopet je dobil 'foršus' in jo je veselo mahal domu. — Ali 'preljubo veselje' je trajalo le še osem dni. Bello in Laskar sta se napotila v Gorico. 'Dijagnoza' je bila prav, a 'dijeta' ni odgovarjala raznim boleznim: radi prehitre izgube toščice in pri sami rastlinski hrani je psu oslabeledo — srce. Bello je polegal na cesti in ni mogel naprej... Zuta ga priveže na brezov grm in gre domu po svoj naramni koš, v katerem je nosil sestradanega psa v Gorico. Ker je imel čisto vest, ni iskal skrivnih stez in ovinkov, ampak jo je ubiral kar po široki vozni cesti. Blizu Ledenice mu prideta nasproti dva orožnika. Laskar se njima umakne v mejo, a mož postave mu zakliče: »Stoj, Laskar!« — »O, an duob'r dan jem Buoh dej, haspuod post'n-komedijant in haspuod arožnik, kam se jem mudí?« — »Laskar, kaj nosiš v košu?« — »Jehhata, haspuod, kej mislijo, de s'm kej ukrou? Pruos'm, jest s'm an poštenjak, de jeh je malu na Otelci takih. Le nej pohledajo, de nej srnjak v kuoši, samu anu bolanu kamišče niesem an'mu pr'jatlu v mejsto.«

Orožnika sta jezna odšla in Laskar je po svoji navadi za njunim hrbtom kazal grdo in veliko figo.

Ko je pred mesnico izvlekel psa iz koša, se je mesar začudil in zaklical: »Zuta, ta pas ni moja!«

»O, je neh pes, je. Le nej ha pokličejo.« — Bello je na prijazni klic gospodarja še bolj skrivil hrbet, zopet mu je lezla ohlapna koža preko glave in žalostno je mahal z dolgim suhim repom. Vonj svežega mesa ga je počegetal v nos in mu oživil slabo srce. Dali so mu jesti, a ni mu prav dišalo. Gospa Ciuffarinova je prišla gledat ozdravljenega psa, pa je vzdihnila: »Ahimè, che brutto è nostro Bello! (Oj, kako grd je naš Lepi!). Gospod Ciuffarin je v svoji znani dobroti izplačal še ostalih deset forintov, a zajtrka mu ni ponudil...

Prej, ko se je vrnil Zuta na Otlico, se je Bello iztegnil in prijateljstvo med mesariem in Laskarjem se je zrahljalo za več let...

Ko so Laskarja v Ajdovščini radi tega dražili, se je odrezal: »Želuod'c in nadūho in mehūrč'k jem mu prou fajn ozdravu; če je Bello 'meu takuo švoħ srce, pej nejs'm jest kriū. Buoh vej, de nie... Šior Arturo, nej mi ha pr'vuoščijo šie an kvartinč'k, jem šie kejšno povejm.«

Kratkočasnice.

Milan Povšič.

Angleški pisatelj Hanway je nosil prvi dežnik. Ljudstvo je strmelo, se smejalo, mali poredneži pa so ga lučali; še pes je nanj lajal!

VSE SE VRTI. Primi koledar z desno ter vrti sliko v kolikor mogoče majhni osi, na desno ali na levo. Pri tem upri oči v eno izmed črnih pik sredi koles. V trenutku se bodo vsa kolesa zavrtela.

Potnik se je skoro izgubil. Doma ga že čaka kosilo. Pokaži pot do njegove hiše!

NA POTOVANJU se večasi ne znaš orientirati. Kje je jug, kje sever? Kompara nimaš, ljudi ni. Kdo ti pomore? Ura!

Usmeri kazalo ur naravnost proti solncu, kakor kaže slika. Oglej si 12. uro. Med točko v sredini ure, med 12. uro ter med 4. uro, kamor je (v tem slučaju) usmerjeno kazalo ur, je trikot. Razpoloviči ta trikot (glej črtice) in tako dobiš jug, na nasprotni strani je sever.

Domnove uganke.

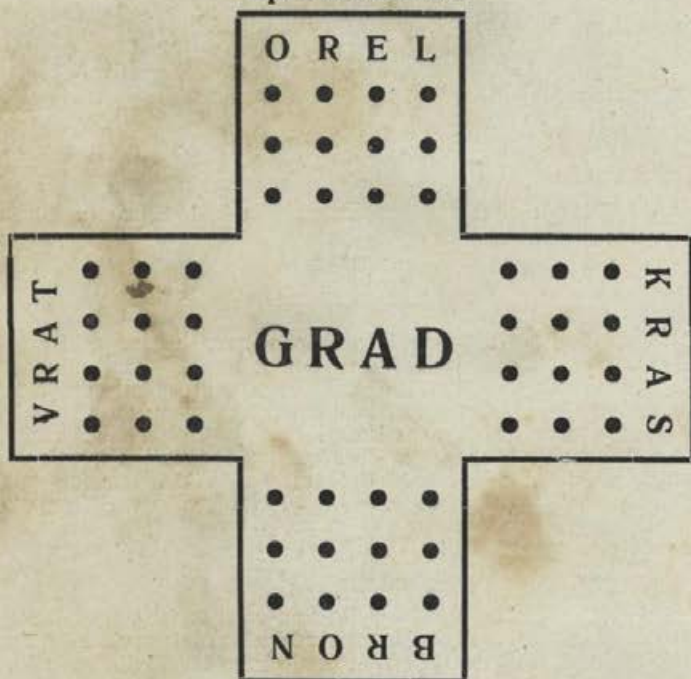
Podobnica.

Skrivalnica.

Spremenitev.

Spremeni po eno črko v besedah križa, da dobiš nove besede in končno besedo *grad*.

Razpis nagrad ugankarjem.

Za pravilno rešitev ugank so razpisane sledeče knjige: 1. M. Humek, *Domači vrt*. To je najnovejša in najboljša knjiga o vrtarstvu. 2. M. Humek, *Praktični sadjar*, Ena najlepših in najpotebnejših knjig te stroke. 3. M. J. Kalinšek, *Slovenska kuharica*, Največje veselje za dekleta in žene. 4. L. Purgaj, *Gospodinjstvo*.

Vrstilna uganka.

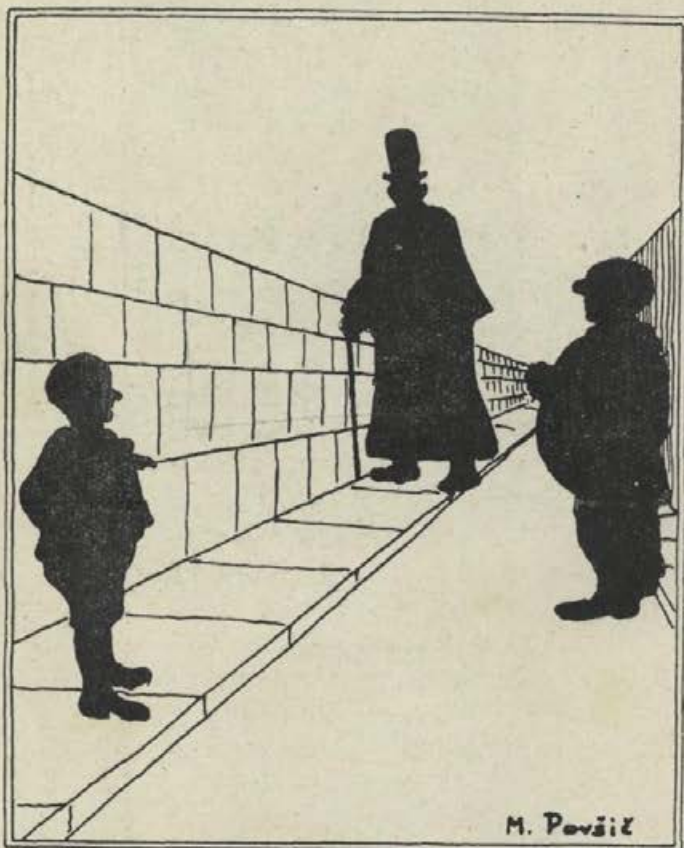
ČRNA ŽOLNA
DETLOV
JASTREB
KOS
LIŠČEK
PALČEK
PREPELICA
SRAKOPER
ŠKRJANEC

Razvrsti ta ptičja imena tako drugo pod drugo, da dobiš v prvi črki prvega imena, v drugi drugega itd. ime ptice.

Prepotrebna knjiga za vsako hišo. Vse te štiri knjige so prvovrstna, obširna strokovna dela, ki stanejo v knjigarni skupno 134 lir po valuti 1. dec. 1924. Rok za rešitev je do 6. marca 1925. Pri žrebanju se bodo upoštevala imena le tistih družbenikov, ki bodo vpisani v imenik udov za leto 1926. Rešitev naj se pošlje z navedbo naslova na »Goriško Mohorjevo družbo« v Gorici, Riva Piazzutta 18.

Daj sosedu liček, naj ugasne svečo. Sosed bo nameril liček naravnost proti sveči ter se bo napihoval, da bi jo ugasnil. Zaman! Z lahkoto pa boš to ti dosegel, ako bo ro b lička, ne pa sredina odprtine v bližini plamena.

M. Povšič

OPTIČNA PREVARA. Vsakdo bo trdil, da je izmed treh postav najdaljši gospod s cilindrom. Pa ni res. Premeri, pa se boš prepričal, da so vsi trije enako visoki.

Kako je Verovšek plačo vlekel.

Uradnik, ki dobi prvega v mesecu denar, pravi, da je plačo potegnili. Ali pa se vprašamo: Koliko pa vlečeš plače na mesec?

Naš nepozabni veliki umetnik Verovšek je bil navadno v denarnih stiskah, kakor so žalibog umetniki sploh. Ko je nekoč dobil prvega v mesecu svojo plačo, je plačal, kar je moral, in mu je ostal še petak. To je bil star avstrijski bankovec za pet goldinarjev ali deset kron. Preluknjal ga je, potegnili vrvice skozi in ga je vlekel po sedanji Aleksandrovi cesti. Na začudeno vprašanje prijateljev, kaj dela, je rekel: »Plačo vlečem.« — In jo je res.

Opice ali osli? Darwinist je trdil, da so vsi ljudje — opice; ko so nekateri ugovarjali tej trditvi, jim je rekel, da so — osli.

Nervoznost. »Zakaj si mašite ušesa z vato?« — »Imam tako navado, da vedno bobnam s prsti po mizi, ko nimam drugega dela; in tega ne morem poslušati, ker me dela nervoznega.«

ALI ZNAŠ tudi ti z rokami napraviti take-le sence nā beli steni, v katero sije luč?

Dve fotografiji.

Pred nekaj leti je bil zastopnik Španije na Ruskem neki grof Osuna. Živel je zelo razkošno. Nekoč je poslal svojim mlajšim bratom v Madrid fotografijo, kažočo ga v krasnem plašču iz hermelinovihi koži, ki mu ga je bil podaril car sam; na plašču je bila všita pravtako krasna krona, tudi iz hermelinovihi koži. Pod fotografijo je zapisal: »Takega me občudujte.« Bratje so šli po sprejemu slike takoj k fotografu, so se dali tam fotografirati v sami srajci in so mu poslali fotografijo v Petrograd. Spodaj so pa napisali:

»Take si nas zapustil.«

Nobel kuharica.

Predsednik Unije Woodrow Wilson, umrl 3. februarja 1924., je bil dvakrat predsednik, kar se zgodi redkokdaj; prvič 1913. do 1917., drugič 1917. do 1921. Dan pred drugo izvolitvijo je prišla k njemu kuharica in mu je rekla: »Kaj ne, gospod predsednik, vse se bo dobro končalo? Tako ponosna sem, da služim v hiši prvega ameriškega državljana.«

Dan po izvolitvi mu je prišla tudi kuharica čestitat, mu je krepko stisnila roko in je rekla: »Če ne bi bili izvoljeni, gospod predsednik, bi Vam bila odpovedala in bi bila šla služiti k Vašemu nasledniku; kajti jaz služim samo pri predsednikih.«

Naše poste. Gospod pripoveduje: »Zadnjič sem pisal svoji ženi dopisnico, da bom prišel domov. Zraven sem ji pa še brzojavil.« — »No, in?« — »Prvi sem prišel domov jaz, za meno j dopisnica, za dopisnico pa brzojavka.«

ČEVLJARSKA ZADRUGA V MIRNU

Tovarna „ADRIA“ čevljev izdeluje:

„Adria“ čevlje za hribolazce dvojno šivane in kovane — „Adria“ športne čevlje dvojno šivane in nekovane — „Adria“ sandale — „Adria“ čevlje za delo, kovane in nekovane — „Adria“ čevlje za praznik, rujave in črne, navadne, amerikske in špičaste oblike.

Posebnost. — „Adria“ čevlji za deževno dobo in zimsko porabo, izdelani na poseben način, da ohranijo nogo pred mrazom in mokroto.

„ADRIA“ čevlji se prodajajo:

V Gorici Corso Verdi 32 (lastna prodajalna) — **v Trbižu** trgovina Jos. Treu — **v Bovcu** trgovina Fr. Mihelič — **v Kobaridu** trgovina Fr. Stres — **v Tolminu** trgovina Jos. Vuk — **v Volčah** trgovina Fr. Podreka — **pri Sv. Luciji** trgovina Štef. Breščak — **na Reki pri Cerknem** Gospodarska zadruga — **V Cerknem** trgovina Maks Štucin — **v Idriji** trgovina Valentin Treven, Občno konsumno društvo in Kršč. gospodarsko društvo — **v Šturjah** trgovina Pavel Kunstek — **v Vipavi** Jakob Fajdiga — **v Dutovljah** trgovina Leop. Širca — **v Senožečah** trgovina Ivan Jančar — **v Postojni** trgovina A. Bole nasl. — **v Št. Petru na Krasu** trgovina Anton Petelin — **v Knežaku** trgovina Fr. Urbančič — **v Trnovem II.** Bistrica Jos. Brinšek — **v Pazinu** trgovina Giov. Butolo — **v Kopru** Giov. Scher — **v Pulfero** (Sl. Benečija) Cooperativa combattenti — **v Grimmaco** (Sl. Benečija) Cooperativa di consumo — **v Medulinu** trgovina Domenico Belci — **v Podgradu** trgovina Štefan Baudaž — **v Bitinjah** trgovina Josip Grahor.

„ADRIA“ čevlji so lični in trpežni. Izdelujejo se pod strogim nadzorstvom.

V Zadržni prodajalni v Gorici dobite obuvale za vsak stan in starost v vseh kožah in fazonah najličnejše izdelave. Sprejemajo se tudi naročila na mero in čevlji v popravo. **Kupujte izdelek Čevljarke zadruge v Mirnu**, ki je edina domača tovarna čevljev. S tem prihranite

sami, ker kupite dobro, svoje cene vredno blago in pomagajte domačim delavcem do zaslužka. — **Naša gospodarska moč se okrepi, ako bodemo kupovali v prvi vrsti domače izdelke in pridelke, ker ostane tako denar — v deželi.** —

Velika zaloga manufakture
ŠTEFAN ŠTEKAR
 v AJDOVŠČINI
 BLAGO, SUKNO, BOMBAŽEVINE itd itd.

IVAN KERTEL
KROJAŠKI MOJSTER

v AJDOVŠČINI
 PRIPOROČA svojo ZALOGO MAUFAKTURNEGA BLAGA
 IN IZGOTOVLJENIH OBLEK. SPREJEMA NAROČILA PO
 MERI. BLAGO TRPEŽNO. DELA PO NAJNIZJH CENAH.

LASTNA TOVARNA IN TRGOVINA Z USNJEM
ANTON FEIGEL

AJDOVŠČINA

Velika zaloga kož - usnja in raznih čevljarskih
 potrebsčin.

Marc Albert

--- urar ---

= Šturje - Ajdovščina =

Sprejema vsa v urar-
 sko široko spadajoča
 popravila. --- Cene
 nizke. - Delo točno in
 solidno.

TRGOVINA Z MEŠANIM BLAGOM IN MANUFAKTURO

PAVEL KUNSTEK

ŠTURJE PRI AJDOVŠČINI

se toplo priporoča cenjenemu občinstvu.

ANTON KRIŽAJ - AJDOVŠČINA

Trgovina železnine, porcelane, portlandovega cementa. — Mešano blago. Zaloga eternita.
 Na drobno! Na debelo!

Vobčeznan
Restavrant - Hotel
M. Logar
 Ajdovščina

Mesar: »Povem Vam, gospod, kakor ženski srček!«
 — »Ali je pa telečje srce tudi mehko?«
 — No, potem pa mi dajte rajši pol kila klobasic.«

PRIVATNI HOTEL - - RESTAVRANT
FRANC DIDIČ
 v IDRIJI

Izborna gorka in mrzla jedila vedno na razpolago. - Pristna
 domača vina. - Sobe za potnike (tujce) - Največja snaga
 Točna postrežba. ☞ ☞ Cene zmerne.

VALENTIN LAPANJE

v IDRIJI

TRGOVINA z mešanim blagom. Velika zaloga špeci-
 rijskega blaga, železnine in vsakovrstnih šolskih po-
 trebščin. ☞ Po konkurenčnih cenah!

JOSIP GRUDEN
 IDRIJA

Veliko mizarско podjetje. Tovarna z elek-
 tričnim obratom. - Izdeluje vsakovrstne
 stole za gostilne, za gledišča, za cerkve,
 zaklopne stole, vrtno zaklopne stole, stolice
 za dom ter vsakovrstno pohištvo po naročilu.

Prevzamen tudi stavbena dela.

Izborna kuhinja. - Toči le domača
 vina. - Postrežba točna. - Cene
 zmerne. - Snažne sobe za
 tujce.

Kako zraste tobak. Nekega dne pride finančna straža k neke-
mu kmetu in mu preišče vrst, kjer najde več lepih tobačnih
rastlin. Na vsa brigadirjeva vprašanja ostane kmet brezbrizen.
Brigadir se razjezi in pravi: »Same od sebe pač niso zrastle;
nekdo jih je moral vsejati!« Kmet mu odgovori: »Kaj vam mo-
rem povedati, gospod brigadir? Najbrže je bila to kaka čika, ki
sem jo vrgel proč.«

Nekdo svojemu tovarišu: »Neznosno so slabi časi. Včeraj sem
mislil menjati deset lir; pa misliš, da sem jih imel?«

IVAN GANTAR

Dobro založena trgovina

z različnim mešanim blagom.

IDRIJA

Dobra in točna postrežba!

K. RUPNIK
IDRIJA - Glavni trg - IDRIJA

priporoča
svojo veliko zalogo usnja
in čevljarskih potrebščin.

VALENTIN TREVEN

IDRIJA

TRGOVINA Z MEŠANIM BLAGOM

Odlikovana
miroditnica
S. TOROŠ
v Idriji

ima v to stroko spadajoče predmete. Izdeluje najfinejšo
antiseptično ustno vodo ter preizkušeno **živinsko štopo.**

Nov, moderno urejeni fotografski atelje Helios'
v Idriji

izvršuje vsa v to stroko spadajoča
dela **moderno in po najnižjih cenah.** - - -

Izvršuje lepo večje skupine kakor:
poroke, društvene in rodbinske v
različni velikosti. Nadalje umetniške
glave, potrete v raznih pozah in
barvah, vizitke ali karte ter legiti-
macije, katere izgotavlja po naro-
čilu v eni uri.

Poveča tudi slike do naravne veli-
kosti v črnem in sepija tonu.

Na željo pride na dom po isti ceni
brez poviška.

Toplo se priporoča občinstvu mesta
Idrije in okolice.

Fotograf **Srečko Bajt.**

Franc Ksaver Goli
Idrija

Trgovina

ustanovljena leta 1875.

z manufakturnim, špece-
rijskim in kolonijalnim bla-
gom na debelo in drobno.
Zaloga vseh vrst sukanca za
izdelovanje idrijskih čipk!

Leopold Zakraisek

v Gorici - Corso Giuseppe Verdi štev. 15-

Drobnina, galanterije, igračke, steklovina,

- - - - porcelan, aluminij - - - -

Cene zmerne!

Največje počaščenje.

Eden najhrabrejših francoskih junakov v Napoleonovih vojskah je bil Latour d'Auvergne (izgovori: latur dovernj.) Padel je leta 1800 na Nemškem. Napoleon je proslavil spomin junaka na poseben način. Latour je služil v polku grenadirjev in so ga imenovali »prvega grenadirja Francije«. Njegovo mesto v polku je ostalo prosto; ko so pri nastopu klicali vojake z imenom ter je prišlo na vrsto njegovo ime, je stopil na Latourjev prazni prostor drug grenadir in je rekel: »Padel na polju časti«.

Lepše Napoleon spomina svojega vojaka pač ni mogel počastiti.

Pri tvrdki

I. Mesesnel v Vipavi (št. 48)

se izvršujejo in popravljajo vsa kloparska in inštalacijska dela.

Kotli za žganjekuho, brzoparilniki, navadni kotli, filtri za vino, trtne škropilnice. — Vsakovrstna kletna in kuhinjska posoda.

KNJIGARNA IN PAPIRNICA

J. ŠTOKA

TRST - Via Milano 37

ima v zalogi slovenske in tujejezične leposlovne, znanstvene, šolske in druge knjige. - Muzikalije, zemljevide, vse pisarniške in šolske potrebščine. - - - - Priporoča tudi svojo veliko izbero kipov, svetnikov, rožnih vencev, molitvenikov, in dr. in dr.

Pismena naročila se izvršujejo točno!

LASTNA KNJIGOVEZNICA

Založba „VEDEŽA“, Kleinmayerjeve ital. - slov. slovnice, slov. - italijanskega in ital. - slovenskega slovarja.

Zobotehnični ambulatorij

v Trstu

Via Settefontane štev. 6 I. nad.

Odprt vsak dan od 8. - 12. in od 15. - 19h.

Izvršujejo se hitro in točno vsa dela z zlatom kakor tudi zobnice s kavčukom.

Slovencem 10% popusta kakor tudi plačilo na obroke. Delo zajamčeno.

EGIDIJ SCHIFFLIN

edini koncesijonirani slovenski zobotehnik.

Ribničan svojemu tovarišu: »Vajš ti, Nace, kaj je nuovega?«
 — »Kaj?« — »I, vajš, d'nar se buo apistu.« — »Pa zakaj le?«
 — »I, nu: vse na tu kuže. Jest ga najmam, ti ga najmaš, pa jih je še duost, k' ga najmajo.«

*Kdor hoče brati lepe
 anekdote (kratke do-
 godbice), naj si kupi
 „Zgodovinske anekdote“
 (III. zvezek) od pro-
 fesorja V. Šarabona v
 Katoliški knjigarni v
 Gorici.*

TRGOVINA Z MEŠANIM BLAGOM, PORCELANO, STEKLOVINO
ANDREJ PRIMOŽIČ
 IDRIJA

Zaloga čipk. Razprodaja na drobno in na debelo.
 Cene nizke. Blago prvovrstno.

Kože domačih živali, kakor tudi
 kože lisice, zajca, jazbeca,
 divjih koz itd.

PLAČUJE PO NAJVIŠJI CENI

Fr. Stres - Kobarid

Zaloga usnja in čevljarskih potrebščin.
 Zaloga raznovrstnega obuvala.
 Podaja na drobno in debelo.

Obiščite

dobro založeno trgovino
FRANC STERMAN
KOBARID

Ima v razprodaji vsakovrstno orodje za mizarje in
 ključavničarje.

Kuhinjska posoda - porcelan - steklevina - vsakovrstne
 barve - laki in firneže - vsakovrstne štedilnike i. t. d.

Blago inozemsko in nemško.

**HOTEL - RESTAVRANT - „ADRIJA“
 OB IZVIRU V I P A V E**

„POD SKALO“

Izborna kuhinja. - Toči se pristno domače vino, zeleni,
 - beli burgundec in rizling. Garaža in hlev za konje. -
 Letna sezona.

**ZOBOZRAVNIŠKI AMBULATORIJ
 STANKO PERHAVEC**

V SEŽANI
 odprt vsak dan izven srede in sobote.

V KOMNU
 v sredo in soboto.

Izvršujejo se vsa v to stroko spadajoča
 dela točno in solidno.

FRANC SKRT, Sv. Lucija ob Soči

Trgovina z mešanim blagom

GOSTILNA

Toči pristna, domača vina. Postrežba točna.

Božidar Božič

- Sv. Lucija ob Soči -
 priporoča

- svojo lastno izdelovalnico -
 in zalogo biškotov — raznih
 slaščic, tort po naročilu.
 Moderno vpeljana pekarna,
 vsak dan svež kruh.

Biškoti v zavitku se razpo-
 šiljajo v zabojih.

Postrežba točna! — — —

Knjigarna - Papirnica
A. Negro-Tolmin
 Vsakovrstne potrebščine za šolo
 in urade.

Nekdo prisopiha na kolodvor, ko je vlak že odšel. Vrtar ga potolaži: »Le počasi! Boste tudi počasi lahko prepozno prišli!«

MANUFAKTURNA TRGOVINA
JERICIJO ALOJZIJ

V KANALU

z lastno krojačnico

Prvovrstno delo. Postrežba točna. Cene nizke.

JOSIP BAUDAŽ

Kanal ob Soči

Trgovina z raznovrstnim blagom. Razprodaja na debelo in na drobno. — Zaloga cementa.

Podružnica in opekarna
 v Avčah.

Na novo urejena prašičjereja.

M. U.

Dr. Alfonz Serjun
 v Tolminu

ordinira v lastni hiši
 poleg učiteljišča (prej
 gasilnega doma).

Izvršujejo se vsa zobozdravniška in zobotehniška dela. — Izdiranje zob brez bolečin. Izdelovanje umetnega zobovja (mostov) v kavčuku in zlatu po zmernih cenah.

Popravila v najkrajšem času.

RAVNIK ŠTEFAN

V KANALU

TOVARNA SODOVKE IN POKALIC

Velika trgovina z vsakovrstnim mešanim blagom. Steklovine - šolske potrebščine - manufakturno blago itd. itd. Zaloga usnja in čevljarskih potrebščin.

Restavracija

s prenočiščem. — Domača vina —
 Kuhinja prvovrstna.

Postrežba točna. — — — — Postrežba točna.

HOTEL - - „A. KRIZNIČ“ - - KANAL OB SOČI

Sobe za letoviščarje - kopalnica - električna razsvetljava. Toči domača vina: brisko, vipavsko, in istrsko. Streže se vsako uro z gorkimi in mrzlimi jedili.

»Snažnost je poglavitna reč pri hiši,« je rekel vajenec in je z metlo snažil mizo in klopi.

Berač najde prazen mošnjček. Položi ga nazaj in reče: »Nu, pa naj se ga razveseli še kateri drugi revež!«

Praktična rešitev. Odvetnik: »Gospa, vi se ne morete poročiti. Kajti po testamentarni določbi vašega pokojnega gospoda pride v slučaju vaše poroke vsa dediščina na njegovega brata.« — Gospa: »Ravno prav! Jaz poročim njegovega brata.«

Urar
JOSIP ŽIGON
v Gorici - Raštelj štev. 8.

ima veliko izbero vsakovrstnih ur iz zlata in kovin, budilke in nihanke iz najboljših ino-
- - - zemskih tovarn. - - -
Popravlja po zmernih cenah.
Kupuje krone in goldinarje, ki -
- - jih plača zelo ugodno. - -

Krojaška delavnica
J. Makuc v Gorici --- Viale XX Settembre
(prej Via Ponte nuovo).
Sprejema vsakovrstno krojaško delo.
Izvršuje tudi popravila. — Dela natančno
in po zmernih cenah.

Odlikovana kamnoseška delavnica
Franc Podbersic
Gorica - Via Trieste št. 17.
Izvršuje katerosibodi kamnoseško
delo iz valonskega kamnja.
Velika zaloga spominskih plošč in
bogata izbira spomenikov, kipov in
angelov iz kararskega marmorja.
Cene ugodne!

Moderna delavnica
z električno gonilno silo
JOSIP LIPICER
Gorica - ulica Morelli 17.
se toplo priporoča preč. duhovščini
za izdelovanje **cerkvene** posode,
orodja, lestencev itd. Stare posode,
orodje, se temeljito prenovijo po ka-
kor mogoče nizki ceni in tudi v
plačevanje na obroke.
Izključno lastni izdelki.

AVGUST HOLK

v
Tolminu

Prodaja po zmernih
cenah vsakovrstne ure
ter raznovrstne zlate
in srebrne predmete. -
Popravila se izvršujejo natančno
in po zmerni ceni.

TOVARNA
pokalic in sodovice
v **Tolminu**
FILIP TUTA

Lekarna „ALLA MADONNA“
KOBARID
SREDSTVO ZA MOČ!

 FERCOLCHIN
Najboljše krepčilno sredstvo.

Rabi se proti anemiji, bledikavosti, slabosti, popravlja tek in da moč krvi. - Vsaka žlica vsebuje: železnatega sladkorja 1.50 in ostanek želodčnega sirupa, pripravljenega na poseben način iz ekstraktov: skroba, kine in kondurga.

Sirup za prsa „THAIN“

A. ŠORLI
TOLMIN
priporoča svojo trgovino
Z MEŠANIM BLAGOM.
MANUFATURA - ZALOGA
Z USNJEM IN ČEVLJARSKIMI
POTREBŠČINAMI.
 CENE NIZKE

Županstva, posestniki!

Delitev zemljišč po posebno nizki ceni!

Inž. Bogomir Sfiligoj

in zapris. izvedenec, autor. civ. geometer

Dom. Rocco

bivši inž. geom. pri katastru v Gorici

Gorica, Piazza Vittoria - Travnik 5

Pozor! -- ZALOGA VINA. -- Pozor!

„VINARSKA ZVEZA“

**GORICA - VIA MAMELI šte. 8 - GORICA
(ŠOLSKA ULICA)**

**RAZPRODAJA PRISTNIH VIPAVSKIH VIN
IZ ZADRUG: DOBRAVLJE, DORNBERG,
SELO IN HRANILNICE IN POSOJILNICE
V RIHENBERGU.**

Restavracija „Alla Transalpina“

J. Grusovin

Gorica — Piazza Transalpina

*Toči izborna briska in vipavska vina. Kraški
teran. - Vedno sveže pivo. - Mrzla in gorka
jedila ob vsakem času. - - - - Sobe za tujce.
Postrežba točna! - Cene zmerne!*

MEHANIKA IN HIDRAVLIKA

inž. Carlo Fachini

Gorica - Piazza della Vittoria 20 (Travnik) Telefon 143.

Stroji in potrebščine za obdelovanje lesa in železa. - Nakovala - Stiskavci - Kladva - Kovaški mehi - Vetrnjaki - **Tehnični izdelki**: usnjati pasovi, iz usnja kamele in iz konoplja. - **Cirkularne žage**: žage na pas in „Vollgatter“. - **Sesalke za vodnjake** in za pretakanje vina; dodatni deli. Cevi iz železa, gumija in konoplja. - **Rubineti** in pipe za vodo, paro, plin. - Olja in maščobe za obrti ali avtomobile. Banje in peči na plin ali za drva. - Umivalniki. - Angleška stranišča. **Tehtnice** - **Uteži** - **Mere**.

SOCIETÀ SERVIZI AUTOMOBILISTICI

Telefon 245

Ing. F. RIBI e C.

Telegr. Ribiauto.

≡≡≡ Gorica Via IX. Agosto šte. 6 ≡≡≡

Dnevna avtomobilska proga: Gorica - Postojna, Gorica - Čepovan, Gorica - Dobrovo, Gorica - Čedad, Gorica - Palmanova, Gorica - Červinjan, Gorica - Gradež.

Posebne avtomobilske vožnje: v Postojno, v Gradež, Oglej, na božjo pot v Barbano, k vznožju Svete gore.

Pri večkratni uporabi, za šole in zavode posebne cene.

Zaloga gumijevih koles, bencine itd. Poprave. Vulkanizacija.

Katoliška knjigarna v Gorici

==== Gosposka ulica šte. 2 ====

Telefon interurban 253

Katoliška knjigarna je preskrbljena z vsemi slovenskimi knjigami. Ako katera kedaj zmanjka, se preskrbi v teku par dneh. Naročuje za privatnike knjige po svojih zastopnikih v Milanu, na Dunaju, v Leipzigu.

Priporočamo naslednje knjige:

Valjavec: „Slovensko - italijanski slovar“, vezan v platno	Lit.	22:—
Dr. J. Pretnar: „Francosko - slovenski slovar“		22:50
Ferdo Kleinmayer: „Priročna slovnica italijanskega jezika“	„	5:—
Marica Stepančičeva: „Slovnica italijanskega jezika“	„	9:—
Breznik: „Konverzijska ročna knjiga“ (francosko-slovensko-nemška)	„	12:—
Henrik Podkrajšek: „Veliki slovenski spisovnik“	„	18:—
„Knjiga o lepem vedenju“	„	16:—
Lapanje: „Jugoslovanski posojilničar in zadrugar“	„	8:—
I. Čebular: „Knjigovodstvo za trgovske šole“	„	18:—
Sič: „Splošno knjigovodstvo“ I. in II. del	„	16:50
„Domači zdravnik po naukih župnika Kneippa“	„	12:—
„Zbirka domačih zdravil“	„	6:—
„Naša zdravila in njih uporaba v domačem zdravljenju“	„	6:50
„Zdravilna zelišča“	„	2:80
„Zelišča v podobah“	„	4:—
„Naše gobe“, navodilo za spoznavanje užitnih in strupenih gob	„	25:—
Lakmayer: „Umni čebelar“	„	7:50
Legvart: „Govedoreja“	„	10:50
Dular: „Domači živinozdravnik“	„	11:50
Anton Pevc: „Mlekarstvo“	„	10:—
Humek: „Praktični sadjar“	„	36:—
„Domači vrt“	„	20:—
„Sadje v gospodinjstvu“	„	10:—
„Breskev in marelica“	„	4:—
Purgaj: „Gospodinjstvo“	„	12:—
Skalicky: „Kletarstvo“	„	20:—
Majdič: „Nasveti za hišo in dom“	„	14:—
„Kubična računica“	„	6:—
Šivic: „Poljudno navodilo za merjenje lesa“	„	5:—
Fel. Kalinšek: „Slovenska kuharica“	„	66:—
„Spretna kuharica“	„	12:—

Opomba: Cene so neobvezne, ker vsled razlikovanja jugoslovanske valute lahko rastejo ali padajo.
Poština posebe.

Zadružna tiskarna v Gorici

Riva Piazzutta 18 (Telef. int. 253)

Je edina slovenska zadružna tiskarna na Primorskem. Priporoča se županstvu in javnim korporacijam, častiti duhovščini, cenjenemu učitelstvu kakor gosp. občinskim tajnikom in vsem rojakom v mestih in na deželi. Naročila sprejema v lastnih prostorih pa tudi v Katoliški knjigarni v Gorici
v Gosposki ulici šte. 2.

Pušcavnik išče palčka

PRIMAS & RIBALDI

GORICA - Via Garibaldi št. 18 - GORICA

(prej Via Teatro)

Telefon 232

Zaloga bicikljev (dvokoles) znamka „**LEGNAMO**“, avtomobilov

„**FORD**“ in vseh v to stroko spadajočih potrebščin.

Velika izbira kolesnih plaščev, zaloga olja, bencina, mazila,

karbida itd. itd.

Na drobno! — Na debelo!

Hvala Severin

kupuje les in deske iz

mehkega in trdega lesa

Gorica

Viale XX Settembre (prej Ponte nuovo).

Krainer & drug

Gorica - Via Rastello šte. 19

Velika zaloga
železnine,
raznovrstnih
kuhinjskih po-
trebščin,
vsakovrstnega
orodja,
ekonomičnih
štedilnikov,
železnih peči,
železnih brun.

„PRI MAKSU“

Splošnoznana gostilna --- v GORICI

vogal ulice S. Giovanni in Via Corta

Najboljša kuhinja ima vedno na razpolago goroka in mrzla jedila. —
Toči se edino pristno domače vino.

— Shajališče meščanov in deželanov. —

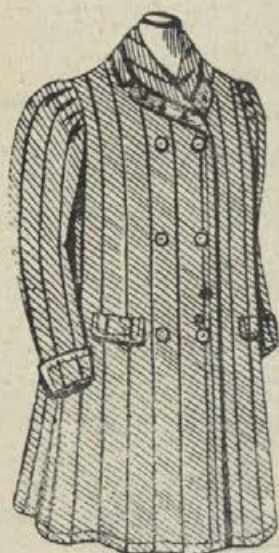
ODLIKOVANA KROJAČNICA

USTANOVLJENA LETA 1875

ANTON KRUŠIČ IN SIN

GORICA - VIA DOGANA - GORICA

(blizu sodnije)

IZDELUJE:

*civilno in vojaško oble-
ko, priprasto in tudi naj-
finejšo po zadnjih krojih.*

Postrežba točna.
Cene zmerne.

ZOBOZDRAVNIŠKI ATELJE

ROBERT BERKA

V GORICI - VIA DANTE 4

mногоletni asistent pri priznanem zobozdravniku
dr. PIKLU. Sprejema v svojem ateljeju v Gorici, Via
Dante št. 4 - v jutranjih in popoldanskih urah.

GOSTILNA - JOSIPA IN PAVLE KAMENŠČEK

GORICA - NA KORNU ŠT. 8 - GORICA

ima na razpolago ob vsakem času gorška jedila. - Ku-
hinja domača. - Streže z izbornim belim vinom. - Pre-
nočišča za tužce. - Snaga vzorna.
Zbirališče rojakov iz Gorice in okolice.

POZOR! GLASBENA DRUŠTVA, POZOR!

Guido Bardelli

najboljša muzikalična tvrdka
v Trstu, via Milano št. 15

Velika zaloga vsakovrstnih glasbil.
Inštrumenti za kompletne godbe,
kakor: piccolo, oboe, flauti, kla-
rineti, razni korneti, flikorni (kri-
lovke), trombe, genisi, corni, (ro-
govi), tromboni (pozavne), basofli-
korni, (basova krilovka), veliki
in mali basi. Bobenčki, bobni, rene
(pokrivače); vse instrumente za
orkeste kakor: violine, viole, kon-
trabase, čelo, razne tamburice,
vse inštrumente za fanfaro itd. itd.
Najvestnejša garancija, da so
inštrumenti uglašeni. V zalogi ima
priproste inštrumente, boljše in
dragocene vrste ter veliko izbero
posameznih glasbilnih kosov, tako:
jezičke za klarinet, strune itd. itd.
Poprava in prenovitev pokvarjenih
inštrumentov se izvrši v najkrajšem
času.

Izdelki iz italijanskega, češkega
in francoskega blaga.

Posreduje in daje pojasnila v slov. jeziku
Josip Petrovič, Gorica, Via Favetti št. 22.

Kožuhovine Edvard Perinzig

(nasledniki)

GORICA
na Kornu št. 8

Velika zaloga kožu-
hovie lastnih izdel-
koo. - Stroji in barva
kože vseh vrst.

Velika izbira narav-
nih kož.

Kupuje vsakovrstne
kože: lisičje, zajčje,
kun, podlasic, vider,
itd. itd.

POVEČANE SLIKE (FOTOGRAFIJE)

izvršuje - tudi po najstarejši sliki - najhitreje in najceneje

fotograf JORDAN OBLAK
V GORICI, VIALE XXIV MAGGIO 16

Na željo pride slikat tudi na dom. - Izvršuje slike za
potne legitimacije v eni uri.

Mirodilnica

Viktor Barazzetti

GORICA, PIAZZA DELLA VITTORIA št. 5

LEKARIJE - KEMIČNE PRIPRAVE
GLAZURNE BARVE - POVLAKE
(lak) - ČOPIČI - GUMIJEVE CEVI
- POTREBŠČINE ZA FOTOGRA-
FIRANJE - RAZNE DIŠAVE i. t. d.

FRANC CINK - GORICA V RAŠTELJU 39

PRIPOROČA SVOJO

prodajalno
z jedilnim blagom.

ODLIKOVANA
pekarna in slaščičarna

BIŠKOTI - SLAŠČICE -
TORTE - RAZNI LIKERJI
- PRVOVRSTEN KRUH.

JAKOB BRATUŽ - Gorica

ULICA MAMELI št. 6
(PREJ ŠOLSKA)

Prva slovenska tvrdka

Josip Kerševani

Gorica - Piazza Duomo št. 9 (desno)

Najizvrstnejši šivalni stroji nemška znamka „MUNDLOS“.
Dvokolesa, znamka orig. „KOLUMBIA“.
Brezplačen poduk v vezenju, šivanju in krpanju.

Dobro znana domača
RESTAVRACIJA

„PRI UNIVERZI“ Na Travniku 12
(v bližini škofije)

GORICA
ANDREJ FIEGEL

streže z izvrstno kuhinjo - toči edino
domača pristna vina. - Ima na raz-
polago snažne sobe za tujce

Postrežba točna. Cene zmerne.

Cerkvena svečarna

Najboljše sveče za cerkev se dobijo v **Katoliški**
knjigarni (Zadružni svečarni) v Gorici, Via
Carducci 2. Tam dobiš sveče domačih tovarn,
kakor tudi pristne Kopačeve sveče.

MIHAEL KOZMAN

NAJSTAREJŠA TRGOVINA V GORICI
s kmetijskimi pridelki

kakor : brentači, čebri, kadi, golide,
rešeta, grablje, stolice, pinje, škafi,
solnice, ribežni, kose.

Velika izbira glinaste in porcelanaste
posode. - - Luči in cilindri za luči.
Slamniki za otroke in moške. - -
Krogle za balincanje iz navadnega
iz ameriškega lesu.

VIA RASTELLO št. 27

Cene nizke. - - - - Postrežba točna.

Preveč. Ženitovanjski posredovalec: »Ako to vzamete, dobite dobro zvesto ženico, katera vas nikdar, niti za trenutek ne zapusti.« — Ženin: »No... to bi ne bilo ravno potrebno.«

Zaljubljeni mesar. Kuharica: »Ali mi lahko daste telečje srce?« — Mesarski pomočnik: »Z veseljem gospica Marica! (Jo sladko pogleda). Ali vam smem dodati še svoje zraven?«

Samogovor. Pivopivec: »... Voda? Seveda! Ako bi že moralo biti, bi jo pač že pil — toda kateri človek prenese v enem večeru deset vrčkov vode?!«

Nezgode. V neki vasici razkazuje cerkovnik tujcem zvonik in pravi med drugim: »Ta zvon zvoni ob prihodu škofovem, ob požaru, ob povodnji in ob sličnih nezgodah.«

TRGOVINA S KOLONIJALNIM IN JEDILNIM BLAGOM, Z MOKO IN ŽITOM

BRUNO VALENTINUZZI

V GORICI, Piazza Edmondo de Amicis št. 9 (na KORNU)

SE PRIPOROČA ZA OBILEN OBISK ZLASTI SODEŽELANOM IZ GORATEGA DELA DEŽELE.

Največji ponos gospodinje je lepo urejeno stanovanje.

Če si hočeš to oskrbeti z malimi stroški, obrni se na staro tvrdko in tovarno s pohištvom

Ant. Breščak,

ki ima v zalogi nad 50 kompletnih sob, bodisi forniranih ali iz različnega lesu.

Gorica - Via Carducci šte. 14.

Olajševalna okolščina. Sodnik: »Obtoženec, ali lahko navedete kako olajševalno okolščino, katera bi vam kazen zmanjšala?« — Obtoženec: »Seveda, gospod sodnik! Dvajsetkrat sem bil že kaznovan in nikdar mi ni kazen nič koristila.«

Revež. Gospod Mevžek se oglasi pri predsedniku društva za varstvo živali. Predsednik ga vpraša, kaj želi. Mevžek odgovori: »Prosim, da bi me sprejeli v svoje varstvo, ker moja žena ravna z menoj kakor s psom.«

Preveč zahtevano. »... Lepa je, ti rečem, in strašno bogata; toda o kaki ženski čednosti ni nikakega sledu pri njej.« — »Kaj, lepa je, in pa strašno bogata? Kakšne ženske čednosti pa zahtevaš potem še od nje?«

Kje je sinček?

Dobroznani domači steklar

ANTON KOREN

GORICA GOSPOSKA UL. 4 GORICA

Velika zaloga steklenic, kozarcev, krožnikov, skled, petrolejk, šalic, zrcal, nožev, vilic, stekel, naloženih porcelanastih predmetov, sploh vseh steklenih in porcelanastih izdelkov.

Bogata izbira okvirjev za podobe od preprostih do najfinejših.

Lastna steklarska delavnica.

≡ VELIKO SKLADIŠČE ≡

URARNICA IN ZLATARNICA
ALOJZIJ BRAUNIZER

GORICA ---- Piazza della Vittoria (Travnik) šte. 24 ---- GORICA

Ima v zalogi zlate in srebrne ure, nikljaste nihalke in budilke, verižice, prstane, igle, uhane, zlate in srebrne zapestnice, bogato izbero predmetov za darove; srebrno jedilno orodje itd.

≡≡≡ Sprejemajo se naročila in in popravila vsakoršne vrste z največjim jamstvom. Cene absolutne konkurence. ≡≡≡

VELIKA MANUFAKTURNA TRGOVINA

STRUKEL & PALUDETTO

GORICA - Corso Verdi št. 7 - GORICA

(Tik sadnega vrta)

LASTNA KROJAČNICA

Izvršuje obleke po najnižjih cenah. Ima v zalogi izgotovljene obleke in suknje za moške in dečke. - Prodaja manufakturno blago - domači in češki izdelki.

Blago solidno.

Postrežba točna.

NAJVEČJA MANUFAKTURNA TRGOVINA

v GORICI CORSO VERDI št. 19

Telefon št. 95

RUGGERO VENUTI

Bogata zaloga volne, tkanin, bombaževine, platna, perila. Raznovrstno blago za duhovniške obleke. Svila, žamet, perkal, batist, šifon, kreton itd. - Preproge, zavese, volna, žima in perje za posteljnake.

Cene zelo ugodne!

Cene zmerne!

EDOARDO STICSA

Gorica - Via Rastello 7 - Gorica

ZALOGA: kuhinjske potrebščine, peči, štedilniki, železo, razno kovanje.

POHIŠTVO

BAŠIN ANTON - GORICA

Piazza S. Antonio 9 (Stari trg.)

Velika izbira vsakovrstnih mizarskih izdelkov. - Popolne spalne sobe. - Posamezni, v to stroko spadajoči izdelki. - Po naročilu izdeluje vsakovrstne mizarske predmete za cerkev.

TRGOVINA Z JESTVINAMI

KODRIČ ANGEL

◆ GORICA ◆

VIA MORELLI št. 5

Blago dobro in sveže.

Postrežba točna. -----

G. CARLOTTO

GORICA

PIAZZA CAVOUR (Stolni trg) št. 3

Telefon št. 137

Izbrana zelenjadna in travniška

SEMENA

Zaloga semenskih žit in umetnih gnojil.

Prodaja na drobno in na debelo.

PRINČIČ & PICECH

trgovina in industrija
- z lesom v Krminu -

TOVARNA ZA POHIŠTVO

IZVRŠUJE VSA V MIZARSKO
STROKO SPADAJOČA DELA -

PRODAJA STAVBENEGA LESA IN DRV

- NA DROBNO IN DEBELO -

IVAN MORASSI

GORICA

PIAZZA S. ANTONIO

Zaloga :

— žita - moka —

— jestvin - ko —

lonijalnega blaga

Naša zavarovalnica

„L'UNION“

je največji svetovni zavarovalni zavod
Ustanovljen l. 1828.

Av gust Ravnik
generalni zastopnik

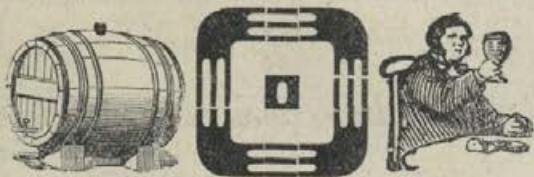
GORICA

Via Barzellini N. 2

— I. nadstropje —

Brata Abuja
Gorica

ulica sv. Antona šte v. 4

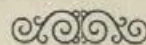
Zaloga vina

žganja

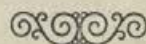
likerjev

Naš zobozdravnik

Dr. LOJZE KRAIGHER

špecialist za bolezni v
ustih in na zobéh, spre-
jema vsa zobozdravni-
ška in zobotehniška
dela.

-- V GORICI --

Na Travniku št. 20.

Najnovejše. Ženska hoče kupiti sanjsko knjigo in vpraša knjižničarja: »Najnovejša! Tu notri imate že aeroplane in avtomobile in najbolj zadnjo pariško modo in špičaste čevlje in manganolaste dežnike.«

Izboljšanje plače. Anton Francu, ki se namerava poročiti: »Kaj, samo šest tisoč lir plače imaš? S tako plačo se človek pač ne more poročiti.« — Franc: »Ne, da se ne more..., ampak se mora!«

Vzajemno. Bankir potepuhu: »Zdi se, da ste brezposeln; jaz bi vam lahko takoj preskrbel delo.« Potepuh bankirju: »Jaz vam tudi.«

Prebrisan zdravnik. »Kako to, da hodi k vašemu zdravniku toliko ljudi iz celega okraja?« — »Ta je prebrisan; ženskam prepoveduje vino, moškim pa kavo.«

Jasno povedano. »... Gospod zdravnik, nimate drugega sveta, kakor da mora moja žena v kopalnico; proti njeni boleznj se pač ne da veliko storiti?« — »Dragi moj gospod, proti boleznj bi se že še dalo kaj ukreniti, toda proti vaši gospé ne.«

And. Čotar

Gorica - Raštelj 34

priporoča svojo bogato založeno trgovino vsakovrstnih čevljev domačega izdelka iz lastne delavnice — — — in iz tovarne.

Blago prvovrstno.
— Cene zmerne! —

Velika izbira

KLOBUKOV

za gospe za gospodične

OTILIJA CALLIGARIS

GORICA - VIA MAMELI št. 4 - GORICA

LASTNA IZDELOVALNICA

Pozor! Perilo za novorojenčke! Skladišče tkanin. Perilo za novorojenčke! Pozor!

CORSO GIUSEPPE VERDI 1 — — — **PODRUŽNICA: VIA CARDUCCI 2**

Volнено blago

Bombaževine

~~~~~

Tkanine

~~~~~

Odeje

~~~~~

Treliz (dvonitnik)

~~~~~

Volнено blago za moške in ženske

~~~~~

Izdelano perilo za moške in ženske

~~~~~

Laneno platno in bombažasto

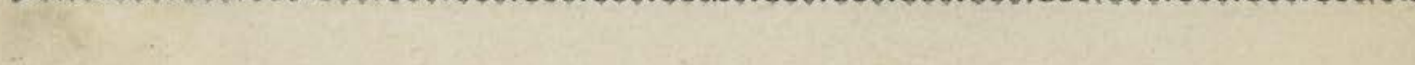
~~~~~

Popolne hale

Preproge iz baržuna in linoleja

~~~~~

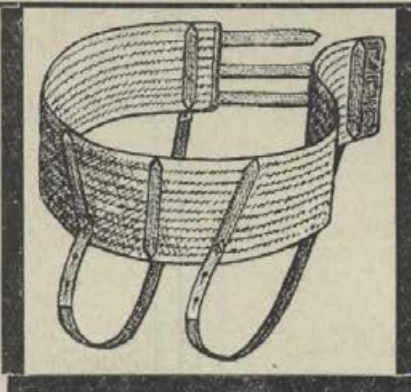
ARTURO DE ROSSI - GORICA Telefon šte. 276

Velika izbora ortopedičnih in sanitejskih predmetov.

Pasove za kilo
(pruh)

Trebušne pasove
si kupite

Vse potrebne
predmete za babice
v mirodilnici

E. GRAPULIN -- GORICA

Corso Verdi 27 (nasproti Trgovskega doma).

Bratec, išči sestrico!

Pri izpitu. Profesor, kateri vprašuje o dragocenih kovinah, dijaku: »Kako spoznate naljažje, ali je kak predmet res zlat ali srebrn?« — Dijak: »Če ga nešem v zastavljalnico.«

R. Pich

Gorica, Piazza Vittoria št. 23 (Travnik)

*Bogata zaloga modnih novosti.
Perilo za gospode in gospé. :::*

*Majce in nogavice - tudi za otroke.
Velika izbora raznovrstnih stvari
za šivilje in krojače.*

GOSTILNA - KOMEL LUCIJA

GORICA, VIA FORMICA 3 (na KORNU.)

Izborna kuhinja. - Toči domače pristno vino. -
Postrežba točna. Gorka jedila vsak čas na razpolago.

KAVARNA

„ADRIATICO“

prej „CENTRAL“ na Travniku

Popolnoma na novo urejen lokal z gornjimi dvoranami, tremi biljardi in vsem komfortom.

DOMAČI IN INOZEMSKI ČASOPISI

ZBIRALIŠČE UČITELJEV IN ŠPORTNIKOV.

Za obilen obisk se priporočata **NADIG-PEČENKO** - lastnika.

